

การใช้พื้นที่สาธารณะในการพักผ่อนหย่อนใจ: ศึกษากรณีกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินี

นายอภิชาติ วิวัฒน์วงศ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

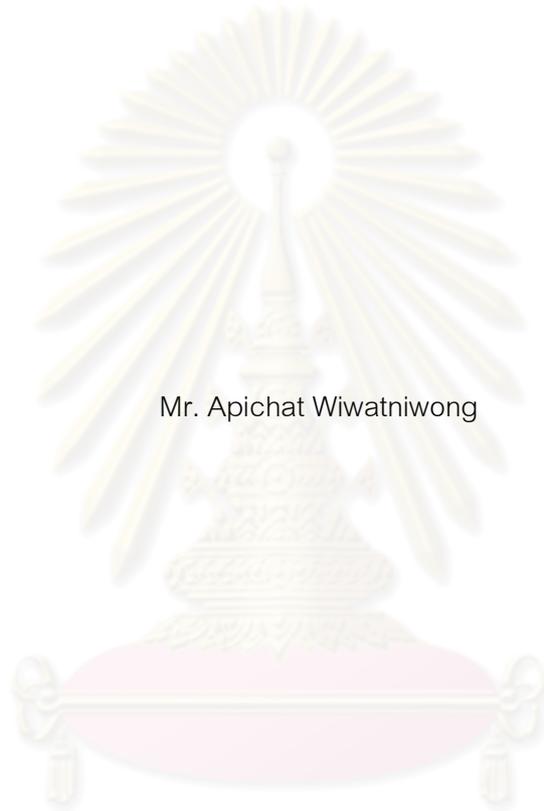
สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE USE OF PUBLIC SPACE FOR LEISURE: A CASE STUDY OF CHINESE CHESS
PLAYERS IN LUMPINI PARK

Mr. Apichat Wiwatniwong

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Anthropology

Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การใช้พื้นที่สาธารณะในการพักผ่อนหย่อนใจ :

ศึกษากลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินี

โดย

นายอภิชาติ วิวัฒน์วงศ์

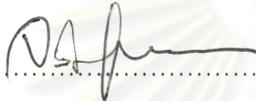
สาขาวิชา

มานุษยวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิติ ภาวครพันธุ์

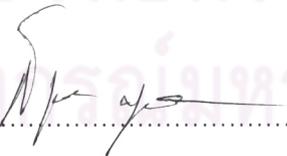
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.จรัส สุวรรณมาลา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา คุณินทร์พันธุ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิติ ภาวครพันธุ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร.สายพิน ศุภุทธมงคล)

อภิชาติ วิวัฒน์วิงศ์ : การใช้พื้นที่สาธารณะในการพักผ่อนหย่อนใจ: ศึกษากรณีกกลุ่ม
 คนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินี. (THE USE OF PUBLIC SPACE FOR LEISURE:
 A CASE STUDY OF CHINESE CHESS PLAYERS IN LUMPINI PARK)

อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ.ดร.นิตติ ภาวีครพันธ์, 131 หน้า.

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่ส่วนตัว
 และค้นหาสาเหตุในการมาพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มหมากรุกจีนในสวนลุมพินีด้วยการวิจัย
 แบบชาติพันธุ์วรรณาและใช้แนวคิดพื้นที่สาธารณะและการพักผ่อนหย่อนใจเป็นแนวทางใน
 การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า สวนลุมพินีซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งกว้างมีความสะดวกสบาย มี
 กิจกรรมมากมาย และการออกแบบตกแต่งที่สวยงาม ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่อุดมไป
 ด้วยต้นไม้ใหญ่ สนามหญ้าเขียวชอุ่มควบคู่กับแหล่งน้ำและสรรพสัตว์ นำมาซึ่งความร่มรื่น
 เปรียบเสมือนปอดของเมืองที่อยู่ใจกลางกรุงเทพมหานครที่มีแต่มลพิษและความแออัด เป็น
 เหตุผลหนึ่งที่สร้างความพึงพอใจและทำให้กลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนได้ตัดสินใจมาใช้เพื่อสัมผัส
 กับอากาศที่สดชื่น ยังพบว่าในการใช้พื้นที่ของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนมีการใช้พื้นที่สาธารณะ
 ให้เป็นพื้นที่ส่วนตัวเสมือนบ้าน เกิดภาพที่ซ้อนทับกันระหว่างพื้นที่สาธารณะกับพื้นที่ส่วนตัว
 ซึ่งเป็นการใช้พื้นที่สาธารณะแบบไทยที่แตกต่างจากต่างประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ลายมือชื่อนิสิต..... อภิชาติ วิวัฒน์วิงศ์
 สาขาวิชา มานุษยวิทยา ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา 2552

4981157124 : MAJOR ANTHROPOLOGY

KEYWORDS : LUMPINI PARK / LEISURE / PUBLIC SPACE / CHINESE CHESS

APICHAT WIWATNIWONG: THE USE OF PUBLIC SPACE FOR LEISURE: A
CASE STUDY OF CHINESE CHESS PLAYERS IN LUMPINI PARK.

THESIS ADVISOR: ASST. PROF. NITI PAWKAPAN, PH.D. , 131 pp.

The object of this research is to study how Chinese chess players use public space for private space and reasons why they choose Lumpini park to be their place for chess playing. It is an ethnographic research, focusing on participant observation and in-depth interview methods.

The findings revealed that Chinese chess players choose Lumpini park because of its atmosphere. Lumpini park is a huge open space with lots of trees, green lawns, large lakes and animals. The park is well-designed and beautifully decorated suitable for outdoor activities. Situated at the center of Bangkok which is heavily polluted, the green park attracts many Bangkokians including Chinese chess players for its fresh air and green open space. Chinese chess players use public space as their own private space. For them, the park is like their home. The use of public space of Chinese chess players overlaps with private space. This is a unique characteristic of Thai use of public space.

Department : Sociology and Anthropology

Field of Study : Anthropology

Academic Year :2009

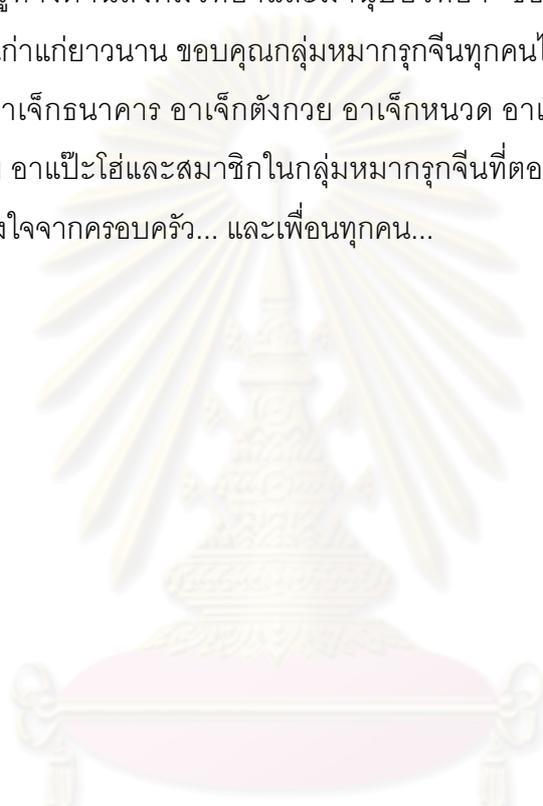
Student's Signature

Advisor's Signature

อภิชาติ วิวัฒน์นิวัฒน์
นิตติ ปากปาน

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ไม่สามารถสำเร็จลงได้ถ้าปราศจาก อาจารย์นิติ ที่เป็นทั้ง อาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ช่วยในการรับฟังปัญหาและแนะนำการเขียน พร้อมทั้งคอยช่วยอ่านงานที่วกไปวนมาของผม รวมถึงคณาจารย์ประจำภาควิชาทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ขอขอบคุณสวนลุมฯที่ยังคงไว้ซึ่งธรรมชาติและความเก่าแก่ยาวนาน ขอขอบคุณกลุ่มหมากรุกจิ้นทุกคนไม่ว่าจะเป็น อาเจ็กมั่ง อาเจ็กม้าน้อย อาบุญยง อาเจ็กธนาคาร อาเจ็กตั้งกวย อาเจ็กหนวด อาเจ็กหยูกวง อาเจ็กหนีไปซ่อน อาจารย์จำ เฮียหนับ อาแป๊ะไฮ่และสมาชิกในกลุ่มหมากรุกจิ้นที่ตอบคำถามต่างๆให้ผู้วิจัยเสมอ สุดท้ายขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัว... และเพื่อนทุกคน...

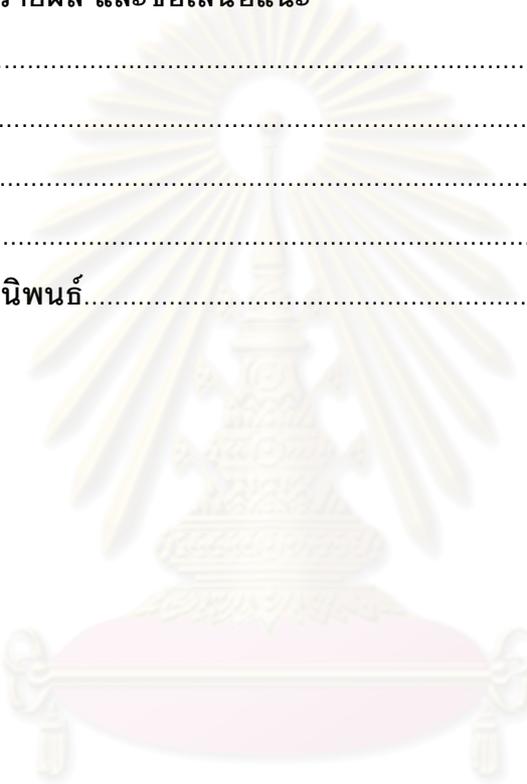

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ	
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
สมมติฐานการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	5
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ.....	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	27
3 ระเบียบวิธีวิจัย	
ขอบเขตการวิจัยและประชากรที่ศึกษา.....	26
กลุ่มตัวอย่าง.....	26
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	26
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	27
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	29
4 หมากรุกจีน	
หมากรุก: ความเป็นมาในฐานะเกมของสังคม.....	30
หมากรุกจีน.....	36
5 สวนลุมพินี	
สวนลุมพินี: ความเป็นมาและสภาพแวดล้อม.....	48
กลุ่มหมากรุกจีนในสวนลุมพินี.....	58

บทที่	หน้า
6 คนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินี	
ประวัติของคนเล่นหมากรุกจีน.....	69
7 การใช้พื้นที่สาธารณะ	
เสน่ห์ของสวนลุมพินี.....	92
การใช้พื้นที่: ความเป็นส่วนตัวบนพื้นที่สาธารณะ.....	102
8 สรุปผลวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลวิจัย.....	112
อภิปรายผล.....	114
รายการอ้างอิง.....	121
ภาคผนวก.....	124
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	131

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพแสดงหมากรุกแต่ละประเทศ.....	35
2	ตัวหมากรุกจีนที่ถูกลบในราชวงศ์ซ่ง.....	41
3	การตั้งหมากรุกจีน.....	42
4	กระดานหมากรุกจีนที่สมบูรณ์.....	42
5	กือ.....	43
6	เบี้ย.....	43
7	เจีย.....	44
8	สี่.....	44
9	ตี.....	45
10	เผ่า.....	45
11	จุก.....	45
12	สวนลุมพินี-ทางเข้าด้านหน้าลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 6.....	48
13	แผนผังแสดงสถานที่ต่างๆภายในสวนลุมพินี.....	50
14	ระเบียบการใช้สวนลุมพินี.....	51
15	สวนลุมพินีในวันหยุด.....	51
16	ถนนภายในสวนลุมพินี.....	52
17	หอนาฬิกา.....	52
18	กลุ่มหมากรุกจีนหน้าทางเข้ากระถอย.....	59
19	ในช่วงเช้า.....	59
20	เล่นหมากรุกจีนในช่วงเย็น.....	60
21	ตัวหมากรุกจีน.....	65

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในช่วงขึ้นปีที่ 2 ของการเรียนในระดับปริญญาโททางด้านมานุษยวิทยา นักศึกษาทุกคนที่อยู่ในช่วงชั้นปีนี้ต้องเตรียมหัวข้อวิทยานิพนธ์เพื่อที่จะทำการสอบหัวข้อและเขียนวิทยานิพนธ์ออกมาให้ได้ 1 เล่ม ในเรื่องที่คุณนั้นสนใจให้สำเร็จตามหลักสูตรที่ทางมหาวิทยาลัยกำหนด เพื่อนทุกคนที่เรียนในชั้นเรียนของผู้วิจัยต่างมีหัวข้อกันหมดแล้ว ส่วนผู้วิจัยเองนั้นยังคิดไม่ออกหรือมีอะไรมาดลใจให้ขีดเขียนเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมา เมื่อคิดไม่ออกก็ต้องย้อนกลับไปขอคำปรึกษาเกี่ยวกับการขีดเขียนหัวข้อวิทยานิพนธ์สักหน่อย ซึ่งในขณะนั้นผู้วิจัยยังฝังใจอยู่กับเรื่องการทำวิจัยใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ซึ่งเป็นอุดมการณ์ตอนที่ผู้วิจัยเข้าศึกษาใหม่ๆ ทั้งที่ไม่รู้ประสีประสา งานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์ในเรื่องนี้เลย คิดเพียงแต่ว่าอยากทำความเข้าใจความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับคนใน 3 จังหวัดชายแดนใต้เท่านั้น แต่ความคิดของผู้วิจัยก็ได้เป็นได้เพียงความคิด อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ชี้แนะผู้วิจัยว่า "คุณอยากทำเรื่องอะไร ไม่ต้องหาไกลตัวมาก ลองมองเรื่องใกล้ๆ ตัวคุณเอง" และอาจารย์ก็ชี้ทิศทางไปที่สวนลุมพินีและคนขายข้าวเหนียวหมูบั้งและไก่ย่างที่ขายอยู่ริมรั้วมหาวิทยาลัย โดยชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมที่คนได้กระทำนั้นเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเรามากๆ และการกระทำนั้นมีความหมายมากกว่าที่เราเห็นอยู่ จุดประกายให้ผู้วิจัยหันมองย้อนกลับมามองปรากฏการณ์ทางสังคมที่ใกล้ตัวและพยายามมองสิ่งที่เกิดในมุมมองทางมานุษยวิทยา

ด้วยปรากฏการณ์ทางสังคม 2 รูปแบบที่อยู่ตรงหน้าในขณะนั้น ผู้วิจัยใช้เหตุผลและอารมณ์ส่วนตัวเล็กน้อยในการเลือกสนาม ตอนนั้นการประมวลผลของสมองประมาณ 0.124 วินาที อย่างรวดเร็วขอไปสำรวจสนามที่สวนลุมพินีดีกว่าเพราะผู้วิจัยในระยะหลังไม่ค่อยมีโอกาสที่จะออกกำลังกายตั้งแต่มาอยู่กรุงเทพฯ ด้วยเหตุผลที่หาที่โล่งแจ้งอากาศเย็นสบายค่อนข้างยาก จะไปพิตเนสเซนเตอร์ที่ทางมหาวิทยาลัยจัดไว้บางวันก็มีคนมาใช้บริการจำนวนมาก กว่าจะใช้เครื่องเล่นก็รอนานเหลือเกิน ถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะมีที่พักอยู่แถวอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิที่มีสวนสาธารณะอย่างสวนสันติภาพซึ่งมีพื้นที่ประมาณสนามฟุตบอลแต่ก็ยังจัดว่ามีขนาดเล็ก โดยเฉพาะในช่วงเย็นก็มีผู้มาใช้บริการจำนวนมากในบางวันแทบจะไม่มีพื้นที่ให้วิ่ง เนื่องจากมีความชอบในเรื่องนี้เป็นทุนเดิมอยู่แล้วถึงแม้ในใจขณะนั้นจะเอนเอียงไปทางข้าวเหนียวหมูบั้งหรือไก่ย่างก็ตาม จึงขอเลือกที่จะสูดอากาศที่สวนลุมพินีซึ่งเป็นสวนสาธารณะที่ขึ้นชื่อในเรื่องการเป็นแหล่งของผู้ที่นิยมชมชอบในการพักผ่อนหย่อนใจ

“สวนลุมฯ” เป็นสถานที่หนึ่งที่อยู่จุกกันดีสำหรับคนกรุงเทพมหานครและมักเรียกกันสั้นๆจนติดปาก โดยมีชื่อเต็มว่า“สวนลุมพินี” จัดเป็นสวนสาธารณะระดับย่าน (District Parks) และเป็นพื้นที่สาธารณะ (public space) ที่มีความเก่าแก่ มีขนาดพื้นที่ใหญ่ถึง 360 ไร่ สภาพแวดล้อมภายในยังคงรักษาระบบนิเวศน์ไว้อย่างดี มีต้นไม้ใหญ่มากมาย สนามหญ้าที่โล่งกว้าง ทุ่งหญ้าเขียวขจี มีแหล่งน้ำ เป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์ นำมาซึ่งความร่มรื่นเปรียบเสมือน”ปอดของเมือง” (Lungs of the city) และอาจเปรียบเป็นปอดที่สามของคนกรุงเทพฯ ที่ช่วยลดมลพิษและเป็นสวนสาธารณะที่ใช้พักผ่อนหย่อนใจแห่งแรกของกรุงเทพมหานคร จากเดิมเป็นท้องทุ่งกว้าง เรียกว่า”ทุ่งศาลาแดง”ซึ่งเป็นพระราชมรดกที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้ารัชกาลที่ 6 ทรงพระราชทานไว้ให้แก่ชาวกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2468 เพื่อให้มีสถานที่ในการพักผ่อนหย่อนใจใช้ตั้งในชาติตะวันตก มีการเก็บข้อมูลทางสถิติไว้ว่าในวันธรรมดามีประชาชนให้ความสนใจมาทำกิจกรรมต่างๆวันละ 7000 คน ส่วนในวันหยุดราชการจะเพิ่มขึ้นถึง 25,000-30,000 คน (สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร กองผังเมือง, 2536) การคมนาคมสะดวกซึ่งสามารถเดินทางมาพักผ่อนหย่อนใจได้หลายช่องทางทั้งรถไฟใต้ดิน รถไฟฟ้า รถยนต์ส่วนตัว และรถโดยสารประจำทาง มีที่ตั้งอยู่ท่ามกลางศูนย์กลางธุรกิจย่านสีลมซึ่งประกอบด้วยอาคารสูงใหญ่อาจมองดูว่าเป็นภาพที่ขัดแย้งกันอย่างลงตัวระหว่าง”ต้นไม้”กับ”ตึกสูง”

เมื่อผู้วิจัยเข้าถึงบริเวณภายในสวนลุมพินี พบว่าภายในมีพื้นที่โล่งกว้างมากมาย มีต้นไม้จำนวนมาก สิ่งที่ทำให้แปลกใจคืออากาศภายในสวนลุมพินีจะไม่ร้อนมากนักมีลมพัดมาเป็นระยะคลื่นและไอน้ำจากแหล่งน้ำที่ช่วยให้มีความรู้สึกสดชื่นขึ้นถ้าเทียบช่วงที่เดินอยู่ริมถนนก่อนเดินทางเข้ามาทางประตูถนนพระราม 4 ผู้วิจัยมาถึงสวนลุมพินีในช่วงเย็นซึ่งจะพบว่ามีคนเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจด้วยกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลายเป็นจำนวนมาก มีทั้งเดิน-วิ่ง เต้นแอโรบิค วายน้ำ เล่นวอลเลย์บอล เตะตะกร้อ วายน้ำ โยคะ เรือถีบ ฯลฯ สามารถพบคนที่เข้ามาใช้พื้นที่หลายช่วงอายุตั้งแต่เด็ก วัยรุ่น วัยทำงานจนถึงวัยชรามีทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ ภายในมีเสียงเพลงจากกลุ่มที่มากลุ่มคนเต้นแอโรบิคที่ช่วยให้ผู้คนที่รู้สึกคึกคัก ผ่อนคลายและสร้างบรรยากาศซึ่งแตกต่างจากบรรยากาศภายนอกสวนลุมพินีที่ห่างไปไม่ถึงสิบลเมตรที่ได้ยินแต่เสียงแตรรถยนต์และควีนพิษจากท่อไอเสียที่มีแต่จะก่อให้เกิดความเครียด สวนลุมพินีเองนอกจากจะตั้งอยู่กลางใจเมืองแล้วยังคงรักษาระบบนิเวศน์ต่างๆควบคู่กับสิ่งปลูกสร้างที่เก่าแก่ทางสถาปัตยกรรม เช่น ศาลากังจัน เกาะลอยน้ำ สระน้ำ หอนาฬิกา รายล้อมด้วยต้นไม้พันธุ์ที่สวยงาม สิ่งเหล่านี้ได้เป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกันที่สร้างความเพลิดเพลิน ความตื่นตาตื่นใจ เกิดแรงดึงดูดให้กับผู้ที่เข้าไป

กรุงเทพมหานครมีการเจริญเติบโตของความเป็นเมืองอย่างรวดเร็วนำมาสู่ปัญหาต่างๆ เช่น ในการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทำให้ต้องมีการขยายต่อเติมสิ่งปลูกสร้างบ้านเรือนเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ทำให้มีการใช้พื้นที่ในการปลูกสร้างมากมายเพื่อรองรับ บางทีมีการอยู่อาศัยของคนเป็นจำนวนมากจนทำให้เกิดสภาพชุมชนแออัด การเป็นเมืองได้เกิดสิ่งปลูกสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นที่ได้บดบังทัศนียภาพบางอย่างไป โดยเฉพาะ“พื้นที่สีเขียว”(Green area) เป็นสิ่งที่ประเทศทางตะวันตกได้ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ส่วนนี้เป็นอย่างดี การขาดหายไปของพื้นที่สีเขียวเป็นผลทำให้คนเกิดความตึงเครียดจากพื้นที่ที่แออัด การขาดพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจซึ่งเป็นคำตอบหนึ่งที่สามารถช่วยทำให้คนบรรเทาความตึงเครียดจากการใช้ชีวิตในแต่ละวันของสังคมเมือง พื้นที่สีเขียวยังช่วยฟื้นฟูร่างกาย จิตใจ ให้พร้อมสำหรับการทำงานในวันต่อไป ภาครัฐเองได้ส่งเสริม สนับสนุนให้คนหันมาออกกำลังกายและเล่นกีฬาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและตระหนักถึงผลประโยชน์รวมถึงมีการจัดสร้างและบำรุงรักษาพื้นที่สีเขียวอย่าง สอนสาธารณะขึ้นและไม่ได้ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า ยังจัดตกแต่ง เปิดพื้นที่ให้แก่ประชาชนเข้ามาใช้บริการ ซึ่งทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังที่จะเห็นภาพจากที่ผู้คนเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจในสวนลุมพินี นอกจากนี้ยังมีสวนสาธารณะที่อยู่ในเขตมหานครอื่นๆ เช่น สวนบ่อมพระสมุเฑ์ สวนรมณีนาถ สวนเบญจสิริ สวนจตุจักร สวนสราญรมย์ สวนพระนคร ฯลฯ ที่มีคนมาใช้เป็นจำนวนมากไม่น้อยในแต่ละวัน มีการสำรวจความคิดเห็นถึงความจำเป็นและความต้องการที่จะมีสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร พบว่า ต้องการแหล่งอากาศที่บริสุทธิ์ 74% ต้องการพื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ 37.1% ต้องการพื้นที่สีเขียวเพื่อลดการแออัดของสภาพการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง 31.1% ต้องการพื้นที่ในการออกกำลังกายและเป็นแหล่งที่พักผ่อนหย่อนใจที่เสียค่าใช้จ่าย 3.6% นอกจากนี้ร้อยละ 79.3% ของคนกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นว่าจะสร้างสวนสาธารณะเพิ่มขึ้นในกรุงเทพมหานคร(ศิริพรรณ ทวีสุขและชัยณรงค์ แต่มสาระ, 2536: 2 อ้างถึงใน กองผังเมือง สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, 2536: 11) จากผลการศึกษาเป็นนัยบอกถึงความต้องการแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าการพักผ่อนหย่อนใจอยู่ควบคู่ไปกับการความต้องการของคนในสังคมเมือง ความต้องการพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจที่เราสามารถเห็นปรากฏการณ์นี้ได้ตามสวนสาธารณะซึ่งมีการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมหลากหลายตั้งแต่เช้าถึงเย็น

ด้วยปรากฏการณ์ที่ทำให้คนสนใจมาใช้พื้นที่สาธารณะในการพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ และอยากร่วมสัมผัสมุมมองและสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของผู้คนต่างๆ เหล่านี้ เป็นเหตุให้สนใจ และเกิดหัวข้อวิทยานิพนธ์ที่จะศึกษาเพื่อค้นหา ความหมาย คุณค่า ความคิด หรือสาเหตุบางอย่างที่มีผลต่อการเลือกและทำกิจกรรมของคนกลุ่มนี้ขึ้นมาในการใช้

พื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในสังคมเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร การเลือกศึกษาที่สวนลุมพินีเนื่องจากเป็นสวนสาธารณะที่มีความหลากหลายของคนเข้ามาทำกิจกรรม ทั้งเชื้อชาติ อายุ รูปแบบกิจกรรมที่แตกต่างรวมถึงเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมสวนลุมพินี

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนเพื่อทำความเข้าใจความคิดของคนกลุ่มหนึ่งในการใช้พื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในสวนลุมพินี การเลือกกลุ่มหมากรุกจีนเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อตอบโจทย์ในการทำวิจัยครั้งนี้ว่าทำไมเขาถึงมาสวนลุมพินี ผู้วิจัยยังเห็นว่ากลุ่มหมากรุกจีนมีการใช้พื้นที่และการรวมตัวมาเป็นระยะเวลาตลอดช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมาเพียงพอที่จะสะท้อนให้เห็นภาพการใช้พื้นที่สาธารณะได้ อีกทั้งกลุ่มคนเล่นหมากรุกมีพื้นที่ในการเล่นที่ชัดเจน และหมากรุกจีนเป็นเกมที่ทำให้คนสามารถรวมกลุ่มกันเล่นได้ อีกด้านหนึ่งหมากรุกจีนในสังคมกับมีการรวมกลุ่มเล่นกันให้เห็นไม่มากนักและในสวนลุมพินีเองสังเกตได้ว่าการเล่นหมากรุกจีนมีน้อยมากถ้าเปรียบเทียบกับกิจกรรมอื่นๆ เช่น การเดิน-วิ่ง การรำมวยจีน รำไทเก๊ก ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นกิจกรรมหลักของสวนลุมพินี ในการที่เลือกกลุ่มหมากรุกจีนเป็นการทำความเข้าใจในการใช้พื้นที่แล้วยังเป็นการศึกษาการใช้พื้นที่ที่เป็นส่วนเล็กๆ เพื่อได้ตอบกับการใช้พื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นจริงในสังคมปัจจุบัน

ในการศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะในการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินีครั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุที่มีส่วนสำคัญในการมาใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแนวทางการสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์การพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของสังคมเมือง จากการทบทวนวรรณกรรมโดยเฉพาะในด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในประเทศไทยที่ผ่านมายังไม่มียานวิจัยที่ให้ความสนใจและศึกษาการพักผ่อนหย่อนใจอย่างจริงจัง จึงเป็นที่มาและความสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการใช้และการปรับพื้นที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่ส่วนตัวของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน และสามารถอธิบายความสัมพันธ์การใช้พื้นที่และการพักผ่อนหย่อนใจ

2. ศึกษาการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนผ่านความคิดและการปฏิบัติ และสามารถอธิบายถึงสาเหตุ อิทธิพลต่างๆที่มีผลต่อการพักผ่อนหย่อนใจ ของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน

สมมติฐานการวิจัย

การใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินี มีการปรับใช้พื้นที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่ส่วนตัวเสมือนการใช้พื้นที่บ้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อสามารถทำความเข้าใจความคิดและการกระทำ ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่สาธารณะและการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินี
2. ทำให้ทราบสาเหตุและอิทธิพลที่มีต่อความคิด ความรู้สึก ในการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน ในสวนลุมพินี
3. เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมในบริบทการใช้พื้นที่สาธารณะที่ปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ 2 เป็นการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะ ความหมายและคุณค่าของการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนบริเวณภายในสวนลุมพินี โดยในส่วนของแนวคิดทฤษฎีจะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ(Public space) จะกล่าวถึงที่มา และความหมายของพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะในมิติของความสวนสาธารณะ ส่วนที่สองจะเป็นแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจซึ่งประกอบด้วย มุมมองการพักผ่อนหย่อนใจเป็นสัญลักษณ์ของชนชั้นทางสังคม (Leisure as symbolic of the social class) การพักผ่อนหย่อนใจคือรูปแบบของกิจกรรม (Leisure as a form of activity) การพักผ่อนหย่อนใจเป็นเวลาที่ไม่มีภาระหน้าที่ (Leisure as unobligated time) และมุมมองการพักผ่อนหย่อนใจกึ่งเวลาว่าง (Semi-Leisure and free time) ส่วนสุดท้ายเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ (Public space)

1. พื้นที่สาธารณะ(Public space)

1.1 ความหมาย

คำว่า “Public space” สามารถแยกคำและที่มาของคำนี้ได้สองคำ คือ “Public” กับ “Space”

ส่วน“public” มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินคำว่า “publicus” (ในภาษาละตินยังใกล้เคียงกับ populus ที่หมายถึงประชาชน) ที่หมายถึงบางสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อคนทุกคนในศวรรษที่ 17 คำนี้จะถูกใช้ในเชิงความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่สามารถเข้าถึงและสามารถมองเห็นได้ในทางสาธารณะ ดังเช่นในงานของ Sennett ที่อ้างว่าในช่วงศตวรรษที่ 17 อาจเป็นที่มาของการใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกันคือ “public” กับ “private” ในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ส่งผลจนทุกวันนี้ public ยังสามารถ หมายถึง การเปิดออกสู่การตรวจสอบของใครก็ได้ ตรงข้ามกับคำว่า “private” ที่หมายถึงขอบเขตที่พักของตน (1977: 23 cited in Mitrasivovic,

2006: 29) และคำว่าส่วนตัวยังเป็นคำที่สามารถมีความหมายว่า การที่เป็นส่วนของใครคนใดคนหนึ่งซึ่งไม่ใช่ส่วนที่เป็นของสาธารณะ(dictionary.reference, 2010: online) หรือการใช้ได้แค่เพียงบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น (macmillandictionary, 2010: online) ในภาษาฝรั่งเศสคำว่า “le public” ยังใช้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตทางสังคม โดยเฉพาะใช้กับการอภิปรายต่อสาธารณะชน และเมื่อศตวรรษที่ 18 คำว่า public จะมีความเกี่ยวข้องกับทางภูมิศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับเติบโตของพื้นที่เมือง (urban area) แนวคิดเกี่ยวเมืองนครใหญ่ในการสร้างสวนสาธารณะ(public park)ที่เป็นสถานที่ให้คนได้ใช้ในการเดินเล่น เกิดเป็นพื้นที่ในการพบปะของคนแปลกหน้าที่มีความแตกต่างหลากหลายซึ่งสิ่งนี้จะสามารถพบได้ในขอบเขตของความป็นสาธารณะ (Sennett, 1977: 23 cited in Mitrasivovic, 2006: 29) ในช่วงศตวรรษที่19เป็นต้นมา คำว่า public สามารถอธิบายได้ถึงการเกิดขอบเขตสาธารณะแบบใหม่ขึ้นจากการลงทุนของกลุ่มนายทุนที่สร้างพื้นที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่ที่ให้ความสนุกต่อครอบครัวเช่น Walt Disney จัดว่าเป็นสวนสนุกและเป็นพื้นที่สาธารณะชนิดใหม่ (Mitrasivovic, 2006: 29-30)

ส่วนคำว่า “Space” ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ “spatium” (ในฝรั่งเศสใช้ espace) หมายถึงขอบเขต พื้นที่ว่างเปล่าหรือช่วงว่างเว้นของระยะทางและเวลา (time) Lefebvre (1991 cited in Mitrasivovic, 2006: 30-31)ได้แบ่ง space เป็น3อย่าง คือ Absolute space พื้นที่ทางประวัติศาสตร์และเกิดขึ้นโดยธรรมชาติโดยมีผู้ที่สร้างมันขึ้นมาด้วยระบบการเมือง และศาสนา ต่อมาถูกแทนที่ด้วย Abstract space ในยุคของโลกาภิวัตน์คือพื้นที่ที่สะสมจากความมั่งคั่ง ความรู้ อำนาจ เทคโนโลยี และเงิน และ Differential space เป็นพื้นที่หมายถึงพื้นที่ที่เกิดจากกิจกรรมที่มีความบันเทิง กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจที่เรียกว่า Ludic space

Altman และ Zube (1989:1)ได้อธิบายและให้ความหมายคำว่า public place และ space ในเชิงคำที่มีความสัมพันธ์กัน คือ เป็นคำที่ให้ความหมายได้หลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทที่ใช้ ในเสนอความหมายในครั้งนี้เพื่อแสดงภาพของความเป็นภูมิทัศน์ของเมืองทั้งสภาพกึ่งเมืองหรือชนบท คำว่า “public” มีความหมายว่าส่วนที่ทุกคนสามารถใช้ได้ คนในชุมชน รัฐ ชาติโดยไม่คำนึงถึงอายุ เพศสภาวะ ชาติพันธุ์และข้อจำกัดทางร่างกาย ความเป็น”public”ไม่มีความเกี่ยวข้องในเรื่องการแสดงความเป็นเจ้าของหรือกรรมสิทธิ์แต่เกี่ยวข้องกับการใช้ อย่างเช่นในสวนที่ดินสาธารณะ(public land) คนไม่สามารถจะเข้าใช้ได้อย่างเสมอภาคกันเสมอไป ในทางประวัติศาสตร์ที่ดินสาธารณะอย่างในชนบทถูกกำหนดให้สามารถเกิดการแย่งชิงจับจองได้โดย

กลุ่มผลประโยชน์ เช่น ชาวนา คนตัดไม้ คนทำเหมือง แต่บางที่จะมีคนที่ไม่สามารถใช้ที่ดินนั้นในการพักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการได้อย่างในที่ดินสาธารณะเราสามารถเห็นการใช้ได้ชัดเจนคือ ถนน สนามเด็กเล่นที่จะมีรูปแบบของกลุ่มต่างๆที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อใช้พื้นที่ดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นกลุ่มวัยรุ่น คนเดินถนนหรือทางเท้าทั่วไป การเกิดพื้นที่สาธารณะในเมือง(ทั้ง public place หรือ space โดยคนที่กลุ่มต่างๆจะได้รับผลประโยชน์จากพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่ถูกออกแบบมาอาจมีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดต่อการเข้าถึงที่แตกต่างกันที่เกิดจากกลุ่มอายุ

Tuan (1977: 6 cited in Altman and Zube, 1989: 2) ได้อธิบายคำว่า “Space” และ “Place” มีความสัมพันธ์กันระหว่างกัน ซึ่ง space จะกลายเป็น place เมื่อมีผลทางจิตวิทยาหรือการใช้ได้ถูกใช้ในความหมายทางสัญลักษณ์ในความหมายของ space จะกลายเป็น place ถ้าถูกให้ความหมายในเชิงที่ออกแสดงถึง “คุณค่า” และ space ในทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นนามธรรมมีความเกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ของคน การปรับแต่ง การให้คุณค่าทางสัญลักษณ์ต่อพื้นที่นั้นๆ อย่างเฉพาะ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นพื้นที่ที่คนใช้และมีความหมายเฉพาะตามที่กลุ่มหรือคนได้ให้ความหมายในเชิงสัญลักษณ์ Sime (1986: 50 cited in Altman and Zube, 1989: 2) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดของของพื้นที่ (place และ space) ว่า “place” นั้นตรงข้ามกับ “space” ซึ่งจะมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับทางอารมณ์ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วคราวหรือเกิดขึ้นอย่างยาวนาน มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและมีลักษณะเฉพาะทางกายภาพที่ทำเล่นๆ Dovey (1985: 94 cited in Altman and Zube, 1989) ได้แสดงทัศนะว่า place เป็นแนวคิดที่รวมเข้าไว้กับการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างคนและพื้นที่ (physical setting) เป็นชุดของความหมายที่เป็นทั้งเป็นรูปแบบและไม่เป็นรูปแบบของประสบการณ์และการปฏิสัมพันธ์

“Public space” เป็นคำที่เกิดขึ้นและปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในช่วงศตวรรษที่ 18-19 ในวัฒนธรรมของชนชั้นกลางในทางการเมืองและทางสังคม และต่อมาเมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 20 พื้นที่สาธารณะสามารถแบ่งออกตามความเข้าใจได้หลายอย่างไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ถูกตกแต่งให้เกิดความสวยงาม มีการออกแบบตกแต่งให้เกิดความพึงพอใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม ถูกออกแบบให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เปิดให้ใช้พื้นที่ต่างๆร่วมกันมีการสร้างปฏิสัมพันธ์แบบพบปะอย่างเช่น ตลาด จตุรัส ศูนย์การค้า ถนน สวนสาธารณะ ห้องโถงกลาง (atria) ชายหาด รวมถึงห้างสรรพสินค้า การจัดพื้นที่ในงานเทศกาลต่างๆมีการจัดพื้นที่ใช้พื้นที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่ทางการค้า และมีการใช้พื้นที่สาธารณะของคนเกิดขึ้นอย่างพื้นที่ในการขนส่งมวลชน การใช้พื้นที่

สาธารณะที่เกิดจากการสื่อสารมวลชนเพื่อการติดต่อสื่อสารต่างๆ รวมถึงการใช้พื้นที่ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง(Mitrasivovic, 2006: 32)

1.2 การจัดแบ่งพื้นที่สาธารณะ

Tonkiss (2005) ได้ให้ความหมายการใช้พื้นที่สาธารณะสามารถสรุปและจัดแบ่งเป็น 3 ข้อหลัก ได้ดังต่อไปนี้

1.2.1 Square หรือจัตุรัสเป็นการใช้พื้นที่สาธารณะอย่างหนึ่งที่แสดงออกถึงการเป็นเจ้าของร่วมกัน ในความหมายนี้พื้นที่สาธารณะจะอ้างอิงถึงสถานที่ที่ถูกจัดไว้หรือคุ้มครองโดยรัฐ โดยหลักการใช้เพื่อการแสดงออกถึงสิทธิการเป็นความเท่าเทียมกันความประชาชนของคนทุกคน เช่น สวนสาธารณะ อุทยานแห่งชาติ การใช้ยังเป็นการแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของในทางสังคมและทางการเมือง

1.2.2. Cafe' การใช้พื้นที่อย่าง ไนต์คลับ บาร์ ร้านอาหาร ร้านกาแฟ เป็นการใช้พื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social exchange) และเพื่อการติดต่อกับผู้อื่น สถานที่อาจมีเจ้าของเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่การใช้พื้นที่แห่งนี้ไม่ได้ใช้และตั้งคำถามว่าใครเป็นเจ้าของ แต่เป็นการใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถแสดงออกทางความคิดความเห็นในการแลกเปลี่ยนทัศนะ หรือการพูดคุยทางการเมืองได้ Caféในความหมายนี้อาจรวมถึงพื้นที่พบปะอย่างร้านเสริมสวยที่เปลี่ยนพื้นที่ทางสังคมในการแลกเปลี่ยนข่าวสารต่างๆอย่างมีอิสระ

1.2.3 Street เป็นการใช้พื้นที่สาธารณะในการพบปะแบบไม่เป็นทางการ รวมถึงการใช้พื้นที่ร่วมกัน อย่างเช่น ถนน เป็นพื้นฐานหนึ่งของคนเมืองที่ทำให้คนแปลกหน้ามาพบกัน ไม่ว่าจะเดินทางเดินเท้า รวมถึงตามที่ขนส่งต่างๆ ที่ทุกคนเป็นเจ้าของเท่ากัน

ในงานของTonkiss ได้จัดแบ่งสถานที่ออกเป็นส่วนๆแต่ยังคงไว้ซึ่งความหมายในการที่คนสามารถมีสิทธิในการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน ในบริบทของการใช้พื้นที่ในสวนลุมพินีซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่จัดอยู่ในพื้นที่แบบ Square เป็นการใช้ของคนทุกคนที่แสดงออกถึงการเป็นเจ้าของร่วมกันมีการจัดการโดยภาครัฐ สวนลุมพินียังเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเดียวกับ café และ street ด้วย เพราะว่ามีการใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มหลากหลายกันในแต่ละวันมีการแลกเปลี่ยนทางสังคมที่

ติดต่อกับผู้อื่นและยังเป็นพื้นที่ที่คนจะโอกาสพบปะกับคนแปลกหน้า สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการใช้พื้นที่ลุ่มพินี้เป็นไปในภาพของการใช้พื้นที่สาธารณะครอบคลุมทั้ง 3 ข้อ และจากการศึกษาในการทบทวนความหมายของคำว่าพื้นที่สาธารณะผู้วิจัยเองสามารถสรุปความหมายคำว่าพื้นที่สาธารณะโดยความเข้าใจว่า เป็นการใช้พื้นที่ต่างๆร่วมกันที่ทุกคนมีสิทธิ์ที่สามารถใช้และเข้าถึงด้วยความเท่าเทียม และยังแสดงออกถึงสิทธิ์ความเป็นประชากรในสังคมนั้นๆ

2. สวนสาธารณะ(Public Park)

2.1 ความหมาย

คำว่า “Park” และ “Garden” ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 มีการรวมคำเข้าไว้ด้วยกันคำที่มีความหมายใหม่ว่าการจัดภูมิทัศน์ของสวน (Landscape Garden) คำสองคำมีที่มาแตกต่างกัน “Garden” จะหมายถึงขอบเขตของความเป็นส่วนตัว การเป็นเจ้าของ ส่วน “Park” จะหมายถึงขอบเขตของความเป็นสาธารณะมีสิ่งๆที่เชื่อมโยงกับขอบเขตทางสังคมและการเมือง เป็นพื้นที่สำหรับคนอื่น ๆ และได้กลายมาเป็นความคิดหนึ่งของการอนุรักษ์ป่าและเป็นความคิดของการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน Park เป็นคำในภาษาอังกฤษที่มีจุดเริ่มต้นมาจากเผ่าทิวทอนิคและมาจาก Celtic โดยเฉพาะคำว่า “Perh” ที่หมายถึงที่ที่ถูกล้อมรอบ ในภาษาของชาวBabari ใช้คำว่า “Parruk” ของเผ่าทิวทอนิค ที่ส่งผลต่อมาถึงคำว่า “Parricus” ในละตินยุคกลางที่นำมาใช้ในศตวรรษที่ 8 และต่อมาได้เปลี่ยนมาใช้คำว่า “Parcus” หมายถึง ที่ดินผืนเล็กๆ ส่วนในภาษาอิตาลีจะใช้คำว่า “Parco” และสเปนจะใช้คำว่า “parquet” ในอังกฤษช่วงศตวรรษที่ 13 คำว่า Park หมายถึงพื้นที่ที่ถูกจำกัดไว้เพื่อล่าสัตว์ของกษัตริย์ ต่อมาใช้ในความหมายว่า พื้นที่ที่รายล้อมไปด้วยบ้านเรือนและเป็นพื้นที่ที่สร้างความเพลิดเพลินใจ ใช้เพื่อนันทนาการ ในช่วงกลางของศตวรรษที่ 19 Parkถูกให้ความหมายใหม่ คือ เขตแดนที่กว้างและเป็นสมบัติส่วนหนึ่งของชาติเพื่อประโยชน์ของสาธารณะใช้เพื่อนันทนาการและความเพลิดเพลินใจ (Mitrasirovic, 2006: 28) park ยังหมายถึง การออกแบบพื้นที่ให้คนได้ใช้และมีกิจกรรมกลางแจ้งร่วมกัน (Jenkins and Pigram, 2003: 355)

2.2 ที่มาของสวนสาธารณะ

ในช่วงศตวรรษที่ 19 สวนสาธารณะได้ถูกสร้างขึ้นมาในอังกฤษเพื่อที่ตอบสนองต่อปัญหาของสภาพแวดล้อมในเมือง จากการพัฒนาสู่ความเป็นอุตสาหกรรมและการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว อังกฤษได้เป็นแนวหน้าของเมืองที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมและเป็นประเทศแรกที่ได้สร้างสวนสาธารณะในเมือง (municipal park) ขึ้น ชาวอังกฤษได้มีการเรียกร้องให้มีการใช้พื้นที่ว่าง (Open space) เพื่อการนันทนาการในเมืองที่เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมรวมถึงเมืองเล็ก ๆ ต่าง ๆ คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องได้พิจารณาและได้ข้อสรุปถึงประโยชน์ของสวนสาธารณะว่ามีผลต่อ ทางกายภาพ ทางจิตใจ และในด้านการเมือง สวนสาธารณะยังเป็นเสมือนปอดของเมือง (Lungs of the City) และเป็นที่ทำให้อากาศสดชื่นนอกจากนั้นยังช่วยลดมลพิษต่างๆ ทางกายภาพ การจัดการให้ประชาชนรักษาสุขภาพโดยการออกกำลังกาย การนันทนาการ จะนำมาสู่การลดความตึงเครียดทางสังคมและยังทำให้คนที่มาชนชั้นต่างๆ ได้เรียนรู้ผ่านการใช้สวนสาธารณะร่วมกัน (Conway, 2000: 9-10) การเกิดขึ้นของสวนสาธารณะในอังกฤษเสมือนการเปลี่ยนผ่านจากสวนของกษัตริย์ (Royal parks) ที่เป็นเสมือนสวนแบบส่วนตัว (Private park) หรือกึ่งส่วนตัว (Semi-Private park) มาสู่สวนที่เป็นสวนสาธารณะ (Public park) อย่างสมบูรณ์ (French, 1973: 6-7)

สวนสาธารณะจัดเป็นพื้นที่สาธารณะ (Public space) แบบหนึ่งที่ทำให้คนได้ใช้ในการพบปะสังสรรค์และยังหมายถึงการใช้ที่ดินประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับชีวิตความเป็นอยู่แบบเมือง (urban life) และสามารถตอบสนองความต้องการด้วยการพักผ่อนหย่อนใจซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ ประโยชน์ของสวนสาธารณะ ยังมีส่วนในการจัดภูมิทัศน์ (Landscape) ให้น่าอยู่ สวยงาม ที่ส่งผลต่อสุขภาพ ร่างกายจิตใจ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมด้านอื่นๆ (สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร กองผังเมือง, 2536: 9)

ขบวนการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสวนสาธารณะ (The Park movement) ในปี 1830 เมื่อสวนสาธารณะได้ถูกสร้างขึ้นมาในเมืองที่เป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมหลักทางตะวันออกของอังกฤษและในสกอตแลนด์อย่างในเมือง Glasgow ในปี 1833 เมืองที่เป็นศูนย์กลางทางอุตสาหกรรมที่ได้มีสวนสาธารณะแห่งแรกคือเมือง Preston มีสวนสาธารณะชื่อ Moor Park ต่อมาในปี 1846 ที่เมือง Manchester มีสวนสาธารณะหลายแห่งได้ถูกสร้างขึ้นเช่น Philips Park, Queen Park, Peel Park ซึ่งล้วนถูกออกแบบโดย Joshua Major ในปี 1854 ในสกอตแลนด์ที่เมือง

Glasgow มีสวนสาธารณะแห่งแรกชื่อ Kelvingrove Park ในการเกิดขึ้นของสวนสาธารณะต่างๆ บางที่ก็มีพวกใจบุญบริจาคเงินสร้างขึ้น บางที่ก็มีภาครัฐเข้าเกี่ยวข้องแต่ด้วยเหตุผลใดก็ตามการเกิดขึ้นของสวนสาธารณะทั้งหมดล้วนได้สร้างความภูมิใจให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เสมอ สวนสาธารณะก่อนหน้านี้อาจมีที่สร้างขึ้นมักอยู่ในย่านชานเมืองเพราะที่ดินราคาถูก ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังมีการพัฒนาสวนสาธารณะอย่างต่อเนื่องและการมีสวนสาธารณะขึ้นมา มักมีความสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างการสาธารณสุข การนันทนาการ และการกีฬา และต่อมาทำให้บ้านหลายล้านหลังมีพื้นที่สีเขียวอยู่ไม่ไกลนัก สวนสาธารณะและพื้นที่ในการนันทนาการถูกรวมไว้ด้วยกันเป็นส่วนหนึ่งของเมือง (Conway, 2000: 10)

สวนสาธารณะในศตวรรษที่ 19 ถึงช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ได้มีการออกแบบตกแต่งอย่างสวยงาม สร้างความพึงพอใจและความสนใจต่อผู้มาเข้าชมเป็นอย่างมากถือว่าเป็นสถานที่ที่มีความนิยมที่สุดก็ว่าได้ ประชาชนต่างเดินทางด้วยทางรถไฟเพื่อมาเฉลิมฉลอง อย่างในปี 1883 ที่ Glasgow มีการบันทึกการเข้าใช้ในวันอาทิตย์ ว่ามีจำนวนผู้มาเข้าใช้กว่าหนึ่งแสนคนในช่วงเดือนกรกฎาคม และมีผู้เข้าชมกว่า 48,000 คนในสวนสาธารณะ Kelvingrove Park คนที่มาใช้พื้นที่ในเวลานั้นยังได้นิยมใส่เสื้อผ้าโดยมีการแต่งกายและเลือกชุดที่สวยงามที่สุดของตนเข้ามา ในช่วงฤดูร้อนสวนสาธารณะหลายแห่งจะจัดให้มีรายการพิเศษเพื่อดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาและสามารถสร้างรายรับได้มากมาย เช่น จัดให้มีการไต่เชือกโซว์ จัดให้มีการเลี้ยงรีนมอร์ฟรี การโชว์บอลลูกและการเล่นให้เข้าชมสามารถขึ้นบอลลูกได้ และในบางที่มีการโชว์การต่อสู้ด้วยดาบปลายแหลมซึ่งเป็นที่สนใจของคนในสมัยนั้น (Conway, 2000: 11)

สวนสาธารณะยังมีการจัดอำนวยความสะดวกสบายทั้งเด็กและผู้ใหญ่และภาคส่วนอื่นในสังคม จัดและบริการให้ทั้งผู้ที่ต้องการความเจ็บสงบและความเป็นส่วนตัวหรือผู้ที่ต้องการความสนุกแบบกลุ่ม มีทุ่งหญ้าโล่งอยู่กลางแจ้งไว้สำหรับให้คนเล่นกีฬา การพบปะพูดคุยกัน ทั้งเรื่องทั่วไปหรือเรื่องเฉพาะอย่างเรื่องการเมือง ศาสนา ใน Glasgow Green และ Victoria Park เป็นที่รู้จักกันดีในเรื่องการชุมนุมกันทางศาสนา การชุมนุมทางสังคมและการพูดคุยในเรื่องการเมืองในสวนสาธารณะ นอกจากนี้ได้จัดให้มีทะเลสาบหรือแหล่งน้ำขนาดใหญ่ควบคู่กับการให้คนสามารถมีกิจกรรมทางน้ำเช่น การพายเรือ การว่ายน้ำ สเก็ตน้ำแข็ง รวมถึงการตกปลา บางที่ก็มีกฎหมายรองรับด้วย เช่น ในสวนสาธารณะ Birkenhead Park สามารถตกปลาได้ เล่นสเก็ตน้ำแข็งได้ แต่ห้ามว่ายน้ำในทะเลสาบ แตกต่างจาก Victoria Park ที่สามารถว่ายน้ำได้บางเวลา สวนสาธารณะในหลายที่มักมีห้องน้ำ น้ำดื่มไว้บริการให้แก่ผู้มาเข้าใช้ เพราะว่าบางคนใช้สวนสาธารณะเป็น

เวลานาน ในช่วงปี 1980 สวนสาธารณะหลายๆแห่งมักจะมีร้านเล็กๆไว้ขายเครื่องดื่มบริการอยู่ภายในสวนสาธารณะ (Conway, 2000: 11-12)

ในสวนสาธารณะโดยทั่วไปจะมีสนามเด็กเล่น (Playground) ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญหลักของสวน อย่างในManchester Park มีการจัดแบ่งสนามเด็กเล่นโดยแยกชายหญิง ทั้งนี้ในการจัดไม่ได้แบ่งตามศีลธรรมแต่แบ่งจากความเป็นจริงที่ว่า เครื่องเล่นต่างๆมักถูกผูกขาดโดยเด็กผู้ชายมากกว่าเด็กหญิงถ้าไม่แบ่งแยกออกจากกันมีแนวโน้มที่เด็กผู้หญิงอาจไม่มีโอกาสได้เล่นเครื่องเล่นส่วนเครื่องเล่นในสนามเด็กเล่นที่สร้างทักษะการยืดหยุ่นของร่างกาย คือ ที่ปีนป่ายต่างๆจะมีเชือกให้เด็กสามารถห้อยได้ บางทีจะมีสัตว์ที่อยู่ในกรง เช่น นก กวาง หนูตะเภาหรือมีสวนสัตว์เล็กๆให้เด็กได้ศึกษา และบางทีมีรถจำลองที่เป็นเครื่องเล่นให้เด็กได้ขับอย่างสนุกสนาน(Conway, 2000: 14)

ตามสวนสาธารณะนอกจากจะมีสถาปัตยกรรมต่างๆที่สร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้เข้ามาใช้บริการแล้วยังมักมี รูปปั้น (Statues) น้ำพุที่สามารถดื่มได้ ลานเวทีสำหรับชมการร้องเพลง รวมถึงกิจกรรมให้ความบันเทิงอื่นๆ โดยเฉพาะรูปปั้นมักถูกสร้างไว้เพื่อระลึกถึงบุคคลสำคัญ อาจเป็นบุคคลที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ บุคคลที่มีความสำคัญเกี่ยวกับท้องถิ่น ชาติหรือบุคคลที่มีความสำคัญต่อสวนสาธารณะ อย่างเช่น ที่สวนสาธารณะ Victoria Park จะมีรูปปั้น Queen Victoria ตั้งอยู่ (Conway, 2000: 13)

สวนสาธารณะยังแสดงให้เห็นถึงมิติทางด้านสุขภาพต่อสังคมโดยการเป็นเสมือนปอดของเมือง “Lungs of the city” ที่ช่วยบรรเทาหรือตัดกรองอากาศเสียและนำอากาศที่บริสุทธิ์ให้กลับคืนสู่เมืองแทน ต้นไม้ต่างๆในสวนสาธารณะมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้เป็นตัวกรองอากาศเสียและช่วยลดอุณหภูมิของเมืองลง ทุกๆหนึ่งร้อยเมตรที่ประกอบไปด้วยต้นไม้ พุ่มไม้ ต้นหญ้า สามารถเปลี่ยนคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศและปล่อยเป็นออกซิเจนได้ 600 กิโลกรัมภายใน 12 ชั่วโมง และสามารถกรองฝุ่นละอองได้ประมาณ 85 % (McCullough, 1987 cited in Conway, 2000: 9-10) และยังมีรายงานการวิจัยที่เกี่ยวกับทางด้านจิตวิทยาที่แสดงให้เห็นว่าสวนสาธารณะมีความสำคัญต่อคนโดยการศึกษาผู้ป่วยที่อยู่ในโรงพยาบาลที่อยู่ห้องที่มองไม่เห็นต้นไม้กับเห็นต้นไม้มีการฟื้นฟูของร่างกายที่แตกต่างกัน คือผู้ที่มองเห็นต้นไม้ทุกวันจะมีการฟื้นฟูที่ดีกว่า สวนสาธารณะในด้านกีฬาที่พบบ่อยที่ปรากฏให้เห็นอย่าง Cricket การยิงธนู ที่เป็นกีฬาของชนชั้นกลางในอังกฤษสมัยหนึ่ง จนกระทั่งได้มาถึง เทนนิส ฟุตบอล การขี่จักรยาน อย่างในPoole Park ยังมีลู่วิ่งจักรยาน

ต่อมาในปัจจุบันความเพลิดเพลินใจในการใช้พื้นที่แบบในอดีตอาจเปลี่ยนไปแทนที่ด้วยการเล่นกีฬา หรือ สถานที่ต่างๆที่ถูกสร้างขึ้นมาให้พักผ่อนหย่อนใจ สภาพแวดล้อมอาจมีการปรับเปลี่ยนไปแต่ยังคงไว้ซึ่งความสวยงามและคงไว้ซึ่งความเป็นธรรมชาติของสวนสาธารณะ

2.3 มุมมองต่อสวนสาธารณะ

Wittick นักสถาปัตย์ (1974: 768 อ้างถึงใน สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร กองผังเมือง, 2536: 9) ได้ให้ความหมายของสวนสาธารณะว่าเป็นพื้นที่เปิดโล่งที่มีการจัดภูมิทัศน์ (Landscape) ให้เกิดความสวยงามเท่าที่จะทำได้ เป็นที่สงบร่มรื่น ตั้งใจให้เป็นที่พักผ่อนคลายความเมื่อยล้า เป็นที่พบปะพูดคุยสนทนาของประชาชนอย่างเจียบๆ ใช้เดินเที่ยวเล่นเพิ่มความสดชื่น ให้เป็นที่สร้างสรรค์ความคิดและภายในสวนสาธารณะยังประกอบไปด้วย ต้นไม้ นานาชนิด สนามหญ้า สระน้ำ น้ำพุ รูปปั้น ที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ ลานอเนกประสงค์ เป็นต้น

สวนสาธารณะเกิดขึ้นมาจากแนวคิดการแบ่งพื้นที่ในเมือง(Urban space) ออกเป็น 3 ส่วนหลักๆที่สำคัญคือ 1.ที่ทำงาน (Work areas) พื้นที่อุตสาหกรรม ที่ทำการค้า การบริการ และอื่นๆ 2.ที่อยู่อาศัย (Living areas) ประกอบด้วยบ้านเรือนที่อยู่อาศัยรวมทั้งสาธารณูปการของชุมชน ได้แก่ ร้านค้าภายในชุมชน สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะท้องถิ่น โรงเรียน และอื่นๆ 3.ที่พักผ่อนหย่อนใจ(Leisure areas) พืชพรรณ ห้างสรรพสินค้า ศูนย์เยาวชน สนามกีฬา สวนสาธารณะขนาดใหญ่ สนามกอล์ฟ และบริเวณที่อนุรักษ์ธรรมชาติ (Chopin, 1957: 29 อ้างถึงใน กองผังเมือง สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร กองผังเมือง, 2536: 11) อีกแนวคิดของClark (1944: 9) ยังได้แบ่งพื้นที่ของเมืองเป็น 3ส่วนคือคือ 1.Green คือพื้นที่สีเขียวเช่น สวนสาธารณะ (ไม่ได้ทำลายสภาพแวดล้อม) เป็นสิ่งที่อยู่กับ 2.พื้นที่ สีเทา(Gray) เช่น บ้าน และสุดท้าย 3.พื้นที่สีฟ้า (Blue) เช่น แม่น้ำ เขื่อน ทะเล ทะเลสาบ สิ่งทั้งสามที่กล่าวมาเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันของพื้นที่ เวลาและสังคม ความหมายของกิจกรรมของมนุษย์นั้นในพื้นที่เมือง ไม่ใช่แค่การใช้เพื่อการดำรงอยู่เท่านั้น แต่มันถูกผลิตขึ้น และเกิดการผลิตซ้ำ ทำให้ก่อให้เกิดการกระทำของมนุษย์ Olmsted (1979 อ้างถึงใน สมบัติ กาญจนกิจ, 2535)นักวางผังเมือง และสถาปัตย์กรรรมของสหรัฐอเมริกา ผู้ซึ่งได้ออกแบบเมืองและสวนสาธารณะบริเวณเขตของมหาวิทยาลัย เช่น เมืองบอสตัน ดีทรอยต์ ชิคาโก นิวยอร์ก วอชิงตันดีซี และมอนตรีอัลของแคนาดา และเป็นคนสร้าง Central park ที่ถูกยกย่องว่ามีความสวยงามได้พูดถึงสวนสาธารณะว่าควรรักษาไว้ซึ่งทัศนียภาพและสงวนทรัพยากรธรรมชาติให้มาก โดยเฉพาะต้นไม้ การออกแบบตัวอาคารต้องกลมกลืนและในสวนควรมีทุ่งหญ้าในบริเวณส่วนกลางของ

สวนสาธารณะขนาดใหญ่ และมีการตัดถนนทางเดินที่เป็นส่วนโค้งเพื่อให้เห็นทัศนียภาพของสวนสาธารณะ และมีถนนหลักตัดผ่านจุดสำคัญหรือเขตต่างๆของสวน นอกจากสวนสาธารณะจะเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับคนทุกคนแล้วยังเป็นแหล่งที่สามารถจัดการศึกษาเพื่อชีวิตของประชาชน

2.4 ลำดับชั้นของสวนสาธารณะ

สวนสาธารณะในเมืองเป็นการนำพื้นที่ส่วนหนึ่งของเมืองมาใช้ประโยชน์ในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ มีการจัดสร้างให้มีความแตกต่าง เช่น ขนาด (Size) รูปแบบการพัฒนา (Form of Development) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities provide) ที่ตั้ง (Location within the city) ขอบเขตการให้บริการ (Extend of the service area) ความแตกต่างที่กล่าวมาจะเป็นตัวกำหนดลำดับชั้นหรือแบบของสวนสาธารณะ ซึ่งมีอยู่ 6 อันดับ เช่น สวนเด็กเล่น สวนในละแวกบ้าน สวนระดับชุมชน สวนระดับเขตหรือย่าน สวนระดับเมือง และสวนระดับภาค (สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร กองผังเมือง, 2536: 12)

สวนลุมพินีเป็นสวนสาธารณะในเมือง (Municipal park)(สมบัติ กาญจนกิจ, 2535: 214) และถูกจัดเป็นสวนระดับย่าน (District Parks) เกณฑ์ในการจัดระดับคือ มีขนาดใหญ่มากกว่า 100 ไร่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่างที่ไม่มีในสวนสาธารณะระดับอื่นๆเช่น บริเวณปิกนิก ที่จอดรถ ลานอเนกประสงค์ บริเวณที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น สวนดอกไม้ขนาดใหญ่ สระเล่นเรือ จักรยาน บึงตกปลา ลำธาร สวนสาธารณะระดับนี้ให้บริการต่อประชาชนจำนวนมากมีรัศมีการให้บริการกว้างขวาง ผู้ที่อยู่ใกล้มาสวนสาธารณะโดยการเดิน ผู้ที่อยู่ไกลสามารถเดินทางมาด้วยระบบขนส่งมวลชน รถยนต์ การพักผ่อนในสวนสาธารณะผู้คนจะใช้เวลานานขึ้นเพราะมีกิจกรรมให้ความเพลิดเพลินหลายชนิด ในกรุงเทพมหานครมีสวนสาธารณะน้อยมากที่สามารถถูกจัดให้อยู่ในสวนระดับย่านเนื่องจากส่วนใหญ่มีพื้นที่น้อยไม่ถึง 100 ไร่ สวนที่จัดอยู่ในระดับย่านนอกจากสวนลุมพินีแล้วก็มี สวนจตุจักร สวนหลวง ร.9 สวนน้ำบึงกุ่ม (สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร กองผังเมือง, 2536: 20)

จากการทบทวนเรื่องแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการใช้พื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะในส่วนแนวคิดที่เกี่ยวข้องการสร้างสวนสาธารณะขึ้นมาจะเห็นได้ว่า สวนสาธารณะจัดเป็นการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในสังคมเมือง มีพื้นที่กว้าง คงไว้ซึ่งระบบนิเวศน์ เพื่อใช้ในการพักผ่อนหย่อนใจ มี

การออกแบบการตกแต่งต่างๆ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ให้ผู้ใช้มีความรู้สึกถึงความเพลิดเพลิน สามารถผ่อนคลายความเครียดที่เกิดขึ้นจากสภาวะเมืองที่มีความแออัดรวมถึงมลพิษต่างๆ ที่เกิดมาจากการขยายตัวของเมืองสู่ความเป็นนคร สวนสาธารณะมักจะเป็นสถานที่ที่เปิดโล่งกว้าง มีกิจกรรมให้ทำมากมาย การใช้เข้าใช้สวนสาธารณะนอกจากเป็นการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในสังคมแล้ว ยังเป็นการแบ่งพื้นที่พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนแยกออกจากพื้นที่ทำงาน การใช้พื้นที่ในสวนสาธารณะเป็นสิ่งที่คนในสังคมสามารถเข้าใช้ทุกช่วงชั้นและเป็นพื้นที่สาธารณะอย่างหนึ่งที่ทุกคนสามารถมีสิทธิใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ

1. การพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure)

1.1 ความหมาย

“Leisure” เป็นคำในภาษาอังกฤษได้รับรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “licere” ซึ่งมีความหมายว่า “การอนุญาต” หรือ “ความเป็นอิสระ” ในฝรั่งเศสใช้คำว่า “Loisir” ซึ่งมีความหมายว่า “เวลาว่าง” ในภาษาอังกฤษอาจมีความหมายว่า “License” หรืออาจหมายถึงคำว่า “liberty” สังเกตได้ว่าความหมายของคำมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอิสระ (Free) การเลือก (choice) และการทำกิจกรรมที่ไม่ได้กระทำโดยการถูกบังคับ ถ้าย้อนไปในช่วงต้นยุคกรีก คำว่า “Scole” หรือ “skole” หมายถึง leisure ได้นำมาใช้ในละตินว่า scola และในอังกฤษใช้ School หรือ scholar ที่บ่งบอกให้ทราบถึงการเชื่อมความหมายของ Leisure กับ Education ด้วย ในคำว่า scole นั้นเกี่ยวข้องกับสถานที่ให้ความรู้ สถานที่ที่มีอภิปรายถกเถียงกัน เป็นสถานที่เล็กๆ ที่ติดกับวิหาร Apollo lykos เป็นที่รู้จักกันในความหมายว่า lyceum (ที่ให้การศึกษาหรือ สำนักศึกษา) ส่วนในภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า lycée หมายถึง School แสดงให้เห็นว่าการพักผ่อนหย่อนใจมีความสัมพันธ์กับการศึกษา (Kraus, 1984: 41-42)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ

การพักผ่อนหย่อนใจแบบในสมัยกรีกหรือโรมันได้มีมุมมองผ่านนักคิดที่อยู่ในช่วงนั้น อย่างเช่น Aristotle เห็นว่า “การพักผ่อนหย่อนใจ” เป็นรูปแบบของการกระทำกิจกรรม การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนตน เป็นภาพที่แตกต่างจากการทำงาน หรือกล่าวคือการพักผ่อน

ใจเป็นเหมือนกับการทำกิจกรรม เช่น การทำกิจกรรมทางศิลปะ การถกเถียงกันทางการเมือง การอภิปรายทางปรัชญา และการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆไป โดยในบริบทของชาวเอเธนได้มองการ "ทำงาน"(work) เป็นสิ่งที่ "ต่ำ" เป็นงานของไพร่และเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ โดยทั่วไปคำว่า "work" ในภาษากรีกแล้วใช้คำว่า "ascholia" ที่มีความหมายว่า "ช่วงเวลาที่ไม่มีกรพักผ่อนหย่อนใจ" การพักผ่อนหย่อนใจกลายเป็น คุณค่าสูงสุดของชีวิต ส่วนการทำงานคือคุณค่าที่ต่ำสุด ชนชั้นสูงจะไม่ควรทำงานแบบไพร่ ชนชั้นนี้เป็นชนชั้นที่มีเวลาอิสระสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เช่น การสร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมและกิจกรรมทางศิลปะ การพักผ่อนยังเป็นภาพของความอิสระและโอกาสสำหรับการใช้เวลาว่างเพื่อหาความรู้ การค้นหาความรู้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับทางจิตใจให้ด้วยตนเอง ในทางปรัชญาทันสมัยที่เกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ ได้สืบสานมาจากทัศนะชาวกรีกดั้งเดิม การพักผ่อนได้ถือว่เป็นส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานแล้วยังเป็นกิจกรรมที่ใช้ในการฟื้นคืนร่างกายจากการทำงานได้อีกด้วย (Kraus,1984: 42)

Kraus (1984: 43) กล่าวถึง ความหมายของการพักผ่อนในมุมมองคลาสสิกในวันนี้ คงต้องดูที่เงื่อนไขทางความคิดที่เกิดขึ้นของชาวเอเธน ในการเชื่อมต่อกับแนวคิดของโครงสร้างทางชนชั้นของชนชั้นสูงที่มีมุมมองอยู่บนการมีอยู่และการครอบครองแรงงานทาส(Slave labor) การพักผ่อนหย่อนใจอยู่แค่ชนชั้นหนึ่งที่ไม่ใช่ทาสหรือแรงงาน หรือกล่าวคือชนชั้นสูงหรือผู้ดีมีสกุลเท่านั้นที่จะมีการพักผ่อนได้ อาจไม่เหมือนในสังคมที่ทันสมัยที่ไม่มีการจำกัดการพักผ่อนหย่อนใจไว้แค่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่เปิดกว้างต่อคนทุกกลุ่มซึ่งเคียงข้างกับการทำงานและยอมรับในทุกสังคมและมันมีความหมายที่สัมพันธ์ต่อการทำงาน

การพักผ่อนหย่อนใจในมุมมองแนวคิดในชวงยุคกรีก เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าเวลาว่างที่เกิดขึ้นจากการมีทาสหรือแรงงานไว้ในครอบครองเพื่อทำงานแทน เพราะชนชั้นจะทำในสิ่งๆออกไปในทางการแสวงหาความรู้ งานศิลปะ งานทางวัฒนธรรม ดังนั้นการพักผ่อนหย่อนใจจึงเป็นเรื่องของชนชั้นสูงเท่านั้น

ในสังคมอุตสาหกรรม Leisure ได้ถูกให้ความหมาย เป็นกิจกรรมที่ทำในเวลาว่างที่ไม่มีพันธะจากหน้าและการบังคับ เพราะในช่วงนี้คนเริ่มมีเวลาว่างจากการถูกจัดการเรื่องเวลาใหม่ แบ่งเวลาออกเป็นการทำงานเป็นชั่วโมง มีช่วงเวลากการทำงาน เช่น เป็นหกโมงเช้าถึงหกโมงเย็น มีช่วงเวลาเลิกงาน มีช่วงเวลาพักกลางวัน มีวันหยุดในแต่ละสัปดาห์อาจเป็นวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ซึ่งทำให้เกิดเวลาว่างที่ทำให้คนมีเวลาในการพักผ่อนหย่อนใจ (Borsay, 2006)

2.1 การพักผ่อนหย่อนใจเป็นสัญลักษณ์ของชนชั้นทางสังคม (Leisure as a Symbol of Social Class)

แนวคิดนี้มองการพักผ่อนหย่อนใจเป็นสัญลักษณ์ของชนชั้นทางสังคม หรือกล่าวคือ การพักผ่อนหย่อนใจเป็นสิ่งที่แสดงถึงชนชั้นทางสังคมได้ แนวคิดนี้ปรากฏในงานของ Thorstein Veblen นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันที่อยู่ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งได้กล่าวว่า “จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ตั้งแต่ชนชั้นปกครอง (Ruling Class) ได้เกิดขึ้น ชนชั้นนี้เองเป็นผู้ครอบครองและเป็นผู้ใช้การพักผ่อนหย่อนใจ ในงานเขียนของเขาเรื่อง The Theory of the Leisure Class ได้พูดถึงในยุโรป ในช่วงที่มีระบบศักดินาและในยุค Renaissance และในช่วงยุคอุตสาหกรรม การพักผ่อนหย่อนใจเป็นสัญลักษณ์ของคนชนชั้นสูงนั้น งานของเขาได้โจมตีว่าแนวคิดของการพักผ่อนเป็นของชนชั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสะดวกสบาย (ที่อาศัยอยู่บนความยากลำบากของผู้อื่น) การพักผ่อนหย่อนใจเป็นจุดสนใจแก่ผู้อื่น เกิดจากการบริโภคด้วยความมีอิสระ มีเลือกในสิ่งที่ดีที่สุดที่แสดงออกผ่าน การกิน การดื่มโดยเฉพาะของมีเงินมา การเลือกที่อยู่อาศัย การรับบริการ การใส่เสื้อผ้าเครื่องกาย การสะสมอาวุธ ตลอดจนสิ่งต่างที่สวมใส่ ได้แสดงถึงความความโดดเด่นในการพักผ่อนหย่อนใจ ให้เป็นที่สนใจ เพื่อให้เกิดความสะดุดตา และเป็น การแสดงออกเพื่อบ่งบอกความหรูหรา (Kraus, 1984: 43) คนที่สามารถมีการพักผ่อนหย่อนใจที่เป็นสัญลักษณ์ชนชั้น คือ พวกขุนนาง คนร่ำรวยเจ้าของโรงงาน ต้องมีค่านิยมที่แสดงออกมาเพื่อแสดงออกถึงความร่ำรวย เช่น การจัดงานเลี้ยงที่หรูหรา

2.2 การพักผ่อนหย่อนใจคือรูปแบบของกิจกรรม (Leisure as a Form of Activity)

แนวคิดการพักผ่อนเป็นรูปแบบของกิจกรรม พูดถึงการพักผ่อนเป็นกิจกรรมในช่วงที่ไม่ได้ทำงาน (Non-work) หรือเป็นกิจกรรมถูกใช้ในเวลารว่าง (Free time) อย่างเช่น กลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจในทางสังคมศาสตร์ (Kraus, 1984: 44)

การพักผ่อนหย่อนใจนั้นประกอบด้วยหลายอาชีพที่ปัจเจกสามารถทำตามใจตนเองในกิจกรรมในเวลาว่างของตน เป็นทั้งการพักผ่อน การทำเรื่องขบขัน การเพิ่มองค์ความรู้ การเพิ่มความสนใจในกลุ่มที่ตนนั้นมีส่วนร่วมสร้างความสัมพันธ์นอกเหนือจากอาชีพตน ครอบครัว และภาระจากงาน เหมือนที่นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส Dumazedier (1967: 16-17 cited in Kraus, 1984: 44) ได้นิยามการพักผ่อนหย่อนใจว่า คือ กิจกรรม ที่แยกออกจากหน้าที่ การงาน ครอบครัว และ

สังคม เป็นสิ่งบุคคลสามารถมีอิสระ การผ่อนคลาย การหาสิ่งเพลิดเพลิน การหาความรู้ด้วยตนเอง และการมีส่วนร่วมทางสังคม การทำกิจต่างๆ ที่อิสระอย่างสร้างสรรค์ สำหรับแนวคิดนี้สามารถสรุปได้ว่าการพักผ่อนหย่อนใจคือรูปแบบของกิจกรรม การพักผ่อนหย่อนใจจึงถูกนำไปใช้ใน รูปแบบของกิจกรรมนันทนาการ (Recreational activity) คำสองคำนี้สามารถใช้แทนกันได้และมีความหมายเหมือนกัน

2.3 การพักผ่อนหย่อนใจเป็นเวลาที่ไม่มีการหน้าที่(Leisure as Unobligated Time)

Kraus (1984: 44) กล่าวว่าโดยส่วนมากการพักผ่อนหย่อนใจถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ข้อผูกพันทางกฎหมาย สัญญา หรือเป็นเวลาที่คุณได้ตัดสินใจด้วยตัวเอง ตามที่นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่ได้อ้างไว้เกี่ยวกับแนวคิดของการพักผ่อนหย่อนใจ “Leisure” ใน Dictionary of Sociology หมายถึง เวลาว่างหลังจาก กิจกรรมที่ใช้ไปอย่างเหมาะสมและอย่างจำเป็น...และเวลาที่ไม่วางกับ เวลาทำงาน เวลานอนหลับและเวลาที่จำเป็นอื่นๆ เป็นเวลาที่ใช้เพื่อความพึงพอใจ เป็นเวลาหักออก จากเวลาในเวลา 24 ชั่วโมงของแต่ละวัน เป็นเวลาส่วนที่เหลือจากการทำงาน ซึ่งเวลาการพักผ่อนหย่อนใจที่เป็นเวลาที่ไม่ถูกบังคับและทำได้ตามความพอใจ

เวลาที่กล่าวมาเป็นเวลาที่ว่างจากการทำงานเกี่ยวกับหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ เช่น การท่องเที่ยว การเรียนรู้ หรือ การมีส่วนร่วมในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เวลาที่ถูกจำกัดเพื่อทำกิจกรรมในการดำรงชีวิต เช่น การนอน การกิน เป็นการให้คำนิยามโดยมากเกี่ยวกับนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ที่รูปแบบชีวิตของคนในระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม จากแนวคิดนี้ได้ให้นิยามการพักผ่อนหย่อนใจเป็นการคิดที่พยายามแบ่งเวลางานออกจากเวลาที่ใช้ในการดำรงชีวิต และเวลาส่วนที่เหลือถูกจัดเป็นเวลาที่ไม่มีการหน้าที่ และเป็นเวลาใน “การพักผ่อนหย่อนใจ” (Kraus, 1984: 45)

2.4 การพักผ่อนหย่อนใจกึ่งเวลาว่าง (Semi-Leisure and Free time)

กล่าวคือ “กึ่ง พักผ่อนกึ่งเวลาว่าง” ในมุมมอง Dumazedier ตั้งข้อสังเกตว่า ถ้าการพักผ่อนหย่อนใจเป็นส่วนหนึ่งหรือขึ้นอยู่กับ การค้า ถือเป็นประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญ หรือในทางอุดมคติ หรือเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างแล้วการพักผ่อนหย่อนใจอาจไม่ได้เป็นเวลาว่างที่แท้จริง เขาเสนอแนะว่า

กิจกรรมที่กล่าวมามีผลให้การพักผ่อนนั้นเป็นเพียง “ครึ่งหนึ่ง หรือ กึ่งหนึ่ง” หมายความว่า การพักผ่อนยังเกี่ยวข้องกับ โลกของการทำงานอยู่อย่างซึ้นทับกัน ดังตัวอย่างเช่น การใช้เวลาวางจากการทำงานแล้วแต่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามันไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับการงานของเราเลย คนที่กำลังใช้เวลาในการอ่านหนังสือ แต่หนังสือนั้นเกี่ยวข้องกับงานของเขา และช่วยให้งานลุล่วงไปได้ การไปงานสังสรรค์เพราะว่าเป็นการถูกรับเชิญของสมาคมที่เรา่วมงานด้วย การเข้าคลับ เพราะว่าจะเป็นส่วนช่วยให้เกิดการติดต่อทางธุรกิจ หรือ ช่วยในการส่งเสริมงานด้านการขาย การเข้าร่วมชุมชนต่างๆ สิ่งนี้ก็มีระดับที่ถูกรับบังคับที่แตกต่างกัน เป็นเรื่องที่ยากบางครั้งที่จะแบ่งการพักผ่อนออกจากเรื่องงาน อย่างเช่น การใช้เวลาโดยปกติในการดำรงชีวิตเช่น การกิน การนอนหลับ การทำงานที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ในครอบครัว(การใช้จ่ายในบ้าน) การกินบ่อยครั้งก็เป็น การกินที่ตามสบาย หรือ เพื่อความเพลิดเพลินใจได้เหมือนกัน เช่น การไปปิกนิก หรือ การไปกินอาหารที่ห้องอาหาร กิจกรรมที่สร้างสรรค์จากความสนใจ ทำแล้วมีความสุข (Kraus, 1984: 45)

แม้ว่ากิจกรรมที่เกิดจากการพักผ่อนส่วนมากจำเป็นที่จะไม่มีการบังคับ หรือ เป็นภาระหน้าที่ๆที่ต้องทำอย่างไม่ต้องสงสัยแล้ว สมมุติว่ากิจกรรมที่ทำ เช่น การเลี้ยงสุนัข การเล่นดนตรีในวงออเคสตรา แต่ทำด้วยใจที่เต็มใจที่เป็นงานประจำ มีตารางวันเวลาและมีข้อผูกมัดกับผู้อื่น สิ่งนี้ก็ไม่สามารถเรียกว่า “Semi-Leisure” ได้ De Grazia เพิ่มเติมว่า (Kraus, 1984: 45-46) เวลาที่เหลือประมาณ 8 ชั่วโมงหลังจากการทำงานและการนอนแล้ว กิจกรรมที่ทำดังต่อไปนี้ เช่น การไปเดินซื้อของ งานบ้าน การแต่งตัว การขนส่ง การเลือกตั้ง การมีเพศสัมพันธ์ การช่วยเด็กทำการบ้าน การอ่านหนังสือพิมพ์ การช้อปปิ้ง การไปโบสถ์ การไปเยี่ยมเพื่อน อาจเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เวลาว่าง กิจกรรมต่างๆที่เขาแยกตัวอย่างมาอาจเป็นได้ทั้งการใช้เวลาว่างและการพักผ่อนหย่อนใจก็ได้ สิ่งที่จะต้องนำมาตัดสินใจ คือ การใช้เหตุผลในการทำกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับความสามารภที่มี “สามารถเลือกได้อย่างมีอิสระ” ด้วย เนื่องจากแนวคิดคำว่า “เวลาว่าง” ได้สร้างปัญหาในการนิยาม Kaplan(1975 cited in kruas,1984: 46) ได้นิยาม “เวลาว่าง” ในหลายแบบแตกต่างกันในสังคมที่ทันสมัย 1. ในรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจแบบถาวรของผู้ที่มีฐานะร่ำรวยแล้วเลือกที่จะว่างตอนไหนก็ได้ 2. การพักผ่อนอย่างไม่มีเต็มใจ คือเวลาว่างที่เกิดขึ้นของคนที่ไม่ทำงานทำ ไม่ถูกจ้าง ซึ่งอาจชั่วคราวหรือตลอดไป 3. เวลาที่มีกำหนดตารางเวลาของคนที่มีงานทำการไปพักร้อนในวันหยุดหรือวันหยุดเทศกาล 4. การพักผ่อนชั่วคราวหรือถาวรของคนป่วย คนพิการ และ 5. การพักผ่อนที่ดำเนินต่อไปเรื่อยๆของคนแก่ บุคคลที่เกษียณ

ความคิดเรื่องการแบ่ง “การทำงาน” และ “การไม่ทำงาน” ออกจากกันเป็นสิ่งที่ซับซ้อน เพราะกิจกรรมที่ทำอาจเป็นสิ่งที่อยู่ในการรับรู้ของระดับบุคคลที่ได้แบ่งออกจาก “งาน” หรือ “ไม่ได้ทำงาน” โดยที่เขาได้รับ “ค่าจ้าง” กับงานที่ทำ สิ่งนี้ได้ถูกมาใช้วิเคราะห์ด้วยว่ามันจะเป็น “อิสระ” หรือ “เป็นภาระ” จากงานที่ทำ (Kraus, 1984)

สรุปการพักผ่อนหย่อนใจหมายถึง การทำกิจกรรมต่างในเวลาว่าง ที่อยู่นอกเหนือจากเวลาการทำงาน และ เป็นช่วงเวลาที่ทำให้คนสามารถเลือกพักผ่อนหย่อนใจด้วยความอิสระในเวลาว่างที่อยู่นอกเหนือ เรื่อง การกินอยู่หลับนอน เป็นเวลาที่บุคคลกิจกรรมแล้วมีความผ่อนคลาย เพลิดเพลินใจ หรือการหาความรู้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมทางสังคม การทำกิจต่างๆ ที่อิสระอย่างสร้างสรรค์

3. รูปแบบของการพักผ่อนหย่อนใจ

จากการทบทวนเรื่องแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนหย่อนใจ จะเห็นว่ามีกิจกรรมที่ใช้ในการพักผ่อนหย่อนใจได้หลายอย่างในมุมมองที่แตกต่างกันไป มีทั้งกิจกรรมหรือรูปแบบที่เกิดขึ้นทั้งในบ้านและนอกบ้าน กลางแจ้งหรือในร่ม การพบปะสังสรรค์ การท่องเที่ยว การช้อปปิ้ง ฯลฯ จึงขอแบ่งกิจกรรมต่างๆที่ใช้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจโดยใช้งานของ Edginton (2002: 122-131) ที่แบ่งรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจเป็น

3.1 กิจกรรมทางสังคม (Social Activities)

การสร้างความสัมพันธ์ต่างๆ เช่น การสร้างความสัมพันธ์แบบเพื่อนต่อเพื่อนบ้านและที่ทำงาน ที่เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกันจากความพึงพอใจของตนเอง เช่น การออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านเพื่อสร้างกับเพื่อน การไปเล่นสกีกันของเด็กวัยรุ่น ตายายนั่งดูรูปภาพกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน การพิจารณากิจกรรมทางสังคมให้เป็นรูปแบบหนึ่งของการพักผ่อนหย่อนใจ นั้นอาจมีมุมมองที่ซับซ้อนเพราะการกิจกรรมทางสังคมเกิดขึ้นได้นานที่ต่อเนื่อง แต่สิ่งหลักที่ยอมรับและนำมาพิจารณาว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการพักผ่อนหย่อนใจก็คือ การทำกิจกรรมทางสังคมด้วยความสมัครใจ กระทำอย่างมีอิสระ การปฏิสัมพันธ์ เป็นพื้นฐานของการรูปแบบของการพักผ่อนหย่อนใจที่เกิดขึ้นอีกมากมายที่จัดแบ่งได้เป็นหลายๆอย่าง เช่น การเล่นไพ่ การไปวัด การเล่นกีฬา

3.2 กีฬา (Sport)

กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจที่เกี่ยวข้องกับกีฬาสามารถแบ่งได้ทั้ง การเล่นกีฬาด้วยตนเอง หรือการเข้าชมกีฬา การเล่นกีฬาแบบบุคคล หรือเล่นร่วมกันแบบทีม เช่น การว่ายน้ำ การตีกอล์ฟ การเล่นสกี การเล่นเทนนิส การชมการแข่งขันฟุตบอล

3.3 กิจกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural activities)

เช่น การชมโอเปร่า การฟังดนตรีคลาสสิก การเข้าชมงานศิลปะ การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ต่างๆ การเข้าชมภาพยนตร์ กิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการพักผ่อนหย่อนใจให้คุณค่ากับทางด้านศิลปะวัฒนธรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะวัฒนธรรมชั้นสูง

3.4 กิจกรรมกลางแจ้ง (Outdoor activities)

กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจที่เกี่ยวข้องกับ การใช้ การหาความรู้ กับธรรมชาติ เช่น การปีนเขา การตั้งแคมป์ การไปเที่ยวป่า การล่าสัตว์ การถ่ายภาพทางธรรมชาติ การไปสวนสาธารณะ ช่วงแรกของการพักผ่อนหย่อนใจในแบบกลางแจ้งเกี่ยวกับการเข้าไปในสถานที่ห่างไกลที่มีความเป็นธรรมชาติดำรงอยู่ ต่อเมื่อการพัฒนาการขนส่งจนทำให้สามารถไปตามที่ต่างๆ ได้ง่ายขึ้น อย่างเช่น การสามารถที่จะไปเล่นสกีในเทือกเขาสูงด้วยเครื่องบิน อย่างในอเมริกาจะให้ความสำคัญกับกิจกรรมกลางแจ้งหรือนอกสถานที่ ด้วยเหตุผลในการรักษาความสมรรถภาพทางกาย ความตื่นตัว และความสนุก ด้วยการออกไปกับเพื่อนหรือสมาชิกในครอบครัว

3.5 การท่องเที่ยว (Tourism)

เป็นการพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบหนึ่ง อาจประกอบไปด้วยการนันทนาการกับกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยวจากบ้านโดยส่วนตัวหรือมีธุรกิจมาเกี่ยวข้อง มีการใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการใช้บริการ ทั้งการท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3.6 สื่อสารมวลชน (Mass media)

กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจเช่น การดูโทรทัศน์การชมละคร รายการทีวี การนั่งฟังวิทยุ การใช้อุปกรณ์เครื่องไฟฟ้าเพื่อความบันเทิง การใช้เพื่อการเรียนรู้

รูปแบบการพักผ่อนที่ยกตัวอย่างมาจะเห็นได้ว่าการพักผ่อนหย่อนใจที่ผู้วิจัยศึกษานั้นสามารถจัดอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมกลางแจ้ง(Outdoor activities) โดยที่การพักผ่อนหย่อนใจเป็นของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินี เป็นกิจกรรมที่ใช้ทั้งพื้นที่การพักผ่อนหย่อนใจแบบกลางแจ้งที่ใช้พื้นที่สาธารณะอย่างสวนสาธารณะและบางครั้งอาจมีกิจกรรมทางสังคม (Social Activities) ประกอบไปด้วยเช่นการพูดคุยกัน การพบปะเพื่อนฝูง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกศแก้ว ศรีงาม (2537)ได้ทำการวิจัยเรื่อง“ความแตกต่างของการใช้เวลาว่างในกิจกรรมนันทนาการของเยาวชนไทย” การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงการใช้เวลาว่างในกิจกรรมนันทนาการและศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างของการใช้เวลาว่างในกิจกรรมนันทนาการแต่ละประเภทของเยาวชนไทย โดยใช้ข้อมูลของ "โครงการสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการใช้เวลาของประชากรไทย พ.ศ. 2533" ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ หน่วยตัวอย่างที่ศึกษาคือ เยาวชนไทยที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี จำนวน 15,579 ราย ผลการวิจัยพบว่าเยาวชนไทยเข้าร่วมและใช้เวลาว่างในกิจกรรมนันทนาการแต่ละประเภทแตกต่างกันออกไป นั่นคือ เยาวชนไทยส่วนใหญ่ใช้เวลาว่างรับชมโทรทัศน์ รับฟังวิทยุ-เทป อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านหนังสือ สังกศรรค์ เล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย และเยาวชนส่วนน้อยมีการใช้เวลาว่างเดินเล่นตามศูนย์การค้า ชมมหรสพต่าง ๆ ชมวิดีโอ ทำงานอดิเรกและเดินเล่นตามสวนสาธารณะและพบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างของการใช้เวลาว่างในกิจกรรมนันทนาการแต่ละประเภท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 มีดังต่อไปนี้คือ 1.การรับฟังวิทยุ-ฟังเทป ได้แก่ เพศ ขนาดของครัวเรือน ภาวการณ์ทำงาน เขต และภาคที่อยู่อาศัย 2.การรับชมโทรทัศน์ ได้แก่ เพศ ขนาดของครัวเรือน ภาวการณ์ทำงาน และภาคที่อยู่อาศัย 3.การชมวิดีโอ ได้แก่ ระดับการศึกษา ภาวการณ์ทำงาน เขต และภาคที่อยู่อาศัย 4.การชมมหรสพต่าง ๆ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา เขต และภาคที่อยู่อาศัย 5.การอ่านหนังสือพิมพ์ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และภาคที่อยู่อาศัย 7.การเล่นกีฬา

หรือออกกำลังกาย ได้แก่ เพศ และภาคที่อยู่อาศัย 8.การสังสรรค์ ได้แก่ เพศ ขนาดของครัวเรือน ระดับการศึกษา เขต และภาคที่อยู่อาศัย 9.การเดินเล่นตามศูนย์การค้า ได้แก่ ขนาดของครัวเรือน และภาคที่อยู่อาศัย 10.การเดินเล่นตามสวนสาธารณะ ได้แก่ ภาวการณ์ทำงานของเยาวชน 11.การทำงานอดิเรก ได้แก่ ระดับการศึกษา เขต และภาคที่อยู่อาศัย

วีระยุทธ ศรีสุวรรณกิจ (2549) วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง การพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตกของชนชั้นนำสยาม พ.ศ. 2445-2475 วิทยานิพนธ์มุ่งที่ศึกษาลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตกของชนชั้นนำสยามในระหว่าง พ.ศ. 2445-2475 โดยที่พิจารณาถึงการพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตกชนิดต่างๆที่ชนชั้นนำของสังคมรับเข้ามา ได้แก่ กีฬา งานอดิเรก ละครพูด และการพักผ่อนตากอากาศ

นับตั้งแต่สังคมสยามมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ สังคมสยามกลายเป็นเมืองที่มีความทันสมัย มีการคมนาคมที่สะดวก และมีการจัดการศึกษาแบบใหม่สำหรับสมาชิกในสังคม ในเบื้องต้นชนชั้นนำสยามรับการพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตกเข้ามาเพื่อความสนุกสนาน ตอบสนองเวลาว่างที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ต่อมาชนชั้นนำสยามได้ใช้กิจกรรมเหล่านี้แสดงถึงความ "ศิวิไลซ์" เพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของสังคม นอกจากนี้ ชนชั้นนำในสยามยังได้ใช้การพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตกให้เป็นประโยชน์ในการปลูกฝังค่านิยมที่ดีต่อสังคม และใช้เป็นมาตรฐานแสดงออกถึงความมั่งคั่งให้สังคมได้รับรู้ การพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตกได้แพร่หลายจากชนชั้นนำออกไปสู่คนกลุ่มอื่นในสังคม ได้แก่บรรดาคนหบดีผู้มีฐานะที่เข้ามามีบทบาทในสังคมเทียบเคียงชนชั้นนำ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการพักผ่อนหย่อนใจจึงแสดงให้เห็นว่า สังคมสยามกลายเป็นสังคมแบบใหม่ที่มีคนกลุ่มใหม่ก้าวเข้ามามีบทบาทในสังคมควบคู่กับชนชั้นนำเดิม

Freysinger (1995) ได้ทำวิจัยเรื่อง The Dialectics of Leisure and Development for Women and Men in Mid-life: An Interpretive Study ทำการวิจัยเพื่อหาความหมายของการพักผ่อนหย่อนใจ โดยใช้อายุเป็นบริบทของการหาความหมาย อายุ(Age)ไม่ใช่ตัวแปรทางชีวภาพ และทางจิตวิทยาเท่านั้นแต่เป็นผลจากทางสังคมวัฒนธรรมและทางประวัติศาสตร์ด้านหนึ่งที่มีนัยสำหรับความหมายของการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นที่มาถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษาในการได้ค้นพบการพัฒนาแนวทางการหาความหมายของการพักผ่อนหย่อนใจในวัยกลางคนของผู้หญิงและผู้ชาย ในการสัมภาษณ์เชิงลึกระดับบุคคล โดยใช้คน 54 ในวัยกลางคน ชนชั้นกลางที่ทำงานทั้งชาวยุโรป-อเมริกันผู้หญิงและผู้ชาย ผลในการศึกษาความหมายของการพักผ่อนหย่อนใจมีหลายด้านที่

สะท้อนความหมายออกมา 1.ความต้องการที่จะปลดปล่อยและความแปลกใหม่ 2.อายุและเพศ
ภาวะสัมพันธ์กับกลุ่มและตัวแทน สิ่งที่แสดงออก เป็นเครื่องมือในการทำให้การพักผ่อนหย่อนใจ
ถูกพัฒนาขึ้น

German (1999) จาก University of Illinois at Urbana-Champaign ได้วิจัยเรื่อง
Leisure meanings in a rural community of Costa Rica ได้หาความหมายของการพักผ่อน
หย่อนใจในกลุ่มของคนในชุมชนชนบทที่คอสตาริกาโดยใช้การวิเคราะห์ ความสมานฉันท์ทาง
วัฒนธรรม(cultural consensus) และวิธีการศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
(phenomenological methods) การหาความหมายการพักผ่อนโดยใช้ความหมายตรง
(denotative) และ ความหมายแฝง(connotative) ในการศึกษา การวิจัยดังเช่นกับผู้ใหญ่ เด็ก ชาย
และหญิงในการวิจัยกลุ่มต่างๆการมีส่วนร่วมถูกพิจารณาว่าเกิดจากความเพิลิตเพิลินที่ส่วนใหญ่
ปรากฏอยู่ในประเด็นของความหมายตรงของการพักผ่อนหย่อนใจ ในการยอมรับของ social
existential perspective of leisure พวกเขาได้ตีความคำว่า"diversion" แสดงถึงความเป็นหนึ่ง
เดียวของการกระทำและความเพิลิตเพิลิน และมีความหมายแฝงถึง การรู้ตัวเอง การรู้จักรักและ
ความใกล้ชิดธรรมชาติเป็นมิติที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนในการวิจัย ความใกล้ชิดกับ
ธรรมชาติคือการได้มีประสบการณ์ร่วมกันที่สื่อถึงความรู้สึกในการค้นพบสิ่งใหม่ๆ ด้วยผลลัพธ์นี้จึง
เป็นข้อสรุปด้วยทฤษฎีที่เกี่ยวกับประสบการณ์ในการพักผ่อนหย่อนใจ German ได้กล่าวถึงผลลัพธ์
เหล่านี้สามารถอธิบายโดยข้อเท็จจริงสำหรับเหตุผลทางวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานของเพศภาวะ
ผู้ชายในลาตินอเมริกาที่มีโอกาสสำหรับการมีส่วนร่วมทางสังคมและติดต่อสื่อสาร ส่วนผู้หญิงให้
คุณค่าสูงสุดต่อตนเองด้วยการพักผ่อนหย่อนใจ และสามารถอธิบายถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชาว
ลาตินให้ความสำคัญต่อสิ่งที่แสดงออกมาและต่อการกระทำมีทางเลือกในการพักผ่อนหย่อนใจ
ด้วยตัวของพวกเขาเอง และเพศภาวะที่เป็นฐานอันก่อให้เกิดเครื่องกีดกันทางวัฒนธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตการวิจัยและประชากรที่ศึกษา

พื้นที่ในการวิจัยคือสวนลุมพินี (Lumpini Park) ตั้งอยู่ที่ถนนพระรามที่ 4 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นสวนสาธารณะที่มีรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจหลากหลายกิจกรรม การวิจัยมุ่งศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจภายในบริเวณสวนลุมพินี สาเหตุที่มาใช้พื้นที่ การให้คุณค่าของการพักผ่อนหย่อนใจภายใต้สังคมที่ทันสมัย และแสดงให้เห็นถึง ความคิด การกระทำ ความรู้สึกบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนหย่อนใจ โดยใช้วิธีในการศึกษาครั้งนี้ซึ่งเป็นการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic research) โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน และเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกประมาณ 20-30 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ คนเล่นหมากรุกภายในสวนลุมพินีซึ่งอยู่หน้าบริเวณหน้าทางเข้าเกาะลอย ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นเพศชาย 6 คนโดยได้เลือกจากบุคคลที่เข้ามาทำกิจกรรมความสม่ำเสมอและให้ความร่วมมือ มีสะดวกในการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญกับคนเล่นที่ไม่ได้มาทำกิจกรรมสม่ำเสมอที่ช่วยให้ข้อมูลในส่วนที่ขาดหายไปหรือให้คำอธิบายในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจชัดเจนขึ้น

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาที่จะใช้ในการวิจัยกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน ผู้วิจัยใช้การทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนเล่นหมากรุกโดยใช้ระยะเวลาประมาณเวลา 8 เดือน ในช่วงเดือนสิงหาคม 2551- เมษายน 2552 ประมาณสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง โดยที่เน้นที่ช่วงเย็นเป็นหลักตั้งแต่ประมาณ 17:30-21:30 น. เนื่องจากเป็นเวลาที่กลุ่มมาเล่นหมากรุกจีนและในระหว่างทำการวิจัยได้มารายงานความคืบหน้ากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อยู่เป็นระยะ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณาเป็นหลัก โดยมีเทคนิคที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การค้นคว้าเอกสาร (Document Research)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการพักผ่อนหย่อนใจ กับแนวคิดคือการใช้พื้นที่สาธารณะ ซึ่งได้ค้นคว้าตามห้องสมุดและจากทางอินเทอร์เน็ต ทั้งในรูปแบบวารสาร ข้อมูลจากหนังสือ บทความวิจัย บทความทางวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Research)

2.1 ผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant interview)

ผู้วิจัยได้เลือกผู้ที่สามารถสะดวกในการให้ข้อมูลและผู้ที่สามารถสอบถามได้ เช่น จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้ที่มาในกลุ่มสม่ำเสมอ โดยที่ผู้วิจัยมักจะสอบถามเรื่องราวต่างๆในกลุ่ม เนื่องจากตัวผู้ให้ข้อมูลสำคัญเองมาในกลุ่มเป็นประจำทำให้บางช่วงที่ผู้วิจัยไม่สามารถมาเก็บข้อมูลได้ก็ได้สอบถามย้อนหลังทำให้การเก็บข้อมูลมีความต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีอัธยาศัยดีเป็นที่รู้จักในกลุ่มหมากรุ๊กจิ้นสามารถช่วยแนะนำผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนต่อไป

2.2 การสังเกต (Observation)

ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันตลอดการทำงานวิจัย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ใช้เป็นวิธีการหลักพร้อมการจดบันทึกภาคสนาม ซึ่งเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนเล่นหมากรุ๊กจิ้นโดยตรงด้วยตนเองในกิจกรรมที่กลุ่มอนุญาต และไม่ก้าวล่วงเรื่องส่วนตัวมากเกินไป ทั้งนี้เพื่อที่จะเข้าใจถึง ความความคิด ความรู้สึกในการพักผ่อนหย่อนใจ ยังได้ร่วมทำกิจกรรมเพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจในการให้ข้อมูลด้วย ในบางกรณีได้ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) สังเกตการกระทำแบบที่ไม่ได้ร่วมทำกิจกรรมโดยตรง เช่น เวลาที่เล่นหมากรุ๊กจิ้นหรือเวลาพักผ่อนหย่อนใจ มีการใช้พื้นที่

ต่างๆแบบใด การนั่งเล่น นอนเล่นไปด้วย มีการทำกิจกรรมอื่นนอกจากเล่นหมากรูกจีนหรือกระทำที่แต่ละคนหรือกลุ่มมีการใช้พื้นที่สาธารณะแบบใดบ้างที่บ่งบอกถึงการใช้พื้นที่แบบส่วนตัว หรือมีกิจกรรมนอกเหนือจากการเล่นหมากรูกจีนอื่นๆอีกที่ไม่ได้บอกให้ข้อมูลกับผู้วิจัยโดยตรง และเพื่อช่วยให้สังเกตและตรวจสอบด้วยว่ากิจกรรมที่ทำสอดคล้องกับข้อมูลที่ให้กับผู้วิจัยเก็บตอนที่มีส่วนร่วมหรือตอนสัมภาษณ์หรือไม่ และใช้ในกรณีที่กิจกรรมที่วิจัยไม่ได้อนุญาตให้เข้าร่วมด้วยอาจใช้แค่การสังเกตอย่างเดียวไม่สามารถไปมีส่วนร่วมได้เช่น การพูดคุยส่วนตัว การนอนที่โต๊ะม้าหิน

2.3 การสัมภาษณ์ (interview)

ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ในการพูดคุยเรื่องทั่วไปก่อนเพื่อที่สร้างความไว้วางใจและความสนิทสนมเบื้องต้น บางครั้งได้เตรียมเรื่องที่จะสัมภาษณ์อย่างกว้างๆมาล่วงหน้า มีทั้งเปิดกว้างให้ผู้ถูกวิจัยมีอิสระที่จะตอบ และเล่าเรื่องอย่างอิสระ ร่วมกับการใช้คำถามปลายเปิดที่สามารถให้ผู้ถูกวิจัยตอบแบบมีความอิสระแล้วยังเหมือนการพูดคุยเรื่องทั่วไป และยังแสดงความรู้สึก นึกคิด หรือบรรยายเหตุการณ์ต่างๆออกมา เช่น ผู้วิจัยถามว่าการมาเล่นหมากรูกจีนในสวนชุมชนแตกต่างจากการเล่นที่บ้านอย่างไร ในการสัมภาษณ์ต่างๆผู้วิจัยตระหนักในเรื่องการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของคนในสังคมเมืองโดยเฉพาะเรื่องส่วนตัวเลยเลือกที่จะดำเนินการแบบเปิดเผยตัว ผู้วิจัยใช้การแนะนำตัวเองแบบบอกว่าเป็นใคร(Overt Role) หรือเปิดเผยตัวตน และแสดงจุดหมายของการวิจัยต่อผู้ถูกวิจัย เช่น ก่อนการสนทนาที่ต้องมีการจดบันทึก การสัมภาษณ์หรือการเก็บข้อมูลต่างๆเพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษา ให้ผู้ถูกวิจัยไม่วิตกในการตอบคำถาม สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ในประเด็นต่างๆที่สะท้อนข้อมูลส่วนบุคคล เช่น เรื่องราวชีวิต ชีวิตครอบครัว การทำงาน และเรื่องเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น และถ้ามีโอกาสจะเป็นการพูดคุยแบบสองต่อสอง การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม(group interview) เป็นการนั่งพูดคุยสนทนา ระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกในกลุ่มหมากรูกจีนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมากใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ในประเด็นที่จะสะท้อนข้อมูลร่วมกัน เช่น ที่มาของกลุ่ม รวมถึงประเด็นต่างๆที่ผู้วิจัยอยากตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วย และในส่วนตัวทำมาได้จัดทำประวัติชีวิต (Life history) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆของผู้ให้ข้อมูล ตั้งแต่เรื่องราวชีวิตก่อนมาเล่นหมากรูก การใช้พื้นที่อาชีพ อายุ สาเหตุที่มาพักผ่อนหย่อนใจ เรื่องราวส่วนตัวต่างๆของผู้ถูกวิจัย และยังนำข้อมูลประวัติชีวิตมาประกอบในการเขียนวิทยานิพนธ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่เกี่ยวกับการใช้พื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะแนวคิดที่เกี่ยวกับสวนสาธารณะและแนวคิดที่เกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ มาร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสามารถตอบโจทย์ในการวิจัยที่ตั้งไว้และสามารถสรุปผลที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้และนำเสนอข้อมูลทั้งหมดไว้ในช่วงท้ายของบทวิทยานิพนธ์ โดยที่การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ตระหนักถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสนามเสมอและได้ตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

หมากรูกจีน

หมากรูก : ความเป็นมาในฐานะเกมของสังคม

1. ความเป็นมา

หมากรูก “จากสงครามสู่การต่อสู้ทางเทคติกบนกระดาน การใช้ระบบการคิดผสมผสาน ทั้งทางศาสตร์และศิลป์ เพื่อที่จะชนะคู่ต่อสู้ให้จงได้ ซึ่งถูกค้นพบเมื่อหลายพันปีที่ผ่านมา” (Bangkok metropolitan administration, 2004: 17) เป็นคำจำกัดความสั้นๆที่สามารถทำความเข้าใจ ความหมายของคำนี้ได้ “หมากรูก”ยังเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของหลายๆสังคม และวัฒนธรรม

หมากรูก หรือ Makruk เป็นคำเรียกทับศัพท์ที่ใช้เรียกกันในประเทศไทย แต่ถ้าจะเรียกให้เป็นภาษาสากลนั้นแบบหมากรูกสากล (Chess) นั้นไม่มี เพราะในแต่ละประเทศนั้นใช้คำเรียกไม่เหมือนกัน แต่ที่เข้าใจตรงกันคือ การทำสงครามที่มีแม่ทัพเหล่าทัพและทหาร (Sky Sport Team, 2550)

ถ้าพูดถึงหมากรูกแต่ละชาติจะมีความเข้าใจได้หลายความหมาย เพราะหมากรูกเป็นเกมที่ถูกปรับเปลี่ยนตามความนิยมของแต่ละชาติ ยกตัวอย่างเช่น “Chess” จะหมายถึง หมากรูกสากล หรือ เข้าใจโดยง่าย คือ หมากรูกฝรั่ง “Chess” เป็นเกมหมากรูกชนิดหนึ่งที่นิยมเล่นกันทั่วโลก สามารถเล่นได้ 2 คน โดยแบ่งเป็นฝ่ายสีขาว และสีดำ โดยที่ฝ่ายสีขาวจะได้เริ่มเล่นก่อนเสมอ ซึ่งเกมจะสิ้นสุดเมื่อคิง (King) ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกรุกฆาต (Checkmate) หรือเสมอกัน (Draw) มีลักษณะกระดานขนาด 8 คูณ 8 หรือ 64 ช่อง มีตารางแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีการสลับสีเหมือนกระดานหมากรุก โดยตาสี่เหลี่ยมเริ่มที่มุมซ้ายล่าง มีตัวหมากรูก (Chessman) การจัดกระดาน ต้องให้ตาสีขาวอยู่ด้านขวาสุดแถวล่างสุดของกระดานเสมอ การเรียงตัวหมาก จะเรียงคือ รุก(Rook) – ไนต์(Knight) – บิชอป(Bishop) – ควีน(Queen)/คิง(king) – ควีน(Queen)/คิง(King) – บิชอป(Bishop) – ไนต์(Knight) – รุก(Rook) และวางกองทัพออนส์(Pawn) ทั้ง 8 ตัว ในแถวติดกันคือแถวสอง การจัดวาง คิงและควีน มีหลักคือ ควีนของแต่ละฝ่าย จะต้องอยู่ในช่องที่สีตรงกับตัวเอง ควีนขาวอยู่ช่องขาว ควีนดำอยู่ช่องดำ ผลที่ได้คือ คิงกับควีนของแต่ละฝ่ายจะต้องวางตรงกันกับ

ฝ่ายตรงกันข้าม โดยหมากขาววางคิงทางขวาซึ่งจะตรงกับหมากดำที่วางคิงทางซ้ายของตนเอง หมากรุกสากลนั้นพบได้ในยุโรปช่วงกลางศตวรรษที่ 15 (wikipedia, 2009 : online)

ในประเทศญี่ปุ่น มีหมากรุกเหมือนกันและเรียกว่า “โชกิ” (Shogi) เป็นหมากรุกชนิดหนึ่ง ที่เป็นหมากรุกรุ่นที่ 2 ของชาวญี่ปุ่น กระดานจะเป็นแบบ 9x9 การตั้งหมากจะตั้งในช่องเรียงจาก แถวล่างสุดไล่จากด้านซ้ายมือคือ Kyo (หอก) Kei (ม้า) Gin (เงิน) Kin (ทอง) Geoku (จักพรรดิ) Kin Gin Kei Kyo แถวที่ 2 จากด้านซ้ายมือคือ Kaku (บิชอป) Hisha (เรือ) ซึ่งทั้งคู่ตั้งอยู่หน้า Kei แถวที่ 3 เป็นแผง Fu (เบี้ย) 9 ตัว หมากทุกตัวยกเว้นขุนและทองจะสามารถเลื่อนยศได้ เพราะฉะนั้นทุกตัวที่เลื่อนยศได้จะมีอักษร 2 ด้าน

ในประเทศเกาหลีจะเรียกว่า “จังกิ” เป็นเกมหมากรุกที่อยู่คู่กับคนเกาหลีมานาน มีตัวหมาก กระดาน และวิธีเล่นคล้ายจนเกือบเหมือนกับหมากรุกจีน โดยบนกระดานจะมี 9 เส้นขวาง และ 10 เส้นตั้ง การตั้งหมากไล่ตั้งแต่ซ้ายมือมาแถวแรก ซา (เรือ) มา (ม้า) ซัง (ช้าง) ซา (องครักษ์) เว้นไว้หนึ่งช่อง ซา ซัง มา ซา แถวที่ 2 ที่กลางเขตวัง ฮันโซ (ขุน) แถวที่ 3 หน้ามาทั้ง 2 ตัว โพ (ปืนใหญ่) แถวที่ 4 ตั้งพยอง โซล (เบี้ย) 5 ตัวที่หน้าเรือและช้าง

ในประเทศไทยเองเรียกว่า “หมากรุก” หรือใช้เป็นภาษาอังกฤษว่า Makruk เป็นเกมกระดานที่พัฒนามาจากหมากรุกของอินเดียที่ชื่อเกมว่าจตุรงค์ ลักษณะการเล่นใกล้เคียงกับหมากรุกฝรั่ง นอกจากนี้ในประเทศกัมพูชามีเกมหมากรุก ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับหมากรุกไทย นิยมเล่นกันอย่างแพร่หลาย หมากรุกไทยมีประวัติเริ่มในอินเดียโดยมาจากตำนานของรามเกียรติ์ ตามตำนานกล่าวว่า ฝ่ายทศกัณฐ์นั้น เมื่อมีศึกเข้าประชิด นางมณฑิมาเหสีของทศกัณฐ์ เห็นทศกัณฐ์เครียดกับการศึกจึงคิดหาเกมให้สวามีได้ผ่อนคลาย โดยคิดเป็นเกมหมากรุกขึ้น โดยแต่เดิมใช้คนเล่น 4 คน เรียกว่า จตุรงค์ แต่ในภายหลังได้รับการปรับปรุงจนสามารถให้ผู้เล่นเพียง 2 คนได้ มีตัวหมากรุกได้แก่ “ขุน” เทียบได้กับkingได้หมากรุกสากล “ม้า”-Knight “โคน”-bishop “เมียด”-Queen “เรือ”-Castleหรือrock “เบี้ย”-Pawn โดยใช้ขนาดกระดานขนาด 8x8

ในประเทศจีนหมากรุกจีนจะเรียกว่า “เซียงฉี”(Xianqgi) หรือ Chinese chess ในภาษาอังกฤษ ใช้เล่นระหว่างผู้เล่น 2 คน การตั้งหมากต้องตั้งไว้บนจุด ไล่มาจากซ้ายมือแถวล่างสุดคือ กือ (เรือ / Chariots / Rooks) เบ็ (ม้า /Horses / Knights) ฉีเย (ช้าง/ Minister / Elephant) ลีอ (องครักษ์/ Advisors / Guards) ตี้ (ขุน/General / King) ลีอ ฉีเย เบ็ กือ แถวที่ 2

เว้นไว้ แแถวที่ 3 ตั้งเผ่า (ปืนใหญ่/Cannon) 2 ตัวไว้หน้าเบ้ และแถวที่ 4 ตั้งจุก (เบี้ย/Soldiers / Pawns) 5 ตัวไว้หน้า ก็คือ เดีย ตี มีแม่น้ำขั้วอยู่กลางกระดานของทั้งสอง

เรื่องของหมากรุกเป็นเรื่องที่มีประวัติเก่าแก่อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งยังไม่มีใครพบหลักฐานยืนยันเป็นที่แน่นอนว่ามีกำเนิดจากที่ใด ทางญี่ปุ่นก็ว่าหมากรุกนั้นได้ประดิษฐ์ขึ้นที่ประเทศจีน เมื่อประมาณ 2,500 ปี (ในเรื่อง The origin of chess ของ Harsha กล่าวว่า เกิดก่อนคริสต์ศักราช 174 ปี และเรียกกันว่า Chong-ki หรือ กีฬาของพระราช) และได้นำเข้าไปที่ญี่ปุ่นเมื่อประมาณ 1,000 พันปี ญี่ปุ่นเรียกหมากรุกว่า โก(Go) เรียกกระดานหมากรุกว่า โกบาน(Go-Ban) แต่ทั้งจีนและญี่ปุ่นไม่มีตำนานละเอียดนอกจากนอกจากกล่าวไว้ในตำนานเรื่องอื่นๆ เช่น กล่าวถึงหมากรุกของพวกเซียนและนักพรตเท่านั้น สำหรับจีนมีเรื่องกล่าวไว้ว่า ผู้ประดิษฐ์ชื่อ Hansing ได้คิดไว้ให้พวกทหารเล่นแก้เหงา (ในบางแห่งว่าชื่อ วูหวาง) ในระหว่างเดินทางไปแคว้นเซนสี (ส.พลายน้อย, 2534: 172)

หมากรุกเป็นเกมกีฬาที่ได้รับนำกระบวนการสงครามในสมัยโบราณมาเป็นเกมการเล่น และได้ปรับเปลี่ยนวิธีการเล่นมาเรื่อยๆจนถึงปัจจุบัน ประวัติการเล่นหมากรุกในสมัยก่อนมีอธิบายไว้หลายตำราด้วยกัน แต่ที่ดูน่าเชื่อถือมากที่สุดซึ่งก็คือพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งได้แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ หมากรุกเป็นเกมการเล่นที่ปรากฏมาหลายพันปีในประเทศอินเดีย(Sky Sport Team, 2550:7) ตำนานของชาวอินเดียอ้างว่าหมากรุกเกิดขึ้นสมัยรามเกียรติ์ “Ramayana ” ซึ่งเข้าใจกันว่าจะเป็นสมัย 2,000-3,000 ปี และเรื่องรามเกียรติ์ยังมีข้อถกเถียงว่าจะแต่งก่อนพุทธกาลหรือหลังพุทธกาล ถ้าหมากรุกของอินเดียเกิดในสมัยรามเกียรติ์ย่อมต้องมีกำเนิดไล่เลี่ยกันกับของจีน ในตำนานของอินเดียกล่าวว่า เมื่อพระรามยกทัพไปล้อมลงกา เพื่อทำศึกแย่งนางสีดากลับคืนมา นางมณฑิเทเห็นทศกัณฐ์ผู้ดูแลดูแลอยู่กับการทำสงครามไม่มีความสุขความสบายใจเลย จึงหาทางให้ทศกัณฐ์ได้พักผ่อนเสียบ้างจะเล่นอะไรก็ไม่เหมาะเท่าเล่นเกมที่เกี่ยวกับการสงคราม นางจึงได้เอากระบวนการสงครามมาทำเป็นหมากรุกให้ทศกัณฐ์เล่นแก้รำคาญดังที่กล่าวไว้ในตำนานของอินเดีย(ส.พลายน้อย, 2534: 173) แต่ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่า นางมณฑิเท(Mandodari)เป็นผู้คิดค้นขึ้น แต่พอสรุปได้ว่าหมากรุกเริ่มอยู่ที่ประเทศอินเดียและได้แพร่กระจายไปสู่ประเทศต่างๆ และได้มีการปรับแต่งให้เข้ากับประเทศของตน (Bangkok metropolitan administration, 2004: 18)

คำว่าหมากรุกนั้นเป็นคำไทย ชาวอินเดียเรียกหมากรุกว่า “จตุรงค์” (Chatrang) หรือ (Chaturanga) และคำว่า Chess อังกฤษมาจาก Chatrang เหมือนกัน บ้างอ้างว่า Chess

สืบเนื่องมาจาก ภาษาเปอร์เซียว่า “Shah” ซึ่งหมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน สำหรับการเรียกว่า “จตุรงค์” เพราะเหตุที่คิดเอากระบวรพล 4 เหล่า ทำเป็นตัวหมากรุก คือหัตถีพลข้าง (ได้แก่โค่น) 1 อัศวพลม้า 1 โรกะพลเรือ 1 (พลเรื่อนั้นอธิบายว่าเพราะคิดขึ้นที่เกาะลังกา จึงใช้เรือแทนรถ) ปาทิกะพลราบ (ได้แก่เบี้ย) 1 มีราชา (คือขุน) เป็นจอมทัพ ตั้งเล่นกันบนแผ่นกระดานที่เป็นตาราง 64 ช่อง (อย่างกระดานหมากรุกไทยทุกวันนี้) (ส.พลายน้อย, 2534: 173)

ชาวเปอร์เซียเป็นผู้คิดค้นหมากรุกในหมู่นักรบเพื่อผ่อนคลายความอารมณ์ยามกระหายศึกสงครามแต่ไม่สามารถชี้ชัดได้ เพราะกล่าวกันว่าชาวเปอร์เซียเล่นหมากรุก 4 คน และใช้ลูกเต๋าทอด แต่เนื่องจากลูกเต๋าเป็นของประดิษฐ์ของชาวจีนจึงเป็นที่น่าสังเกตว่าใครเป็นผู้คิดค้นกันแน่ แต่เมื่อพิจารณาเมื่อจากหลักฐานที่ปรากฏเมื่อสมัย 4,000 ปีจะเห็นว่าชาวจีนรวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้วแต่ในขณะที่ชาวเปอร์เซียยังคงแตกแยกอยู่ หลักฐานความน่าเชื่อถือจึงค่อนข้างมาทางจีนมากกว่า (ต่อ ปากน้ำ, ม.ป.ป: 9)

ความเป็นมาของจตุรงค์ เมื่อราว พ.ศ.200 (Sky sport Team, 2550) มีพระเจ้าแผ่นดินอินเดียองค์หนึ่ง ทรงโปรดปรานการสงครามยิ่งมากตั้งแต่ครองราชย์ก็ได้ยกทัพบุกตีบ้านเมืองใกล้เคียงเสียราบคราบจนไม่มีใครสู้ได้ และจนจนได้เป็นมหาราช สุดท้ายไม่มีเมืองโดยยอมทำศึกสงครามด้วยทำให้พระเจ้าแผ่นดินองค์นั้นเกิดเดือดร้อนรำคาญพระฤทัยยิ่งนักจึงปรึกษามหาอำมาตย์ชื่อ สัสสะว่าทรงทำอย่างไรดีถึงจะมีความสุข มหาอำมาตย์สัสสะเป็นคนฉลาดคิด เลยหาทางแก้ที่เป็นคุณประโยชน์แทน เพราะคิดว่าถ้าจะหาเครื่องแก้รำคาญอย่างอื่นก็คงจะใช้ไม่นานพอเบื่อเข้าก็กลับไปทำสงครามอีก จึงหาอุบายเอาแบบอย่างการเล่นจตุรงค์มาดัดแปลงให้เล่นกันเพียง 2 คนรวมตัวหมากรุกจาก 4 เป็นสองใช้เดินแต้มโดยปัญญาความคิดเอาชนะกันแบบทำสงคราม และเลิกใช้วิธีทอดลูกเต๋า ตั้งเรียงกันฝ่ายละปากกระดานเหมือนหมากรุกที่เห็นกันทุกวันนี้ ลดตัวพระราชหรือขุนเหลือ 2 ตัว แล้วคิดเป็นมันตรีหรือเม็ดขึ้นแทน หมากรุกตามแบบสัสสะนี้เป็นที่เพเลิดเพลินของพระเจ้าแผ่นดินผู้กระหายสงครามมาก เมื่อทรงเล่นหมากรุกที่มหาอำมาตย์สัสสะได้คิดถวายก็พอพระฤทัยยิ่งนัก และบ้านเมืองเกิดความสนุกรมเย็น ต่อมาหมากรุกที่อำมาตย์สัสสะคิดค้นขึ้นได้แพร่หลายไปยังประเทศต่างๆมีหลายประเทศได้ดัดแปลงการเดินหมากตามความนิยมของประเทศนั้นๆ แต่ยังมีส่วนคล้ายคลึงกันอยู่ และได้ต้นแบบมาจากหมากรุกของอำมาตย์สัสสะ ที่ประเทศอินเดียนี้เอง วิธีการเล่นจตุรงค์ในสมัยก่อนซึ่งไม่เหมือนที่เห็นเล่นกันอยู่ในปัจจุบันการเล่นจตุรงค์นี้มีการอธิบายไว้ในหนังสือภารตะของอินเดีย โดยกล่าวไว้ว่าจะต้องแบ่งหมากรุกออกเป็น 4 ชุด ย้อมสีแต่ละชุดให้ดูต่างกัน คือ ให้มีสีแดง 1 ชุด สีเขียว 1 ชุด สีเหลือง 1 ชุด และสีดำ 1 ชุด โดยแต่ละชุดนั้นให้มีตัวหมากรุกทั้ง 8 ตัวประกอบไปด้วย ขุน 1 ตัว ข้าง (โค่น)

1ตัว ม้า 1ตัว เรือ 1ตัว และราบ (เบี้ย) อีก 4ตัว ให้สมมุติว่าเป็นกองทัพของประเทศประเทศหนึ่ง โดยการวางจุดตรงคับนกระดานดังนี้

การตั้งจุดตรงคับนกระดาน ชุดที่อยู่ด้านซ้ายมือ สมมุติให้เป็นประเทศที่อยู่ทางทิศตะวันตก ชุดที่อยู่ด้านบนสมมุติให้เป็นประเทศที่อยู่ทางทิศเหนือ ชุดที่อยู่ด้านขวามือ สมมุติให้เป็นประเทศที่อยู่ทางทิศตะวันออก และชุดสุดท้ายสมมุติให้เป็นประเทศที่อยู่ทางทิศใต้ ให้มีผู้เล่น 4 คนต่างถือหมากกันคนละชุดแต่จะกระบวนการเล่นจะมีผู้เล่น 2 พวกที่อยู่ในลักษณะทแยงมุม คือพันธมิตรคอยช่วยเหลือกัน ส่วนพวกที่เหลือก็เป็นอีกฝ่ายที่เป็นพวกพันธมิตรกันด้วย

การเดินทางจุดตรงคับ ขุน ม้า และเบี้ย จะเดินเหมือนกับหมากรุกที่ใช้เล่นในปัจจุบัน แต่การเดินทางของตัวช้างจะเดินเหมือนกับตัวเรือ ส่วนตัวเรื่อนั้นจะเดินทแยงมุมเหมือนกับเม็ดในปัจจุบัน แต่ให้ข้ามตาที่อยู่ใกล้ไป 1ตา

วิธีการเล่น ในการเล่นนั้นจะใช้วิธีการทอดลูกบาศก์ ลูกบาศก์จะมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมแยงยาวๆ 4ด้าน มีเลข 2แต้มด้านหนึ่ง และ 5แต้มอีกด้านหนึ่ง คนเล่นจะผลัดกันหมุนเวียนทอดลูกบาศก์ ถ้าทอดได้ 5แต้ม จะบังคับให้เดินขุนหรือเดินเรือถ้าทอดได้ 4 แต้ม จะต้องเดินม้าและถ้าทอดได้ 2แต้ม จะต้องเดินเรือ ผู้เล่นสามารถจะเลือกเดินไปทางไหนก็ได้ แต่เบี้ยจะต้องเดินไปข้างหน้าเท่านั้น(เหมือนกับหมากรุกในปัจจุบัน) (Sky sport Team, 2550)

2.การเดินทางของหมากรุก

ทฤษฎีหลักมีอยู่ว่าการเกิดของหมากรูกนั้นเกิดในอินเดีย เมื่อศตวรรษที่ 6 และเป็นเกมของชาวเอเชีย Hyde (1694), Jones (1790), Forbes (1860) Murray (1913) ส่วนมากแนวคิดนี้มาจากนักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ และจากรูปจะเห็นได้ว่าหมากรูกนั้นได้กระจายตัวไปยังพื้นที่ต่างทั่วโลก เช่น ในยุโรป รัสเซีย อินเดีย ธิเบต มองโกลเลีย จีน พม่า ไทย เวียดนาม กัมพูชา อินโดนีเซีย เกาหลี ญี่ปุ่นและประเทศอื่นๆ ตัวหมากรูกอาจเหมือนหรือมีความแตกต่างปะปนกัน หมากรูกนั้นจุดกำเนิดสถานที่อาจบอกได้ไม่ชัดเจนนัก มีการอ้างว่าเกมเกิดขึ้นในอินเดียสมัยโบราณ อย่างที่ได้กล่าวไปเรียก “Chaturanga” แล้วแพร่กระจายไปทางตะวันตกสู่ประเทศจีน และทางตะวันตกสู่เปอร์เซีย เมื่อเข้าสู่ประเทศจีนคาดว่าไปไปสู่ญี่ปุ่นและเกาหลี โดยเฉพาะเกาหลีมีตัวหมากที่คล้ายคลึงกับจีนมากทั้งตัวเดินและกระดาน(กระดานของเกาหลีจะไม่มีแม่น้ำคั่นกลางระหว่างผู้เล่นทั้งสองฝั่ง ที่เกาหลีเรียกหมากรูกว่า “Janggi”) “Chaturanga” ยังได้เข้าสู่พม่า

(Sittuyin) เวียดนาม (ส่วนมากเล่นหมากรุกจีน) ส่วนไทย(เรียกMakruk) หมากรุกไทยได้ย่นไปสู่ กัมพูชา แต่ที่มาเลเซีย และอินโดนีเซียหมากรุก จะได้อิทธิพลมาจากพวกพ่อค้าชาว โปรตุเกส ชาวดัตช์ และชาวอังกฤษ ในช่วงศตวรรษที่ 16 มากกว่า ในทางตอนเหนือ ชาวโงวเลีย นิยมเล่นShatar(หมากรุกชาวโงวเลีย ใกล้เคียงกันหมากรุกสากล) รวมจีนบางส่วน รัสเซีย ส่วนนิเบตนั้นเล่นหมากรุกชื่อ Chandaki ส่วนในแอฟริกา อาจเป็นทั้ง Senterej (หมากรุกของชาวเอธิโอเปีย ที่ได้รับอิทธิพลมาจากShatranjของชาวเปอร์เซีย) หรือ Samantsy (หมากรุกที่นิยมเล่นทางตะวันตกเฉียงใต้ของMadagascar) หมากรุกทางยุโรปมาจากพ่อค้าชาวมุสลิมที่ถวายนหมากรุกแก่กษัตริย์ หมากรุกทางยุโรป หรือตัวหมากรุกสากลนั้นคล้ายกับรัสเซียด้วย (history.chess.free, 2009 : online) หมากรุกสากลช่วง 500 ปีที่ผ่านมา ได้เดินทางสู่ประเทศที่เป็นอาณานิคมโดยเฉพาะอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส(ancientchess, 2010 : online) การเดินทางของหมากรุกในยุคศต. 20 หรือปัจจุบันหมากรุกของแต่ละชาติสามารถเดินทางได้อย่างรวดเร็วผ่านระบบInternet อย่างในประเทศไทยมีเว็บหมากรุกonlineชื่อ Thaibg.comที่มีหมากรุกของแต่ละชาติมาให้เลือกไม่ว่าจะเป็น Chess, Xiangqi, Makruk, Shogi และอื่นๆ อาจกล่าวได้ว่าหมากรุกสามารถเดินทางเข้าสู่ประเทศใดประเทศหนึ่งโดยช่องทางใหม่นั้นเอง

รูปที่ 1 ภาพแสดงหมากรุกแต่ละประเทศ

(ancientchess, 2010 : online)

หมากรุกจีน (Chinese Chess)

1. ความเป็นมา

หมากรุกจีน ในสมัยโบราณเรียกว่า “เซียนฉี” (Xianqi) เริ่มมีการเล่นหมากรุกเมื่อสมัยจ้านกั๋ว โดยเป็นเกมการต่อสู้ที่กองทัพสองกองทัพตั้งป้อมปราการตามแบบในสมัยจ้านกั๋ว เมื่อมาถึงในสมัยราชวงศ์ถังหมากรุกได้รับความนิยมทั่วไป ต่อมาในราชวงศ์ซ่งหมากรุกจีนได้มีรูปแบบพื้นฐานที่ค่อนข้างแน่นอน และเป็นที่ยอมรับไปทั่วประเทศ (มหาวิทยาลัย ครุหนานจิงและมหาวิทยาลัยครุอันฮุย, 2550: 116-117)

หมากรุกจีน (Chinese Chess) คนเล่นส่วนใหญ่อยู่ในเมืองจีน ได้หวัน และหลายๆแห่งมีชุมชนของชาวจีนอยู่ รวมถึงกลุ่มชาวจีนที่มีการอพยพย้าย (Chinese Diaspora) ทั่วไปอยู่ด้วย อย่างในเวียดนามชุมชนชาวจีนอาศัยอยู่ หรือกลุ่มคนพูดภาษาจีน (Chinese Speaker) แต่เรียกหมากรุกจีน ว่า Cò tuóng (history.chess.free, 2009: online)

ส.เสถียรสุด (2516) กล่าวถึง หมากรุกจีนแบบที่เห็นในปัจจุบัน(หมากรุกจีนในสมัยโบราณคือหมากรุกญี่ปุ่นในปัจจุบัน) อาจเลียนแบบหรืออย่างน้อยได้ปรับปรุงแบบหมากรุกมองโกล เพราะมีตัวหมากปืนใหญ่(เผ่า) ซึ่งเป็นอาวุธใหม่ในราชวงศ์หงวน (หยวน) วิธีการเล่นและตัวหมากคล้ายกันมาก ที่ผิดกันก็คือจีนเดินบนเส้นไม่ได้เดินในช่อง และใช้อักษรบ่งบอกฐานะตัวหมากไม่ใช่แคะเป็นรูปเหมือนขุนของจีน มีขุนนางและเสนาบดีทำหน้าที่ป้องกัน เพราะไปไหนไม่ได้เดินอยู่ในเขตวังและและรับใครไม่ได้ อันเป็นพระจริยะของกษัตริย์ราชวงศ์ซ้อง (ราชวงศ์หงวน หรือ หยวน จาก พ.ศ.1819-1910) ตั้งขึ้นโดยชนเผ่ามองโกลหมู่หนึ่ง ซึ่งเร่ร่อนตามแถบภูเขาบูดาข่าน ประมุขของมองโกลเรียกว่า “เจงกิสข่าน” หรือแปลว่า วีรราชา ต่อมาได้สถาปนาประเทศขึ้นตามแบบฉบับของจีน ใช้นามราชวงศ์ว่า “หงวน”)

มีเรื่องเล่าสืบต่อกันว่ามา มีจอมทัพชื่อฮานซิง (Hansing) เป็นผู้สร้างหมากรุกจีนขึ้นเพื่อต้องการให้เหล่าทหารหาญที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชาของตนได้มีสิ่งบรรเทิงใจยามว่างจากศึกสงคราม ต่อมามีการพิสูจน์ตามหลักฐานว่า หมากรุกจีนนั้นได้มีอยู่ในประเทศจีนมานานกว่า 2500 ปี และหนังสือบันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์จิวจ้วนได้เขียนไว้ว่าสมัยขุนชีวจั้นกั๋วเว่ ชีหยวนมหากวีเอกของจีนก็มีข้อเขียนเกี่ยวกับการเดินหมากรุก (กิมเล้งได้ชื่อ, 2534: 12-13) สำหรับผู้ประดิษฐ์หมากรุกจีนนั้น ในบางแห่งว่าชื่อ วูหวาง ได้คิดหมากรุกไว้เล่นแก้เหงาเหมือนกัน (ส.พลายน้อย, 2534: 172)

เมื่อแรกเริ่มเดิมทีหมากจีนนั้นตัวหมากสำหรับเดินมีแค่ เจียง(ตี) สี้อ และจุก (เบี้ย) ไม่มีที่ตัวเท่านั้น จนกระทั่งอีก 1500 ปีหมากรุกจีนได้มีการพัฒนาขึ้นจากเดิม ตัวหมากรุกที่มีอยู่ได้เพิ่มมากขึ้น เช่น ตัวก๊อ เบ้ เผ่า และ เจีย เข้ามาครบบริบูรณ์ที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ (กิมเล้งใต้ซือ, 2534: 12-13)

คนส่วนมากมีความเชื่อว่า Xiangqi และ Shogi มีความแตกต่างกับหมากรุกสากล หมากรุกถูกประดิษฐ์ขึ้นโดยชาวอินเดียในศตวรรษที่ 6 อาจไม่เป็นความจริงมีงานค้นคว้าว่าทั้ง Xiangqi และ Backgammon การเล่นเกมหนึ่งพัฒนาจากเกมจีนโบราณเรียก Liubo ที่ถูกสร้างขึ้นเมื่อราวๆ 3, 500 ปีมาแล้ว (yutopian, 2009: online)

“Liubo” เป็นเกมในสมัยโบราณของจีนที่ต่อมาอ้างว่าเป็นต้นแบบของหมากรุกจีน Liubo ได้ถูกกล่าวถึงครั้งแรกในของบันทึกของจักรพรรดิ Wu Yi ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่ได้ชื่อว่ามีจิตใจอำมหิต Wu Yi ต้องการพิสูจน์ว่าพลังของเขาไปถึงระดับไหน โดยการเล่น Liubo กับเทพเจ้า เขาทำรูปปั้นและตั้งชื่อแทนตัวของพระเจ้า แล้วให้ข้าราชการบริหารเล่นในนามของพระเจ้าแทน เป็นธรรมดาที่ข้าราชการบริหารย่อมต้องปล้ำยอมให้ชนะ การเล่นเกมเช่นนี้ของ Wu Yi เป็นการดูถูกเทพเจ้าก็ยอมไม่ได้ ในราชวงศ์ Zhou Liubo มีชื่อเรียกว่า Zhuo, Qi และ Ju Zhou ทำจากไม้ไผ่ (bamboo) มีทอดลูกเต๋าเป็นตัวกำหนดตาเดินของ Qi ที่ทำจากงาช้าง ตัวหมากประกอบด้วยมี กษัตริย์ 1 และเบี้ย 5 ตัว Ju หมายถึงกระดานของเกมที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตามกฎชื่อของเกม (Liubo) เพื่อโจมตีกษัตริย์ (The general) ถ้าสามารถจับกษัตริย์ฝ่ายตรงข้ามได้ถือว่าชนะ Liubo เหมือนหมากรุกจีนตรงที่ประกอบด้วย กษัตริย์ และเบี้ย 5 ตัว และเกมจะเล่นโดยจับหรือโจมตีกษัตริย์เช่นกัน ส่วนที่แตกต่างคือมีลูกเต๋าเป็นตัวกำหนดตาเดินและตัวเล่นที่น้อยกว่า ส่วนลูกเต๋าของเกมในปัจจุบันได้ถูกนำไปใช้กับเกมอื่นๆที่นิยมกว่า อย่างในเกม “Backgammon” (yutopian, 2009: online)

มีความเป็นไปได้สองอย่างว่าทำไม Xiangqi ถูกเรียกว่า “เกมช้าง” (Elephant Game) ทุกชิ้นของเกมตั้งแต่กษัตริย์และ pawn ในเกม Liubo ได้ ทำจากงาช้าง ตั้งแต่ตัวหมากถูกเรียกว่า “Qi” และ “งาช้าง” มาจากช้าง เป็นที่มาให้เรียกว่า “Xiangqi” ประการที่สอง จีนใช้ช้างในกองทัพทหาร จากตำนาน Huang Di (มากกว่า 4000 มาแล้ว) มีเรื่องกล่าวพบกองทัพช้างในกองทัพทหาร และมีบันทึกว่าช้างถูกใช้ในการต่อสู้ในสมัยราชวงศ์ฮั่น (Han Dynasty) ด้วย

Xiangqi ได้มีการกล่าวถึงทั้งในวรรณกรรมประวัติศาสตร์ของชาวจีน การก่อรูปของหมากรุกในทางประวัติศาสตร์มีการเล่นเกิดขึ้นครั้งแรกในการเล่นLiubo คือ จักรพรรดิ Shang Wu Yi Zhou และMu Wang ส่วนในZhao Hun ของ Chu Ci มีวลีว่า "Qun Pi Xiangqi" ที่ได้ถูกกล่าวถึงและในLiu Xian ของShuo Yaun ว่าMeng Changjun ได้มีบรรยายบางอย่างเกี่ยวกับการเล่นLiuboและเดินทางไปพร้อมกับผู้หญิงชาวZheng ขอยกตัวอย่างหนึ่งในวรรณกรรมที่ถูกกล่าวถึงคือเรื่องราวของ Zhou Mu Wang

Zhou Mu Wang เป็นจักรพรรดิคนที่ 5 ของราชวงศ์ Zhou ได้เดินทางท่องเที่ยวไปที่เทือกเขา Kun Lun (The Kun Lun Mountain) ผ่านช่องทาง Shannxi Mongolia Gansu และ Xinjiang ใช้รถม้าที่ประกอบด้วยม้าที่ดีที่สุด 8 ตัว เมื่อถึงยอดเขา Kun Lun Mu Wang ได้กลายเป็นแขกคนพิเศษสุดของ Xi Wang Mu (เป็นผู้นำหญิงของชนเผ่าในตอนนั้น) เมื่อถึงคราวที่ต้องกลับลงจากเขา Xi Wang Mu เองได้อ้อนวอนและเชิญชวนให้เขากลับมาที่นี่อีกครั้ง ต่อมาหลังจากเขากลับมาสู่ราชวัง Mu Wang ได้เสียชีวิตลงและไม่ได้ทำตามคำร้องขอของ Xi Wang Mu ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้เกิดตำนานรักผ่านเรื่องราวของเขาทั้งสองคนที่ยังจำกันดีในเวลาต่อมา ในราชวงศ์ Tang ได้มีบทประพันธ์บทหนึ่งของ Li Shangyin ว่าสรุปความได้ว่า “เสียงเพลงเศร้าสร้อยของ Wang Mu ที่ร่ำร้องทุกวัน ผ่านหน้าต่างของเธอ ถ้ามถึง Mu Wang ว่าทำไมไม่กลับมาหาเธอ. สามพันสี่ทำไมยังไม่เห็นม้าของ Mu Wang” และนอกจากตำนานรักแล้ว Mu Wang ยังถูกอ้างถึงในการเล่นLiuboถึงสามวันสามคืนกับ Jin Gong ซึ่งต่อมาในช่วง Han-Wei มีโครงบทหนึ่งทีกล่าวถึงการเล่นLiuboของเขาอยู่กับเทพธิดานางฟ้า ณ ยอดเขาแห่งหนึ่งด้วย (yutopian, 2009: online)

ในช่วงของราชวงศ์ฮั่น (Han dynasty) มีเกมใหม่ที่เรียกว่า “GeWu” หรือ “Saizhang” เกิดจากการทำLiuboให้มีกฎใกล้เคียงกับหมากรุกจีนในสมัยใหม่และทำให้GeWu เข้าใกล้ความเป็นจริงของหมากรุกจีนด้วย เกมGeWu ใช้การเล่นของ Liubo ที่ไม่มีการใช้ลูกเต๋า GeWu จึงถูกมองว่าเป็นเกมของฝีมือ เกมแห่งทักษะ (Skill) และไม่พึ่งพาโชค (Luck) ในการเล่น Han Wu Dai ได้ใช้เกมในการปกครองของเขาด้วย

ในราชวงศ์ถัง (Tang Dynasty) มีการพัฒนาหมากรุกจีนเข้าสู่เกมที่มีตัวหมากเยอะขึ้น ไม่แค่งัษตรีย์ (General) กับเบี้ย (Pawn) เท่านั้น Niu Zeng แห่งราชวงศ์ถังได้เรียกว่า Xiang Xi ใน Xuan Qui Lu เขาได้เขียนว่า “ตามตำนานใน Ba Zhou มณฑลของเสฉวน ได้มีส้ม 2 ลูกที่มีการโตที่แตกต่างจากส้มในสวนของครอบครัวหนึ่ง แต่ละลูกใหญ่ยิ่งกว่าขาม และภายในมีชายแก่ๆสองคน

เล่น"Xiang Xi"อยู่ เกมมีตัวหมากที่แตกต่างหลากหลาย Xuan Qui Lu ไม่ได้อธิบายกฎของเกมไว้ กล่าวเพียงว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นระหว่างสมัยChen-Zhui ดังนั้นเกมนี้อาจอยู่ในช่วงราชวงศ์ BeiZhouก็เป็นไปได้ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม"ความสนุกภายในส้ม(ยักษ์)"ได้ถูกตั้งเป็นชื่อเล่นของ Xiangqi มาหลายร้อยปีแล้ว หนังสือตอนต้นราชวงศ์ถัง(Tang Dynasty) ยกตัวอย่าง Yi Wen Lei Ju กล่าวว่าเกมXiang Xiที่อยู่เหนือกว่า ในช่วงกลางของราชวงศ์ถัง เกมXiang Qi เริ่มเป็นรูปร่างของเกมหมากรุกจีนในสมัยใหม่Cen Shun แห่งXuan Qui ให้สิ่งที่ล้ำค่าทางประวัติศาสตร์อันทันสมัยของหมากรุกจีน

ในช่วงราชวงศ์ Bei Zhou จักรพรรดิ Wu (Di)ได้สรุปและปรับปรุงในเกมนี้ให้นิยม Xiang Xi และมีเอกสารในบทความเรียก "Xiang Jin" ในรัชสมัยที่สามของTian He(568 AD) เขาเรียกเจ้าหน้าที่มาสาธิตเกมในเวทขึ้นใหม่ แต่โชคไม่ดีทั้งสอง Xiang Jin และ สิ่งประดิษฐ์ของ Xiang Xi ได้หายสาบสูญไป ที่ยิ่งกว่านั้นได้รับการบันทึกใน Xiang Jin Xuโดย Wang Bao และXiang Xi Fu โดย Yu Shin อย่างไรก็ตามทั้งวรรณกรรม ไม่ได้มีการกล่าวถึงกฎและการตั้งค่าต่างๆของเกมนี้ ตามข้อมูลหนึ่ง มีการลดช่องหรือตาราง "Xiang Xi" ให้ได้เล่น8คูณ8 ตารางรูปสี่เหลี่ยม มีชั้นนอก และชั้นใน ชั้นนอก มีการแบ่งแยกย่อยเป็นสองชั้น ทางตะวันออก ทางใต้ ตะวันตก ทางเหนือ ทางตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันตกเฉียงเหนือ ทางตะวันออกเฉียงเหนือ และทางตะวันตกเฉียงเหนือ ชั้นใน(ชั้นที่สามจากภายนอก) แล้วประกอบด้วย สีเหลี่ยม12 รูปสำหรับแต่ละช่องแต่ละเดือน ชั้นของเกมประกอบด้วย ทอง ไม้ น้ำ ไฟ และ ดิน และเป็นที่ยึดกันคือ ม้า ชั้นอื่นๆประกอบด้วย ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาว รู้จักกันว่าเป็นมังกร ม้าอยู่ด้านนอก และมังกรอยู่ภายในการเดินถูกกำหนดโดย Ying-Yang ของ wu shin (ทอง ไม้ น้ำ ไฟ และ ดิน) และ Ba gua ซึ่งกำกับการเคลื่อนไหวของ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และ ดาว ตั้งแต่นั้นมา wu shin ทุกอันมีชื่อเรียก พอจะคาดได้ว่า ตัวหมากสามารถถูกจับกินหรือโจมตีกันได้ แต่มังกรไม่สามารถจับม้ากินได้ เหมือนกับคนรวย ไม่ควรเหยียดคนจน และเป็นคารุณา เช่นมีการกล่าวในXiang Jin Xuว่า ม้าสามารถเปลี่ยนเป็นมังกรได้ ทางกลับกันอาจหมายถึงใน Xiang Jin Xu การเลียนยศโดยการตบรางวัลจะตอบแทนที่ดี หรือ สามารถถอดยศได้ด้วย ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และ ดวงดาว กล่าวถึง เป็น Xiang (Tian Xiang หรือ ทางดาราศาสตร์) ซึ่งเป็นตัวที่มีบุคลิกเหมือนกับช้างของชาวจีน เหมือนกับม้า(knights) เป็นไปได้มากกว่าเป็นรุ่นแรกของ Xiangqi สมัยใหม่

ในเรื่องราว Cen Shun คือชนพื้นเมืองของYu Nan ที่อาศัยอยู่ในบ้านร้างใน Xia Zhou ซึ่งเขาได้ยินเสียงกลองของทหารทุกคืน คืนหนึ่งเขาฝันเห็นผู้ส่งสาส์นจากอาณาจักรข้างทอง (golden Elephant) และบอกเขาว่าเร็ว ๆ นี้จะมีสงครามกับราชอาณาจักร Tian Na และ เชิญCenไปชมด้วย และในทันใดเองนั้นรูนุ้เล็กๆที่อยู่ที่ปลายของกำแพงได้กลายเป็นประตูของ ปราสาท มีกองทัพทหารสองกองเผชิญหน้ากันภายนอกปราสาท ราชารข้างทองมากับทหารคนใกล้ชิดหรือที่ปรึกษาที่กำลังสั่งการถึงยุทธศาสตร์ทหาร และกล่าวถึงคำสั่งว่า “ให้ม้าบิน (Knight)ไปเฉียด และหยุดเส้นที่สาม กษัตริย์เคลื่อนได้ทุกส่วนของสนาม รถ (wagon คือ rook หรือ เว็ ในปัจจุบัน) ให้เคลื่อนที่ตรงสู่ไปสู่ดินแดนของศัตรู และเหล่าทหารไม่สามารถเดินไปด้านข้างได้ กษัตริย์เห็นดีเห็นงามด้วย ทันใดนั้นเสียงกลองดังขึ้นและม้ากระโดดไปสามช่องแบบเฉียด เสียงกลองดังขึ้นอีกครั้ง ทหารเดินไปอีกหนึ่งช่อง เสียงกลองอีกครั้งครั้งที่สามและรถเคลื่อนไปด้านหน้า สงครามยืดเยื้อไม่น้อยกว่าหนึ่งวัน ราช อาณาจักร Tian Na ได้พ่ายแพ้ กษัตริย์ที่หนีไปทางตะวันตกเฉียงใต้. ครอบครัวของCen ของรู้สึกตลกขบขันเกี่ยวกับเรื่องราวทั้งหมด พวกเขาได้ขุดเปิดหลุมหนูขึ้นและพบหลุมฝังศพโบราณภายในสุสานมีกระดูกที่มีตัวหมาก ทำจากทองคำและทองแดง เรื่องราวนี้ทำให้เข้าใจถึงที่เรียกว่า “ยุทธศาสตร์ทหาร”ที่กำหนดโดยที่ปรึกษา(ขุนศึก)ที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของตัวหมาก เรื่องราวนี้ได้เกิดขึ้นในปีของ Bao Yin (762 AD)

ข้อความ ด้านบนได้อธิบายไว้ใน Xuan Zhi Xi ซึ่ง เกมใหม่และกฎถูกนำมาด้วยเรื่องเล่าที่เป็นนิทาน (Fairy tale) แสดงนัยถึงวิถี การเล่นเกมได้มาจากเรื่องราวของ Cen Shun ที่รู้จักในช่วง Bao Yin ขึ้นหรือตัวหมากประกอบด้วย กษัตริย์ (General) รถ (Rook หรือ Wagon) ม้า (Knight) และเบี้ย (Pawn) นอกจากนั้นม้าเคลื่อนที่เฉียด รถ เคลื่อนที่ไปข้างหน้าและย้อนกลับได้ เบี้ยเดินได้ครั้งละหนึ่งก้าว และกษัตริย์มีอิสระในการเดินทุกที่ในกระดาน กฎในตอนนั้นเริ่มใกล้เคียงกับกฎของหมากรุกจีนในสมัยใหม่ไปอีกขั้นใน version นี้ในชื่อ “Bao Yin Xiangqi”

Zeng Nian Chang ได้บันทึกใน Xu Cang Jing Shen Nong ได้ถูกประดิษฐ์(Tian) Xiang (ทางดาราศาสตร์) แห่งดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์และดวงดาว Niu Zeng Yu แห่งราชวงศ์ถัง แทนที่Xiangด้วย รถ ม้า กษัตริย์ ที่ปรึกษา(ขุนศึก) เบี้ย และ ปืนใหญ่ ซึ่งถูกบรรจุในช่วงจักรพรรดิ Tang Wen Zhong ในปี839A.D.ในเวลานั้น Niu ได้ เป็นรัฐมนตรี(เสนาบดี)ของราชวงศ์ถึงอีกครั้ง และวางรากฐาน กฎของ Xiangqi อาจบอกได้ว่าXiangqiถูกประดิษฐ์ขึ้นช่วง839 A.D.อย่างไรก็ตามมีการโต้แย้งในช่วงโคลงบทที่ 20 ของBai JuYi ที่เขียนในปี 829A.D.ในโคลงที่16Baiได้กล่าว ว่า Xiangqi มีการเล่นด้วยเบี้ย เราสามารถเห็นหมากรุกจีนสมัยใหม่ได้ถูกประดิษฐ์ขึ้นด้วยจาก

งานเขียนของ Niu ที่มีเอกสารสนับสนุน ไม่แปลกถ้า Niu ได้รับเครดิตในการประดิษฐ์หมากรูกจีนขึ้น ทำให้เรื่องราวของ Cen Shun ปรากฏชัดขึ้น และผู้ประดิษฐ์หมากรูกจีนให้เป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับ สุสานโบราณ เกมได้ถูกตรารึ้นโดย Niu ZengYu หลังจากนั้นไม่ถึงรอบสิบ ด้วยเหตุนี้ทำให้หมากรูกจีนได้เป็นที่รู้จักมากกว่าเรื่องเทพนิยาย (Fair Tale)

การแพร่กระจายของหมากรูกจีน The Spread of Xiangqi Version แรกของหมากรูกจีน ในแบบฉบับของ Bao Yin วาง ลงรากฐานสำหรับ กฎของหมากรูกจีนในสมัยใหม่ ตัวหมากรูกที่เป็นเหรียญ ได้ถูกพบในราชวงศ์ Song ประกอบด้วย กษัตริย์ ที่ปรึกษา ข้าง เรือ ม้า ปืนใหญ่ และ เบี้ย ม้า อย่างไรก็ตามสิ่งที่ ไม่เหมือนกับหมากรูกจีนสมัยใหม่ แต่ละชิ้นจะมีรูปสลักไว้ด้านหลังด้วย กษัตริย์มีดาบแตงตัวด้วยชุดประจำตัว อยู่รายล้อมด้วยเต็นท์ทางทหาร ที่ปรึกษาเป็นสตรี สวมใส่เกราะ minister คือข้าง Rook คือ รถที่ขนส่งหินเพื่อขว้างหิน(Rock-slinger) อัศวิน(Knight) ก็คือม้า Cannon ตามจริงแล้วคือเครื่อง(rock-slinging machines) เบี้ย(pawn) ถือหอกไว้ในมือ เป็นชุดที่ถูกพบใน Kai Feng ในนครปักกิ่ง

รูปที่ 2 ตัวหมากรูกจีน ที่ถูกพบในช่วงราชวงศ์ซ่ง

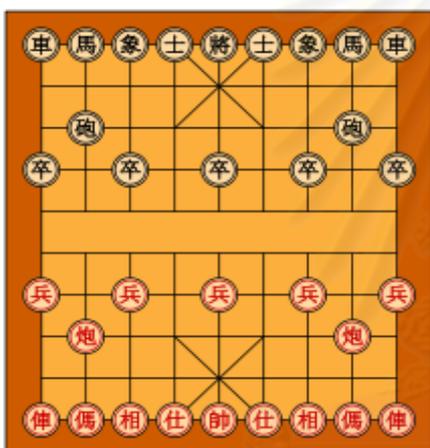
(ancientchess, 2010: online)

หนังสือหรือหลักฐานของหมากรูกจีนโดยทั่วไปได้ถูกอ้างจากเอกสารของ Niu ZengYu ที่เป็นรัฐมนตรี (เสนาบดี) แห่งราชวงศ์ มีข้อสังเกตว่า Niu ได้ตั้งชื่อเกมให้สอดคล้องกับตำแหน่งของตนที่ไม่มีใครทราบได้ หรือเป็นแค่เรื่องบังเอิญที่เกมตั้งไปคล้องจองกัน

2. กระดานหมากรูกจีน

มีรูปร่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส สองกระดานมีเส้นแบ่งเขตกองทัพทั้งสอง เรียกว่า “เจี้ยเหอ” ทั้งสองฝ่ายจะมีเส้นตัดกันทั้งหมด 90 จุด หรือ 9 คูณ 10 และไม่มีกรสลบสีเหมือนกระดานหมากรุก ตัวหมากจะถูกวางไว้ที่ตำแหน่งเส้นตัดนี้ หมากรูกจีนมีทั้งหมด 32 ตัว แบ่งเป็น สีดำเบะ สีแดง คู่ต่อสู้ทั้งสองฝ่ายจะใช้สีใดสีหนึ่ง แต่ละฝ่ายจะมีนายพล 1 ตัว(ส่วย หรือ เจี้ยง) ขุนนาง 2 ตัว

(ชื่อ) เสนาบดี 2 ตัว(เซี่ยง) ม้า 2 ตัว(หมา) รถ 2ตัว(จวี) ปืนใหญ่ 2ตัว(เพ่า) ทหาร 5 ตัว(ปิง) ขณะที่ทั้งสองคนกำลังเล่นหมากรุกนั้นแต่ละตำแหน่งจะต้องถูกวางตามกฎ ฝ่ายสีแดงเป็นผู้เดินก่อนเสมอ และจึงสลับกันเดิน หมากรุกแต่ละตัวจะมีวิธีไม่เหมือนกัน สุดท้ายถ้าฝ่ายใดสามารถทำให้นายพลของคู่ต่อสู้"เจียง" ตายได้ฝ่ายนั้นจะเป็นผู้ชนะ ถ้าทั้งสองฝ่ายมีความสามารถพอกัน ก็จะไม่มีการแพ้ชนะ(มหาวิทยาลัย ครูหนานจิงและมหาวิทยาลัยครูอันฮุย,2550: หน้า116-117) ตรงพื้นที่ว่างกลางกระดานหมากรุกจีนนั้นที่เป็นขั้วถูกต้องแล้วจะมีภาษาจีน 2 คำในกลางกระดานอ่านว่า "ฮั่งฮ้อ" และ "จอกาย" แปลว่า แม่น้ำฮั่นและเขตแดนช่องและตำแหน่งการตั้งหมากรุกจีน แต่ละฝ่ายจะมี 16 ตัวดังนี้ (กิมเล้งใต้ชื่อ, 2534: 18-19)

รูปที่ 3 การตั้งหมากรุกจีน

รูปที่ 4 กระดานหมากรุกจีนที่สมบูรณ์

(wikipedia, 2009: online)

จากทั้งสองจะสังเกตเห็นว่ามีเส้นแบ่งเขตก็คือแม่น้ำและทั้งสองฝั่งจะมีพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัสเล็กขนาด 2 คูณ 2 อยู่ตรงกลางและภายในมีรูปตัว X อยู่ รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสคือขอบเขตของวัง ที่และสี่ไม่สามารถเดินออกมาด้านภายนอกได้ ทั้งสองรูปนี้แสดงให้เห็นถึงการวางหมากก่อนเริ่มเกมในแต่ละครั้งด้วย และสังเกตที่หมากแดงและหมากดำ แถวที่ 1 จะมีการตั้งตัวหมากรุกจีนเรียงไปตามอันดับดังนี้ คือ กือ เบ้ เจีย สือ ตี สือ เจีย เบ้ กือ ส่วนแถวที่ 3 เผ่า ทั้ง 2 ตัวจะตั้งอยู่บน เบ้ ถนัดไปอีกสองจุด และสุดท้ายแถวที่ 4 จะตั้งจุด เว้นหนึ่งจุด จนครบ 5 ตัว

3. ตัวหมากรุกจีน (Chessmen) และวิธีการเดิน

ตัวหมากรุกนั้นมีการเดินที่แตกต่างกันและทำให้มีพลัง และความสำคัญที่แตกต่างกัน การแสดงวิธีการเดินจะไล่ไปตั้งแต่ ก๊อ เบ้ เจีย สือ ตี เผ่า และ จุก ส่วนจะเป็นการเรียกแบบภาษาจีนแต่จิว ส่วนภาษากลางจะออกเสียงต่างกันเช่น มา คือ ม้าแต่ในที่นี้ผู้วิจัยขอเรียกตัวหมากรุกแต่ละตัวแบบแต่จิว เพื่อสอดคล้องกับการเรียกในกลุ่มหมากรุกจีน

รูปที่ 5 ก๊อ

(wikipedia, 2009: online)

หมากตัวนี้เรียกว่า “ก๊อ” มีความหมายว่า รถ หรือ เรือ ของหมากรุกไทย จุดมุ่งหมายจะใกล้เคียงลักษณะการเดินหรือการกินหมากฝ่ายตรงข้ามเหมือนกับ เรือของหมากรุกไทย คือ เดินได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอน ฝ่ายจะมีสองตัว หมากก๊อตัวนี้นับว่ามีคะแนนอำนาจและขอบเขตมากที่สุด ในหมากรุกจีน จึงทำให้ฝ่ายตรงข้ามมักจะคอยจ้องทำลายเสมอและหมากตัวนี้ว่า อั้งก๊อ โกวก๊อ

รูปที่ 6 เบ้

(wikipedia, 2009: online)

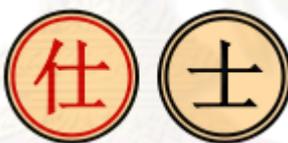
หมากตัวนี้เรียกว่า “เบ้” มีความหมายว่า ม้า หรือที่เรียกกันว่า อั้งเบ้ ไ้วเบ้ รวดเร็วพลิกแพลง จะมีฝ่ายละ 2 ตัว ลักษณะและการเดินแบบทแยงมุมหรือเป็นรูปตัว “L” แต่เมื่อมีหมากตัวอื่นมาขัดขวางภาษาจีนเรียกว่า “เกะคาเบ้” จะทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวในทิศทางที่ถูกขัดขวางหรือถูกขวางอยู่ได้

รูปที่ 7 เฉีย

(wikipedia, 2009: online)

หมากตัวนี้คือ “เสียง” หรือ “เฉีย” หรือที่รู้จักกันในชื่อ อั้งเฉีย โกวเฉีย บ๊องกันคุ่มกันกำลังพล มีตำแหน่งเสมือนหนึ่งเป็นประมุขมนตรี หรืออัครมหาเสนาบดี การตั้งชื่อให้ไม่เหมือนกันนั้นต้องการให้มีความแตกต่างออกไปกันความสับสนของแต่ละฝ่ายเท่านั้นเพราะตำแหน่งหน้าที่เหมือนกัน อีกอย่างหนึ่งจะเห็นว่าตัวอักษรที่ใช้แม้ไม่เหมือนกันแต่การออกเสียงเหมือนกัน คำนิยามการเดินหมากรุกตัวนี้ของคนแต่ใจพูดว่า “เฉียเกี่ยซั้ง” หมายความว่าข้างเดินนา”ซั้ง”หมากตัวนี้แต่ละฝ่ายจะมีสองตัว วิธีการเดินแบบทแยงมุมในรูปข้าวหลามตัด 2 รูปต่อกันและไม่สามารถเดินข้ามเขตของฝ่ายตรงข้ามได้หรือเดินอยู่ในฝั่งตนเองนั่นเอง “เกะเฉียคา” หรือความถึงหักขาซั้งซึ่งไม่อาจกินหรือเดินเหมือนกับหักขาม้า

รูปที่ 8 สือ

(wikipedia, 2009: online)

หมากตัวนี้เรียกว่า “สือ” หรือที่เรียกกันว่า อั้งสือ โกวสือ องษัรกีซ่ายชวาคุ่มกันตี มีข้อสังเกตความแตกต่างของตัวอักษรระหว่างหมากแดงกับหมากดำคือ สือฝ่ายแดงจะมีอักษรตัวหนึ่งมาประกอบอยู่ด้านซ้ายมือเพื่อต้องการความแตกต่างกันออกไปเท่านั้นไม่มีอะไรพิเศษ (จะเห็นว่าเฉียหรือ ตีเป็นต้น) หมากสือ หรือตัวสือจะมีฝ่ายละสองตัวเช่นกัน และวิธีการเดินแบบทแยงมุมขอบเขตอยู่ภายในวังเท่านั้นห้ามเดินออกด้านนอก หน้าที่ของสือมีชัดเจนคือช่วยป้องกัน

รูปที่ 9 ตี

(wikipedia, 2009: online)

หมากสองตัวนี้เรียกว่า “ตี” และ “เจี๋ยง” หัวใจของกลางทัพ เป็นที่รู้จักกันดีเปรียบเสมือนขุนของหมากรุกไทย ซื่อและเจี๋ยงในหมากรุกจีนมีตำแหน่งเป็นจอมทัพหรือขุนพลทั้งสองฝ่ายมี 1 ตัว การเดินเดินได้แนวตั้งและแนวนอนอยู่ภายในขอบเขตของวังเดินได้ที่ละก้าวเท่านั้น

รูปที่ 10 เผ่า

(wikipedia, 2009: online)

หมากตัวนี้เรียกว่า “เผ่า” มีความหมายว่า “ปืนใหญ่” ทัพปืนใหญ่ ยิงไกลแต่ต้องมีหมากมาคั่น หรือที่เรียกกันว่า อั้งเผ่า โกวเผ่า มีฝ่ายละ 2 ตัววิธีการเดินเดินได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอนเหมือนก๊อ แต่เมื่อจะกิน หมากของฝ่ายตรงกันข้ามนั้นจะต้องมีหมากตัวอื่นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตั้งอยู่ใกล้หรือไกลไม่สำคัญมาขวางกันไว้เท่านั้น

รูปที่ 11 จุก

(wikipedia, 2009: online)

หมากตัวสุดท้ายคือ “เปี้ย” และ “จุก” หรือที่เรียกกันว่า อั้งจุก โกวจุก พลราบ หรือ ทหารบุกแล้วไม่มีถอย มีฝ่ายละ 5 ตัวเปรียบเหมือนเบี้ยของหมากรุกไทยแต่วิธีการเดินแตกต่างกัน ก่อนที่ยังไม่ข้ามไปเขตของอีกฝ่ายตรงกันข้ามจะเดินแนวตรงตลอดเดินถอยหลังไม่ได้ และเดินได้ที่ละตาหรือก้าวเดียว การกินหมากหรือฝ่ายตรงข้ามก็กินตามแนวตรงไม่ใช่กินแบบเฉียงเหมือน

หมากรูกไทย อีกประการหนึ่งจุดต้องเดินข้ามเขตของฝ่ายตรงข้ามก่อนจึงสามารถเดินและกินฝ่ายตรงข้ามตามแนวนอนได้ แต่ยังห้ามเดินถอยหลังเช่นเดิม มีอำนาจและขอบเขตเมื่อข้ามไปอีกฝั่งแล้วถ้ารู้จักใช้จะสามารถเป็นตัวที่สร้างแตกต่างของเกมได้

4. กติกาการเล่น (Thaibg, 2009: online)

4.1 เข้าตาอับ เมื่อฝ่ายหนึ่ง ไม่มีตาเดินที่สามารถจะเดินได้ หรือถ้าเดินแล้วจะถูกกินคือ เข้าตาอับ ถือว่าฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายแพ้

4.2 ฝ่ายไล่เดินเข้ารุก (การชูว่าจะกินตี) แล้ว 1.ฝ่ายหนึ่งไม่สามารถหนีตีให้พ้นตากินของฝ่ายไล่ได้ 2.ฝ่ายหนึ่งไม่สามารถป้องกันตี จากตารุกของฝ่ายไล่ได้ (กรณีใช้เรือรุก) 3.ฝ่ายหนึ่งไม่สามารถกินตัวรุก(ที่ชูว่าจะกินตี) การชูว่าจะกินนั้น เหมือนหมากรูกไทยและทั่วไปที่ต้องบอกคู่เดินเมื่อจนทำการรูกอยู่ หมากรูกจีนใช้คำว่า “กุง” หรือ “เจียงกุง” เพื่อเตือนให้ฝ่ายตรงข้ามทุกครั้ง ถ้าไม่ทำถือว่าผิดกฎด้วย

4.3 เดินซ้ำ, รุกล้อฝ่ายที่ถูกบังคับให้เดินซ้ำครบ 3 หน เป็นฝ่ายแพ้ เช่น เดินก๊อไปรูก ตี ซ้ำๆ 3 รอบติดไม่ได้กฎนี้ใช้ทั้งการแข่งขันที่เป็นทางการและการเล่นทั่วไป

4.4 ตีประจันหน้า ถ้าฝ่ายใดถูกบังคับให้ตีเดินออกมาประจันหน้ากับตีฝ่ายตรงข้าม โดยไม่มีตัวหมากอื่นคั่นไว้ ถือว่าฝ่ายนั้นแพ้

4.5 หมดเวลา เมื่อฝ่ายหนึ่งไม่สามารถควบคุมเวลาของตนได้ เป็นฝ่ายแพ้ ส่วนใหญ่นิยมใช้ตอนมีการแข่งขันโดยที่ผู้แข่งขันมีเวลาการเดินเท่ากันอาจเป็น 10 นาที 20 นาที ขึ้นอยู่กับกฎของการแข่งขันนั้นๆ ส่วนการเล่นทั่วไปไม่นิยมจับเวลาแต่จะใช้การประมาณ ความซ้ำเร็วขึ้นอยู่ความพอใจของคุณเดินทั้งสอง

4.6 การเสมอ ตกลงเสมอกันเมื่อทั้งสองฝ่ายเห็นว่าไม่สามารถไล่ตีฝ่ายตรงข้ามให้จนได้ แล้วตกลงว่าจะเสมอกัน หรือ รุกไม่จนคือการที่หมากที่เหลือไม่สามารถรูกจนได้ เช่น ตีกับตีและเบ้ 1 ตัว, ตีกับตีและจุก 1 ตัวนับครบเมื่อมีการนับศักดิ์หมากหรือศักดิ์กระดาน แล้วฝ่ายหนึ่งสามารถหนีได้จนครบตามกฎ หรือ ฝ่ายถูกไล่เมื่อตนเสียเปรียบมีสิทธิ์ที่จะเรียกร้องให้นับศักดิ์รวมกันไม่เกิน 20 ตาหากรูกไม่จนถือว่าเสมอกัน

4.7 การนับศักดิ์หมาก เมื่อเหลือหมากเพียงตีกับตีและเหลือหมากที่สามารถถูกรุกจนได้ รุก 2 ตัวนับ 45 3ตัวนับ 36 4 ตัวนับ 27 และ 5 ตัวนับ 18 เบ้ 2 ตัวนับ 27 เผ่า 2 ตัวนับ 27 กือ 1 ตัว นับ 18 2 ตัวนับ 9การนับศักดิ์แสดงให้เห็นด้วยว่า กือนั้นมีความสำคัญมากสำหรับหมาก รุกจีน การนับนี้จะใช้ก็ต่อเมื่อไม่ยอมให้เกมที่เล่นอยู่มีความยาวนานจนเกินไปในการเล่นทั่วไปที่ไม่ใช่การแข่งขันอย่างเป็นทางการ

หลังจากปี ค.ศ. 1949 หมากรุกจีนได้ถูกกำหนดให้เป็นกีฬาการแข่งขันอย่างเป็นทางการของประเทศจีน หลังจากทศวรรษ 70 ของศตวรรษที่ 20 นั้นหมากรุกจีนได้เริ่มแพร่หลายไปสู่แถบเอเชีย และแพร่หลายไปทั่วโลก ปัจจุบันมีการจัดตั้งสมาคมหมากรุกจีนในประเทศและพื้นที่ต่างๆ มากกว่า 40 ประเทศ(มหาวิทยาลัย ครูหนานจิง และ มหาวิทยาลัยครูอันฮุย, 2550: 116-117)

“หมากรุก” แม้ว่าแต่ละชาติ จะมีการเรียกชื่อที่ไม่เหมือนกัน แต่ก็มีวิธีเล่นที่คล้ายคลึงกัน อาจมีสิ่งที่แตกต่างกันในเรื่อง การเดินของแต่ละตัว การวางหมาก ตัวหมาก ที่ถูกปรับเปลี่ยนตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีการถกเถียงกันในเรื่องของที่มาต่างๆ แต่ในภาคส่วนของสังคมยอมรับว่าเป็นการเล่นที่จำลองรูปแบบของการรบ ที่มีผู้เล่นสองฝ่าย มีการแบ่งตัวเล่นและมีรูปแบบการเดินที่แตกต่างตามหน้าที่ของแต่ละตัว อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีหมากรุกไทย(Makruk) หมากรุกจีน (Chinese chess) หมากรุกสากล (Chess) หมากรุกจีนในสังคมไทยนั้นมักมีให้เห็นเล่นกันในชุมชนชาวจีนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ ตามร้านน้ำชา-กาแฟ ตามตลาด ร้านค้า หรือในย่านชุมชนชาวจีนอย่างเยาวราช สำเพ็ง และที่สวนลุมพินี ปัจจุบันหมากรุกจีนยังถือว่าเป็นกีฬานิชหนึ่งที่มีการแข่งขันในระดับประเทศ ในประเทศไทยจะมีสมาคมหมากรุกจีนแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดูแลและคัดเลือกนักกีฬาเข้าแข่งขัน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สวนลุมพินี

สวนลุมพินี: ความเป็นมาและสภาพแวดล้อม

รูปที่ 12 สวนลุมพินี-ทางเข้าด้านหน้าลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 6

(wikipedia, 2009 : online)

1. ความเป็นมา

"สวนลุมพินี" มีชื่อที่เรียกกันสันติติปากว่า "สวนลุมฯ" เป็นสวนสาธารณะ(public space) ที่ใหญ่สุดของไทยมีความเก่าแก่และเป็นสวนสาธารณะแห่งแรกที่อยู่ควบคู่มากับชีวิตของชาวกรุงเทพมหานครหลายชั่วอายุคน สวนลุมฯมีขนาดพื้นที่ 360 ไร่ ตั้งอยู่ที่บนถนนพระราม 4 เขตปทุมวัน (สำนักปัดกรุงเทพมหานคร กองผังเมือง, 2536) เดิมเป็นท้องทุ่งกว้างเรียกว่า "ทุ่งศาลาแดง" และเป็นพระราชมรดกที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชทานไว้ให้แก่ชาวพระนคร ในปี พ.ศ. 2468 ซึ่งพระองค์ทรงครองราชสมบัติครบ 16 ปี ในเวลานั้นเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงทรงมีพระราชดำริจะจัดงานแสดงพิพิธภัณฑ์สรรพสินค้าและทรัพยากรธรรมชาติ ดังเช่นประเทศตะวันตกทำได้ผลมาแล้ว โดยกำหนดจัดในฤดูหนาวปลายปี พ.ศ.2468 และมีพระราชดำริว่า เมื่อเลิกการจัดงานแล้วสถานที่นั้นควรจัดทำเป็น

สวนพฤกษชาติ เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาและใช้พักผ่อน ทรงเลือกบริเวณทุ่งศาลาแดงซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนพระองค์ที่เหลือจากการแบ่งเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปแล้วเป็นที่จัดงาน และทรงสละพระราชทรัพย์เป็นทุนในการเตรียมสถานที่

ครั้งนั้นมีการขุดสระกว้าง สร้างเกาะลอยกลางน้ำ ตัดถนน และสร้างถาวรวัตถุ เช่น หอนาฬิกา ตึกแบบกรีก และทรงพระราชทานชื่อว่า "สวนลุมพินี" หมายถึง สถานที่ประสูติแห่งพระพุทธเจ้า ณ ตำบลลุมพินีวัน ประเทศเนปาล แต่ด้วยทรงเสด็จสวรรคตก่อนกำหนดเปิดงาน จึงต้องล้มเลิกงานไป (สมบัติ กาญจนกิจ, 2535)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 โครงการนี้จึงถูกรื้อฟื้นอีกครั้ง โดยทรงให้เช่าที่ดินด้านใต้ของสวนลุมพินี 90 ไร่ จัดเป็น "วนาเรจรมย์" คล้ายสวนสนุก และค่าเช่านำมาปรับปรุงที่ดินส่วนที่เหลือเปิดเป็นสวนสาธารณะนับแต่นั้นเป็นต้นมา สวนลุมพินีจึงเป็นสถานที่ให้ความเพลิดเพลินสนุกสนานแก่ประชาชน มีทั้งการละเล่น แข่งว่าว วิ่งวู้ว ชิงช้า ม้าหมุน โดยทรงพระราชทานที่ดินให้รัฐบาลดูแล และมีพระกระแสน้ำสั่งให้ใช้เพื่อสวนสาธารณะเท่านั้น (แจ่ม สุนทรเวช, 2512)

ในการปลูกต้นไม้ในช่วงแรกได้มีการจัดส่งพืชพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ในพื้นเมืองเข้ามาปลูก มีต้นไม้ขนาดใหญ่เช่น ประดู่แดง ประดู่ลาย คุณชนิดต่างๆ (ต้นราชพฤกษ์) และชัยพฤกษ์ กัลปพฤกษ์ สัก ตะแบก ชงโค โยกะยา บุนนาค ชะลูด จันกะพ้อ จันคณาและว่านต่างๆล้วนเป็นพันธุ์ไม้โบราณของไทยเราหลายสิบหลายร้อยชนิด ที่ยังมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน (แจ่ม สุนทรเวช, 2512)

ต่อมาสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 สวนลุมพินีกลายเป็นที่ตั้งค่ายทหารญี่ปุ่น สวนแห่งนี้จึงลดบทบาทลง จนสงครามโลกยุติในปี พ.ศ.2495-2497 จึงถูกใช้เป็นที่จัดงานฉลองรัฐธรรมนูญและมีการประกวดนางสาวสยามบริเวณเกาะลอย ปัจจุบันเพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่ทรงเริ่มสร้างสวนลุมพินีขึ้นทางรัฐบาลจึงสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและประดิษฐานไว้หน้าสวนลุมพินี (สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร กองผังเมือง, 2536: 21)

2. อาณาบริเวณและสภาพแวดล้อมของสวนลุมพินี

รูปที่ 13 แผนผังแสดงสถานที่ต่างๆภายในสวนลุมพินี

จากรูปแผนผังแสดงให้เห็นภายในสวนลุมพินีมีสถานที่สำคัญดังต่อไปนี้ หมายเลขที่ 1. ที่ทำการสวนลุมพินี 2. เรือนเพาะชำ 3. ศูนย์ผู้สูงอายุ 4. สถานีย่อยการไฟฟ้านครหลวง 5. ศูนย์สร้างโอกาสเด็ก 6. อาคารเรือนกระจก 7. เกาะลอย 8. ศาลาไทยล้านนา 9. ศาลาแปดเหลี่ยม 10. ห้องสมุดประชาชน 11. ศาลาการไฟฟ้าสามเสน 12. ลุมพินีสถาน 13. สระว่ายน้ำ 14. ศูนย์อาหารสวนลุมพินี 16. หอนาฬิกา 17. เก๋งจีน 18. ศาลามิตรภาพไทยจีน 19. อาคารบันเทิง 20. โรงเรียนสวนลุมพินี 21. สถานีวิทย์กระจายเสียงกรุงเทพมหานคร 22. ศาลาเยาวชนราช 23. สวนสุขภาพและสนามเด็กเล่น 24. ลานตะวันยิ้ม สนามเด็กเล่นลานอเนกประสงค์ 25. ประติมากรรมก้านหันทชัยพัฒนา 26. นาฬิกาแดด 27. สนามเทนนิส 28. สนามแบดมินตัน

จากรูปจะเป็นแผนผังภายในสวนลุมพินี ที่แสดงให้เห็นถึงสถานที่ต่างๆที่ผู้เข้ามาใช้บริการสามารถเลือกตามความต้องการ มีสถานที่รองรับตั้งแต่เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ คนชราและผู้พิการ ทั้งสถานที่อำนวยความสะดวก อย่างเช่น ห้องน้ำสำหรับประชาชนทั่วไป และสำหรับผู้สูงอายุ-คนพิการ ในห้องน้ำภายในจะมีที่อาบน้ำและพื้นที่สำหรับเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ ส่วนด้านหน้าจะมีคนเฝ้าดูแล และมีที่รับฝากสัมภาระต่างๆ รอบและภายในโดยเฉพาะบริเวณทางเข้าออกจะมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยทั้งประจำจุดและเคลื่อนที่ตรวจตราสิ่งผิดปกติดูอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ผู้มาเข้าใช้มีความรู้สึกได้ว่าได้รับความปลอดภัยตลอดเวลา ส่วนสัญลักษณ์ลูกศรจะเป็นทางเข้าออกหลักที่ผู้เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจสามารถผ่านเข้าออกได้ทุกประตู แต่ไม่สามารถนำรถส่วนตัวเข้ามาภายใน

จากรูปร่างจะสังเกตเห็นว่าถนนทุกสายในสวนลุมฯจะเป็นทางโค้งสลับทางตรงบ้างสลับกันไป และถนนทุกสายจะเชื่อมต่อกันเสมอ ทำให้ผู้ที่มาเข้าใช้สามารถเดินไปทั่วทุกซอกทุกมุมและชื่นชมกับธรรมชาติในสวนลุมพินีได้อย่างสะดวกสบาย ไม่เกิดความซ้ำซากจำเจ ในส่วนพื้นที่บริเวณด้านกลางจะมีรูปแบบคดโค้งเป็นบริเวณของแหล่งน้ำวางตัวอยู่รอบถนนและแหล่งน้ำต่างๆมีลักษณะที่เชื่อมถึงกันไปรอบๆของสวนลุมพินีเสมือนเป็นแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงพื้นที่ทุกส่วนของสวนลุมพินีไว้ให้ความสดชื่นอยู่เสมอ

สวนลุมพินีเองนอกจากถูกใช้เพื่อพักผ่อนหย่อนใจแล้วยังมี ลานพื้นที่ด้านในอย่างเวทีลีลาศ ใช้จัดงานของสมาคมต่างๆ การเปิดเวทีถกเถียง การรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมือง ทั้งบริเวณลานพระรูปรัชกาลที่ 6 ที่จัดว่าเป็นพื้นที่ๆประชาชนในกรุงเทพมหานครเข้ามาใช้พื้นที่กัน ยังมีการจัดกิจกรรมเดินวิ่งเพื่อสุขภาพ การเป็นพื้นที่ส่งเสริมและรณรงค์ด้านสุขภาพ ทำให้สวนลุมพินีเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีกิจกรรมหลากหลายต่อสังคมและแสดงออกของความเป็นพลวัตความมีชีวิตของสวนลุมพินีเอง

รูปที่ 14 ระเบียบการใช้สวนลุมพินี

รูปที่ 15 สวนลุมพินีในวันหยุด

รูปที่ 16 ถนนภายในสวนลุมพินี

รูปที่ 17 หอนาฬิกา

(za-on, 2009 : online)

จากรูปทั้ง 4 แสดงให้เห็นว่าสวนลุมพินีเหมือนสวนสาธารณะทั่วไปที่มีป้ายที่บอกระเบียบการใช้ไว้ชัดเจน รูปถัดมาจะเป็นการใช้พื้นที่ในวันหยุดที่ทางสวนลุมพินีมีการจัดพื้นที่ให้มีการแสดงพิเศษให้กับประชาชนที่สนใจ และรูปถนนที่กว้างคนที่เข้ามาใช้สามารถเดินหรือวิ่งได้ไม่แออัด รูปสุดท้ายเป็นหอนาฬิกาแบบเก๋ๆที่มีความเก่าแก่อยู่คู่กับสวนลุมพินีมาตั้งแต่เริ่มก่อสร้าง

ในวันแรกของการเริ่มทำการวิจัย ผู้วิจัยได้เดินทางจากมหาวิทยาลัยโดยผ่านประตูทางเข้า-ออกที่อยู่ติดคณะรัฐศาสตร์ข้ามถนนอังรีดูนังค์ไปคณะแพทยศาสตร์ เดินเท้าผ่านพื้นที่โรงพยาบาลจุฬาฯ โดยออกประตูทางถนนราชดำริ ซึ่งจะพาผู้วิจัยเข้าสู่ประตูสวนลุมพินีที่มีพระบรมราชานุสรณ์ของรัชกาลที่ 6 ประดิษฐานอยู่พอดี ตรงด้านหน้าพระบรมรูปจะมีคนขายดอกไม้ พวงมาลัย ให้แก่ผู้มากราบไหว้และสักการะ บริเวณด้านหน้าลานกว้างรวมถึงฐานของพระบรมรูปที่มีลักษณะเป็นชั้นบันไดยังเป็นจุดนัดพบหรือนั่งพบปะพูดคุยของคนที่มาสวนลุม หรือมีทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมมาถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก ด้านหลังพระบรมรูปซึ่งจะเป็นบริเวณหน้าประตูทางเข้าจะมีร้านค้ารถเข็นอยู่ 3-4 ร้านจอดเรียงแถวกันขายของกินต่างๆ ตั้งแต่รถเข็นขายไอศกรีม รถเข็นขายข้าวไข่เจียว ไข่ดาว รวมถึงผักกระเพราที่ผู้ที่มาสวนลุมสามารถซื้อและนำเข้าไปรับประทานภายในได้อย่างสะดวกสบายเป็นอาหารจานด่วนที่นิยมและไม่ต้องรอนาน ติดกันจะมีร้านขายน้ำเครื่องดื่มต่างๆ โดยเฉพาะน้ำเปล่า ที่นำเจ้าของร้านนำมาใส่ถังใบใหญ่ที่ใส่น้ำแข็งไว้จำนวนหนึ่งเสมือนเครื่องทำความเย็นให้น้ำมีความเย็นอยู่ตลอดเวลาพร้อมบริการให้ผู้มาเข้าใช้ ราคาเริ่มต้นตั้งแต่ 6-10 บาท โดยใกล้ๆ กันจะมีร้านขายส้มตำข้าวเหนียวไก่อ่างซึ่งมีคนมาใช้

บริการไม่น้อยไปกว่าร้านอื่น ๆ มีทั้งซื้อเข้าไปกินด้านในและนั่งกินภายนอกบริเวณสนามหญ้าเล็กๆ ตรงประตูด้านข้าง การเข้าสู่สวนลุมพินีไม่เสียค่าเข้าแต่อย่างใด

การมาสวนลุมพินี ผู้ที่ใกล้อยู่เคียงหรือที่อื่น ๆ มีความสะดวกสามารถเดินเท้าเข้าออกได้สบายแล้วยังสามารถมาสวนลุมฯ โดยใช้เส้นทางถนนได้หลายทางเพราะสวนลุมฯ ล้อมรอบด้วยถนน 4 ด้าน ด้านเหนือติดถนนสารสิน ด้านใต้ถนนพระราม 4 ด้านตะวันออกถนนวิฑู และด้านตะวันตกติดถนนราชดำริ ผู้ที่จะไปพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกายหรือทำกิจกรรมอื่นๆ สามารถไปมาได้โดยสะดวก มีทั้งรถประจำทางหลายสายผ่านหรือผู้ที่ใช้รถส่วนบุคคลซึ่งสวนลุมพินีนั้นก็มีจอดรถทั้งทางประตูที่ติดกับถนนราชดำริ ลานจอดรถที่มีทางเข้าออกบริเวณถนนวิฑู นอกจากนี้รถยนต์ส่วนบุคคลแล้วรถมอเตอร์ไซด์ทั้งรับจ้างและไม่รับจ้างสามารถจอดบริเวณส่วนหน้าประตูที่มีพระบรมรูปฯ ได้ด้วยเช่นกัน การเดินทางไปสู่สวนลุมพินียังมีอีกสองช่องทางให้เลือกเดินทางที่มีความสะดวกรวดเร็วและทันสมัยตัดผ่านก็คือ รถไฟฟ้าและรถไฟฟ้ามหานคร(รถไฟใต้ดิน) ถ้ามาทางรถไฟฟ้าจะสามารถลงได้ที่สถานีรถไฟฟ้าศาลาแดงและเดินย้อนมาทางอาคารสีลมคอมเพล็กซ์ไม่ไกลนักจะสามารถเข้าสู่สวนลุมฯ ทางประตูด้านหน้า(ลานบรมรูปรัชกาลที่ 6) ส่วนการมาทางรถไฟฟ้ามหานครสามารถลงที่สถานีสีลมและสถานีสวนลุมพินีได้เลย ซึ่งสถานีแรกนั้นจะเข้าสู่ประตูด้านหน้าและสถานีถัดมาจะเข้าสู่ประตูทางด้านถนนวิฑูที่อยู่ตรงข้ามกับฝั่งสวนลุมไนท์บาร์ชา

สวนลุมพินีนั้นสามารถเดินทางมาได้หลายช่องทางแล้วถ้ามองไปรอบๆ จะสังเกตเห็นว่าสวนสาธารณะแห่งนี้จะอยู่ในย่านธุรกิจ หรือใจกลางเมือง ที่มีความแออัดหนาแน่นของประชากรและอาคารบ้านเรือน ห้างร้านที่สูงจำนวนมาก หรือจัดได้ว่าสวนลุมพินีนั้นเป็นสวนสาธารณะระดับย่าน (District Park) (กองผังเมือง สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, 2536: 21) ทำให้มีคนผ่านเข้าออกในแต่ละวันจำนวนมากด้วย มีให้เห็นทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ตลอดจนวัยรุ่นหนุ่มหญิงชาย วัยหนุ่มวัยสาว วัยทำงาน และวัยสูงอายุ

เมื่อผู้วิจัยกำลังจะเข้าสู่ภายในสวนลุมในเวลาอันเป็นช่วงก่อน 18.00น. จะเริ่มได้ยินเสียงเพลงที่ใช้ในการก่อนเริ่มนำเต้นแอโรบิค ด้วยจังหวะที่ค่อนข้างเร็ว ช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนุกดังผ่านรั้วออกมาภายนอก พร้อมผู้คนส่วนใหญ่ที่แต่งกายสวมเสื้อผ้ารองเท้าชุดกีฬาเป็นหลัก สร้างบรรยากาศของการพักผ่อนและการออกกำลังกายยิ่งนัก เมื่อเข้าสู่บริเวณภายในสวนลุมพินีเป็นที่น่าแปลกใจว่าทางด้านหน้าทางเข้ายังมีอากาศที่ร้อนและลมร้อนอยู่ แต่เมื่อผ่านประตูรั้วมาได้ไม่กี่ก้าวกับพบอากาศที่เย็นลงประกอปกกับลมพัดที่เย็นสบายขึ้น อาจเพราะภายในสวนลุมมีทั้ง

ต้นไม้ใหญ่ใหญ่ สระน้ำขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางของสวนมีส่วนที่ช่วยลดและคลายความร้อนลงซึ่งแตกต่างจากบริเวณภายนอกอย่างเห็นได้ชัด นอกจากอากาศที่เย็นสบายใบหน้าผู้คนที่ยิ้มแย้ม ลักษณะท่าทางของผู้คนที่มาเข้าใช้ที่ลดความเร่งรีบต่างๆลง ความพร้อมของผู้คนที่ทำกิจกรรมต่างๆอันเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการเลือกจากความพึงพอใจของตัวเอง ความต้องการที่จะสัมผัสอากาศที่เย็นสบายและความสดชื่น ร่มเย็นของบริเวณสวนลุมฯ ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกได้ถึงบรรยากาศแห่งความสุขแบบหนึ่งท่ามกลางชีวิตในมหานครที่วุ่นวายและแออัดของกรุงเทพฯ

นอกจากต้นไม้ใหญ่ใหญ่ สนามหญ้า สระน้ำ ผู้คนแล้ว ยังมีสถาปัตยกรรมเก่าแก่และมีความสวยงามที่สร้างไว้สลบกันไป แม้ว่าสวนลุมจะก่อตั้งมานานแล้วแต่บริเวณรอบๆยังคงไว้ซึ่งสิ่งก่อสร้างถาวรที่เหลืออยู่ เช่น หอนาฬิการูปกังหัน เกาะลอย และสระน้ำ รวมทั้งต้นไม้ดอกไม้ประดับนานาชาติ สวนไผ่ สวนสุขภาพ สวนปาล์ม มีบริการให้เช่าพายเรือ และจักรยานน้ำ

จากประตูด้านหน้าที่ผู้วิจัยเข้ามาเมื่อเดินตรงไปประมาณ 200 เมตรจะพบกับห้องสมุดประชาชนลุมพินี ซึ่งอาจบอกได้ว่าตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางของสวนสาธารณะ เป็นห้องสมุดชั้นเดียววางตัวในลักษณะเป็นแนวยาวตั้งขนานกับถนนที่ตัดผ่านตัวสวนลุมพินี ทางกรุงเทพมหานครสร้างไว้ เมื่อปี 2498 เป็นตึกคล้ายปราสาททรงโรมัน มีเสาสีขาว ตัวตึกออกสีเหลืองอ่อน และมีหลังคาสีแดงอิฐ เมื่อเดินจุดนี้ไปจะพบกับศาลาแปดเหลี่ยม อาคารธรรมชาตวิทยา เรือนเพาะชำและที่ทำการสวนลุมพินีตามลำดับ เมื่อเดินผ่านไปจนสุดถนนเส้นนี้จะออกไปสู่ลานจอดรถที่มีทางเข้า-ออกติดกับถนนวิฑู ถนนเส้นที่ตั้งของห้องสมุดนี้จะเหมือนเส้น ตัดสวนลุมออกเป็นสองข้าง ถ้าย้อนกลับไปบริเวณทางเข้า-ออกทางประตูส่วนหน้าที่มีพระบรมรูปตั้งไว้อยู่ซึ่งพระบรมรูปนั้นจะหันพระพักตร์ออกสู่ถนน เมื่อลองลากเส้นสมมุติจากพระบรมรูปโดยใช้ถนนประตูทางจากพระบรมรูปเป็นเส้นแบ่งจะสามารถแบ่งสวนลุมพินีได้เป็นสองฝั่งโดยที่ฝั่งซ้าย จะมีศูนย์ฝึกกีฬาในร่ม สระว่ายน้ำ ศูนย์เยาวชนลุมพินี ถัดไปจะเป็นอาคารเวทีลีลาศ ที่บ่อยครั้งมีการจัดเลี้ยงหรือกิจกรรมทางการเมืองในช่วงที่ผ่านมา ถัดไปอีกจะเป็นหอนาฬิกาจีน (ซึ่งบริเวณนี้จะติดกับประตูทางเข้าที่มาจากรถไฟฟ้ามหานครหรือทางสวนลุมไนซ์บาร์ซ่า) เมื่อถึงจุดนี้และเดินไปทางทิศเหนือจะพบกับศาลาจีนที่เก่าแก่และสวยงาม กลับมาที่บริเวณทางเข้า-ออก ทางด้านประตูหน้าอีกครั้ง ส่วนด้านซ้ายมือจะมีศาลาไทยลานนาตั้งอยู่ซึ่งสังเกตเห็นได้ไม่ยาก และเดินถัดไปไม่ถึง 200 เมตรจะพบกับทางเข้าเกาะลอย ที่ได้ชื่อเป็นเกาะลอยนั้นมีความหมายตรงกับชื่อของมัน เพราะบริเวณด้านข้างของเกาะลอยนั้นขนานไปด้วยน้ำทั้ง 2 ฝั่งและโดยรอบเกาะจะมีทางเดินไว้รอบๆเกาะ บริเวณเกาะลอยแห่งนี้จะสังเกตเห็นได้ว่ามีกลุ่มคนไทยที่พูดภาษาจีนอยู่มาก ทางเข้าออกของเกาะลอยจะมีสองทางคือทางเข้าที่กล่าวมาแล้วส่วนทางออกจะออกทางอาคารเรือนกระจก ซึ่งเมื่อออก

จากจุดนี้เดินไปทางซ้ายไปไกลนักก็จะออกประตูที่ติดกับถนนสารสินได้ (ซึ่งบริเวณปากทางเข้า และภายในเกาะลอยรวมถึงซีกซ้ายของสวนลุมทางด้านข้างเวทีลีลาศจะเป็นจุดที่ผู้วิจัยใช้เก็บ ข้อมูลสนามในครั้งนี้)

จะเห็นได้ว่าพื้นที่สวนลุมพินีจะมีสถานที่ต่างๆที่สามารถสังเกตและจดจำได้ง่ายสลับไปมา เสมอการวางซึ่งปลูกสร้างไปอยู่แออัดกัน ณ.ที่ใดที่หนึ่ง ประกอบกับการมีถนนลาดยางมะตอย บริเวณกว้าง พื้นถนนค่อนข้างเรียบและเสมอกันตลอด จะมีหลุมบ่อเล็กน้อย ความกว้างของ ถนนรถยนต์ 2-3 คันสามารถวิ่งสวนกันได้สบาย (จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ดูแลสวนลุมพินี ระยะเวลาหลาย 10 ปีที่ผ่านมายังสามารถนำรถยนต์ขับผ่านเข้าออกมาได้ แต่ในปัจจุบันไม่สามารถนำเข้ามาได้แล้วเนื่องจากมีประชาชนมาใช้บริการเป็นจำนวนมาก)

จากการสังเกตโดยการวิ่งและเดินไปรอบๆสวนลุมพินี ซึ่งรอบหนึ่งใช้ระยะทางประมาณ 2.4 กิโลเมตรของผู้วิจัยในช่วงเย็น ได้เห็นถึงกิจกรรมที่หลากหลายของคนที่ใช้พื้นที่สวนลุมพินี ไม่ว่าจะเป็น การเดิน การวิ่ง การนั่ง-นอนบนพื้นหญ้า ใต้ร่มไม้หรือบน พุดคุย สนทนาหรือการนั่ง พักผ่อนตามอัธยาศัย การเดินแอโรบิคแดนซ์ การว่ายน้ำ การยกน้ำหนักหรือการบริหารร่างกาย โดยใช้เวทเทรนนิ่งมีทั้งอยู่ในตัวอาคารและตามร่มไม้ใหญ่ๆ การเล่นวอลเลย์บอล ฟุตบอลโดยใช้ สนามคือถนนเล็กๆที่คนไม่ค่อยเดินผ่านหรือใช้สนามวอลเลย์บอล การเล่นแบดมินตัน บาสเกตบอล การรวมกลุ่มของนักเรียนวัยรุ่นชายหญิงซ้อมการเต้นเพื่อเตรียมงานกีฬาสีของ โรงเรียนตน ตลอดจนกิจกรรมต่างๆหลากหลาย หลายเพศ หลายวันปะปนกันไป บางกิจกรรมที่ ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงและยากต่อการเข้าใจและอธิบายก็ไม่น้อยเหมือนกัน อาจไม่น่าเชื่อเท่าไรนัก ถ้าจะบอกว่าการอยู่กรุงเทพมหานครมาระยะเวลาหนึ่งของผู้วิจัยเองแม้จะชอบออกกำลังกายแต่ “ไม่เคยมา” “ดินแดนแห่งการออกกำลังกาย” และไม่เคยได้มีโอกาสได้สัมผัสพื้นที่สาธารณะที่ใหญ่ ที่สุดในประเทศไทย เป็นเหมือนการมองข้ามสถานที่ใกล้ตัวไป

ขณะผู้วิจัยกำลังสังเกตและสำรวจสภาพโดยรอบของสวนลุม ท้องฟ้าเริ่มมีดลกลุ่มต่างๆ ที่ทำกิจกรรมอยู่เริ่มแยกตัวกันกลับบ้าน คนวิ่งเริ่มลดน้อยลง พร้อมกับเสียงเพลงที่หยุดลงของกลุ่ม คนเต้นแอโรบิคแดนซ์ ในช่วงที่เดินไปถึงหน้าบริเวณทางเข้าเกาะลอย มีกลุ่มหนึ่งซึ่งมีแสงไฟส่อง สว่างอยู่สามสี่ดวงเป็นที่โดดเด่นซึ่งทำให้เห็นว่ายังมีกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจที่ยังดำเนินต่อไป ในสวนลุมอยู่ เมื่อเดินเข้าไปภายในมีคนนั่งดูและนั่งมองไปที่กระดาน บางคนก้มตัวมองเล็กน้อย หน้าตาครุ่นคิด เมื่อผู้วิจัยเข้าไปมองใกล้จนพอสังเกตเห็นได้ว่าเหมือนการเล่นหมากระดานชนิดหนึ่ง อยู่จึงเกิดความอยากรู้และสงสัยในหลายๆอย่าง ด้วยความกล้าๆกลัวๆเพราะความสนิทสนม รู้จัก

กลุ่มผู้ที่นั่งเล่นอยู่ในขณะนั้นมาก่อน ครั้นจะเข้าไปร่วมกิจกรรมเลยและสอบถามก็ไม่กล้าซัก ถ้ากิจกรรมที่ทำเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยถนัดอาจพอล้อมแกล้มเข้าไปสอบถามพูดคุยได้ เมื่อเดินเข้าไปใกล้ๆ ชายสูงอายุท่านหนึ่งท่าทางเป็นมิตรยิ้มให้ผู้วิจัยเล็กน้อย เลยได้โอกาสเหมือนสิ่งที่เชื่อมความสัมพันธ์ให้ถามชายสูงอายุท่านนั้นว่า“อันนี้เรียกว่าหมากรุกอะไรครับ” (คิดในใจว่าเคยเห็นมาก่อน) ชายคนนั้นตอบว่า“หมากรุกจีนอาตี๋”

ช่วงเวลานั้นผู้วิจัยนึกย้อนถึงอดีตในสิ่งที่เกือบลืมไปที่ร้านกาแฟในตลาดแถวบ้านในช่วงที่ยังมีกลุ่มหมากรุกเล่นกัน ในร้านแบบสองห้อง มีโต๊ะหมากรุกอยู่ 2-3 โต๊ะวันไหนผ่านมาซื้อไอวัลตินที่ร้านนี้ จะได้ยินเสียงดังนอกจากเสียงสภา(ของผู้ดื่ม)กาแฟแล้วก็มีเสียงจากกลุ่มหมากรุกจีน ที่มีทั้งควันบุหรี และเสียงเอะอะโวยวายของทั้งคนเล่นและกองเชียร์อยู่เป็นระยะ บางครั้งก็เจียบเหมือนไม่มีคนเล่นหมากรุกอยู่เลย เพราะมีการหยุดคิดที่จะเดินหมากต่อไปอยู่ ซึ่งปัจจุบันไม่มีให้เห็นแล้วโดยที่ไม่ทราบสาเหตุแน่ชัด เหตุผลหนึ่งอาจเพราะร้านกาแฟแปลสภาพเป็นร้านวิดีโอ และรสนิยมการดื่มไอวัลตินของผู้วิจัยก็เปลี่ยนไปเป็นดื่มโคคาโคล่าแทน จึงไม่ได้เข้าไปซื้อกาแฟที่ร้านเป็นเวลาหลายปีไม่ทราบว่ากลุ่มคนเล่นหายไปไหนหรือหมดไปพร้อมร้านกาแฟ เมื่อเห็นคนเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมจึงเสมือนเห็นภาพในอดีตที่ย้อนกลับมาใหม่ แต่มีสิ่งที่แตกต่างกันหลายอย่าง โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมที่ดูโล่งกว่าและรายล้อมไปด้วยต้นไม้ ควันจากบุหรีในบางครั้งสร้างความอึดอัดต่อผู้วิจัยเวลาไปซื้อไอวัลตินก็ไม่มี จากกลุ่มที่เล่นหมากรุกที่ร้านกาแฟที่ผู้วิจัยไม่สนใจที่จะหยุดและนั่งดูแต่สำหรับกลุ่มหมากรุกที่สวนลุมนั้นมีสภาพและสถานที่ โต๊ะม้าหินและที่นั่งต่างดูสะอาด เหมือนถูกจัดเตรียมและทำความสะอาดอยู่ทุกวัน อีกทั้งโดยรอบของกลุ่มผู้เล่นเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ช่วยสลับไปมานอกจากดูร่มรื่นแล้ว ยังทำให้อากาศบริเวณนี้สดชื่นและเย็นสบาย

สวนลุมพินีสวนมีพื้นที่กว้าง ทศนียภาพ บรรยากาศ ของกลุ่มคนที่เข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ ที่เร่งเร้าให้เกิดความรู้สึกถึงการหยุดที่พักในเรื่องของการทำงานลงและเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ตนนั้นพอใจ ผู้คนที่เข้ามาใช้มักมีสีหน้าที่ ยิ้มแย้ม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสบายใจ ถ้าเทียบกับภาพของผู้คนที่เดินตามท้องถนน ถือว่าเป็นเรื่องที่แตกต่างกันมาก ทั้งอากาศที่สดชื่นเย็นสบาย สภาพแวดล้อมที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งแหล่งน้ำ ต้นไม้ อาจเป็นหนึ่งในเหตุผลของคนที่มาเข้าใช้สวนลุมพินีเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

2.1 กลุ่มคนที่มาพักผ่อนหย่อนใจในสวนลุมพินี

ภายในสวนลุมพินีเนื่องจากมีพื้นที่กว้างให้คนที่มาเข้าใช้บริการแล้ว ยังสามารถร่วมกลุ่มกันตามกิจกรรมที่ตนสนใจตั้งแต่ในช่วงเช้ามีจนถึงช่วงเย็นในแต่ละวัน ในช่วงเช้ากลุ่มที่พบส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่มีวัยกลางคนจนถึงวัยสูงอายุที่มีเวลาว่างและสะดวกมาพักผ่อนหย่อนใจในช่วงเช้า เช่น กลุ่มคนไทยที่พูดภาษาจีนหลายกลุ่มที่มีสมาชิกทั้งชายและหญิงอยู่ในช่วงสูงวัยจะมาร่วมกลุ่มกันรำไทเก๊กซึ่งเป็นกิจกรรมที่ขึ้นชื่ออย่างหนึ่งถ้ากล่าวถึงสวนลุมฯ และกลุ่มรำไทเก๊กจะมีหลายกลุ่มที่กระจายไปทั่วสวนลุมฯ ซึ่งอาจจะเล็กบ้างใหญ่บ้างก็ตามแต่ที่กลุ่มจะสามารถดึงดูดสมาชิกให้เข้ามาร่วมกลุ่มกันได้ สิ่งหนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นจากกิจกรรมที่ทำก็คือ บางกลุ่มจะมีอาจารย์ที่จะมาสอนในการรำไทเก๊กให้ บางกลุ่มก็จะรำกันเองซึ่งมีการจ้างอาจารย์ที่สอนการรำไทเก๊กโดยมาเฉพาะก็อาจต้องใช้เงินจำนวนหนึ่งและก็ต้องมีการจัดการโดยการเรียกรายเงินของสมาชิกร่วมออกค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ จากอดีตที่ผ่านมาถ้ากลุ่มไหนมีฐานะทางการเงินดีหน่อย(ซึ่งส่วนใหญ่คนที่มารำไทเก๊กจะเป็นคนจีนที่มีฐานะทางการเงินดี) ก็มาจัดสร้างกลุ่มโดยการขออนุญาตกับทางสวนลุมฯ ออกค่าใช้จ่ายและปรับพื้นที่จากสนามหญ้าตรงจุดที่กลุ่มตนเลือกก็เทพื้นปูพื้นกระเบื้อง นำโต๊ะม้าหินมาตั้งไว้ นำตุ้เหล็กมาตั้งไว้เก็บของที่ใช้ในการทำกิจกรรมของตน ซึ่งกระบวนการนี้อยู่ในการรับรู้ของเจ้าหน้าที่สวนลุมฯ รวมถึงการขอไฟฟ้ามาใช้ในชงน้ำชาเพื่อดื่มกันในช่วงที่มาพักผ่อนหย่อนใจโดยเฉพาะช่วงที่รำไทเก๊กหรือออกกำลังกายเสร็จ จะมีการรวมกลุ่มกันต่อพูดคุยกันต่อ บางกลุ่มจะมีการจ้างคนงานเพื่อมาทำหน้าที่ในการหาของว่างหลังจากที่กลุ่มออกกำลังกายเสร็จหรือให้เสิร์ฟน้ำชา กาแฟ ขนมปัง หรือจัดเตรียมอาหารที่กลุ่มชื่นชอบ ก่อนที่จะแยกย้ายกลับไปในช่วงสาย(กลุ่มรำไทเก๊กในความหมายของผู้วิจัยนั้น เป็นกลุ่มคนจีนที่มาออกกำลังกาย ในช่วงเช้า ซึ่งอาจไม่ได้รำไทเก๊กอย่างเดียว แต่อาจมีการรำในรูปแบบอื่นๆ แต่จะมีลักษณะการร่วมกลุ่มคล้ายคลึงกันที่มีส่วนสำคัญในการปรับพื้นที่สวนลุมพินีด้วย)

การใช้พื้นที่หรือการรวมกลุ่มของกลุ่มที่มารำไทเก๊กในช่วงเช้าผู้วิจัยคิดว่าอาจเป็นต้นแบบต่อมาสู่ในหลายๆกลุ่มจนเกิดเป็นการปฏิบัติที่ทำต่อๆกันมา ซึ่งในปัจจุบันการปรับพื้นที่บางส่วน อย่างเช่น การปูพื้นกระเบื้อง ขอบวางโต๊ะม้าหินอ่อนไม่สามารถทำได้เหมือนในอดีตที่ผ่านมา จากการสอบถามพูดคุยกับคนสูงอายุที่มีรำไทเก๊กในช่วงเช้าและมาพักผ่อนในช่วงเย็นจะกล่าวไปในทำนองเดียวว่าการรวมกลุ่มและการปรับพื้นที่จนเป็นกลุ่ม ชุ่ม ที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้อาจมาจากสาเหตุจากกลุ่มคนที่มารำไทเก๊กในช่วงเช้าซึ่งเป็นคนจีนที่มีรายได้ดีมาปรับใช้พื้นที่จนเป็นเอกลักษณ์หนึ่งที่ได้เห็นได้ในสวนลุมฯ นอกกลุ่มที่มีลักษณะการปรับใช้พื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจที่มีลักษณะคล้ายกันที่ผู้วิจัยพบเห็นก็คือ กลุ่มหมากรุ๊กจินในส่วนที่ผู้วิจัยศึกษา กลุ่มเพาะกายหรือ

ยกน้ำหนัก ที่จะนำอุปกรณ์ของตนมาวางไว้ โดยอาจเลือกสถานที่ใต้ต้นไม้ที่ใหญ่ที่พอเป็นร่มเงา หรือนำร่มมากาง มีการนำชุดฝึกด้วยน้ำหนักมาวางไว้เป็นสถานีต่างๆ ตามที่สามารถเห็นได้ตาม ฟิตเนส เซ็นเตอร์ แต่อาจเปลี่ยนจากพื้นที่ที่อยู่ในตึกมาเป็นพื้นที่สวนลุมพินี หรือกลุ่มคนเล่นเก้าอี้ ในเกาะลอย(การพนันชนิดหนึ่งของคนจีน) กลุ่มน้ำชาตอนเช้า(ก๊วนน้ำชา) กลุ่มที่กล่าวมาจะมีการ นำอุปกรณ์ของตนมาจัดเก็บไว้บนพื้นที่ของตน บางกลุ่มงบน้อยหน่อยอาจใช้แค่พื้นที่โดยการขอตั้ง ตู้เหล็กไว้เพื่อจัดเก็บสิ่งของที่กลุ่มตนใช้ในการทำกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจกับกลุ่มอื่น หรืออาจ ไม่ได้ขอใช้ไฟฟ้า ส่วนการรวมกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของผู้ที่มาเข้าใช้สวนลุมพินีในการ พักผ่อนหย่อนใจและทำกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่มีการปรับใช้พื้นที่ของสวนลุมฯและนำอุปกรณ์อื่นๆมา เก็บไว้ ก็จะมีให้เห็นปะปนกันไป เช่น กลุ่มนักเรียนที่มาซ้อมเชียร์ลีดเดอร์ กลุ่มที่มาเล่นสเก็ต กลุ่ม ที่มาวิ่ง กลุ่มคนเล่นวอลเลย์บอล กลุ่มเล่นโยคะ กลุ่มคนที่มานั่งพูดคุยภัย หรือกลุ่มอื่นๆที่มีการ รวมตัวแบบชั่วคราว การเกิดกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะของสวนลุมพินี ทำให้ภาพของคนที่มาพักผ่อน หย่อนใจในสวนลุมฯเกิดเป็นพื้นที่สาธารณะที่คนมาเข้าใช้แตกต่างจากสวนสาธารณะอื่นๆที่ผู้วิจัย ศึกษา

กลุ่มหมากรุกจีนในสวนลุมพินี

กลุ่มหมากรุกจีนเป็นกลุ่มที่มีการใช้พื้นที่อยู่ในสวนลุมพินีแม้ว่าจะเป็นเพียงกลุ่มเล็กๆที่ไม่ ใหญ่เท่ากลุ่มคนรำไทเก๊ก แต่ก็ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความเก่าแก่มีการรวมตัวกันอย่างยาวนาน และ กลุ่มหมากรุกจีนในไม่ได้มีเพียงกลุ่มบริเวณหน้าเกาะลอยที่เป็นพื้นที่ในการเก็บข้อมูลของผู้วิจัย เพียงที่เดียวเท่านั้น แต่ยังมีกลุ่มหมากรุกจีนที่อยู่ในสวนลุมฯอีก 2 กลุ่ม ย้อนกลับไปในอดีตในช่วง การเกิดกลุ่มหมากรุกจีนขึ้นในสวนลุมพินีปี พ.ศ.2520 หรือประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา กลุ่มหมากรุก จีนมีที่มาจากกลุ่มคนไทยที่พูดภาษาจีนและคนจีนในช่วงเวลานั้นได้นำหมากรุกจีนเข้ามาเล่น หลังจากการมารำไทเก๊กในช่วงเช้าแล้ว การเล่นในช่วงแรกยังไม่มีการรวมตัวให้เห็นเป็นกลุ่ม ใหญ่ๆเหมือนการรวมกลุ่มกันรำไทเก๊กในขณะนั้น เพียงแต่มีเล่นหมากรุกจีนให้เห็นตามโต๊ะน้ำชา ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของพวกที่นิยมออกกำลังกายในช่วงเช้า นอกจากนี้ยังมีการเล่นหมากรุกจีน ตามจุดต่างๆเช่น แถวบริเวณหอนาฬิกา ต่อมามีการรวมกลุ่มให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ที่บริเวณศาลา เยาวราช บริเวณฝั่งหอนาฬิกาข้างเวทีลีลาศ บริเวณทางเข้าเกาะลอยและภายในเกาะลอย ปัจจุบันสามารถแบ่งกลุ่มหมากรุกจีนได้ดังต่อไปนี้ 1.กลุ่มหน้าเกาะลอย 2.กลุ่มในเกาะลอย และ 3.กลุ่มข้างเวทีลีลาศ

1. กลุ่มหมากrukจีน

1.1 กลุ่มหน้าทางเข้าเกาะลอย

เป็นกลุ่มหมากrukจีนที่ตั้งมาได้20ปี ประมาณพ.ศ.2530 เกิดขึ้นจากการที่อาแปะโฮ้และเพื่อนของเขาได้รวบรวมคนเล่นที่ชื่นชอบในการเดินหมากrukจีนและชักชวนกันมาเล่นร่วมกัน บริเวณทางเข้าหน้าเกาะลอย กลุ่มนี้ไม่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ แต่เป็นที่รู้จักในกลุ่มคนเล่นหมากrukจีนในสวนลุมพินีว่ากลุ่มนี้ตั้งอยู่บริเวณหน้าทางเข้าเกาะลอย ในช่วง4-5ปีที่ผ่านมามีคนมาเล่นเยอะที่สุดตั้งแต่เกิดกลุ่มนี้ขึ้นมา กระดานและตัวเล่นที่อาแปะโฮ้มีเพียงพอ จึงต้องเก็บเงินจากสมาชิกที่มาเล่นเป็นกระดานละ 10 บาท ซึ่งคนจะมาเล่นกันช่วงเช้าถึงช่วงเย็นหรือตอนสวนลุมพินีปิดเวลา21:00น. และในเวลานั้นได้มีการร้องเพลงคาราโอเกะเกิดขึ้นที่กลุ่มโดยที่อาแปะโฮ้เป็นผู้จัดเตรียมมาและคิดค่าบริการแก่สมาชิกที่มาร้องเพลงละ10 บาท ทำให้สมาชิกบางส่วนที่ไม่ชื่นชอบการร้องคาราโอเกะหรือมองว่าคาราโอเกะเป็นเรื่องน่ารำคาญก็ได้แยกตัวออกไปเล่นหมากrukจีนที่อื่นในสวนลุมพินี (ปัจจุบันอาแปะโฮ้ได้รับอุบัติเหตุลื่นหกล้มและขาหักทำให้ไม่สามารถมาดูแลจัดการกลุ่มตนได้โดยตรง จึงมีอาเจ็กมั่งและอาบุญยงมาช่วยกันทำหน้าที่แทน) เมื่อทางสวนลุมพินีห้ามไม่ให้มีการร้องเพลงหรือร้องคาราโอเกะ ประกอบกับคนรุ่นเก่าๆที่มาเล่นหมากrukจีนมีจำนวนลดลงจากความชราและการเสียชีวิต ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้คนที่มาเล่นหมากrukจีนตามสถานที่ต่างๆในสวนลุมฯลดลงด้วย ถ้าเทียบกับเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา ในช่วงปีพ.ศ. 2546 ที่มีการใช้พื้นที่เล่นหมากrukจีนในช่วงบ่ายจนถึงช่วงเย็นจะมีสมาชิกมาเล่นเต็มทั้งพื้นที่ ซึ่งมีโต๊ะม้าหินตั้งอยู่ 10 ตัวสามารถรองรับคนเล่นได้สูงสุด 20 คู่

รูปที่ 18 กลุ่มหมากrukจีนหน้าทางเข้าเกาะลอย

รูปที่ 19 ในช่วงเช้า

รูปที่ 20 เล่นหมากรูกจีนตอนช่วงเย็น

ปัจจุบันในกลุ่มจะนั่งเล่นกันแค่เพียงฝั่งซ้ายของกลุ่มเท่านั้น ผู้เล่นส่วนใหญ่จะเริ่มมาเล่นตั้งแต่เวลา 18.00-21.00น. มีสมาชิกในกลุ่มประมาณ 10-20 คน จากรูปที่ 1 จะเป็นพื้นที่ทั้งหมดของกลุ่มหมากรูกจีน ในรูปที่ 2 ในช่วงเช้ากลุ่มหมากรูกจีนจะไม่นิยมมาเล่นสาเหตุหนึ่งเนื่องจากการใช้พื้นที่ของชมรมไทเก๊กชื่อว่า "ชมรมไทเก๊กเซียงเล้งสวนลุมพินี" ซึ่งจะแขวนป้ายชื่อชมรมไว้ชัดเจน พื้นที่นี้จะถูกใช้ในการพบปะพูดคุยแก่สมาชิกชมรมรำไทเก๊ก และใช้พื้นที่ตรงถนนบริเวณด้านหน้ากลุ่มทำกิจกรรม ชมรมไทเก๊กจะมากันตั้งแต่ตี 5 และเลิกประมาณ 11 โมงเช้า เป็นชมรมที่มีเงินเยอะแล้วยังเป็นชมรมที่สร้างพื้นที่ส่วนนี้ทั้งหมดขึ้นมา รวมถึงการปูพื้น การนำโต๊ะม้าหินมานั่ง จากรูปที่ 3 จะเป็นการเล่นของกลุ่มหมากรูกจีนในช่วงเย็นซึ่งเป็นช่วงที่สมาชิกในกลุ่มมีความสะดวกที่จะมาเล่นกันในเวลานี้ ส่วนในช่วงบ่ายสมาชิกบางส่วนก็มีไปเล่นที่กลุ่มอื่นหรือติดธุระทำให้การเล่นร่วมกันที่กลุ่มมีคือน้อยและทำให้การเล่นหมากรูกจีนไม่สนุก ปัจจุบันในช่วงเย็นจะเหลือวันหนึ่งประมาณ 3-4 กระดาน

1.2 กลุ่มในเกาะลอย

หรือ "กลุ่มอาเจ็กลอตเตอรี" ก่อนที่จะพบกลุ่มนี้จะเห็นกลุ่มหมากรูกจีนหน้ากระลอยก่อนซึ่งสามารถเดินไปมาหากันได้ มีระยะทางห่างกันประมาณ 100 เมตร กลุ่มในเกาะลอยจะมีการใช้พื้นที่ในการเล่นได้กว้างมากเพราะว่ามีโต๊ะม้าหินตั้งอยู่บริเวณรอบๆหลายโต๊ะหรือสามารถใช้พื้นที่โดยรอบของเกาะลอยเกือบทั้งหมด เมื่อค่ำลงจะมารวมกลุ่มเพราะมีแสงสว่างจากไฟฟ้าได้โดยขออนุญาตจากทางสวนลุมฯ มาติดตั้งพร้อมกับการเริ่มก่อตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการในช่วงเดือนมิถุนายน 2552 ไม่ถึงปีที่ผ่านมาก็ถือได้ว่าเป็นกลุ่มน้องใหม่ก็ยอมได้ มีผู้ดูแลคือ อาเจ็กลอตเตอรี อายุประมาณ 60 ปี แม้ว่าในช่วงที่ผ่านเคยมีคนเล่นหมากรูกในบริเวณนี้บ้าง แต่ยังไม่มียู

มาดูแลจัดการเกี่ยวกับการหาไฟฟ้าหาเครื่องตีหมาบริการรวมถึงการจัดหากระดานหมากรุกและตัวหมากรุกมาให้ผู้เล่นหมากรุกจีนแบบครบวงจรเช่นนี้ ส่วนใหญ่ก่อนการเกิดกลุ่มผู้เล่นจะจัดหาหมากรุกจีนมาเล่นเอง ปัจจุบันกลุ่มในเกาะลอยจัดได้ว่ามีคนเล่นหมากรุกจีนที่มีสมาชิกหมุนเวียนมากที่สุด และมีสมาชิกในสวนลุมพินี ราวๆ 40-50 คน สาเหตุที่ทำให้คนเล่นหมากรุกจีนมาเล่นที่เกาะลอยเป็นจำนวนมากเพราะมีการบริหารจัดการที่ดีให้แก่สมาชิกในกลุ่ม นอกจากจัดหาสิ่งของเช่นตัวหมากรุกจีน ไฟฟ้า เครื่องตีแล้วยังได้มีการจัดแข่งขันภายในให้แก่สมาชิกและคนที่สนใจเข้าแข่งขันชิงเงินรางวัล สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเล่นหมากรุกจีนโดยที่สมาชิกสามารถใช้พื้นที่ต่างๆ ได้หลายจุดในเกาะลอย และในช่วงเวลากลางวันอากาศก็ไม่ร้อนเนื่องจากมีต้นไม้สูงใหญ่เป็นร่มเงาอยู่เป็นจำนวนมากและเนื่องจากมีพื้นที่เป็นเกาะจึงระบายลมไปด้วยน้ำ และไม่กีดขวางที่ผ่านมาทางสวนลุมฯ ก็ได้ขยายเวลาการปิดของเกาะลอยจากเดิมปิด 6 โมงเย็นเลื่อนไปเป็นเวลา 3 ทุ่ม

ในส่วนของเกาะลอยเมื่อ10ปีที่ผ่านมายังไม่มีกำหนดเวลาเปิด-ปิด จนกระทั่งในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาได้มีการกำหนดเวลาเปิดพร้อมสวนลุมพินีแต่เวลาปิดจะปิดในเวลา18:00น. ซึ่งในอดีตทางเจ้าหน้าที่สวนลุมฯ เห็นว่าในเกาะลอยเป็นที่เปลี่ยวกว่าที่อื่นและเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาซึ่งอาจนำมาสู่การแสวงหาประโยชน์ของกลุ่มมิฉฉาซีพีที่จะมาสร้างอันตรายแก่ผู้ใช้ได้ ในช่วงประมาณเดือนมิถุนายน2552ที่ผ่านมาได้กำหนดเวลาปิดใหม่เป็น 21.00 น. ซึ่งพร้อมกับเวลาปิดของสวนลุมพินี

1.3 กลุ่มข้างเวทีลีลาศ

หรือเรียกกลุ่มนี้โดยความเข้าใจของคนเล่นหมากรุกจีนว่ากลุ่มฝั่งหอนาฬิกา(เวทีลีลาศจะตั้งอยู่ในอาคารลุมพินีสถาน) กลุ่มนี้จะอยู่ห่างจากกลุ่มด้านหน้าเกาะลอยและกลุ่มในเกาะลอยประมาณ 500 เมตร ถ้าเข้าจากประตูด้านพระบรมรูปรัชกาลที่ 6 จะเดินมาทางขวามือ ถ้าเข้าจากประตูทางเข้าบริเวณประตูที่อยู่ตรงข้ามกับตึกอื้อจือเหลียงถนนพระราม4 เมื่อเดินเข้ามาจะเห็นอาคารลีลาศตัวอาคารสีขาวหนึ่งชั้นตั้งอยู่ ส่วนกลุ่มนี้จะตั้งอยู่ด้านซ้ายมือของตัวอาคาร ก่อนถึงกลุ่มจะสังเกตเห็นกลุ่มยกน้ำหนักก่อน กลุ่มหมากรุกจีนแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นมาประมาณปี2540 ในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมามีคนเล่นจำนวนมากสมาชิกประมาณ 50 คนเล่นตั้งแต่เช้าถึงเย็น ปัจจุบันสมาชิกลดลงเหลือไม่ถึง 20 คน

การใช้พื้นที่ของกลุ่มเริ่มจากหัวมุมของถนนมีโต๊ะม้าหิน 5-6 ตัว และถัดไปตามความยาวของถนน จะมีโต๊ะม้าหินตั้งแยกออกไปเป็นช่วงๆ มีอีกทั้งหมด 3 ตัว ในช่วงที่มีคนมามากต้องใช้

พื้นที่อีกฝั่งที่มีจำนวนโต๊ะม้าหินอ่อนพอๆกันเพื่อรองรับความต้องการของสมาชิก ช่วงที่มีคนเล่นมากที่สุดสามารถประเมินเป็นกระดานได้ 10-15 กระดาน

ปัจจุบันคนที่มาเล่นหมากรุกจีนที่กลุ่มนี้จะเล่นกันประมาณช่วงบ่ายเรื่อยไปจนถึง 18:00 น. หรืออาจถึงช่วงค่ำหรือจนผู้เล่นไม่สามารถเห็นตัวหมากรุกได้ กลุ่มหมากรุกจีนด้านข้างเวทีลีลาศ นั้นมีไฟฟ้าเพื่อใช้ในการเตรียมเครื่องตีต่างๆต่างเท่านั้น ไม่มีการติดตั้งหลอดฟลูออเรสเซนต์ อย่างกลุ่มทั้งสองที่กล่าวถึง

กลุ่มหมากรุกจีนในสวนลุมพินี 3 กลุ่มจะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันนอกจากเล่นหมากรุกจีนแล้ว มีการเก็บค่าสมาชิก การเตรียมเครื่องตีเช่น น้ำชา มาบริการใช้แก่สมาชิก ตัวสมาชิกเองบางคนก็เล่นหมอนเวียนไปก็มี เช่น อาเจ็กมั่งบางวันจะเล่นหมากรุกที่ด้านข้างเวทีลีลาศ ช่วงค่ำจะเล่นหมากรุกทางเข้ากระถอยที่ตนเล่นอยู่ประจำอาเจ็กหนีไปซ่อนจะเล่นหมากรุกจีนได้ทุกกลุ่ม ส่วนบางคนเล่นอยู่ตรงกลุ่มนี้ตลอดเช่น อาเจ็กธนาครจะเล่นหมากรุกหน้าทางเข้าเกาะลอย ทุกกลุ่มจะมีสมาชิกใหม่จริงๆที่เพิ่งเข้ามาเล่นในสวนลุมพินีน้อยมาก อาจกล่าวได้ว่าคนเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมฯนั้นมีการเล่นหรือการใช้พื้นที่ในการเล่นหมากรุกจีนแบบหมอนเวียนกันในแต่ละกลุ่มหรือมีกลุ่มประจำด้วยก็ได้ ส่วนมากคนที่เล่นหมากรุกจีนจะเป็นผู้ชายมีช่วงอายุตั้งแต่วัยกลางคนขึ้นไป จนถึงวัยสูงอายุ มีเด็กวัย 10 ขวบเพียงคนเดียวเท่านั้น

เขียนนับ ชายวัยกลางคนที่เล่นหมากรุกจีนมากกว่า 20 ปี (เขียนนับเคยไปช่วยดูแลกลุ่มหมากรุกจีนตรงฝั่งหอนาฬิกา หรือ กลุ่มข้างเวทีลีลาศ ในช่วงที่สมาชิกในกลุ่มมีคนเล่นเยอะเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่ามีช่วงหนึ่งสามารถนับกระดานเล่นได้ถึง 15-20 กระดาน คนที่เล่นจะนั่งเล่นยาวไปตามแนวถนนที่ตัดผ่านด้านหลังเวทีลีลาศ และปัจจุบันเขียนนับเล่นหมากรุกจีนอยู่กลุ่มหน้าทางเข้าเกาะลอยกับกลุ่มข้างเวทีลีลาศ) กล่าวถึงกลุ่มหมากรุกจีนในสวนลุมพินีทุกวันนี้ให้ผู้วิจัยฟังอย่างน่าสนใจว่า

“อ้าวเห็นกลุ่มหมากรุกจีนในสวนลุม ภาพตอนนี้นะ เหมือนสามก๊กยังงัยยังงั้น ในเกาะลอยเหมือนพวกโจโจพวกมันมากคนเยอะแยะกลุ่มนี้กำลังรวมกำลังคนดึงคนจากทุกกลุ่มทุกสารทิศมาอยู่กับมัน... ส่วนทางฝั่งกลุ่มหอนาฬิกาเหมือนพวกเล่าปี่กำลังกอบกู้ราชวงศ์เมื่อก่อนพวกนั้นคนเยอะแต่ตอนนี้บริหารไม่ดีคนหนีหมด ส่วนกลุ่มเราเหมือนซุนวูนั่งครองที่อยู่ปากทางแม่น้ำไม่ยุ่งกับใครคนจะมากจะน้อยไม่สนใจ” (พูดพร่างหัวเราะอย่างอารมณ์ดี)

(เสียนับ, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2552)

จากคำพูดของเสียนับแสดงให้เห็นภาพของกลุ่มต่างๆได้อย่างชัดเจน เพราะกลุ่มในเกาะลอยตอนนี้มีรูปแบบการจัดการที่ดึงเอาคนเล่นจากทุกสารทิศมาเล่นที่กลุ่มตน มีการบริการน้ำร้อน น้ำชาให้แก่สมาชิกและในช่วงเดือนธันวาคม 2553 มีการจัดการแข่งขันหมากรุกและมีการรางวัลเป็นจำนวนเงินหนึ่งให้แก่ผู้เข้าร่วมแข่งขันและผู้ชนะมีผู้สนับสนุนเงินรางวัล ผู้ที่เข้าแข่งขันไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด จากคำพูดของเสียนับยังแสดงให้เห็นว่าตัวเขาเองอยู่ในกลุ่มหน้าทางเข้าเกาะลอยด้วย

การที่ใครชอบกลุ่มเล่นที่ไหนย่อมขึ้นอยู่กับความชอบของตัวบุคคลหรือความสะดวกและช่วงเวลาที่เล่นเพราะแต่ละคนกลุ่มก็มีคนมาเล่นในช่วงเวลาที่แตกต่างกันออกไป บางคนไม่ถูกกับคนในกลุ่มนั้นก็ไม่ได้ไปเล่น หรือเวลาในการมาเล่นไม่เอื้ออำนวย อย่างในกลุ่มหน้าเกาะลอยที่เป็นที่เก็บข้อมูลของผู้วิจัย จะเล่นประมาณ 18:00น. เป็นต้นไปโดยประมาณ คนไม่สะดวกในช่วงกลางวันก็ไม่มาแต่อาจไปเล่นในเกาะลอยหรือกลุ่มทางด้านข้างเวทีลีลาศแทน ความชอบพอของคนเล่นเองก็เป็นเหตุผลหนึ่งในการเลือกกลุ่มในการเล่นด้วย

2. การจัดการภายในกลุ่ม

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงกลุ่มที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลบริเวณหน้าทางเข้าเกาะลอย จะมีผู้ดูแล คือ อาแปะโฮ้ ต่อมาเมื่ออาแปะโฮ้มาดูแลไม่ได้ อาเจ็กมั่งจึงอาสามาดูแลแทนและก็มีอาบุญยงเป็นเหมือนผู้ช่วยดูแล อาเจ็กมั่งจะดูแลสมาชิกโดยการหาคู่เดินให้และชวนคนที่สนใจอยากเล่นหมากรุกขึ้นมาเล่นที่กลุ่มตน อาบุญยงที่เป็นจะช่วยจัดการเรื่องการหาน้ำชาและการทำความสะอาดสถานที่โต๊ะ รวมถึงการเก็บและเตรียมตัวหมากรุกให้แก่สมาชิก การทำความสะอาดพื้นที่บริเวณที่เล่น ทั้งสองคนจะมีกุญแจตู้ที่ไว้เก็บสิ่งของต่างๆที่ใช้ในการเล่นหมากรุก หรือคนหน้าที่แทนเมื่อวันที่อาเจ็กมั่งไม่สามารถมาได้

อาเจ็กมั่งจะมาเกือบทุกวันในช่วง 6 โมงเย็นกลุ่มนี้จะสามารถเปิดไฟได้ และคนที่มาเล่นส่วนใหญ่จะมาเวลานี้ด้วยและเลิกเล่นประมาณเกือบสามทุ่ม อาเจ็กมั่งจะเก็บเบอร์สมาชิกเอาไว้ติดต่อเวลาวันไหนคนมาเล่นน้อยอาเจ็กก็จะโทรถามว่าอยู่ไหนวันนี้เข้ามาเล่นหรือไม่ อาเจ็กจะจำเบอร์ 3-4 ตัวท้ายของสมาชิกไว้หรือวันไหนมีคู่เดินที่สุสีกี้จะจัดการโทรนัดแนะให้ หรือบางครั้งสมาชิกที่มาใหม่ไม่รู้จักกันดีอาเจ็กมั่งจะช่วยในการแนะนำให้เดินหมากรุกด้วยกันได้สะดวกขึ้น

อาบุญยงเป็นคนไทยไม่มีเชื้อสายจีนมาช่วยดูแลกลุ่มโดยที่มีความสนิทสนมและได้รับความไว้วางใจจากอาแป๊ะโฮ่ อาบุญยงยังเก็บสัมภาระส่วนหนึ่งของไว้ในตู้ ไว้ใช้ในวันถัดไป อาบุญยงนอกจากมาช่วยดูแลกลุ่มแล้วยังใช้พื้นที่กลุ่มในการนั่งพักรอการทำงานของตนในช่วงดึกในการคัดแยกหนังสือพิมพ์จากรถส่งหนังสือพิมพ์บริเวณป้ายรถเมล์หน้าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ในช่วงประมาณ 24.00 น.-04.00 น.

การจ่ายค่าไฟจะจ่ายที่ชมรมจับช่วงที่เป็น ชมรมนี้จะมาออกกำลังกายกันตอนเช้าบริเวณเวทีลีลาศโดยจะมีซุ้มประจำอยู่ การจ่ายค่าไฟจะจ่ายประมาณต้นเดือน เมื่อจ่ายแล้วจะลงบันทึกไว้ ค่าไฟที่จ่ายจะไม่มีใบเสร็จแต่อย่างใด จะมีเพียงใบบันทึกว่าจ่ายวันไหนและลงรายมือผู้รับเงินไว้ในส่วนนี้เก็บไว้ที่อาบุญยงเพื่อเป็นหลักฐานในการจ่ายครั้งต่อไป การคิดค่าไฟจะเป็นการเหมาจ่ายเป็นรายเดือนละ 500 บาท อาบุญยงกล่าวถึงการจ่ายค่าไฟและการคิดค่าไฟว่า

“ตอนนี้จะมีมิเตอร์ไฟตัวเดียวอยู่ที่ห้องน้ำเก่า (อยู่ทางขวามือของกลุ่มห่างไป50เมตรส่วนจะมีห้องน้ำใหม่ที่อยู่ระหว่างการก่อสร้างอยู่ข้างๆกัน) มิเตอร์นี้จะใช้กัน 6-7 ชมรมส่วนมากเป็นชมรมในช่วงเช้า จะมีกลุ่มเราที่ใช้ไฟตอนเย็น ก่อนหน้าการจ่ายค่าไฟไม่มีการลงบันทึกไว้ เพิ่งจะมีมาลงเมื่อตอนเดือนกันยายน2551เงินจากสมาชิกส่วนหนึ่งจะจ่ายเป็นค่าไฟแบบเหมาจ่ายเดือนละ 500 บาท จะจ่ายทุกต้นเดือนวันที่ในช่วงวันที่1-5 ผมเอง จะนำไปจ่ายที่ชมรมจับช่วงที่ดูแลเรื่องการเก็บค่าไฟของกลุ่มหรือซุ้มทั้งหมดในสวนลุมฯและไปจ่ายให้กับเจ้าหน้าที่ในสวนลุมฯอีกที ”

(อาบุญยง, สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2551)

อาบุญยงยังกล่าวว่าในช่วงเดือนต้นปี 2553จะมีการตั้งมิเตอร์ไฟฟ้าให้ตามกลุ่มเลยเพื่อให้รู้จำนวนไฟที่ใช้จริงของแต่ละกลุ่ม กลุ่มไหนเท่าไปแค่ไหนก็จ่ายเท่านั้น ค่ามิเตอร์ทางชมรมจับช่วงจะติดตั้งให้ฟรีเพราะมีเงินที่เหลืออยู่จากค่าไฟที่แต่ละกลุ่มในสวนลุมฯจ่ายให้ ส่วนตัวอาบุญยงคิดว่าการใช้ไฟของกลุ่มหมากรุกเดือนหนึ่งไม่น่าถึง 500 บาทเพราะหลักๆจะมีไฟแค่4-5 ดวงและใช้ไฟฟ้าในการต้มน้ำเท่านั้น

เงินที่เหลือจากการจ่ายค่าไฟแล้วอาเจ็กมั่งจะนำเงินส่วนนี้ส่งให้อาแป๊ะโฮ่ซึ่งส่วนนี้ยังเป็นข้อสังเกตที่ยังไม่สามารถทราบรายละเอียดเด่นชัดว่าอาเจ็กมั่งส่งเงินให้อาแป๊ะโฮ่ด้วยวิธีอะไร แต่

พอคาดการณ์ได้ว่าอาจเก็บและฝากไว้ที่อาบุนยงเพราะในบางวันที่ผู้วิจัยมาสวนลุมพินีก่อนเวลา
คนกลุ่มนี้เล่นหมากรุกจีนกันมักจะเจออาบุนยงเสมอและบ่อยครั้งที่อาบุนยงเล่าให้ฟังว่า
อาแป๊ะโฮ่มาในช่วงบ่ายซึ่งหักจากที่ประสบอุบัติเหตุผู้วิจัยไม่เคยเห็นอาแป๊ะโฮ่มาที่กลุ่มอีกเลยทราบ
จากคำกล่าวอ้างของอาบุนยงว่าอาแป๊ะโฮ่เดินทางมาเท่านั้น

การแบ่งหน้าที่ต่างๆในกลุ่มผู้วิจัยมองว่าเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยที่ไม่หวัง
ผลตอบแทนในรูปแบบเงินไม่ว่าจะเป็นการที่อาเจ็กมั่งช่วยเก็บเงินให้อาแป๊ะโฮ่และการช่วยเหลือดูแล
ของอาบุนยงโดยการไม่หวังเงินทองตอบแทน แต่ทั้งคู่ได้รับสิ่งตอบแทนคือความสบายใจ ความพึง
พอใจในสิ่งที่ทำอาจเป็นส่วนหนึ่งของการที่ทั้งคู่มาพักผ่อนหย่อนใจที่ไม่ได้คำนึงถึงการมาใช้พื้นที่
เพื่อได้รับสิ่งตอบแทนเป็นรูปเงินตรา และทั้งคู่ก็ได้ประโยชน์ในการช่วยดูแลกลุ่มที่ช่วยให้ตนนั้นมี
พื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจแบบอาเจ็กมั่ง ต้องการพื้นที่ในการเล่นหมากรุกจีนจึงช่วยดูแลให้ส่วน
อาบุนยงได้ใช้พื้นที่ในกลุ่มสามารถเก็บของและนั่งฆ่าเวลารอทำงานที่เกี่ยวกับการส่งหนังสือพิมพ์
หน้าโรงพยาบาลจุฬาต่อไป ส่วนสมาชิกคนอื่นที่ช่วยดูแลจะเป็นรูปแบบของการสมัครใจทำใคร
อยากทำก็ทำอย่าง อาเจ็กตั้งกวย บางวันจะช่วยเก็บตัวหมากรุกจีนที่สมาชิกบางคนลืมเก็บ หรือ
เมื่อในกลุ่มมีขยะก็เก็บไปทิ้งช่วยในการรักษาความสะอาดของพื้นที่ และอีกหลายคนที่มามีพฤติกรรม
คล้ายๆกันที่จะช่วยดูแลกลุ่มของตนให้คงอยู่ได้ ผู้วิจัยคิดว่าหน้าที่ต่างๆที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเกิดจาก
ความต้องการที่จะใช้พื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนให้ดำรงอยู่ต่อไปจึง
ช่วยกันดูแลรักษาความมากมายขึ้นอยู่กับความผูกพันธ์ ความยาวนานในการใช้ในกลุ่มการ
ต้องการใช้พื้นที่ของกลุ่มของแต่ละคน

3. ตัวหมากรุกจีนที่ใช้ และ กฎกติกา มารยาท

3.1 ตัวหมากรุกจีน

รูปที่ 21 ตัวหมากรุกจีน

ในกลุ่มหมากรุ๊กจีนจะใช้ตัวหมากรุ๊กจีนที่มีอักษรจีนตัวเต็ม (Traditional Chinese character) พิมพ์ไว้ที่ตัวหมากรุ๊กซึ่งทำด้วยพลาสติกสีขาว ตัวหมากรุ๊กที่ใช้เล่นกันอยู่ทุกวันบางชุดค่อนข้างเก่าและมีรอยแตกร้าว บางชุดตัวอักษรจีนสีที่พิมพ์ไว้หลุดลอกและล้างเลือนไปแต่ก็พออ่านหรือดูรู้เรื่องว่าเป็นตัวหมากอะไร ตัวหมากรุ๊กจะถูกเก็บอยู่ในกล่องซึ่งกล่องมีทั้งลักษณะที่เป็นกล่องกระดาษและกล่องพลาสติกบ้าง ส่วนกระดานหมากรุ๊กจะทำขึ้นมาเอง(ไม่ได้ใช้กระดานไม้เหมือนที่ใช้ในกลุ่มข้างเวทีลีลาศ) โดยทำขึ้นมาจากแผ่นผ้าใบตัดให้ได้ขนาดพอเหมาะเหมือนกระดานหมากรุ๊กทั่วไป กระดานหมากรุ๊กที่ทำจากผ้าใบจะมีลักษณะจะเรียบ มีด้านหนึ่งเงาและด้านหนึ่งมีลักษณะด้าน ด้านที่มีลักษณะด้านจะหยาบหนอยทำให้เวลาวางตัวหมากรุ๊กจะไม่ลื่นไปไหน ส่วนด้านเงาที่อยู่อีกด้านจะไม่ได้ใช้อะไร แผ่นผ้าใบถูกตีเส้นเป็นตารางหมากรุ๊กจีนด้วยสีเมจิก ถ้ากระดานเก่าหนอยจะมีรอยเหงื่อที่มาจากมือบ้างและรอยเส้นที่จางลงไปตามการใช้งาน ทั้งสองจะถูกเก็บไว้ในกระຈาดเล็กๆที่พอใส่กระดานหมากรุ๊กเวลาเก็บจะถูกพับเป็นส่วนและเก็บไว้เป็นชุดๆ บนกระดานหมากรุ๊กส่วนใหญ่กระดานมาตรฐานในช่องตรงกลางกระดานจะเขียนเป็นภาษาจีนว่า“แม่น้ำ”หรือ“เขตแดน” จะถูกแทนที่ด้วยชื่อของอาแปะโฮ่ มีอยู่ครั้งหนึ่งมีคนมางัดตู้และขโมยหมากรุ๊กของกลุ่มไปเป็นจำนวนมากและอาแปะโฮ่เห็นว่าอาจมีคนเล่นหมากรุ๊กจีนด้วยกันเอาไปแม้หลายครั้งเห็นแต่ไม่สามารถอ้างได้เลยเขียนชื่อไว้จะได้รู้ว่าเอาไปเป็นของตน

3.2 กฎกติกา มารยาท

กติกาส่วนใหญ่ที่ใช้ก็ยึดหลักพื้นฐานของการเล่นทั่วไปของการเล่นหมากรุ๊กจีน แต่ที่แตกต่างก็คือการจับเวลาในกลุ่มหรือในสวนลุมฯเอง จะไม่มีการจับเวลาโดยใช้นาฬิกามาเป็นตัวกำหนดแต่จะใช้“ความรู้สึก”ของคุณเดินมาเป็นตัวกำหนดความช้าเร็ว การใช้ความรู้สึกของคนเล่นนั้นบางครั้งนำมาสู่การทะเลาะกันก็มีหนักก็ถึงขั้นไม่เดินด้วยกัน บางคนก็ว่าคุณเดินช้าไป บางคนก็ว่าคนอื่นคิดนานไป การเดินเร็วเดินช้าเป็นข้ออ้างที่เห็นกันบ่อยๆ โดยเฉพาะผู้แพ้มักจะอ้างว่าตนถูกอีกฝ่ายนั้นทำลายเกมด้วยการเดินนาน ทำให้เกมของตนไม่ต่อเนื่อง ไม่ใช่แค่การเดินช้าเท่านั้นความรู้สึกด้านเวลายังเป็นตัวที่เร่ง และเป็นข้ออ้างได้ว่าคู่แข่งทำลายจังหวะหมากของตนโดยการเดินช้าเกินไปจนสับสนไปหมดอย่างเช่น อาเจ็กสมศักดิ์ ชอบเดินเร็วมาก ถ้าเดินกับใครมือไม่แพ้กันไปหมด ถ้าเกมไหนมีคู่ต่อสู้เดินช้าและตนแพ้ด้วยจะอ้างว่าตนเสียขบวนไปหมด หรือพอมีคนมาสอนซึ่งคนที่สอนจะทำให้ตนเดินช้าก็อ้างว่าเพราะลืมนะแหละคิดนาน เดินช้าอ้วเลยแพ้ การกำหนดเวลาโดยใช้ความรู้สึกเป็นสิ่งที่ทำให้คนเล่นเดินด้วยกันและเกิดความชอบพอในการเล่นด้วยกันก็มี การรุ๊กล้อคือการรุ๊กซ้ำตำแหน่งเดิมเกินสามครั้งฝ่ายใดกระทำถือว่าแพ้ส่วนมาก

คนเล่นหมากรุกจีนจะรู้จักกติกาทำแบบนี้ นอกจากจะทำให้ตนเองแพ้แล้วยังมองว่าเป็นการเสียมารยาทต่อกันอีกด้วย การนับก้าวส่วนมากจะไม่นิยมนับกัน แต่การนับก้าวถือว่าเป็นกติกาหนึ่ง บางครั้งสามารถเป็นข้อยุติของเกมที่อาจจะยาวนานหรือเกมที่คนเล่นนั้นไม่ยอมกันก็ได้

การลงทุนหรือการเล่นเดิมพันในการเล่นหมากรุกจีนที่ทั้งในกลุ่มและในสวนลุมฯ ส่วนจะมีการเล่นให้เห็นเป็นส่วนน้อย โดยทั่วไปคนเล่นจะเล่นเพื่อการผ่อนคลายหรือคลายเครียดมากกว่า การลงทุนจะทำให้เกมเกิดตึงเครียดเพิ่มขึ้น จำนวนเงินจะลงไปตาละเท่าไรก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงกันของคุณเงินจะใช้เมื่อมีความต้องการที่จะเล่นเพื่อให้เกมเกิดความสนุก ตื่นเต้น มีรางวัลอยู่ที่การกินเงินอีกฝ่าย การลงทุนในบางครั้งใช้แทนความหมายที่เป็นข้ออ้างสำหรับการเล่นที่ผู้เล่นไม่ต้องการให้ผู้เล่นหรือคนดูคนอื่นมาแทรกแซงการเล่นของตนรวมถึงการมาชี้แนะ มาสอนหรือการวิจารณ์ต่างๆ

ความยาวนานของเกมและความต่อเนื่องเมื่อเกมไม่จบแต่เวลาที่สวนลุมฯ หมดหรือคู่ต่อสู้มีธุระต้องไป จะขอตัวและลุกไปแล้วจะไม่มีการเล่นตั้งหมากรุกเกมที่ยังไม่จบไปแล้วต่อในเวลาถัดไป เกมสามารถยืดหยุ่นและเวลาการเล่นสามารถปรับเปลี่ยนได้โดยคนเล่นเองและทำให้เห็นสิ่งที่ไม่ทำให้เกิดพันธะหรือข้อผูกมัดที่จะทำให้ผู้เล่นยุ่งยากถ้าเล่นกระดานใดกระดานหนึ่งไม่จบ

ในข้อห้ามบางข้อจะไม่มีการเล่นเคร่งครัดหรือต่อกันแรงๆ เพราะในกลุ่มต่างก็รู้ว่าต่างคนต่างที่มา แต่ก็ห้ามด้วยการเตือนกันเอง อย่างมีผู้เล่นหมากรุกจีนคนหนึ่งเวลาเล่นชอบเคาะตัวหมากรุกทำให้เสียงดังจนเกินความรำคาญของคนในกลุ่มเพื่อนสมาชิกด้วยกันจะเตือนว่า"อย่าเคาะดังเดี่ยวตัวหมากรุกมันจะพัง" บางคนพูดตรงก็มีบอกว่า"อย่าเคาะดังมันรำคาญคนอื่น"

จากการศึกษาที่มากการเกิดกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน จากภาพรวมแต่ละกลุ่มและโดยเฉพาะในการศึกษารูปแบบ การจัดตั้งกลุ่มหมากรุกจีนบริเวณทางเข้ากระถอย ผู้วิจัยมองว่าสิ่งที่ทำให้กลุ่มหมากรุกจีนกลุ่มนี้สามารถรวมกลุ่มมาเล่นด้วยกันได้เกิดจาก การมีจุดมุ่งหมายเดียวกันที่มาพักผ่อนหย่อนใจโดยการเล่นหมากรุกจีน จากความชอบในการเล่นหมากรุกจีน ที่ทำให้คนที่มาต่างที่กันในรูปแบบสังคมเมืองอย่างในกรุงเทพมหานคร มาร่วมกลุ่มกันได้เป็นกลุ่มและแต่ละคนที่มารวมกลุ่มกันเล่นนั้น มักจะมีแบบปฏิบัติที่คล้ายคลึงกันนอกจากชอบเล่นหมากรุกจีนแล้ว เช่น ในกลุ่มนี้จะไม่ชอบให้มีการเล่น การพนัน หรือสูบบุหรี่เวลาเล่น ถ้าคนเล่นหมากรุกจีนคนไหนไม่ชอบสามารถไปเล่นที่กลุ่มอื่นได้ แต่ถ้าเล่นในกลุ่มนี้ต้องปฏิบัติตาม แต่กลุ่มอื่นอาจทำ

ตรงจุดนี้ได้ ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดกลุ่มหมากรุกจีนเป็นกลุ่มต่างๆที่แบ่งตามค่านิยมของคนในกลุ่ม ที่คนส่วนใหญ่เห็นดีเห็นงามด้วย คนไหนไม่ชอบก็แยกไปหากกลุ่มที่ตนชอบที่สุด จนเกิดการจัดกลุ่มและแบ่งให้เห็นเป็น 3 กลุ่มหลักๆที่มีลักษณะแตกต่างกัน และในกลุ่มมีกฎเกณฑ์ เกิดขึ้นให้คนในกลุ่มยอมรับและปฏิบัติตามอย่างเช่น การไม่เคาะตัวหมากรุกจีนเวลาเล่น การไม่เล่นการพนัน ถ้าไม่ทำตามก็จะมีโทษโดยการว่ากล่าวตักเตือนแต่ก็ไม่ได้รุนแรง เพราะการร่วมกลุ่มกันเล่นในลักษณะนี้เป็นเสมือนกลุ่มเพื่อน หรือกลุ่มสังคมแบบปฐมภูมิ

การแสดงความเป็นสมาชิกของกลุ่ม สิ่งที่แสดงออกคือ การจ่ายเงินช่วยค่าไฟ การมาใช้พื้นที่ในกลุ่มเสมอๆ และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะเห็นว่าคนที่มีเล่นยอมรับกติกา มารยาทในการใช้พื้นที่ร่วมกันและเล่นด้วยกันได้ ทำให้กลุ่มหมากรุกจีนสามารถดำรงอยู่ได้ แต่แต่ละคนเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตน การช่วยดูแลกลุ่มการไม่เคาะตัวหมากรุกที่นำมาเสมือนการช่วยรักษาสิ่งของเขาไว้ หรือ อาเจ็กมั่งมีหน้าที่ดูแลกลุ่มที่เกิดจากการอาสาที่จะทำด้วยความสมัครใจโดยมีค่าตอบแทนไม่ใช่รูปแบบค่าจ้างแต่เป็นการมีพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจไปด้วยเล่นหมากรุกจีนไปด้วยในแต่ละวัน

ผู้ดูแลกลุ่มก็มีบทบาทอย่างมากในการจัดการ การเกิดการรวมกลุ่มและให้เกิดเป้าหมายของกลุ่มว่าจะไปในทิศทางใดคนที่ชอบเล่นเดิมพันหน่อยอาจไปที่ข้างเวทีลีลาศเพราะคนดูแลอยู่ก็ชอบเล่นแบบเดิมพัน อย่างอาเจ็กมั่งเป็นผู้ดูแลกลุ่มที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลอยู่ไม่ชอบการเล่นพนันเป็นทุนเดิมในกลุ่มก็จะมีภาพการเล่นพนัน หรืออีกมุมหนึ่งอาจมองได้ว่าการร่วมกลุ่มกันเล่นหมากรุกจีนก็อยู่บนพื้นฐานของความชอบในสิ่งๆที่เหมือนกัน การเล่นหมากรุกจีนและนิสัยใจคอที่มีความคล้ายคลึงกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

คนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินี

ประวัติของคนเล่นหมากรุกจีน

ในสวนนี้จะเป็นการแนะนำเรื่องราว-ประวัติชีวิตของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน เพื่อที่จะเข้าใจถึงความเป็นมา ความรู้สึกนึกคิดและชีวิตบางส่วนที่เข้ามาข้องเกี่ยวกับหมากรุกจีนและการพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะ และบทสรุปตอนท้ายที่ได้จากประวัติชีวิตของคนเล่นหมากรุกจีนที่แสดงให้เห็นว่าคนเล่นหมากรุกจีนสามารถสะท้อนให้เห็นถึงภาพการใช้พื้นที่สาธารณะในบริบทสังคมเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะแบบเก่า ของคนเล่นหมากรุกจีนที่ในอดีตนิยมเล่นกันที่ร้านกาแฟ ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนไปภาครัฐเองก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนกลุ่มนี้ต้องออกมาใช้พื้นที่สาธารณะอย่างพื้นที่ในสวนลุมพินี ความเป็น “เมือง” ของกรุงเทพมหานครทำให้ชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งที่มีสายสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่ในพักผ่อนหย่อนใจแบบชุมชน ที่เป็นพื้นที่แบบเก่าที่พวกเขาเคยใช้ได้ขาดหายไปแต่ก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการพักผ่อนหย่อนใจบนพื้นที่แบบใหม่ที่มีรูปแบบเฉพาะเกิดขึ้น

1. อาเจ็กมั่ง

อายุ 66ปี เป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญของผู้วิจัยซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มหมากรุกจีนในสวนลุมพินีด้วยฉายาที่ถูกเรียกว่า “กุนเชียง” ซึ่งฉายานี้เป็นการเรียกตามอาชีพที่อาเจ็กมั่งทำก่อนที่จะเกษียณตัวเองจากวงการทำกุนเชียงชาย เมื่อประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา อาเจ็กมั่งโดยบุคลิกแล้วเป็นคนที่มีอารมณ์ดีอยู่ตลอดเวลา ข้างกายจะถือถุง “ก๊อปแก๊ป” หนึ่งใบเพื่อใส่น้ำดื่มกับข้าวที่เตรียมมา กินระหว่างการเล่นหมากรุก ในช่วงหน้าฝนก็จะนำร่มพร้อมทั้งเสื้อกันฝนติดตัวมาด้วยเสมอ ปัจจุบันอาเจ็กมั่งได้เปลี่ยนจากถุงพลาสติกเป็นกระเป๋าเป้ ที่สามารถสะพายหลังได้ โดยให้เหตุผลว่าเมื่อสะพายเป้แล้วตนสามารถไหนรถเมล์ได้ถนัดด้วยมือทั้งสองมือ(เป้เหมือนที่วัยรุ่น หรือนักท่องเที่ยวใช้เดินทาง เป้จะมีช่องกระเป๋าน้อยใหญ่อยู่หลายช่องดูทันสมัย) อาเจ็กมั่งเป็นคนไทยที่พูดภาษาจีนและเกิดในเมืองไทย สามารถ พูดอ่าน เขียนภาษาจีนได้ รูปร่างของอาเจ็กมั่งสูงเล็กน้อยแต่ไม่ถึงกับอ้วน

อาเจ็กมั่งเริ่มเล่นหมากรุกจีนตั้งแต่ตอนที่ยังเป็นเด็กอายุประมาณ 15 ปีสมัยนั้นเตี้ยของอาเจ็กมั่งเป็นคนสอนให้บางครั้งในเวลาที่ไม่ได้ทำงานส่วนมากอาเจ็กมั่งก็เดินหมากรุกจีนกับเตี้ยของ

ตนเองเสมอ เพราะในบ้านนอกจากเตี้ยและตนเองก็ไม่มีใครเดินหมากรุกจีนเป็น เตี้ยและแม่ของ อาเจ็กมั่งเป็นคนจีนที่เกิดที่ประเทศจีนแล้วอพยพเข้ามา มีพี่น้อง8คนแต่ทุกคนเล่นหมากรุกจีนไม่เป็นเลย อาจเพราะตนเกิดมาเป็นลูกคนโตทำงานใกล้ชิดกับเตี้ยและเตี้ยเองก็ทำให้ตนคนเดียวและคนอื่น ๆ ก็ไม่สนใจด้วย บางครั้งไม่ได้เล่นที่บ้านก็แวะไปดูคนเล่นกันที่ตลาดคลองเตยแถวสะพานบ้านตนที่ตลาดจะเล่นกันตามแผงที่ขายของกันคนเล่นไม่เยอะ ปัจจุบันสภาพแวดล้อมไม่น่าเล่น คนเล่นก็น้อย คนเก่าๆก็ตายตามกันไปหมด ตนมีลูกทั้งหมด 2 คนเป็นชายหญิงอย่างละ 2 กลับบ้านเตี้ยวันนี้ไม่ค่อยได้เจอกัน ลูกคนหนึ่งต้องขับแท็กซี่ส่วนอีกคนก็งานที่ต้องทำงานสอนหนังสือ แต่ละคนกลับบ้านมาก็ดีและไม่เป็นเวลา ลูกของอาเจ็กมั่งนั้นเดินหมากรุกจีนพอเป็นแต่ไม่มีใครเล่นจริงๆจังและอาเจ็กมั่งก็ไม่เคยสอนเคยให้ มีครั้งหนึ่งลูกชายมาถามๆนิดหน่อยเท่านั้น ลูกๆรู้ว่าพอรู้ว่าเดินยังไงเท่านั้น ในด้านการศึกษาอาเจ็กมั่งจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ช่วงนั้นฐานะทางบ้านยากจนจึงต้องไปเรียนหนังสือและไปพักอยู่ที่บ้านญาติที่จังหวัดสุพรรณบุรี เตี้ยตนนั้นเป็น”นักเล่น”ด้วย ด้วยเหตุนี้ทำให้อาเจ็กมั่งเองบอกตนเองอยู่เสมอว่าจะไม่เล่นการพนันเพราะการพนันทำให้บ้านลูกเมียเดือดร้อน

อาเจ็กมั่งเริ่มมาเดินหมากรุกจีนที่สวนลุมพินี เมื่อตอนอายุ 50 ปีช่วงนั้นทำงานหนักและเป็นภูมิแพ้หมอแนะนำให้พักผ่อนมากๆ มีเพื่อนที่สนิทกันซึ่งมีอาชีพค้าขายอยู่ประตูน้ำก็ยังทักช่วงนั้นเป็นอะไรหน้าตาซีดๆ เพื่อนจึงแนะนำให้มาพักผ่อนที่สวนลุมฯเพราะอากาศดี ในเวลานั้นตัวเองก็พอรู้ว่ามีส่วนมุมเปิดให้ใช้มานาน แต่ช่วงที่ทำงานทำงานหนักไม่มีเวลาจึงไม่ได้สนใจ เมื่อมาสวนลุมฯในตอนแรกที่มาก็เดินเล่นอย่างเดียวไม่ได้ทำกิจกรรมอื่น ต่อได้มาเจอกลุ่มหมากรุกจีนเห็นคนเล่นกัน ซึ่งตนเองก็เล่นเป็นและชอบหมากรุกจีนมาตั้งแต่เด็กๆก็ลงเล่นเลย ในการเล่นหมากรุกตนยังชอบฟังเรื่องการเมืองจากคนแก่ๆที่มาเล่นอีกฟังไปเล่นไปสนุกดี ถึงแม้ว่าตอนนั้นต้องเลือกระหว่างทำงานหรือจะพักผ่อน ตนเลือกการพักผ่อนเพราะว่าตอนนั้นร่างกายไม่ไหวแล้ว ต่อมาคิดว่าตนคิดว่าคิดถูกที่หยุดทำกุนเชียงไปถ้าตอนนั้นไม่หยุดอาจไม่มีชีวิตถึงตอนนี้ อีกเหตุผลหนึ่งก็คือลูกน้องที่ทำงานอยู่กับตนเริ่มออกไปจากมีเป็น10คนช่วงชายตีๆจนการเลิกกิจการไปเหลือ1-2 คนหยุดทำจริงเมื่อ 3-4 ปีที่แล้วแต่ตนทำน้อยลงลูกน้องก็ไม่สู้งาน

ช่วงที่อาเจ็กมั่งทำงานหนักได้เล่าเรื่องราวในช่วงทำงานตอนนั้นให้ผู้วิจัยฟังถึงความลำบากตอนนั้นการขายกุนเชียงขายดีมาก ใครๆก็มาสั่งทำกุนเชียงจากตน ร้านในตอนนั้นไม่มีขายกุนเชียงหน้าร้านจะขายส่งอย่างเดียว เมื่อค้าขายดีทำให้เวลาพักผ่อนไม่มีตาม ขนาดพักกินข้าวยังไม่มีเวลาต้องกินไปส่งของไปด้วย ลูกค้าตลาดสวนใหญ่ที่ส่งกุนเชียงจะมีที่ ตลาดประตูน้ำ

ตลาดคลองเตย ตลาดสามย่าน ศรียาน ราชวัตร สะพานควาย ช่วงนั้นตื่นนอนตั้งแต่เช้ามีดประมาณตี 4 เกือบทุกวันเหนื่อยมาก โดยเฉพาะเมื่อหมูขาดตลาดต้องไปหาเนื้อหมูมาทำกุนเชียง ยิ่งการแช่เย็นเนื้อหมูในสมัยที่ยังไม่มีตู้เย็นใหญ่ๆที่ทันสมัยมาแช่ยิ่งลำบากหลังจากมีตู้เย็นใหญ่แล้วค่อยสบายขึ้นมาบ้างสามารถกักตุนหมูไว้ใช้เกือบอาทิตย์ แต่เนื้อหมูถ้าซื้อมาไว้หลายวันก็ทำให้กุนเชียงไม่อร่อย ในบางครั้งหมูหมดต้องขับรถไปซื้อเนื้อหมูที่จังหวัดนครปฐม นอกจากทำกุนเชียงเองแล้วต้องส่งของด้วยตัวเอง บางวันมีขายเยอะเข้าบ้านที่ตีประมาณ 5ทุ่มเที่ยงถึงช่วงคืนแล้วในแต่ละวัน การไปส่งของเมื่อมีทางด่วนก็สะดวกสบายขึ้นบ้าง อย่างเช่น ทางด่วนดินแดงเวลา que ไปส่งของที่สะพานควายก็อาศัยขึ้นทางด่วนไปลงสุทธิสารประหยัดเวลาในการจัดส่ง เริ่มขึ้นทางด่วนตั้งแต่ค่าทางด่วนราคา 10 บาท หลังจากการทำงานอย่างหนักในแต่ละวันตอนทำงานเสร็จยิ่งเหนื่อยแล้วเวลานอนยิ่งหนักเข้าไปใหญ่อาเจ็ยมั่งแล้วว่า

“...มีช่วงหนึ่งอาเจ็ยขับรถไปส่งกุนเชียงหลายที่ๆบางที่ก็ไกลๆนะ ออกบ้านไปส่งตอนบ่าย กลับบ้านเข้าบ้านมาอีกที เกือบเที่ยงคืนทุกวัน เราก็ไม่ไหว ตอนนี้หลับยิ่งลำบาก กลางคืนอาตี (แทนตัวผู้วิจัย) รู้ไหมนอนไม่หลับเลย ในหัวมันหมุนๆวนวายไปหมด หมอยังบอกอาเจ็ยว่าเป็นแบบนี้จะไม่ได้ใช้เงินมันจะตายก่อน...” (ทำเสียงพร้อมสีหน้าถึงความเหนื่อยและหนักของงานออกมา)

การทำงานหนักของอาเจ็ยมั่งในช่วงที่การค้าการขายดีเปรียบเทียบกับให้ผู้วิจัยฟังว่ามีลูกค้าชื่อ “เจ็ยอ” ขายของอยู่ที่ตลาดศรีไทย รับกุนเชียงตนไปขาย เขาไปที่ก็โลก็ก็โลก็หมด ขายไปส่งไปขายดีจนสามารถมีบุญแฉ่งของเจ็ยอเพื่อให้ตนนั้นสามารถเปิดเพื่อนำกุนเชียงไปส่งไว้เมื่อส่งเสร็จก็ล้อคบุญแฉ่งให้ ชื่อขายกันจนเชื่อใจกัน เพราะว่าตอนขายเจ็ยอขายตอนตีสองเรายังเพิ่งเข้านอนอยู่เลย จึงตรงไปส่งตอนกลางวัน ตอนจ่ายเงินเจ็ยอก็จะนำเงินไว้ในแผงห่อกระดาษไว้ นอกอยากเจ็ยอยังมีอีก3-4 เจ้านะที่ทำแบบนี้ ไม่ค่อยเจอกันเลยเจอที่ก็ตรุษจีนบ้างสารทจีนบ้าง สาเหตุหนึ่งที่ต้องทำงานหนักอาเจ็ยมั่งกล่าว

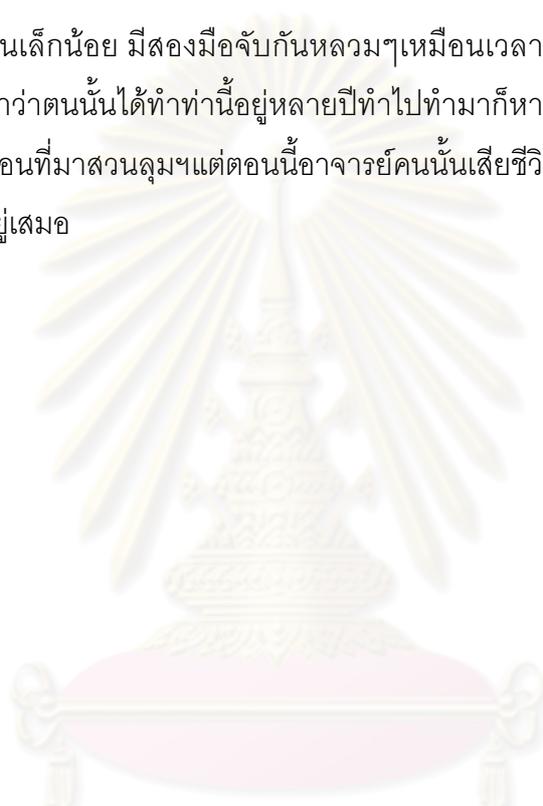
“เมื่อก่อนครอบครัวอาเจ็ยมั่งจนนะอาตี... พุดก็พุดนะมันทำและเราก็ได้เงิน ทำให้เรามีกำลังใจสู้ เพราะความจนด้วย บางที่อาเจ็ยมีเงินในกระเป๋าหลายๆหมื่นมันอุ่นใจ จากเด็กพ่อแม่ก็ไม่มีอะไรเลย เราต้องทำๆจนร่างกายไม่ไหว...”

อาเจ็กมั่งได้เล่าถึงชีวิตช่วงหนึ่งตนเองช่วงเวลาที่ขายดีและต้องทำงานหนักว่า อย่างตอนเทศกาลตรุษจีน สารทจีนคนต้องการกุนเชียงเยอะ กุนเชียงที่ทำยังเป็ยกๆบวมๆอยู่เลย(ปกติจะรอแห้งนิดหน่อย) และเมื่อก่อนจากอนุสาวรีย์ชัยฯมีตลาดสะพานควายที่เดียวส่งของที่ตลาดนี้ก็เยอะอีกที่ก็คือหมอชิตเก่าเป็นอีกแห่งที่มียอดส่งกุนเชียงเยอะมาก มีร้านขายข้าวต่างๆนำกุนเชียงไปทำอาหารและขายคนที่มาขึ้นรถที่หมอชิตเก่า ส่วนที่ตลาดประตูน้ำเป็นอีกที่ๆมียอดขายกุนเชียงดีแห่งหนึ่งขายดีกว่าตลาดสะพานควายเสียอีกเมื่อตอนสงครามเวียดนามตลาดเปิดถึงเช้า เวลานั้นตั้งแต่ถนนเพชรบุรีจนถึงคลองตันไม่มีตลาดไหนเลยมีแต่ตลาดประตูน้ำที่เดียวและโชคดีที่ลูกค้าแถบนี้อุดหนุนกุนเชียงของตนเกือบหมด ไม่ว่าจะหันไปทางไหนก็จะมีกุนเชียงร้านตนแขวนไว้

อาเจ็กมั่งหลังจากหยุดทำกุนเชียงแล้วก็มาสวนลุมฯเพื่อเล่นหมากรุกอย่างเดียว การมาเล่นนั้นมีวิธีเดินทางคือ ด้วยรถไฟใต้ดินจากคลองเตยมาลงสถานีสวนลุมฯพินิจในวันที่เร่งรีบส่วนมากทุกวันถ้าไม่รีบมากก็นั่งรถโดยสารประจำทาง สาย 109 115 45 46 ตอนกลับบ้านก็ออกประตูทางด้านเวทีลีลาศ วันอาทิตย์จะขับรถมาเองและจอดตรงประตูด้านตรงข้ามกับโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เพราะว่าวันอาทิตย์ไม่เสียค่าจอดรถ เวลามาเล่นส่วนใหญ่จะมาเล่นตั้งแต่ตอนบ่ายๆเล่นที่กลุ่มข้างเวทีลีลาศ และกลับไปช่วงบ่าย 3 บางวันต้องไปรับหลานสาว(ที่เกิดจากลูกชาย)อายุ 6 ขวบที่เรียนที่คลองเตย และกลับมาเล่นใหม่ที่กลุ่มหน้าทางเข้าเกาะลอย และจะกลับบ้านอีกที่ตอน 21:00น.ตอนสวนลุมฯปิด อาเจ็กมั่งนอกจากมาเล่นหมากรุกแล้วยังได้ช่วยอาแปะไ้ดูแลกลุ่มหมากรุกจีนให้ ตรงกลุ่มที่ตั้งอยู่หน้าทางเข้าเกาะลอย มีหน้าที่คือช่วยเก็บเงินค่าสมาชิก 100 บาท อาเจ็กมั่งบอกว่าตนเองนั้นไม่เอาอะไรเก็บเหลือหลังจากหักค่าไฟที่ต้องจ่ายให้ชมรมกายบริหารจับขงที่ดูแลเรื่องการเก็บค่าไฟแล้วที่เหลือก็ส่งให้อาแปะไ้

อาเจ็กมั่งกล่าวว่าการเล่นหมากรุกจีนทำให้ตนมีความสุข และยังสวนลุมฯพินิจอากาศเย็นสบาย ยิ่งทำให้ตนสดชื่น ตนเองแก่แล้วเดินทางไปไหนก็ลำบาก เดียวก็ต้องเข้าห้องน้ำบ่อยๆ นั่งรถนานๆก็ไม่สะดวก บางทีก็เวียนหัวไปหมด ตอนหนุ่มๆหรือช่วงที่ตนทำงานก็ไปร้องเพลงบ้าง(ไม่ได้เล่นหมากรุกจีนเลย) โยนโบว์ลิ่ง ไปนั่งตามคาเฟ่ การพักผ่อนหย่อนใจตอนนั้นนอกจากเล่นหมากรุกแล้ว วันที่ไม่ได้มาเล่นก็จะฟังวิทยุ ดูข่าวโดยมากยิ่งชอบโดยเฉพาะข่าวการเมือง บางวันจะดูถึงตี 1 ตี 2 ตื่นมาอีกที่ก็ 11โมงเช้า ทำให้ตนต้องกินข้าวเช้าตอนบ่ายๆ และข้าวกลางวันเป็นข้าวเย็น และหลังจากเล่นหมากรุกแล้วถ้าหิวก็กินจากอาหารที่เลือกที่นำมาสวนลุมฯบ้าง หรือบางทีก็มีเพื่อนเก่าๆหรือเพื่อนแถวบ้านที่คลองเตยที่ยังค้าขายอยู่ชวนกันไปนั่งกินข้าวก็มี

ด้านสุขภาพตอนในหนุ่มๆไม่ค่อยมีปัญหาอะไรจนมาช่วงที่ตนทำงานหนักไม่ค่อยได้พักผ่อนประกอบกับการแพ้ยาตัวหนึ่งด้วย ทำให้ร่างกายอ่อนแอลงไปมาก อาเจ็ยมั่งใช้คำว่าร่างกายตนนั้น “พะเสี้ยว” หรือ ซ้ำโนไปหมดเนื่องจากแบกของหนักๆตั้งแต่เด็กด้วย มีโรคความดัน แต่ก็กินยาที่หมอให้คุมความดันไว้ อาการเจ็บป่วยที่หนักที่สุดคืออาการกระดูกทับเส้น ทำให้ขาช่วงบนของตนนั้นไม่มีแรงที่จะยืน ไปหาหมอให้ยามากินก็ดีขึ้นแต่ไม่หายตนเลยไปหาหมอแม่บ้าง แต่ที่มีหายจริงคือ การรำไทเก๊กท่าหนึ่ง คือ การยืนตัวตรงหลังตรง ยกขาข้างที่ไม่ค่อยมีแรงมาด้านหน้าและเขย่งขึ้นเล็กน้อย มีสองมือจับกันหลวมๆเหมือนเวลานั่งสมาธิและก็กระดูกตัวเองหลายที อาเจ็ยมั่งเล่าว่าตนนั้นได้ทำทำนี่อยู่หลายปีทำไปทำมาก็หาย เป็นท่าที่อาจารย์ที่มารำไทเก๊กคนหนึ่งสอนให้ตอนที่มาสวนลูมฯแต่ตอนนี้อาจารย์คนนั้นเสียชีวิตแล้ว ตอนนี้อาการนั้นก็ดีขึ้นและกินยาจีนบำรุงอยู่เสมอ

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. อาเจ็กหมาน้อย

อายุ 60 ปี ฉายา"หมาน้อย"ได้มาตอนมาเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมพินี โดยไม่ทราบว่าเป็นใคร เป็นคนตั้งให้ แต่รู้ว่าเรียกชื่อตนผิดเพี้ยนมาจากที่ๆตนอาศัยอยู่ที่คือ ตลาดน้อยเป็นหมาน้อย ตลาดน้อยเองเป็นสถานที่ทำให้อาเจ็กหมาน้อยเกิดความสนใจในหมากรุกจีน ในช่วงวัยรุ่นในช่วงอายุ 15 ปี เพิ่งเริ่มสนใจหมากรุกจีนเพราะได้ดูคนแก่เล่นกันที่ตลาดน้อยในร้านน้ำชา ซึ่งในร้านน้ำชาจะมีคนจีนรุ่นเก๋ๆนั่งเล่นกันอยู่ และตัวเองรู้ภาษาจีนด้วยจึงเข้าไปดู เมื่อดูแล้วมีความรู้สึกว่ามันสนุกดี เกิดความสนใจส่วนตัวทั้งที่ตอนนั้นตนเองยังเดินไม่เป็น ซึ่งต่อมาไม่นานหลังจากนั้นก็ได้อาถามถึงวิธีการเดินกับคนแก่ๆเหล่านั้น และจดจำการเดินของแต่ละตัวได้ แม้ว่าในครอบครัวเวลานั้นไม่มีใครเล่นหมากรุกจีนเป็นตนก็ยังชอบด้วยตัวเอง อาเจ็กหมาน้อยเป็นลูกคนโตของบ้านและมีน้องสาวทั้งหมด6คน ช่วงนี้เป็นแค่เริ่มรู้จักหมากรุกจีนแต่ยังไม่ได้เริ่มเดินหมากรุกจีนจริงๆจึงตนเองเป็นคนหัวเรี่ยวโดยเฉพาะเรื่องการพนันเล่นเป็นทุกอย่างไม่ว่าจะเป็น สกา ไพ่ป็อก กบดำกบแดง ยังบอกผู้วิจัยว่าตนเองนั้นอาจมีพรสวรรค์ในเรื่องเหล่านี้

พอจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมปีที่ 3 ก็หยุดเรียนออกมาทำงานเป็นตัวแทนจำหน่ายให้กับบริษัทหนึ่งที่ขายสายพานรถยนต์ ระหว่างการทำงานได้ซื้อมอเตอร์ไซด์เข้ามาในสวนลุมพินี เพื่อมาพักเหนื่อยกับกลุ่มเพื่อนที่เป็นเซล ในปีพ.ศ. 2520 เห็นมีคนเล่นหมากรุกจีนอยู่เลยเข้าไปดูและเล่นด้วยครั้งแรกที่ศาลาเยาวชนราชอยู่ตรงข้ามห้องสมุดสวนลุมพินีในปัจจุบัน ซึ่งเวลานั้นสวนลุมพินีสามารถนำรถเข้ามาได้วิ่งภายในได้ กระดานหมากรุกยังไม่มีใช้ซอลด์ซิดเป็นตารางใช้เดินแทน ส่วนหมากรุกมีแค่หนึ่งชุดโดยมีกลุ่มคนที่เล่นอยู่แล้วติดตัวมา และโต๊ะม้าหินที่นั่งกันอยู่อย่างทุกวันนี้ไม่มี พวกตนได้ใช้โต๊ะของศาลานั่งแทนและเล่นกันที่พื้นก็มี กล่าวถึงคนที่เล่นหมากรุกจีนในปัจจุบัน มีแต่คนแก่ๆหรือคนสูงอายุที่เริ่มจะหมดไป วัยเด็ก วัยรุ่นโดยมากไม่ค่อยให้ความสนใจกับหมากรุกจีน

การเดินทางมาเล่นที่สวนลุมพินี ส่วนใหญ่นั่งรถโดยสารประจำทางสาย 4 หรือปอ.4 จะลงทางฝั่งตรงข้ามTop Supermarket และขึ้นรถสายเดิมตรงหน้า Top supermarket ตลอด ตนเองวันไหนที่มาเล่นจะมาประมาณ 16.00 น.

ในกลุ่มหมากรุกจีนมีช่วงหนึ่งมีการนำคาราโอเกะหรือตู้เพลงเข้ามาร้องสำหรับตนมองว่าหลังจากนำคาราโอเกะเข้ามาร้องทำให้คนเล่นหมากรุกจีนลดลง และกระจายตัวไปเล่นตามที่ต่างๆ

อย่างในเกาะลอย หรือ บริเวณเวทีลีลาศ ส่วนผู้คาราโอเกะเป็นผู้ที่เอาแปะใส่นำมา ตู้นั้นคือเครื่องคอมพิวเตอร์ที่จ้างมาเดือนละสองถึงสามหมื่นบาท มีการร้องตั้งแต่เช้าถึงเย็น เพลงละ 10 บาท ช่วงนั้นทำให้อาแปะไฮ้มีรายได้ไม่ต่ำกว่าวันละ 2,000 บาท แต่การร้องคาราโอเกะก็อยู่ได้ไม่นาน ในช่วงรัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวชได้สั่งห้ามไม่ให้มีการร้องเพลงเพราะทำให้เกิดเสียงดัง รบกวนคนที่มาพักผ่อนหย่อนใจด้วยกิจกรรมอื่นๆ และอาเจ็กหมาน้อยมองว่าคนที่ชอบเล่นหมาก รุกจีนเสียๆก็ได้แยกตัวออกไปเล่นที่อื่นภายในสวนลุมพินี

อาเจ็กหมาน้อยกล่าวถึงพวกนักเดิมพันหรือนักพนันที่เล่นหมาก รุกจีนในสวนลุมพินี ปัจจุบันลดลงจนเกือบบอกว่าไม่มีเลยก็ว่าได้ เมื่อก่อนอาจมีให้เห็น คนพวกนี้จะหาเหยื่อถ้าไม่มีก็ จะไม่เล่นที่อื่น อย่างในเยาวราชที่เป็นแถวโรงหนังบรอดเวย์ก็ยังมีคนเล่นหมาก รุกจีนเป็นอาชีพ หลงเหลืออยู่(อาเจ็กน้อยให้คำจำกัดความว่าอาชีพในที่นี้ว่า เกิดจากการเล่นหมาก รุกจีนด้วยการ ลงเงินเดิมพันในการเล่นกับคนอื่นในแต่ละกระดาน) หรือเรียกได้ว่าเล่นเดิมพันอย่างเดียว ถ้าไม่มี การลงเงินจะไม่เล่นหมาก รุก ยกตัวอย่าง “บางบอน” หรือ “ตีบางบอน” ที่เคยมาเล่นที่กลุ่มหมาก รุก จีนในสวนลุมฯและผู้วิจัยได้เคยพูดคุยด้วย ถ้าไม่ลงตั้งค์ก็ไม่เล่น อาเจ็กหมาน้อยมองการเล่น แบบเดิมพันว่า

“...การเล่นแบบลงตั้งค์ต้องใช้สมองมากเพราะมีเรื่องเงินๆทองๆมาเกี่ยวข้อง ยิ่งทำให้ เครียดและไม่ดีต่อสุขภาพ การพนันทุกชนิดทำให้เสียสุขภาพด้วย เวลาได้ก็ดีใจเวลาเสียก็ อายากได้คืน กลุ่มพวกลงตั้งค์จะรู้จักกันหมด ...อย่างในสมาคมหมาก รุกจีนก็มีพวกเล่นลง ตั้งค์อยู่เยอะและชอบสูบบุหรี่อีก ไม่น่าเข้าไปนั่งเล่น บางทีพวกจากสมาคมก็ย่องมาดูลาด ราวว่ามีเหยื่อใหม่ให้กินเงินใหม่ที่สวนลุมฯ”

อาเจ็กหมาน้อยจะเป็นคนจีนที่พูดภาษาไทยได้ชัดเจนและเข้าใจง่ายคนหนึ่งเนื่องจาก เรียนหนังสือภาษาไทยมาระดับหนึ่ง จากข้อความที่กล่าวถึงด้านบน ต่อมาผู้วิจัยก็ยังสังเกตว่าอา เจ็กหมาน้อยยังสูบบุหรี่อยู่ และไม่ได้มองว่าการสูบบุหรี่ทำให้เสียสุขภาพแต่อย่างใด แต่ที่กล่าว ตรงกับคนเล่นหมาก รุกจีนหลายคนที่บอกในลักษณะเดียวกันคือ ในสมาคมหมาก รุกจีนมักมีแต่ พวกเดินหมาก รุกแบบเดิมพันอยู่เยอะ

ในช่วงที่เรียนอยู่ชั้นประถมที่ 4 ตอนเรียนที่โรงเรียนจีน มีเพื่อนได้นำหมากรุจิ้นที่ซื้อมาจากร้านนานมีบุ๊คย่านเยาวราชหนึ่งชุดมาเดินเล่นกันที่ชั้นเรียน ตอนนั้นตนยังเดินไม่เป็นเลยไม่ได้สนใจเท่าแต่ก็พอรู้ว่าแต่ละตัวเดินแบบไหน

การเริ่มอยากเดินจริงๆก็ที่อยู่ตลาดน้อยในตอนนั้นมีร้านกาแฟร้านหนึ่งที่จะมีการตั้งตัวหมากรุจิ้นสองโต๊ะให้คนที่ดื่มกาแฟหรือน้ำชามาเล่นหมากรุจิ้นกัน แต่ปัจจุบันคนแก่รุ่นที่อาเจ็กหมาน้อยจำได้นั้นได้เสียชีวิตลงและไม่มีคนรุ่นใหม่มาเล่นกันอีก อาเจ็กหมาน้อยได้เล่าถึงเรื่องราวในอดีตพร้อมอ้อมยิ้มถึงความสนุกที่ไม่รู้จบของหมากรุจิ้นว่า

“ในตอนที่อยู่ในตลาดน้อย...เมื่อร้านกาแฟปิดไปแล้วคนเล่นหมากรุจิ้นที่อารมณ์ยังค้างอยู่กับการเล่นหรือยังมันอยู่ยังไม่ยอมกลับบ้านกลับช่อง ร้านกาแฟปิดสามทุ่มแต่ยังมีแสงสว่างจากหลอดนีออนอยู่หน้าร้าน พวกคนแก่กลุ่มนั้นได้อาศัยไฟที่พอมีความสว่างเล็กน้อยที่เพียงพอต่อการมองเห็นตัวหมากรุจิ้นและเล่นหมากรุจิ้นกันต่อ และได้ใช้สิ่งไม้เล็กๆที่ใช้ส่งของขนาดไม่ใหญ่นักมาทำเป็นที่โต๊ะวางกระดานหมากรุจิ้น ไม่รู้ว่าตอนนั้นเล่นกันถึงตอนไหน เราจำได้เพียงแต่ว่าการเป็นคนดูก็เพลินไปด้วยเช่นกัน...”

อาเจ็กหมาน้อยยังกล่าวว่ากลุ่มหมากรุจิ้นที่ผู้วิจัยศึกษาอยู่ตอนนี้หรือที่เรียกกลุ่มอาแปะโฮ้ (กลุ่มหน้าบริเวณทางเข้าเกาะลอย) ตามที่จริงเป็นกลุ่มที่ย้ายมาจากศาลาเยาวราช หรือศาลาแปดทิศที่ตนเคยไปเล่นอยู่ช่วงเป็นเซลชายของ ในกลุ่มจะมี ไอย์กซ์ เฮียฮ้อ ไอ้มิ่ง เมื่อ 20 ปีก่อนเป็นกลุ่มที่เล่นหมากรุจิ้นที่ศาลาเยาวราชเป็นที่แรกในสวนลุมพินี และย้ายมาที่กลุ่มบริเวณหน้าทางเข้าเกาะลอย ไม่ใช่กลุ่มของอาโฮ้หรืออาโฮ้มาสวมรอยเอาที่หลังและมาเปิดคาราโอเกะของมัน ส่วนในช่วงที่ตนทำงานเป็นตัวแทนจำหน่ายของบริษัทไม่ค่อยได้มาสวนลุมฯ ส่วนมากจะมาๆหยุดๆ เพราะต้องทำงาน วันไหนที่ไม่มาจะไปเที่ยวที่อื่น ตอนนั้นจะไปกลับกลุ่มเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน 4-5 คนไปนั่งร้องเพลงคาราโอเกะ ตามร้านอาหารโดยเฉพาะในช่วงเวลากลางคืนแถวดิไอสยาม พาหุรัด

ถึงแม้ว่าอาเจ็กหมาน้อยจะมาสวนลุมพินีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 แต่ตนนั้นไม่ได้มาเล่นประจำทุกวัน ช่วงหนึ่งอาจไปเที่ยวที่อื่นหรือหายไปเป็นปีๆเพราะไปติดเกมหมากรุจิ้นออนไลน์ที่บ้านอาเจ็กโอเดียนซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านของอาเจ็กหมาน้อย และมีช่วงหนึ่งติดการเล่นหมากรุจิ้นออนไลน์เพราะว่าเกมสนุกมากเล่นในเว็บซึ่งแต่ละวันเจอผู้เล่นที่ไม่ซ้ำหน้ากัน แต่ละคนจะมีชื่อ

และอายุ บอกแหล่งที่มาว่ามาจากประเทศใดส่วนใหญ่ที่คนที่เข้ามาเล่นจะอยู่ที่ประเทศจีน เวียดนามจากประเทศไทยมีน้อย

อาเจ็กหมาน้อยช่วงระยะเวลาหนึ่งเคยดูแลอยู่ที่กลุ่มของอาแปะโฮ้แต่ตอนนี้ไม่ได้ดูแลแล้วแต่ได้เข้าไปช่วยอาเจ็กลอตเตอรรีดูแลในกลุ่มหมากรุจันที่อยู่ในเกาะลอย แต่ก็ยังมาเล่นที่กลุ่มหน้าบริเวณทางเข้าเกาะลอยเสมอ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. อาเจ็กตั้งกวย

อายุ 65 ปี รูปร่างท้วม ผิวขาว สวมแว่นสายตา ชอบไว้หนวดแต่บางครั้งก็โกนหนวดบ้าง บางช่วงที่ไวนานมักถูกอาจารย์แซวบ่อยๆหรือเรียกว่า “หนวด หนวด” แม้ว่าอาจารย์กับอาเจ็กมักจะชอบเรียกว่าหนวดแต่คนอื่นก็เรียกว่า “เฮี้ยตั้งกวย”มากกว่า อาเจ็กตั้งกวยนอกจากจะชอบเล่นหมากรุกจีนแล้วยังชอบเล่นหมากรุกจีนไปพร้อมกับการร้องเพลงแนวลูกกรุงอย่างสุนทราภรณ์ไปด้วย

ชีวิตครอบครัวมีลูก 5 คน อาเจ็กเล่าด้วยความภาคภูมิใจว่ามีลูกสาวคนหนึ่งจบปริญญาโท คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จบปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อาเจ็กตั้งกวยมีบ้านอยู่ไม่ไกลจากศูนย์การค้าสยาม เวลามาสวนลูมๆโดยส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ขี่เข้ามาจอดไว้บริเวณประตูทางเข้าฝั่งลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 6 ทุกวันที่มา รถจักรยานยนต์อยู่หือเวสป่าสีน้ำตาลที่ใช้มาหลายปีตั้งแต่ตอนที่ทำงานส่งของให้กับพี่สาว ซึ่งพี่สาวเคยเปิดร้านขายของชำ ส่วนในครอบครัวนั้นไม่มีใครที่เดินหมากรุกจีนเป็น นอกจากลูกสาวคนหนึ่งที่ชอบเดินหมากรุกจีนได้บ้างแต่ไม่ได้สนใจจริงจังเท่าตน อาเจ็กตั้งกวยกล่าวถึงการพบกันระหว่างหมากรุกจีนกับตัวเขาเองว่า

“...ตามจริงแล้วฉันเล่นหมากรุกจีนมา 40ปีได้ตั้งแต่สมัยหนุ่มๆ ครั้งแรกเห็นเค้าเล่นกันที่ร้านน้ำชาแถวบ้านที่ตลาดพลูซึ่งเมื่อก่อนเป็นสลัม ร้านน้ำชานี้เป็นที่ๆคนนิยมเข้ามาใช้เล่นหมากรุกจีนและยังเป็นที่ยุมนุ่มกันเวลาวางหลังจากเลิกงานก็มานั่งเล่นเมื่อเห็นก็เกิดความสนใจและถามคนแก่ๆที่เล่นว่า... ม้าเดินยังไง เรือเดินยังไง ม้าเดินเฉียงหรือเดินตรง เดินถอยหลัง หรือเดินหน้าไปจะขัดขารีเปล่า เมื่อดูเขาเล่นไปเรื่อยๆก็จำการเดินแต่ละตัว ได้มันไม่ได้ยากอะไร ส่วนที่ร้านกาแฟก็มีคนหมุ่นเวียนกันไปเรื่อยๆ บางโต๊ะมีคนเข้ามาเล่นหมากรุกจีนหรือดื่ม้ำชากาแฟเฉยๆไม่เล่นก็มี...”

อาเจ็กตั้งกวยได้กล่าวถึงที่ร้านกาแฟนอกจากเล่นหมากรุกจีนแล้วบางเกมบางโต๊ะยังมีการวางเดิมพันและได้เปรียบเทียบกับการเล่นหมากรุกที่บ้านไม่เป็นที่นิยมเพราะเล่นในวงแคบไม่สนุกเท่าที่ร้านกาแฟซึ่งมีคนผ่านไปมาตลอดทั้งหน้าเก่าใหม่บ้างปะปนกันไป การเล่นเจอคนใหม่ๆจะสนุกกว่า ส่วนตัวเองเวลาเล่นหมากรุกก็ชอบกินกาแฟไปด้วยแต่จะไม่ชอบใส่นม ร้านน้ำชา

กาแพ่ได้ลดน้อยลงและหายไป ตนเองก็ไม่รู้ว่าจะหายไปไหนไปทำไมหาकिनช่วงหนึ่งไม่ได้สนใจ แต่ต่อมาเห็นอีกทีก็ไม่มีที่ให้คนเล่นหมากรุกจีนแล้ว

ช่วงที่เล่นหมากรุกจีนที่ร้านกาแพ่เป็นช่วงสั้นๆด้วยเพราะตนต้องทำงานไม่ได้มาบ่อยๆ อย่างที่มาเล่นที่สวนลุมพินีในตอนนั้น ถ้าพูดถึงคนเล่นหมากรุกจีนลดลงและได้หายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่าที่เสียชีวิตลงไปด้วย หมากรุกยังเป็นเหมือนเกมที่เป็นของยุคสมัยหนึ่ง เมื่อสมัยทำงานเวลาตนมีเวลาพักผ่อนนอกจากเล่นหมากรุกจีน ก็ชอบดูหนัง อีกอย่างที่ไปหรือที่ทำกิจกรรมอื่นๆก็มีน้อยกว่าในสมัยนี้ห้างสรรพสินค้าก็ไม่มีให้เดิน ถึงช่วงหลังมีห้างให้เดินตนก็ไม่ได้ไป ถ้าไปก็ซื้อของเสร็จก็กลับบ้านแล้ว เดินต่อไปต้องใช้เงินอีก เสียตายเงิน

ตอนมาเล่นที่สวนลุมพินีครั้งแรก เนื่องจากการเข้ามาเที่ยวสวนสาธารณะเหมือนกับคนทั่วไปที่มาพักผ่อน คล้ายๆตอนที่ตนไปร้านน้ำชาแถวบ้านใหม่ๆเข้าไปเที่ยวดูว่าในร้านมีอะไรตามจริงแล้วไม่ได้ตั้งใจมาเดินหมากรุกจีน ไม่เหมือนบางคนที่เขารู้ว่าสวนลุมพินีมีคนเล่นหมากรุกจีน อาเจ็กตั้งกวยมาเล่นที่สวนลุมฯตั้งแต่ช่วง 20-30 ปีที่ผ่านมา แม้ไม่ได้มาทุกวันแต่ไปๆมาๆถ้าวันไหนมีเวลาว่างก็มา ส่วนกลุ่มหมากรุกจีนที่มีคนเล่นอยู่ที่แรกคือ ศาลาเยวราชที่อยู่ตรงข้ามห้องสมุดสวนลุมพินี ก่อนที่จะมาเล่นที่สวนลุมพินีตนได้เล่นอยู่ที่ร้านน้ำชา ตลาดแถวบ้าน ถ้าให้เปรียบเทียบกันในเรื่องบรรยายกาศที่สวนลุมฯนั้นดีกว่าที่ตลาดแถวบ้านมาก อากาศดีกว่า ไม่แออัด

การเดินหมากรุกจีนตนสามารถเดินกับใครก็ได้ แต่ถ้าให้เลือกเดินได้ต้องการที่เดินกับคนที่ความสามารถเท่าๆกัน จะได้สู้สึกแต่มีต่อบ้างเล็กน้อย พอทำให้เกมสนุก ถ้าฝีมือห่างกันมากๆ การเดินหมากรุกจะไม่สนุก การที่มาเดินหมากรุกจีนนั้นใช้เวลาค่อนข้างนาน ว่างๆตนจึงมาเล่นด้วยเหมือนกัน บางครั้งมีเวลามาแค่ครึ่งชั่วโมงเล่นได้เกมสองเกมไม่คุ้มค่ากับการมา อาเจ็กตั้งกวยยังยกตัวอย่างภาพรวมของคนที่มาเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมพินีแห่งนี้ว่า

“การเล่นหมากรุกจีน ต้องใช้เวลาเล่นที่นาน... บางคนทำงานอยู่มีการมีงานก็ไม่ว่างมาเล่น อย่างเช่น ในช่วงที่ขึ้นทำงานอยู่ที่ร้านพี่สาว...ก็ไม่ค่อยได้แวะมาเล่นเลย ส่วนมากคนที่มาเล่นที่นี่ได้นานๆนอกจากอายุมากๆแล้ว บางคนไม่มีการมีงานทำ ส่วนความเก่งไม่เก่งหรือไม่สำคัญบางคนมาเจอกันวันแรกก็เล่นด้วยกันได้ มารู้จักเพื่อนใหม่ๆที่นี่ก็มี...”

ด้านสุขภาพของอาเจ็กตั้งกวยที่ผ่านมาในช่วงวัยรุ่นถึงช่วงตอนที่ทำงานไม่มีปัญหาด้านสุขภาพมากนัก จนเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุและเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีโรคหัวใจเข้ารับการรักษาผ่าตัดมาได้ 4-5 ปี มีผลข้างเคียงอยู่จากที่สมัยหนุ่มทำงานหนักตลอดตอนนั้นร่างกายแข็งแรงไม่ได้คิดอะไรไม่ได้ตรวจและรักษาตัวเอง ซ้ำยังเคยได้รับอุบัติเหตุรถชนจนทำให้ต้องรับการผ่าตัดที่ขา สังเกตว่าที่ขาจะมีรอยผ่าตัดเป็นแนวยาว หลังจากผ่าตัดแล้วจากที่เคยวิ่งได้ก็ไม่ได้วิ่งอีก และอาจเป็นเพราะน้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้นด้วย ตอนนีंपกติในเรื่องการกินการดูแลสุขภาพตนคอยก็ระวังตัวอยู่แล้ว อาหารที่บ้านส่วนใหญ่ก็ทำกินกันเอง อย่างการเลือกกินน้ำอัดลมซึ่งในสมัยก่อนน้ำสีๆใสโหล ที่มีหลายๆสีเหมือนน้ำอัดลมสมัยนี้ตนยังไม่กินเลย สมัยก่อนน้ำแข็งใสได้ยินมาว่าบางร้านชอบใส่สีย้อมผ้าย้อมน้ำกล้ว ในปัจจุบันนี้ก็ไม่แพ้กัอาหารขยะ “Fast food” ก็มีเยอะพวกบั้ง ่างใหม่ๆยังก่อมะเร็งให้อีกตนเองนั้นเมื่อก่อนเคยกินแต่ตอนนี้ไม่กินแล้ว

อาเจ็กตั้งกวยบางวันมาเล่นหมากรุกแต่บางวันที่มาเร็วหน่อยจะเข้าไปเล่น “เก้าอี้” (การพนันชนิดหนึ่ง) จะเป็นซุ้มหนึ่งที่มีบริเวณติดกับห้องน้ำในเกาะลอย ซึ่งมีทั้งไฟนกกะจอก เก้าอี้และเล็บตุย (การพนันชนิดหนึ่งใช้หมากรุกจีนสองชุด) นอกจากการเล่นหมากรุกจีนแล้วอาเจ็กตั้งกวยยังสามารถเดินหมากรุกไทยได้แต่เดินไม่เก่งและถนัดการเดินหมากรุกจีนมากกว่า การเดินหมากรุกไทยเดินได้แบบขอไปที

สำหรับหมากรุกจีนและคนที่ชอบเดินหมากรุกจีนเดิมพัน นักพนันหมากรุกจีนที่ตนรู้จักเห็นว่าคนเหล่านี้มักเล่นอยู่ไม่เป็นที่ ที่ไหนมีผลประโยชน์คนพวกนี้ก็ไปเล่น อย่างสวนลุมฯเมื่อก่อนพอมีให้เห็น ส่วนเพื่อนที่ได้จากการเล่นหมากรุกนั้นสมัยก่อนก็พอมิ ไปเที่ยวเล่นกินข้าวด้วยกันต่อ แต่ก็ตอนนี้อายุมากขึ้นต่างคนต่างมีครอบครัว คุยและเล่นกันที่นั่นจนหมดเวลาก็แยกกันกลับบ้านใครบ้านมัน สำหรับคนที่นี่ต่างคนต่างที่มาจากและมาจากคนละทิศคนละทาง คนแถวบ้านที่รู้จักก็ไม่ได้เล่นหมากรุกจีนที่นี่ ส่วนคนที่มาเล่นด้วยกันที่สวนลุมฯที่มาจากต่างที่กันมีเล่นไปพูดไม่ถูกหูกันก็มี เล่นกันครั้งเดียวก็ไม่เล่นร่วมกันอีกเลยกะบ่บ่เลย เล่นกันแล้วไม่ถูกใจต่อมาหน้ายังไม่มองกันเลย คนที่พอใจถูกคอกันก็จะคุยกันได้ก็เหมือนเด็กๆในมหาวิทยาลัยนั่นแหละ อยู่คณะเดียวกันใช้ว่าจะรู้จักกันทุกคน

4. เฮียหนับ

อายุ 45 ปี มีชื่อเล่นว่า โต (อาเจ็กมั่งชอบเรียกว่า อาต่าย) แต่ส่วนมากคนเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมพินีเรียกว่า “หนับ” คำว่าหนับ หมายถึง นุ่ม หรือ นิม “หนับ” เป็นฉายาหนึ่งที่ถูกตั้งขึ้นโดยอาแปะโเฮ้ในช่วงที่เฮียหนับหัดเล่นหมากรุกใหม่ๆ และจะถูกหลอกเป็นประจำ เฮียหนับจะเป็นคนที่มีความร่าเริงและรวยอารมณ์ขันอยู่ตลอด มักชอบคุยเรื่องการเมืองเสมอและมีเอกลักษณ์ประจำตัวอย่างหนึ่งคือการชอบใส่หูฟังและฟังวิทยุผ่านโทรศัพท์มือถืออยู่ตลอดเวลา เนื่องจากเป็นคนที่มีความสนใจในข่าวสารบ้านเมืองและจะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ แก่กลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน

เฮียหนับมีบ้านอยู่ที่ซอยตรอกจันทน์ การมาเล่นในแต่ละวันในบางวันก็ขับรถมาเอง แต่ส่วนใหญ่จะนั่งรถสองแถวสีแดงมา โดยนั่งรถสาย 12 40 บางวันก็นั่งรถปรับอากาศสาย 62 มาลงหน้าสวนลุมฯ และในวันที่เอารถมาก็จอดรอไว้ที่สี่ลมและเดินข้ามฝั่งมา

เฮียหนับเริ่มรู้จักกับหมากรุกจีนครั้งแรกในช่วงอายุ 10 ขวบ เนื่องจากพ่อเป็นชาวจีนที่เกิดที่ประเทศจีน ชอบเล่นหมากรุกจีน และลุงก็ชอบเล่นด้วย ในช่วงนั้นลุงได้มาจากเมืองจีนมีเพื่อนมานั่งเล่นกันอยู่ที่บ้าน ซึ่งเวลานั้นที่บ้านเปิดร้านขายส้มซึ่งเป็นธุรกิจขนาดครอบครัว ตอนนั้นดูพ่อกับลุงเล่นหมากรุกจีนอย่างเดียวไม่ได้เล่น และเนื่องจากเป็นร้านค้าขายด้วยจึงเหมือนเป็นสถานที่เปิดมีคนเก่งๆ เข้ามาเล่นและคนเล่นหมუნเวียนไปมากก็เยอะ พ่อตอนนั้นเป็นคนชอบเล่นการพนันเป็นทุนอยู่แล้ว มีการเล่นและพนันด้วยบุหรี่หนึ่งซองบ้าง น้ำหนึ่งขวดบ้างหรือไม่ก็ตาละ 1 บาท ตนเองก็ชอบไปนั่งดูเห็นว่าสนุกดีทั้งที่ตอนนั้นยังเล่นไม่เป็นเลย

ในช่วงวัยรุ่นก็ไม่ได้เล่นหมากรุกจีน มาเริ่มเล่นหมากรุกจีนครั้งแรก ในช่วงอายุ 30 ปี ในช่วงนั้นทำงานอยู่บ้านและที่บ้านก็ไม่มีคนมาเล่นหมากรุกจีนแล้ว เนื่องจากคนรุ่นก่อนได้เสียชีวิตไปหมดคนรุ่นใหม่ก็ไม่มีมาเล่นแทน ในช่วงเวลานั้นที่อื่นและแถวละแวกบ้านก็ยังมีคนเล่นหมากรุกจีนให้เห็นเช่น ตามตรอกตามซอยหรือที่อื่นๆ ตามมุมถนนอย่างที่เคยวราชักก็มีคนเล่นเยอะ ตอนจบการศึกษาในระดับม.ศ.5 แล้วพ่อเสียชีวิตลงด้วยเลยต้องออกมาทำงาน ช่วงนั้นก็มีการพักผ่อนอื่นๆ เช่น ดูหนังฟังเพลง เฮียหนับกล่าวถึงการมาที่สวนลุมฯ และการเริ่มเล่นหมากรุกจีนว่า

“ในช่วงที่เรามาที่สวนลุมพินี ไม่ได้ตั้งใจจะมาเล่นหมากรุกหรอก ตอนนั้นพาหามาเดินเล่น และพอดีหามา มันหลุดมาจากเชือกที่เราจูง ปกติตนมาสวนลุมฯ ก็มาวิ่งบ้างเดินบ้าง ก็

ไม่เคยเจอคนเล่นหมากรุกนะ แบบว่ามันไม่ได้สังเกตด้วยมั้ง หมามันหลุดมาเข้ามาตรงกลุ่มนี้พอดี (กลุ่มหน้าทางเข้าเกาะลอย) มาเจอ ไอโฮ่ ไอสิบเอ็ดนี่ว มันก็ชวนเรา เห็นเรามามองๆดูด้วยมั้ง มันถามว่าเล่นไหมเอาตีกระดานละ 10 บาท... ตอนนั้นเราพอดูเป็นแต่ไม่เคยเดินคิดว่าคงเดินได้มั้ง เดินไปเรื่อยมาคิดดูอีกที่เราเสียเงินให้พวกมันไปวันละ 300-500 บาท รวมก็เป็นหมื่นๆได้ เหมือนเราเป็นหมู หรือเหมือนเขาต้มเงินเราก็ได้นะ” (หัวเราะเสียงดังอย่างเหมือนพอใจในผลงานตนเอง)

ตอนนั้นเสียหับคิดว่าหมากรุกจีนมี 16 ตัว ตอนเด็กๆอยู่กะพ่อก็พอรู้ว่าเดินยังไง พอมาพบคนพวกนี้ก็ยิ่งรู้ว่าหมากรุกมันมีขั้นขึ้นมาอีก อาแปะโฮ่ที่ว่าเก่งแล้วยังมีคนเก่งกว่าอาแปะโฮ่อีก ช่วงนั้นตนทำงานออฟฟิศว่างๆก็จะมาเล่นที่สวนลุมพินี ด้วยเหตุการณ์ด้านบนทำให้ตนถูกเรียกว่า “หนับ” ด้วย แต่ตนก็ชอบเล่นกะพวกนี้นะมันเก่งดี และเห็นว่าการลงเงินเป็นเรื่องปกติเมื่อก่อนพอกับลุงเราเวลาเดินที่บ้านก็มีลงเงินกัน พวกเก่งๆเล่นกันดูแล้วมันคิดกันได้หลายชั้น บางทีสภาพแวดล้อมรอบๆตัวพวกนั้นไม่สนใจเลยว่าจะเกิดอะไรขึ้นเขาเล่นกันอย่างเดียวจริงๆ ก่อนช่วงอายุ 30 ก็มาสวนลุมฯวิ่งๆเดินบ้างแต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้วิ่งแล้วเพราะกระดูกหลังมันเคลื่อน

สำหรับเสียหับการเดินหมากรุกจีนสามารถบอกนิสัยของคนได้ เปรียบเหมือนหนังจีนบางคนเดินจนตาสุดท้าย บางคนอย่างเสียยักษ์คนนี่เดินไม่เคยยอมเสียเปรียบตัวเดียวก็ไม่ให้กิน บางคนเป็นคนใจกว้างกินได้กินไปไม่ว่า บางคนเดินไปเผยช่องโหว่เต็มไปหมด แต่ใครเข้าใกล้มากไม่ระวังก็ตาย “ก๊” (คำกริยาหมายถึงการเดินหมากรุก) บางคนมีท่าฆ่าร้ายกาจ บางคนงกจะเดินแบบเห็นแก่กินจ้องจะกินอย่างเดียว ส่วนบางคนใจร้อนลุยลูกอย่างเดียว บางคนมีนิสัยรอบคอบต้องขึ้นข้างขึ้นม้าให้ครบก่อนเพื่อสร้างแนวป้องกันก่อน

เสียหับจะมีวิชา การเดินที่คนในสวนลุมฯรู้จักกันดี ที่เรียกว่า “เบ๊ เผ่า ชัม เจียง” คือ ทำเดินหมากรุกจีนท่าหนึ่งทีประกอบด้วย ชัม แปลว่า สาม มาจากสมัยก่อนมีทหาร 3 คนสู้ลิโป้คนเดียวลิโป้เป็นทหารที่มีความเก่งมาก ซึ่งวิชานี้ตนเดินมาเกือบปีกับอาแปะโฮ่กับสิบเอ็ดนี่ว (ฉายา) เป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้ นอกจากเสียเงินให้แล้ว อาโฮ่กับสิบเอ็ดนี่วไม่ค่อยสอนตนต้องจำเอาเอง

สำหรับหมากรุกจีนเสียหับคิดว่ามีเสน่ห์คือเล่นแล้วสนุก ไม่ต้องใช้เงินมากสำหรับหมากรุกจีนไม่ว่ารวยหรือจนสำหรับตนคิดว่าใครก็สามารถมาเดินได้ มีอยู่คู่หนึ่งซึ่งเคยเห็นคนหนึ่งรวยเป็นพันๆล้านกับอีกคนจนจนวันๆจะมีกินยังไม่มีเลยแต่ก็มานั่งเล่นหมากรุกจีนด้วยกันพูดคุยกันตามปกติเล่นแล้วไม่ทำให้เครียด การวางเงินเดิมพันตนก็ชอบเคยเดินแต่ช่วงหลังไม่ค่อยได้เล่นแล้ว ถ้างเงินเดิมพันจะทำให้การเดินรอบคอบกว่าการเดินปกติที่ไม่ลงเงิน การเล่นหมากรุกบางครั้งยังได้เเยะเเย่คนมันเป็นความสุขไปอีกแบบ

หมากรุกจีนสำหรับเสียหับบางครั้งอาจมองว่าเหมือนยาเสพติด จากประสบการณ์ตอนเด็กๆที่เคยเห็นพ่อ กับลุงและเพื่อนลุง เล่นหมากรุกจีนกันสามวันสามคืนไม่ได้นอน พ่อ กับลุงตนก็สลัดกันหลับบ้างแต่เพื่อนที่มาด้วยเล่นไม่นอนเลย มีกินบ้าง เข้าห้องน้ำบ้าง เล่นแบบลงเงินด้วย พอวันที่สามก็กลับบ้านไปนอน อีกอาทิตย์ก็เห็นกลับมา นั่งเล่นที่บ้านตนใหม่ ตอนนั้นคนที่เล่นที่มาเล่นหมากรุกจีนที่บ้านก็อายุ 60กว่าปีแล้ว

นอกจากเล่นที่สวนลุมพินีแล้วเสียหับยังเล่นหมากรุกจีนออนไลน์ในบางครั้งแต่ไม่ค่อยเท่ามาเล่นที่สวนลุมพินี เนื่องจากไม่ถนัดการใช้คอมพิวเตอร์ด้วย อีกอย่างคือการเล่นที่สวนลุมพินีเวลาชนะตนก็ได้เเยะเเย่ตากถางคนสนุกกว่าเล่นกับคอมพิวเตอร์เหมือนซึ่งไม่มีชีวิตและขาดจิตวิญญาณ ตอนนั้นเคยเล่นที่เว็บ thaibg.net ซึ่งเป็นเว็บหนึ่งเวลาไปเล่นมีคะแนนให้เพื่อวัดความสามารถของตัวเองว่าเราอยู่ระดับไหน การพูดคุยก็มีการคุยเป็นภาษาไทยบ้าง จีนบ้าง ถ้าเราเดินข้ามมันจะพิมพ์บอกว่าเราเดินเข้าไปนะ นอกจากเดินออนไลน์แล้วยังเดินกับโปรแกรมคอมพิวเตอร์เมื่อหลายปีที่ผ่านมามีคอมยังเป็นระบบdosอยู่ที่บ้านจะมีคอมพิวเตอร์อยู่หนึ่งเครื่อง แต่ตอนนี้เปลี่ยนมาเป็นwindowแล้วเลยไม่ค่อยได้เล่น ตอนเล่นด้วยระบบdos จะเป็นโปรแกรมที่มีสร้างขึ้นมาโดยใช้รูปหมู เสือ เสงเจีย ซาตาน ยมทูต ซึ่งแต่ละรูปจะแทนด้วยระดับของฝีมือและบอกถึงความยากง่ายที่ต่างกันอย่างเสงเจียจะเก่งที่สุด ตอนนั้นแค่เล่นถึงระดับเสือได้ก็ปราบคนที่สวนลุมพินีได้หมดแล้ว ในบางที่เสียหับเล่าว่าเล่นที่บ้านภรรยาก็ไม่ค่อยชอบเพราะเล่นนานเกินไปเหมือนไม่มีเวลาให้คนรอบข้าง

5. อาเจ็กหญุกวง

อายุ 56 ปี มีชื่อจีนว่า “หญุกวงเฮียง” มีชื่อไทยว่าวินัย กลุ่มหมากรุกจีนจะเรียกว่า “หญุกวง” ตามชื่อจริง มีฝีมือระดับที่แชมป์หมากรุกจีนในประเทศไทยต่อเขาได้ 2 ก้าวยังสามารถเดินสูได้สูสี่ (การต่อก้าวในการเล่นหมากรุกจีนเป็นสิ่งที่ทำให้คนที่ฝีมือแตกต่างกันสามารถเล่นด้วยกันได้ ยากทัดเทียมกันมากขึ้น) เป็นผู้ฝีมือที่เล่นที่สมาคมหมากรุกจีนรู้จักกันดีและยิ่งที่ในสวนลุมพินี แล้วระดับฝีมือมีความโดดเด่นต่อคนเล่นหมากรุกจีนคนอื่นๆมาก ช่วงแรกที่ผู้วิจัยสังเกตอาเจ็กหญุกวงจะเห็นแต่เพียงเหมือนคนที่สนใจหมากรุกจีนเฉยๆ ไม่ได้สนใจมาเดินหมากรุกจีน เมื่อดูแล้ว เขาจะใช้พื้นที่เล็กเพื่อออกกำลังกายโดยการรำไทเก๊กท่าต่างๆประมาณ 15-30 นาทีแล้วแต่เวลาจะเอื้ออำนวย ต่อมาภายหลังผู้วิจัยได้ทราบว่าอาเจ็กคนนี้นั้นเป็นคนเล่นหมากรุกจีนที่มีฝีมือสูง ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีคนเดินด้วยเพราะสู้ไม่ได้ ถ้าจะมีคนเดินด้วยต้องต่อให้อย่างน้อย ม้าหนึ่งถึงสองตัว สำหรับคนเล่นที่เล่นทั่วไปในสวนลุมพินีจะมีอยู่ไม่กี่คนที่สามารถให้อาเจ็กหญุกวงต่อ 2-3 ก้าวได้ (อนึ่งการต่อมากกว่า 3 ก้าวหรือ ม้า 1 จนถึงเฝ้า 1 และเรือ 1 มากจนเกินไปแสดงว่าผู้เล่นมีความห่างชั้นกันมากทำให้การเดินต่อนั้นๆดูไม่มีประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่ายด้วย)

อาเจ็กหญุกวงลักษณะภายนอกจะเป็นคนพูดน้อย แบบถามคำตอบคำ แต่ก็ถูกยกย่องจากคนเล่นหมากรุกจีนหลายคนว่ามีความรอบรู้ในเรื่องประวัติศาสตร์จีนอย่างดี อาเจ็กหญุกวงได้กล่าวว่า ถึงแม้ไม่มีใครจดบันทึกไว้ว่าในสวนลุมพินี มีคนมาเล่นหมากรุกจีนครั้งแรกในช่วงปีไหน แต่ตนเองคิดว่าหมากรุกจีนที่สวนลุมพินีนั้นได้เริ่มจากการที่คนจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยรุ่นแรกและนำเอาตัวหมากรุกจีนเข้ามาด้วยและได้เล่นตามชุมชนชาวจีน ต่อมาคนจีนเริ่มมากขึ้นและเข้ามาพักผ่อนที่สวนลุมฯ โดยเฉพาะตามกลุ่มคนจีนที่ได้มา รำไทเก๊ก รำมวยจีน ออกกำลังกายในตอนเช้า ต่อมาคนพวกนี้บางคนก็เล่นหมากรุกจีนเป็นได้ออกกำลังกายเสร็จก็เอาหมากรุกจีนมาเดิน จากที่เล่นกันน้อยก็เริ่มขึ้น และร่วมเล่นด้วยเป็นกลุ่มจนถึงทุกวันนี้ ส่วนเดินที่ต่างๆที่ส่วนมากเป็นของชมรมไทเก๊กหรือคนจีนที่มาออกกำลังกายในตอนเช้า ชื่อมาบริจาค เมื่อซื้อแล้วต้องยกให้ทางสวนลุมพินี ส่วนพวกตู้ที่เห็นตั้งกันเยอะก็ต้องขออนุญาตทางสวนลุมพินีว่ามาขอตั้งไว้เพื่อเก็บพวกอุปกรณ์ในการกินน้ำชากันช่วงเช้า ส่วนเรื่องค่าไฟทางสวนลุมฯจะเรียกเก็บต้องจ่ายเดือนเท่าไรถ้าตอนเช้าใช้ ชมรมตอนเช้าจะเป็นคนออก การตั้งโต๊ะม้าหินอ่อนเมื่อสามารถรวมกลุ่มได้คนเยอะๆ ก็ขอทางเจ้าหน้าที่สวนลุมฯว่าจะซื้อโต๊ะและนำมาตั้ง เมื่อก่อนที่สวนลุมพินีจะโล่งๆไม่มีโต๊ะอะไร แต่ละกลุ่มในสวนลุมพินี ส่วนมากจะมีการเก็บค่าสมาชิกกันทั้งนั้น เวลาไม่พอคนที่ไม่มีเงินมากก็ช่วยออกมาก อย่างเดือนหนึ่งจะมีการจ่ายค่าไฟกลุ่มละ 500 บาท

สำหรับตนเริ่มเล่นหมากรุกจีนตั้งแต่อายุ 7ขวบก็สามารถเดินเป็นแล้วโดยที่ตนนั้นหัดเดินหมากรุกจากแถวบ้าน คือย่านโบ๊เบ๊ สีแยมมหานาค เมื่อก่อนเป็นตลาดขายเสื้อผ้าเก่า แรกเริ่มคือการหัดศึกษาดูจากคนเขาเดิน การเดินหมากรุกจีนให้เป็นไม่ยาก ในตอนนั้นหมากรุกก็เล่นกันบนแผงที่เขาขายเสื้อผ้ากัน หรือ ทางเดินเล็กๆ ตามริมถนนก็มี กลุ่มหมากรุกมีคนเดินกันอยู่ไม่กี่คน สมัยก่อนในแถบนั้นคนเดินหมากรุกจีนยังน้อย ปัจจุบันคนยิ่งน้อยลงเพราะคนแก่รุ่นเก่าก็เริ่มเสียชีวิตล้มหายตายจากไปจากกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน อาเจ็กหยูทวงให้มุมมองต่อการที่คนเล่นหมากรุกจีนน้อยลงเพราะว่า

“...หมากรุกจีนสำหรับผมมองว่าไม่ใช่กีฬาประจำชาติ คนเล่นก็น้อยตามกันไป คนที่จะมาเดินหมากรุกเพิ่มขึ้นยิ่งหายากถ้าไม่สนใจจริงๆ อย่างหมากฮอสคนเล่นยังเยอะกว่าหมากรุกจีนเลย เพราะหมากฮอสนั้นเล่นได้ง่ายกว่าด้วย เท่าที่รู้มาว่าทางภาคใต้อย่างที่เป็นตบคนนิยมเล่นเยอะ เพราะมีคนจีนมากและคนส่วนใหญ่รู้ภาษาจีน...”

สำหรับการเล่นที่สวนลุมพินีนั้นอาเจ็กหยูทวงได้เล่นมากกว่า20ปี ซึ่งจะเล่นอยู่สองที่คือ หน้าเกาะลอย และตรงด้านข้างเวทีลีลาศ ส่วนการเดินทางมาเล่นในแต่ละวันก็จะขับรถมาเองจากบ้าน ส่วนวันที่มาเล่นก็จะเป็นวันหยุด ที่วันอาทิตย์ถ้านอกเหนือจากนี้คือในวันที่มีเวลาว่างหรือที่บ้านเสร็จเร็ว อาจเป็นตอนเย็นหรือตอนบ่ายในบางวันซึ่งไม่แน่นอน อาเจ็กหยูทวงถึงการมาสวนลุมฯว่า

“...ถ้าไม่ได้มาเล่นที่สวนลุมพินีแล้วก็ไม่รู้ว่าจะไปเล่นที่ไหน ไปห้างก็ไม่รู้จะไปทำไมของที่จำเป็นก็ซื้อไว้แล้ว ดูหนังมาก ๆ ก็เบื่อ การได้มาสวนลุมพินีได้สูดอากาศบริสุทธิ์ด้วย ดีกว่าไปที่ต่างๆต้องสูดมลพิษหรือควันจากบุหรี่ยิ่งเสียยิ่งกว่ามาสวนลุมฯแค่มาเดินก็ได้อากาศบริสุทธิ์แล้ว”

การนัดคู่เดินส่วนมากไม่เคยนัดไปเล่นที่บ้าน ส่วนใหญ่ก็มาเล่นที่สวนลุม เราเดินหมากรุกเป็นการพักผ่อนไม่ใช่งานประจำว่างก็มาไม่ว่างก็ไม่ต้องมา ยิ่งกล่าวถึงสมาคมหมากรุกจีนตอนที่ดำรงตำแหน่งเป็นรองนายกสมาคมหมากรุกจีนแห่งประเทศไทยว่า

“ถ้าต้องการเดินกับคนที่เก่งๆจริงๆต้องไปที่สมาคมฯแต่ผมไม่ค่อยได้เข้าไปนานแล้วเพราะที่นั่นคนที่เล่นหมากรุกเล่นไปสูบบหรี่ไป ทำให้สุขภาพเราไม่ดีตามไปด้วย”

ในครอบครัวอาเจ็กหยูวงนั้นนอกจากตนไม่มีใครเดินหมากรุกจีนเป็นเลย ตนเองมีพี่น้อง 6 คนและเป็นคนที่3 ส่วนพี่น้องไม่มีใครสนใจหมากรุกจีนเลย ถึงแม้จะมีลูกสาวหนึ่งคนแต่ก็ไม่ได้สนใจหมากรุกจีนแต่อย่างใด อีกทั้งตนก็ไม่ได้สอนเพราะมองว่าเรื่องพวกนี้อยู่ที่ความสนใจมากกว่าซึ่งหมากรุกจีนคนที่สนใจเล่นมีจำนวนน้อยอยู่แล้ว สำหรับทางบ้านถ้าตนไม่อยู่ก็จะรู้ว่าส่วนใหญ่จะมาพักผ่อนที่สวนลุมพินี แฟนก็มาใช้สวนลุมพินีเหมือนกันแต่เป็นการออกกำลังกายในช่วงเช้าโดยการรำไทเก๊ก ที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “รำไทเก๊ก จับปวยเส็ก” ซึ่งเป็นการใช้ท่ารำจากไทเก๊กเพียง 18 ท่า และเพิ่มความเร็วขึ้นเพื่อให้สามารถรำได้ง่ายขึ้น เพราะการรำไทเก๊กจริงๆแล้วจะช้ามากอย่างเช่น การก้าวเท้าเดินไปข้างหน้ายังทำซ้ำยังต้องใช้การถ่ายน้ำหนักของร่างกายและเมื่อมีการถ่ายน้ำหนักจากส่วนใดส่วนหนึ่งยังทำให้ร่างกายต้องอดทนและรองรับน้ำหนักที่ต้องรับไว้เป็นเวลานาน สำหรับตนก็มารำไทเก๊กในช่วงเช้าสลับกับการวิ่งจ็อกกิ้งเบาๆในช่วงเช้าบ้างแต่ไม่บ่อยนัก ยังบอกผู้วิจัยว่าตนเองและเพื่อนเป็นกลุ่มแรกที่น่าอาจารย์มาช่วยสอนการรำไทเก๊กให้เป็นท่าทางที่ถูกต้อง ตอนนี่ยังมีการสอนอยู่ที่ลานตะวันตกวันยิ้มตรงสนามเด็กเล่นในสวนลุมพินี ในช่วงแรกตนและเพื่อนช่วยกันแปลการสอนของอาจารย์ที่สอนรำไทเก๊กให้

กลุ่มคนที่เล่นหมากรุกจีนนอกจากที่สวนลุมพินีแล้วในกรุงเทพมหานครตามย่านต่างๆยังมีให้เห็นบ้างแต่จะมีคนเล่นไม่มากอย่างในสวนลุมพินี จะพบตามย่านที่มีคนจีนอาศัยอยู่อย่างย่านถนนเจริญกรุงส่วนใหญ่มักยังมีคนนิยมเล่นหมากรุกจีนเป็นอาชีพอยู่ โดยจะมีการเล่นหมากรุกจีนแบบลงเงินครั้งละมากๆ ตาละ500-1,000 บาทต่อกระดาน การเดินตีปลายนม(การเดิมพัน)ที่สวนลุมฯนั้นจะมีพอให้เห็นบ้างตนพบมาเล่นอย่างมากก็แค่10-20 บาทหรือแค่ค่าน้ำแก้วหนึ่งหรือค่าน้ำชาหนึ่งจาน ส่วนใหญ่จะมาเล่นเพื่อการพักผ่อนมากกว่า

6. อาเจ็กหนีไปซ่อน

อายุประมาณ 70 ปี รูปร่างผอม ตัวเล็ก ผิวไม่ขาวมาก รวยอารมณ์ขัน เดินเร็ว(มีอาเจ็ก ท่านหนึ่งกล่าวติดตลกว่าถ้าหนีไปซ่อนไปแข่ง”เดินเร็ว”คงได้แชมป์ระดับประเทศแน่ๆ) หนีไปซ่อน เป็นฉายา ที่เรียกและรู้จักกันดีในกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมฯ ฉายานี้ไม่มีที่มาแน่ชัดว่าใคร เป็นคนเรียก แต่คำว่า”หนีไปซ่อน” เป็นคำพูดที่อาเจ็กหนีไปซ่อนชอบใช้พูดเสมอว่า “หนีไปซ่อน” หนีไปซ่อน คือ คำพูดของอาเจ็กหนีไปซ่อนที่พูดเมื่อเดินหมากรุกหลบการกินของผู้เล่นคนอื่น หรือนำตัวหมากรุกเดินไปหลบไว้ไม่ให้คู่ต่อสู้เห็น ที่ผู้วิจัยสังเกตคือการแต่งตัว อาเจ็กหนีไปซ่อนจะใส่ เสื้อคอปกลายสีเขียวเข้มสลับกับสีเหลืองและสีเขียวอ่อนเสมอ และกางเกงขายาว สีเทาหรือสีดำ มือหนึ่งจะถือถุง”ก๊อบแก๊ป”ในถุงก๊อบแก๊ปจะมีผลไม้ตามฤดูกาล เช่น กล้วย เงาะ ส้ม ทั้งที่ซื้อ เอาไว้กินเองและแจกเพื่อนที่มานั่งเล่นหมากรุกด้วยกันอยู่เสมอ ถ้าวันไหนเหลือก็นำกลับไปกินที่บ้าน วันหนึ่งนำกล้วยหอมมาและพูดกับผู้วิจัยว่ากล้วยหอมกินมากไม่ดีจะมีลมที่ท้องเยอะ (เสีย หนีบชอบเรียกหนีไปซ่อนว่าจอมยุทธ์หมากรุกจีนพเนจร คือ เล่นไปทั่วที่ทั่วแดน ทุกแห่งที่มีการเล่นหมากรุกจีนอยู่) อาเจ็กหนีไปซ่อนมีบ้านอยู่แถวกล้วยน้ำไท การเดินทางมาสวนลุมพินี ด้วยรถโดยสารประจำทางสาย 109 115 หรือรถเมล์ฟรีก็ดีไม่น้อย จะเข้าออกสวนลุมพินีตรงประตูสวน ลุมฯด้านเวทีลีลาศเสมอ

อาเจ็กหนีไปซ่อนชอบสูบบุหรี่ แต่ก็บอกว่าไม่สูบที่สวนลุมฯเพราะอาจโดนปรับได้ ผู้วิจัย สังเกตเวลาไปเดินกลับบ้านพร้อมอาเจ็กหนีไปซ่อนในระหว่างรอรถเมย์ถ้ามีเวลาก็จะหยิบบุหรี่ ออกมาสูบเสมอ แต่จะไม่แอบสูบในกลุ่มเวลาเล่นหมากรุกจีนให้รบกวนคนอื่นฯ และบางครั้งจะมีการพูดติดตลกว่า”ภูมิคุ้มกันบกพร่อง”

หมากรุกจีนตนได้เดินตั้งแต่ตอนสมัยหนุ่มๆ เริ่มเล่นที่แรกที่ตลาดพลู ฝั่งธนบุรีฯ ตามร้าน น้ำชา(หรือร้านกาแฟ)แต่ปัจจุบันไม่ได้เล่นแล้ว สาเหตุหนึ่งเพราะร้านกาแฟปิดไปหมด เหลือเล่นอยู่ กันตามหน้าวัด เมื่อก่อนบ้านตนนั้นอยู่ที่ตลาดพลูด้วย อาเจ็กหนีไปซ่อนกล่าวว่า

“ส่วนตัวคิดว่า...เล่นหมากรุกที่ไหนก็เหมือนกันหมด ความสนุกอยู่ที่ใจเรามากกว่า เล่นที่ ไหนก็ได้ สวนลุมฯจะแตกต่างจากที่อื่นตรงที่บรรยากาศและอากาศดีกว่า มีห้องน้ำอยู่ ใกล้ๆ และคนเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมฯเยอะกว่าที่อื่น ที่อื่นคนไม่เยอะ”

ตนเองเล่นหมากรุกที่สวนลุมฯมาประมาณไม่ถึง 10 ปีก่อนที่มีคนร้องเพลงกันเยอะๆ คนแก่ที่มาเล่นที่สวนลุมฯรวมทั้งตนด้วยส่วนใหญ่ไม่รู้จะไปไหนมาเล่นฆ่าเวลาไปวันๆ เพราะไม่ได้ทำงานแล้ว แต่ก็มองว่าหมากรุกจีนนั้นเล่นเยอะไปก็ไม่ดีต่อสุขภาพโดยเฉพาะในเรื่องสายตา การเล่นนานทำให้ประสาทตาต้องทำงานมาก การทำงานของประสาทตาคนมีเวลาจำกัด เล่นเยอะไปจะปวดตา หมากรุกเป็นเกมที่เล่นนานๆแล้วต้องเพ่งด้วยทำให้สายตาจะเสียเร็วกว่าปกติและเสียเร็วกว่าคนที่ไม่ได้เล่นหมากรุก

อาเจ็กหนีไปซ่อนยังเชื่อว่าตอนสมัยหนุ่มๆตนเคยเล่นหมากรุกทั้งวันทั้งคืน คือเล่นจนไม่ได้หลับไม่ได้นอน แต่ตอนนี้ไม่ไหวแล้ว ส่วนการเล่นหมากรุกนั้นไม่ใช่ว่าจะเล่นเป็นแต่หมากรุกจีนอย่างเดียวแต่หมากรุกไทยก็เล่นเป็นแต่ถ้าให้เทียบความสนุกแล้วตนชอบหมากรุกจีนมากกว่า เพราะหมากรุกไทยมีการพลิกแพลงรูปแบบการเดินได้น้อย อาเจ็กหนีไปซ่อนยกตัวอย่างการเดินของตัวเผ่าของหมากรุกจีนที่หมากรุกไทยไม่มีและมองว่าตัวหมากนี้สำหรับตนเป็นสิ่งที่ทำให้หมากรุกจีนมีความสนุกมากกว่าการเล่นหมากรุกไทยกล่าวคือ

“หมากรุกจีนมีความสนุกมากกว่าหมากรุกไทย เพราะมีตัวเผ่า ตัวเผ่านั้นสามารถกินข้ามไปข้ามมาได้ ทำให้การเดินมีการพลิกแพลงได้หลากหลาย เผ่า (ป็นใหญ่) เวลากินต้องกระโดดข้าม เหมือนยิงปืนใหญ่ข้ามภูเขาจากฝั่งหนึ่งมาฝั่งนี้ “(พูดด้วยน้ำเสียงสดใส พร้อมทั้งทำท่าทางวาดมือและหัวเราะเบาๆให้ผู้วิจัยดูเป็นแนวโค้ง เหมือนกันจำลองวิถีการยิงของปืนใหญ่ให้ดู)

จากข้อความด้านบนผู้วิจัยเคยสังเกตอาเจ็กหนีไปซ่อนตอนการเล่นหมากรุกจีนบ่อยๆ พบว่าอาเจ็กหนีไปซ่อนชอบใช้ตัวเผ่าจริงๆเวลา และใช้ตัวเผ่ากินตัวใดมักชอบพูดคำว่า “เหวี่ยงตื๊บ” ด้วย พร้อมด้วยท่าทางที่ดูสนุกสนานตลอดซึ่งเป็นเครื่องหมายการค้าของเขาก็ว่าได้ นอกจากนี้ อาเจ็กหนีไปซ่อนจะดูเป็นคนอารมณ์ดีอยู่ตลอดเวลาแล้ว มักจะเป็นผู้คิดสรรหาคำแปลกๆมาให้คนในกลุ่มหมากรุกจีนพูดตามเสมอๆ อย่างเช่นคำว่า “กิน ช.ข้าง” “กิน ม.ม้า” “หนีไปซ่อน” ถ้าหมากรุกจีนโต๊ะไหนมีอาเจ็กหนีไปซ่อนเล่นอยู่ ย่อมไม่พ้นมีเสียงหัวเราะตามมา หรือมีบรรยากาศการเล่นที่ครึกครื้นเสมอ

จากการศึกษาชีวิตของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินี แสดงให้เห็นว่ามีความเหมือนกันหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น ความชอบในการเล่นหมากรุกจีน เป็นผู้ชายที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยสูงอายุและเป็นคนไทยที่มีเชื้อสายจีนและสามารถใช้ภาษาจีนสื่อสารระหว่างกันได้ ส่วนมากจะเป็นคนที่ไม่ได้ทำงาน บางคนก็เกษียณจากหน้าที่การงานที่ทำมาหลายปีแล้ว และใช้ชีวิตส่วนที่เหลือให้กับการมาพักผ่อนหย่อนใจที่สวนลุมฯ ส่วนคนที่ทำงานอยู่ตอนนี้จะมีแค่ 1-2 คนเท่านั้น การมาสวนลุมฯ ในแต่ละวันนอกจากที่จะมาเพื่อเล่นหมากรุกจีนแล้วทุกคนยังชื่นชอบในบรรยากาศของสวนลุมฯ ในความสดชื่น เข้ามาสูดอากาศบริสุทธิ์ บางคนก็มีนัยยะในการมาสวนลุมฯ เพื่อดูแลสุขภาพร่างกายตัวเอง มาเพื่อพบปะสังสรรค์กับเพื่อนในกลุ่ม หรือได้ทำกิจกรรมต่างๆ ในสวนลุมพินีนอกเหนือจากการเล่นหมากรุกจีน

ในอดีตการเล่นหมากรุกจีนเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของแต่ละคน ได้ผ่านประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันในพื้นที่ในการเล่นแรกเริ่มที่มีสายสัมพันธ์ในการใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชน เช่น บางคนผ่านการใช้พื้นที่ร้านน้ำชา-กาแฟที่ตลาดน้อย ตลาดพลู ร้านน้ำชาแถวโรงหนังบรอดเวย์ ที่มีภาพของคนเฒ่าคนแก่เล่นหมากรุกจีน บางคนเคยเห็นและจดจำผ่านการเล่นตามแผงลอยขายเสื้อผ้าย่านตลาดโบ๊เบ๊ ลานหน้าวัดในชุมชน ตามตรอกซอกซอย ย่านเยาวราช เจริญกรุง ตามแผงขายของที่ตลาดคลองเตย ซึ่งสถานที่ต่างๆ มักตั้งอยู่ตามชุมชนที่ชาวจีนอาศัยอยู่ ปัจจุบันภาพของการใช้พื้นที่แบบเก่าได้เลือนหายไป ที่เล่นหมากรุกจีนบางที่ได้หายไปจากสังคมคนเล่นหมากรุกจีน บางแห่งยังมีคนเล่นให้เห็นอยู่แต่ก็มีคนเล่นน้อยมาก ด้วยสาเหตุหลายอย่าง เช่น การเปลี่ยนแปลงการเจริญเติบโตของเมืองที่ทำให้มีขยายตัวของชุมชน ตรอกซอกซอยได้กลายเป็นถนนที่ใหญ่ แผงลอยที่ใช้เล่นหมากรุกจีนกันที่ตลาดถูกแทนที่ด้วยห้างสรรพสินค้าอย่างเช่นในย่านโบ๊เบ๊ การเล่นหมากรุกจีนตามพื้นที่ชุมชนที่พอเห็นอย่างเช่นในย่านเยาวราช ก็มีแต่การเล่นโดยการลงเงินเป็นการเดิมพันในการเล่นแต่ละกระดาน ซึ่งเป็นที่ไม่พึงปรารถนาของคนกลุ่มหนึ่งที่ชอบการเล่นหมากรุกจีนที่ไม่ชอบการพนัน พื้นที่นี้จึงเป็นพื้นที่ปิดจำกัดเพียงคนกลุ่มคนชื่นชอบการพนัน

จากการที่หลายคนในกลุ่มต้องทำงานอย่างหนักเพื่อต่อสู้ดิ้นรนในการทำงานหาเลี้ยงชีพในสังคมเมืองอย่างในกรุงเทพมหานคร จนเกิดการขาดช่วงของการพักผ่อนหย่อนใจโดยการเล่นหมากรุกจีน อีกทั้งหมากรุกจีนเป็นเกมที่ต้องใช้เวลาในการเล่นในแต่ละกระดานที่ยาวนานบางเกมมีความติดพัน จึงต้องเลือกที่จะทำงานโดยละการพักผ่อนหย่อนใจชนิดนี้เอาไว้ บางคนก็ต้องเลือกการพักผ่อนหย่อนใจแบบอื่นที่เหมาะสมกับงานที่ตนเองทำ เช่น เป็นพนักงานขายของบริษัทต้องส่ง

ของ บางที่ไม่มีเวลาต้องไปสร้างสรรค์กับพื้นร่วมงาน บางคนเป็นค้าขายมีธุรกิจส่วนตัวต้องไปตีหมอกินกับลูกค้า ไม่มีเวลาปลีกตัวมาเล่นหมากรุกจีน

เมื่อช่วงชีวิตในการทำงานผ่านไปเข้าสู่วัยที่ไม่ต้องทำงานอาจหรืออาจมีเหตุผลส่วนตัว เช่น การเจ็บป่วย การเพียงพอในการประกอบสัมมาอาชีพ ที่ทำคนกลุ่มนี้มีเวลาว่างที่จะทำตามสิ่งที่ตนชอบ หมากรุกจีนคือคำตอบหนึ่งของความชื่นชอบของเขา แต่จากการทำงานที่ยาวนานหลายสิบปีสภาพสังคม เศรษฐกิจย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตาม การใช้พื้นที่เล่นแบบเก่าไม่เหมือนเดิมสภาพ ร้านกาแฟ ร้านน้ำชา ถนนตามตรอกซอกซอย สภาพในชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม ประกอบกับทางภาครัฐเองมีการจัดพื้นที่สาธารณะ อย่างสวนสาธารณะที่เป็นพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจแบบใหม่ให้กลับคนเมือง สร้างทางเลือกหนึ่งให้คนมาเลือกใช้ แต่การเกิดขึ้นของสวนสาธารณะนั้นเสมือนการเกิดพื้นที่แห่งใหม่ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่แบบเก่าที่อยู่ในชุมชน ภายในสวนสาธารณะ มีกฎ กติกา การใช้ ต่างๆ มีเจ้าหน้าที่มาดูแล มีการจัดปรับปรุงพื้นที่และอีกนัยหนึ่งเป็นการจัดระเบียบสังคมในเรื่องการใช้พื้นที่สาธารณะแบบใหม่ที่จะควบคู่ไปกับเมืองที่ทันสมัยอย่างชาติตะวันตก

เมื่อพื้นที่เก่าหายไป มีพื้นที่ที่ทางรัฐจัดสร้างขึ้นมาแทน การมีเวลาว่างหลังจากการทำงานของคนเล่นหมากรุกจีนแต่ละคนอาจเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเลือกใช้พื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจที่มีทางเลือกที่ถูกจำกัดด้วยเหตุผลเพียงไม่กี่ข้อ ถ้าต้องการอากาศบริสุทธิ์เพื่อหลีกเลี่ยงความแออัด สวนสาธารณะเป็นคำตอบหนึ่งที่คนสามารถหันหน้าเข้ามาได้ อีกทั้งหมากรุกจีนเป็นเกมที่นิยมเล่นในพื้นที่เปิดเพื่อให้อื่นสามารถเข้ามาเล่น สร้างความท้าทาย ความสนุก ความตื่นเต้นเร้าใจ ขอบเขตพื้นที่แบบเก่าอย่างร้านกาแฟที่หายไปจึงต้องเข้ามาสู่พื้นที่แบบใหม่อย่างสวนสาธารณะอย่างในสวนลุมพินี

ในตัวหมากรุกจีนเองก็เป็นเกมที่เข้าไปด้วยความเป็นวัฒนธรรม ที่ติดตัวกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนมา และสามารถเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ ทำให้คนที่ชอบ"เล่นหมากรุกจีน"เหมือนกันมาเล่นร่วมกัน และโดยเฉพาะในบริบทนี้ การเล่นหมากรุกจีนแสดงให้เห็นถึงว่าเป็นกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจที่แบ่งการเล่นของเพศชาย เพศหญิงออก เพราะ"หมากรุก"เป็นเกมที่เกิดขึ้นโดยการจำลองความคิดของการรบ โดยใช้ตัวหมากจะแทนด้วยกำลังพล การแสดงถึงการรบ การใช้อำนาจ รูปแบบความรุนแรงที่แฝงอยู่ในเกมที่เพศหญิงโดยเฉพาะสังคมไทยอาจไม่ชื่นชอบ

การที่อาเจ็กหลายคนต้องมาเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมฯ ต้องเกิดการสร้างความสัมพันธ์ในการติดต่อสื่อสารที่แตกต่างจากเดิมที่ไม่ใช่เป็นการติดต่อ การพบปะ การนั่งเล่นหมากรุกจีนกับเพื่อน พี่ อาเจ็ก อาแป๊ะ อาท่ง แถวบ้าน ที่อยู่ในชุมชนละแวกบ้านที่เคยเห็นหรือมีความคุ้นเคย เคยพบหน้ากันมาก่อน ในการมาเล่นที่สวนลุมฯ ต้องมีสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่อาจแตกต่างจากเดิม พบคนที่แปลกหน้าแปลกตาที่ไม่ได้อยู่แถวบ้านอีกต่อไป วิถีชีวิตในการพักผ่อนหย่อนใจที่จะเจอแต่คนแถวบ้านเปลี่ยนไปสู่การเจอผู้คนมากมายหลายตา พบเจอกฎ ระเบียบใหม่ พร้อมทั้งมีการโต้ตอบผ่านการปฏิสัมพันธ์ สร้างกฎเกณฑ์การใช้ ที่แตกต่างจากพื้นที่เดิม กลุ่มเพื่อนแบบใหม่ การเปลี่ยนพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มหมากรุกจีนยังแสดงให้เห็นว่าการใช้ชีวิตในซีกของการพักผ่อนหย่อนใจได้เข้าสู่บริบทของสังคมเมืองด้วย การที่ต้องโหนรถเมล์จากบ้านมาเล่นหมากรุกจีน การที่ต้องนั่งรถไฟใต้ดิน การใช้ขนส่งมวลชน ทำให้คนเล่นหมากรุกจีนเปลี่ยนรูปแบบการใช้พื้นที่ในชุมชนแบบเก่าต้องกระโจนเข้ามาสู่การใช้ชีวิตในแบบฉบับของสังคมเมือง ที่อยู่ในการกำกับดูแลของรัฐอย่างการใช้สวนสาธารณะ

จากการศึกษาประวัติชีวิตของอาเจ็กที่มาพักผ่อนหย่อนใจด้วยหมากรุกจีนยังแสดงให้เห็นว่า การเล่นหมากรุกจีน ยังถูกจำกัดต่อกลุ่มคนเล่น ที่มีรูปแบบแบ่งตามยุคตามสมัย คนที่มาเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมฯ เป็นคนที่อยู่ในรุ่นราวคราวเดียวกัน เหมือนการแบ่งคนออกเป็นช่วงยุค 60 70 อย่างในยุโรป ถ้าเราพูดถึงคนเหล่านี้มักจะเห็นรูปแบบชีวิตที่มากคล้ายคลึงกัน เหมือนถ้าพูดถึงการเล่นหมากรุกจีนที่ร้านกาแฟ คนที่รู้จักและเคยสัมผัสอาจจะเป็นคนที่อยู่ในช่วง 50-60 ปี ถ้าคนรุ่น 20-30 ปีอาจไม่เคยผ่านประสบการณ์ตรงนี้ อาเจ็กที่นั่งเล่นหมากรุกจีนที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลอยู่ตอนนี้ในอดีตก็เป็นเด็กที่นั่งดูกลุ่มคนแก่เล่นหมากรุกจีนตามร้านกาแฟ เด็กที่อยู่ในชุมชนแบบเก่า ที่ได้เติบโตผ่านการเห็นการเล่น ตามตรอกซอกซอยต่างๆ ตามชุมชน และเมื่อพวกเขาตายไป ก็จะมีคนรุ่นใหม่ที่ขึ้นมานั่งเล่นหมากรุกจีนแทน อาจเปลี่ยนสถานที่ไปเป็นในพื้นที่สาธารณะแบบอื่น เช่น ในอินเทอร์เน็ตโดยการเล่นหมากรุกจีนออนไลน์ เป็นการใช้พื้นที่อีกแบบหนึ่งที่แตกต่างจากการมาสวนลุมฯ และร้านกาแฟ และอาจเป็นสิ่งที่ยากในการพิสูจน์ว่ากลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนออนไลน์นี้เป็นกลุ่มคนเล่นแบบไหน หรือ เกมหมากรุกจีนอาจสูญหายไปพร้อมเหล่าอาเจ็กที่มาใช้พื้นที่ในสวนลุมฯ นี้ หรือมีอยู่ต่อไปในการใช้พื้นที่สาธารณะแบบเดิมหรือแบบต่างๆ ในสังคม

บทที่ 7

การใช้พื้นที่สาธารณะ

สเน่ห์ของสวนลุมพินี

1. ความสะดวกสบายด้านการเดินทาง

เนื่องจากสวนลุมพินีเป็นสวนสาธารณะที่ตั้งอยู่กลางใจเมืองมีถนนและเส้นทาง การเดินทางมาได้หลากหลายไม่ว่าจะเป็นโดยรถส่วนตัวที่มีที่จอดรถยนต์และรถมอเตอร์ไซด์ หรือรถโดยสารประจำทาง และยังมีรถไฟฟ้ามหานครและรถไฟฟ้าใต้ดินตัดผ่าน ทำให้การมาสวนลุมพินี ของคนเล่นหมากรุ๊กจีนนั้นสามารถเลือกได้หลายช่องทางมีความสะดวก สามารถเข้าออกได้ทุก ประตุ บางครั้งในช่วงเวลาที่มีการจราจรติดขัดไม่สามารถขับรถหรือโดยสารรถประจำทางได้ก็ใช้ รถไฟฟ้าใต้ดินแทน

อย่างในกรณีของอาเจ็กมั่ง ที่มีบ้านอยู่แถวตลาดคลองเตย นิยมเดินทางมาโดยรถไฟฟ้าใต้ดินและเดินทางกลับด้วยรถประจำทางโดยให้เหตุผลว่า

“ส่วนมากอาเจ็ก มาเล่นช่วงบ่าย4-5 โมงเย็น ก่อนมาสวนลุมต้องไปรับหลานที่โรงเรียน แถวคลองเตยและไปส่งกลับบ้านก่อน จึงอาศัยรถไฟฟ้าใต้ดินนี้แหละสะดวกดีเป็บเดียว ถึงเลยดี ขึ้นจากสถานีคลองเตยมาลงสถานีสีลม แอร์ก็เย็น ขึ้นแล้วมาลงหน้าสวนลุมพอดี ถ้าขับรถมาหรือนั่งรถเมล์เอง โดยผ่านถนนเส้นพระราม 4 ไม่ต้องมาสวนลุมแล้ว รถติด จะตายเป็นชั่วโมง อาเจ็กไม่ต้องเล่นกันพอดี ถ้าวันไหนขับรถมาเองจะเป็นวันอาทิตย์นะ นอกจากจอดฟรีแล้วรถยังไม่ติดอีก ส่วนตอนกลับจะไหนรถเมล์กลับก็มีรถเมล์หลายสาย ผ่านนะ 46 109 115... เยอะเหมือนกัน ถ้า2-3ทุ่มรถไม่ติดแล้ว ถึงมันติดเราก็กองใต้ดินไป”

(อาเจ็กมั่ง, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2551)

ส่วนการเดินทางมาโดยรถโดยสารประจำทาง เช่น อาเจ็กหมาน้อยจะมาโดยรถโดยสาร ประจำทางทุกวันในช่วงประมาณบ่าย3-4 จากตลาดน้อยโดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย4 เสมอ อาเจ็กหมาน้อยยกกล่าวว่เพราะออกช่วงเวลานี้รถไม่ติด นั่งรถแอร์มาบ้างเลือกนั่งรถพัดลมมาบ้าง

อีกคนที่นิยมเดินทางมาสวดลูมด้วยรถโดยสารประจำทาง คือ อาเจ็กหนีไปช้อนที่จะมาในช่วงเย็น เดินทางจากบ้านแถวกล้วยน้ำไท แม้ว่าจะต้องฝ่ารถติดในช่วงเย็น แถวแยกคลองเตย แต่ดูว่าไม่ใช่ปัญหาของการมาเล่น

“บ้านอ้าวอยู่แถวกล้วยน้ำไท จะมาสวดลูมตอนเย็นๆ โดยรถเมล์สาย 109 บ้าง 115 บ้าง ตอนเย็นแม้ว่ารถติดบ้างก็ไม่มีปัญหาอะไร มาถึงช้าบ้างแต่เดี๋ยวก็ถึง ตอนกลับก็นั่งสาย เดิมแน่นแหละ ส่วนตัวไม่ชอบเดินทางมารถใต้ดิน ชอบนั่งรถเมลมากกว่า เห็นบ้านเมือง ถนนหนทาง ลมเย็นๆ ถึงที่แล้วก็ลง บางทีไปทำธุระที่อื่นก็นั่งรถเมล์มาได้ “

(อาเจ็กหนีไปช้อน, **สัมภาษณ์**, 17 พฤศจิกายน 2552)

ส่วนคนที่นำรถส่วนตัวมาก็คือ อาเจ็กตั้งกวย และอาเจ็กหยูกวง ในรายชื่อของอาเจ็กตั้งกวย บ้านอยู่แถวตลาดพลูจะขึ้นรถจักรยานยนต์ ยี่ห้อเวสป่า คันเก่าคู่มือมาด้วยเสมอ อาเจ็กจะมาช่วง ป้ายตั้งแต่ป้าย 3-4 โมง

“โดยมากผมจะขี่มอเตอร์ไซด์มา ขี่ผ่านข้างมาบุญครอง ทะลุประตูรั้วจุฬามาและออกตรงคณะอักษรออกถนนอังรี เข้าคณะแพทย์ และมาจอดไว้ด้านหน้านี้แหละ (หลังลานพระบรมรูป) สะดวกดีตัดผ่านมารถไม่ติดมาก เราเป็นมอเตอร์ไซด์อยู่แล้วซิกแซกได้ ขั้บมอเตอร์ไซด์มาจอด ข้างหน้าได้เลย มีที่จอดเยอะไม่ต้องห่วงมาตอนไหนก็มีที่จอด และเดินแบบเดี๋ยวก็ถึงโต๊ะแล้ว”

(อาเจ็กตั้งกวย, **สัมภาษณ์**, 13 สิงหาคม 2551)

ส่วนอาเจ็กหยูกวง บ้านอยู่แถวโบ๊เบ๊ จะขี่รถยนต์ส่วนตัวมาเพราะว่ายังทำงานอยู่ซึ่งบาง ที่ต้องขี่รถไปมา ส่งภรรยาไปทำธุระแล้วค่อยมาบ้าง ส่วนใหญ่จะจอดด้านข้างบริเวณฝั่งตรงข้าม โรงพยาบาลจุฬาฯ ประตูฝั่งถนนราชดำริ ส่วนใหญ่จะมาเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์

“บางวันผมจะไปทำธุระข้างนอก ส่งลูกเมียไปเดินพารากอนและผมก็ขับรถมาจอดตรงนี้ (ลานจอดรถประตูฝั่งถนนราชดำริ) มาตอนไหนก็มีที่จอดนะ ถ้าเต็มจริงก็อ้อมไปจอดอีกด้านหนึ่งได้ แต่อาจเดินมาไกลหน่อย แต่ก็ยังมีที่จอด”

(อาเจ็กหยูกวง, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2551)

กรณีสุดท้ายอย่างเสียหายนับทำงานอยู่สี่ลมมีบ้านอยู่ซอยตรอกจันทร์ ในวันที่ไม่ได้ไปทำงานจะนั่งรถเมล์สาย 12 40 หรือรถปอ.สาย62มาจากบ้านหรือขับรถมาจอดตรงลานจอดรถยนต์ฝั่งถนนราชดำริส่วนวันที่ทำงานถ้าไม่เอารถมาจะเดินมาเพราะที่ทำงานอยู่แถวสี่ลม โดยจะมาช่วง5-6 โมงเย็น

“ผมทำงานอยู่แถวสี่ลมใกล้ๆ หลังเลิกงานวันไหนที่มาเล่นหมากรุกก็เดินข้ามทางม้าลาย (หน้าโรงแรมดุสิตธานี) บางวันเสาร์-อาทิตย์ก็ขับรถมาจอดด้านข้างๆ บางวันก็เกี่ยวจับเบาะๆก็นั่งรถเมล์มาประหยัดดี “

(เขียนับ, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2552)

นอกจากสมาชิกในกลุ่มที่ผู้วิจัยกล่าวมา ยังมีสมาชิกบางส่วนที่บ้านอยู่ไกลที่ไม่ได้มาประจำแต่ก็นิยมขับรถมาเอง โดยจะมาอาทิตย์ละครั้งอย่างเช่น อาเจ็กคนหนึ่งขับรถมาเองจากลำลูกกา และมาลงทางด่วนมาทางพระราม 4 บางคนที่ไม่ได้กล่าวถึงก็ที่บ้านอยู่แถวลาดพร้าว ซอยภาวนา ก็นั่งรถไฟใต้ดินเดินทางมาจากสถานีลาดพร้าว

2. มีกิจกรรมให้เลือกหลากหลาย

เนื่องจากกลุ่มหมากรุกจีนแม้ว่าจะมีช่วงเวลาที่มาเล่นหมากรุก แต่ไม่มีการกำหนดเวลาหรือการบังคับให้ใครต้องมาเล่นเวลาไหน และการที่สวนชุมชนนี้เองกิจกรรมอื่นๆให้เลือกทำเป็นจำนวนมาก ตามความชอบ การพักผ่อนหย่อนใจต่างๆของกลุ่มก็เป็นไปด้วยความมีอิสระในการที่จะเลือกที่ทำกิจกรรมอื่นๆตามที่ตนต้องการ สมาชิกนอกจากจะเล่นหมากรุกจีนแล้ว ยังสามารถทำกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจอื่นๆได้ อย่าง อาเจ็กมั่ง ในวันที่มาเร็วกว่าปกติไม่มีธุระที่ต้องไปทำ ก่อนมาเล่นที่กลุ่มชอบที่จะเล่นหมากรุกจีนที่กลุ่มด้านข้างเวทีลีลาศ

“วันไหนเจ็กมาก่อน หรืออยู่บ้านเบื่อบ้าง ดูแต่ทีวี ในช่วงที่หลานมันปิดเทอม อาเจ็กก็จะไปผู้ ที่กลุ่มนั้นก่อน (ข้างเวทีลีลาศ) บางทีนัดพวกไว้บ้าง เค้าไม่สะดวกเล่นกับเจ็กตอนเย็นเรา ก็ชวนไปเล่นที่ข้างเวทีลีลาศ อาเจ็กมาสวนลุมนอกเดินหมากรุกจีนแล้ว ยังไปคุยกับเพื่อน กลุ่มอื่นบ้าง”

(อาเจ็กมั่ง, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2551)

สำหรับอาเจ็กมั่งในวันที่มาก่อนเวลามากไปเล่นที่กลุ่มข้างเวทีลีลาศ นานๆที่จะเข้าไปเล่นที่ เกาะลอยช่วงหลังไม่ได้ไปเพราะมีคนที่ไม่ชอบหน้ากันอยู่ นอกจากเล่นหมากรุกก็มีกิจกรรมทาง สังคม ในการพบปะพูดคุยกับคนอื่นที่ไม่ได้มาเล่นหมากรุกอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น อาจารย์ที่สอน รำไทเก๊ก ในกลุ่มก็มีหลายคนที่ไม่ได้มาสวนลุมและมีวัตถุประสงค์เพื่อพักผ่อนหย่อนใจโดยการ เล่นหมากรุกจีนอย่างเดียวเท่านั้น เช่น เฮียหนับ

“วันที่มาสวนลุมมาเล่นหมากรุกจีนน้อยมากก็มี บางทีไปนั่งดูเข้าเล่นที่กลุ่มในเกาะลอย บ้างแล้ว ก่อนเข้ามาที่กลุ่มตอนนั้นยังไม่มีใครมา ไปเดินเล่นดูว่าคนอื่นเค้าทำอะไรกันบ้าง ก็มี บางวันเจอเพื่อนมันมาวิ่งคุยกันจนเกือบไม่ได้มาเล่นหมากรุก ในช่วงมีงานstreet show ที่มีพวกฝรั่งมาแสดงมายากลให้ดูอ้อก็ไปดูนะนานมีที่ แหม...สวนลุมมีอะไรทำตั้ง เยอะ บางวันเดินไปเดินมาอยู่ในสวนลุมยังไม่ได้เข้ามาเล่นหมากรุกสักกระดาน”

(เฮียหนับ, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2552)

เฮียหนับ ที่ผู้วิจัยเผลอเรียกว่า “อาเจ็กหนับ” เสมอเพราะในกลุ่มล้วนมีแต่ผู้ชายที่อยู่ในรุ่น อาเจ็กแล้วทั้งนั้นทำให้พวกที่ผู้วิจัยเรียกคำว่า “เฮีย” นำหน้าเสมอ อาเจ็กหนับเองนอกจากที่จะชอบ หมากกรุกจีนแล้วผู้วิจัยสังเกตว่าเป็นคนหนึ่งที่ชอบเดินพักผ่อนหย่อนใจชมทัศนียภาพต่างๆของสวน ลุม ยังเข้าออกนอกในกลุ่มหมากรุกจีนกลุ่มอื่นๆได้สบายเนื่องจากเป็นคนที่มีบุคลิกสนุกและตลก และมีการเดินหมากรุกที่รวดเร็วและทำให้คนรอบข้างสนุกไปด้วย บางครั้งผู้วิจัยสังเกตเห็นเฮีย หนับชอบไปนั่งเล่นโดยฟังวิทยุผ่านโทรทัศน์มือถืออยู่คนเดียวบ่อยๆ

อาเจ็กหยุดวง เลาให้ผู้วิจัยฟังว่าในวันที่มาก่อนเวลาเล่นของกลุ่ม ก็จะหามุมสงบแอบไป รำไทเก๊กที่ตนชื่นชอบก่อนเข้าสู่กลุ่มหมากรุกจีน โดยหาที่เงียบตามซุ้มรำท่าไทเก๊กจนเหงื่อชุ่มก่อน

ค่อยเดินมาเล่นหมากรูกจีนที่กลุ่ม เพราะด้วยที่มีฝีมือหมากรูกจีนอยู่ในขั้นที่สูงหาคนจะเล่นด้วยยากทำให้บางที่จำต้องเป็นผู้ดูมากกว่าผู้เล่น

“ก่อนมาเล่นหมากรูก ผมก็หาที่รำไทเก๊กก่อน เนื่องจากตอนเช้าและวันธรรมดาเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีเวลา จะว่างก็วันเสาร์ อาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดเท่านั้น มาเล่นหมากรูกก็ไม่ค่อยมีคนเล่นด้วยเท่าไร บางวันมาเดินหมากรูกได้นิดหน่อยก็ไม่ใช่ไร ดีกว่าอยู่บ้านเฉยๆ มาก่อนยังได้ออกกำลังกายไปด้วย”

(อาเจ็กหยูกวง, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2551)

ในกรณีของอาเจ็กตั้งกวย ถ้าวันไหนมาสวนลุมอาจแวะเข้าไป ในเกาะลอยเล่น”เก้าโฮ่” (คือการเล่นชนิดหนึ่งของคนจีน) เป็นกลุ่มที่อยู่ด้านในเกาะลอย หรือไม่ก็มานั่งสูดอากาศพรางดูคนเดิน-วิ่งไปพราง ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นบ่อยครั้งในตอนมาที่กลุ่มหมากรูกจีนก่อนเวลาจะเห็นอาเจ็กตั้งกวยนั่งอยู่ที่โต๊ะม้าหินด้านข้างๆกลุ่มคนเดี่ยวและจับน้ำชาไป บางทีก็คุยกับคนที่มาออกกำลังกายซึ่งอยู่ในรุ่นราวคราวเดียวกัน บางทีก็นั่งทอดสายตาดูคนที่มาพักผ่อนหย่อนใจพร้อมจับน้ำชาที่กลุ่มเตรียมไว้ และฮัมเพลงไปด้วย

“มาสวนลุมนี่นะ ไม่ได้มาเล่นหมากรูกอย่างเดียวหรอก ขึ้นก็ไปนั่งเล่นดูคนอื่นไป บางทีก็มาคุยกะเพื่อนบ้าง นัดกันที่นี้แล้วไปกินข้าวหรือรอจะไปกินเลี้ยงด้วยกัน บางวันเธอก็เห็นขึ้นเข้าไปที่เกาะลอยนี้ บางวันก็ไปเล่นตรงนั้นในเกาะลอย บางทีแวะมาเล่นและดูหมากรูกนิดหน่อยก็กลับบ้านแล้ว”

(อาเจ็กตั้งกวย, สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

นอกจากที่กล่าวมายังมีอาเจ็กหมาน้อย ที่ชอบแอบไปจับหลังที่โต๊ะม้าหินที่อยู่ด้านข้างกลุ่ม ถ้าวันไหนมาสวนลุมตั้งแต่บ่ายๆหน่อย ซึ่งการจับหรือว่าการแอบนอนของอาเจ็กหมาน้อยนั้นจะนั่งหลังพิงโต๊ะม้าหินไว้ และเขาจะเหยียดยาวทอดขายาวไปกับโต๊ะม้าหิน ที่ทำอย่างนี้ก็เพราะว่าทางสวนลุมพินิจจะไม่ให้คนที่มาใช้สวนนอนเหยียดยาวไปตามโต๊ะม้าหิน หรือตามม้านั่ง จะอนุญาตให้นอนได้ตามสนามหญ้าเท่านั้น ผู้วิจัยสังเกตว่าการจับหลังของอาเจ็กหมาน้อยนั้นมีความยาวนานประมาณ 30-60 นาทีเลยทีเดียว

จากตัวอย่างที่ยกจะเห็นว่าในกลุ่มหมากรุกจีนนอกจากมาสวนลูมเพื่อเล่นหมากรุกจีนแล้ว ในช่วงเวลาหนึ่งสมาชิกในกลุ่มยังเลือกทำกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจอื่นๆได้อีก เนื่องจากสวนลูมพินี้มีพื้นที่กว้างที่สามารถรองรับคนที่เข้ามาใช้ได้แตกต่างหลากหลาย ทำให้สมาชิกมีกิจกรรมอื่นๆให้เลือกไม่จำเป็นต้องมาเล่นหมากรุกจีนเท่านั้น ยังมีกรณีอื่นๆอีก อย่างเช่น การไปเดินแอร์โรบิคก่อนของ อาเจ็กหนวด แล้วค่อยเล่นหมากรุก หรือบางคนไปวิ่งแล้วมาเล่นหมากรุกก่อนก็มี

3. บรรยากาศดี : พื้นที่โล่ง อากาศสดชื่น

ทุกๆวันที่กลุ่มหมากรุกจีน เมื่อเสียงจากเพลงชาติไทยที่เปิดดังก้องกังวาลภายในสวนลูมฯ จบเหมือนเป็นสัญญาณที่บอกถึงเวลาเริ่มและรวมตัวกันของกลุ่มผู้รักในการเล่นหมากรุกจีน สภาพอากาศในช่วง 6 โมงเย็นของสวนลูมฯ จะเริ่มเย็นสบายประกอบกับเสียงเพลงจีนที่ตั้งมาจากกลุ่มด้านข้างที่มาเดิน"รำบัว"เป็นกลุ่มที่จะมาตั้งแต่ 5 โมงเย็น เสียงเพลงเป็นจังหวะสนุกไม่ซ้ำไม่เร็วให้สร้างบรรยากาศเล่นไปมีเสียงเพลงคลอไปและทำให้บรรยากาศโดยรวมของกลุ่มไม่เงียบเกินไปนัก ส่วนสมาชิกบางคนที่มาก่อนที่เข้าไปเล่นในเกาะลอยก็จะเริ่มออกมา รวมถึงเหล่า อาเจ็ก อาแป๊ะ อาเฮียต่างๆ ที่บางคนมาก่อนเวลาและไปพักผ่อนหย่อนใจด้วยการใช้บริการกิจกรรมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการนั่งพูดคุยกันเองหรือกับคนนอกกลุ่ม คนที่ไปรำไทเก๊ก หรือ เดินสูดอากาศในสวนลูมอยู่ก็เริ่มทยอยกันมานั่งเล่นบ้างดูบ้าง บางคนเมื่อถึงแล้วคู่ขาที่เล่นหมากรุกกันอย่างสนุกและรู้ใจยังไม่มาก็นั่งรอหรือดูคนอื่นเล่นไปพร่างๆก่อน คู่ที่มาแล้วก็จัดเตรียมหมากรุกออกมาจากในตู้เหล็กที่อยู่ด้านหลังของกลุ่มขึ้นมาเต็มพร้อมเดิน ถ้าวันไหนอาบุญยงว่างไม่ได้ต้องเก็บกวาด เช็ดถูหรือดูแลสถานที่ ก็จะช่วยหยิบหาตัวหมากรุกจีนจากในตู้เหล็กให้อีกแรงหนึ่ง

อาเจ็กมั่งที่มักมาถึงก่อนเพื่อนเสมอ หลังจากไปรับหลานจากโรงเรียนแล้ว ก็มาปักหลักเตรียมตัวรออาจารย์ที่เป็นคู่เดินของตน ระหว่างรออดไม่ได้ที่จะสนทนาเรื่องการเมืองกับอาบุญยงที่เป็นคอกการเมืองเดียวกันเพื่อรอไปพร่างๆอาจารย์ สนทนาการเมืองพร้อมทั้งเปิดวิทยุเครื่องน้อยคือวิทยุขนาดเล็กที่อาบุญยงมักนำติดตัวมาไว้ฟังเสมอ ใช้ถ่านขนาด AAA เพียงสองก้อนก็ทำงานได้แล้ว อาเจ็กมั่งกำลังสนทนาการเมืองอย่างออกรสออกชาติกับอาบุญยงหันมาเอ่ยกับผู้วิจัยว่า

“นอกจากเล่นหมากรุกจีนแล้ว มาสวนลุมนี่ดีอีกอย่างนะอาตี๋ ยังได้พูดคุยการเมืองกับพี่เค้า (อาบุญยง) อยู่บ้านไม่รู้จะไปคุยกะใคร ลู่มันก็ไปทำงานกันหมด อากาศก็เย็นสบายที่แบบนี้ไม่มีที่ไหนอีกแล้ว”

(อาเจ็กมั่ง, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2551)

อาเจ็กมั่งพูดพร้อมทำท่าสูดอากาศเข้าไปอย่างเต็มที่ ซึ่งพอดีกับจังหวะที่มีลมพัดมาผ่านต้นไม้รอบๆของกลุ่มและผ่านเข้ามาได้จังหวะพอดี อาเจ็กมั่งยิ้มด้วยท่าที่สดชื่น เหมือนลมที่พัดมาเมื่อครูได้หอบความเย็นสบายเหมือนเครื่องปรับอากาศในบ้าน พร้อมออกซิเจนจำนวนมากที่หาไม่ได้จากที่บ้าน อาเจ็กมั่งยังกล่าวต่อไปว่า

“แถวบ้านอาเจ็ก ที่ตลาดคลองเตยมีคนเล่นหมากรุกจีนอยู่นะ ตามแผงที่เค้าขายของกันในตลาด แต่มันเหม็น เคยไปดูแล้วไม่ชอบ ลู่มาสวนลุมดีกว่าอากาศดีกว่า และอาเจ็กเองก็มีโรคประจำตัวด้วย เพื่อนกับหมอก็นำมาให้มาพักผ่อนที่สวนลุม “

(อาเจ็กมั่ง, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2551)

อาเจ็กมั่งพูดพร้อมอธิบายว่าอยู่บ้านบ่อยๆก็เบื่อ อยู่ทุกวันก็อึดอัด แก่แล้วไม่รู้ไปไหน มาเล่นหมากรุกที่สวนลุมสบายได้ พร้อมนั่งคุยเรื่องการเมืองต่อไป ไม่นานคู่เดินของอาเจ็กมั่งก็มา

อาจารย์ ชายสูงวัยมีอายุประมาณ 70 ปีผิวขาว ผอม สูง เป็นคู่เดินของอาเจ็กมั่ง นอกจากเดินแล้วยังชอบคุยเรื่องการเมืองกันอยู่เสมอ พูดไปอาเจ็กมั่งก็ได้หยิบข่าวจากกระเป๋าเป้ของตนออกมา 3 ถู คือ ข่าวก๊อง ผัดเผ็ดปลาตุ๊ก และต้มยำหัวปลารสอาหารสุดโปรดของอาเจ็ก นั่งเล่นไปพรากกินข่าวไป เหมือนเด็กๆกำลังมีความสนุกในการเล่นของตนไปด้วยและกินข่าวไปด้วย อาเจ็กบอกกับผู้วิจัยว่า

“เรากินข่าวไม่เป็นเวลา ถึงไม่ได้มันหิวแล้วก็ต้องกิน ดินะที่คู่เดินเป็นอาจารย์ เล่นที่กลุ่มเราเองด้วย ถ้าที่กลุ่มอื่นเค้าอาจจะไม่ชอบจะหาว่าเจ็กไม่มีมารยาท ทำไรได้ตีมันติดมาจากเมื่อก่อนเวลาส่งกุนเชียง...ก็ต้องกินแบบนี้แหละ “

(อาเจ็กมั่ง, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2551)

ระหว่างที่อาเจ็กมั่งเล่นไปกินข้าวไป พร้อมเล่นหมากรุก คุยการเมืองกับอาจารย์ที่กำลังจับ น้ำชาที่ได้รับจากอาบุญยงที่นำน้ำชาใส่ถ้วยที่ฟุ้งดีมเสริจใหม่จากกาน้ำร้อนไฟฟ้าที่ตั้งไว้อยู่ ด้านหลังมาเสริฟให้ และแจกจ่ายให้กับสมาชิกที่นั่งอยู่โต๊ะอื่นๆ และเริ่มทยอยกันเข้ามาใช้พื้นที่ในการเล่นหมากรุกจีน

บางวันถ้าอาเจ็กตั้งกวยอารมณ์ดีหน่อยเนื่องจากอากาศที่เย็นสบายก็จะฮัมเพลงลูกกรุง คลอขณะเล่นหมากรุกให้สมาชิกที่อยู่ในกลุ่มได้ฟังเสียงลูกคอสดๆ โดยไม่ต้องฟังไมโครโฟน หรือ ต้องเสียค่าจ้างนักร้องมาจากบริษัทหรือค่ายเพลงใด อาเจ็กตั้งกวยมักร้องเพลงให้สมาชิกได้ฟัง เสมอ ซึ่งน้ำเสียงนั้นสมาชิกบางคนอย่างอาเฮียหนับถึงกับยกยให้ว่าเป็นนักร้องเสียงทองประจำกลุ่ม เลยทีเดียว

การใช้พื้นที่ของกลุ่มในการเล่นหมากรุกก็ใช้เพียงส่วนทางด้านซ้ายมือของกลุ่มเท่านั้น ส่วนทางด้านขวาจะไม่ได้ใช้แล้วเนื่องจากจำนวนสมาชิกลดน้อยลงกว่าเมื่อก่อน

“เมื่อก่อนทางอาเฮียอยู่ก็จะใช้พื้นที่ด้านข้างๆด้วย (ด้านขวาของกลุ่ม) แต่ตอนนี้คนน้อยลง ก็เหลือไว้แต่ด้านนี้ (ด้านซ้ายของกลุ่ม) “

(อาเจ็กหมาน้อย, สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

นอกจากเล่นหมากรุกจีน คุยการเมืองไป ยังมีการนำขนม ผลไม้มาแบ่งกัน อาเจ็กหนีไป ซ่อนเป็นคนหนึ่งมักมีของมาฝากเพื่อนสมาชิกในกลุ่มเสมอ ไม่ว่าจะเป็นขนมขบเคี้ยว โดยเฉพาะ ผลไม้เช่น ส้ม กล้วย หรือในบางเทศกาลอย่างตรุษจีนก็จะนำขนม ผลไม้ที่ไหว้มานั่งกินไปเล่นหมากรุกไป ส่วนวันไหนที่ใครหิวหน่อย ภายในสวนลุมบริเวณด้านในก็จะมีร้านเหมือนมินิมาร์ท เล็กๆ เดินไปไม่เกิน 400 เมตรใกล้ประตูทางเข้า เพราะร้านขายของด้านนอกบริเวณหลังพระบรม รูปอาเจ็กเหลือแค่หน้าขายเท่านั้นร้านที่ขายอาหารอาจเริ่มปิดและเก็บของกลับบ้านไป ในมินิมาร์ทเล็ก นั้น จะมีทั้ง น้ำ นม น้ำผลไม้ ขนมปัง ต่างๆ วางไว้ขายให้คนที่มาพักผ่อนหย่อนใจกลุ่มอื่นๆด้วย

ถ้าใครต้องการเข้าห้องน้ำซึ่งอยู่ไม่ไกลนักเดิน ไปไม่ถึง 50 เมตรก็ถึงซึ่งจะมีห้องน้ำใหม่ที่ กำลังสร้างไว้เสร็จสรรพ ที่มีทั้งห้องอาบน้ำไว้บริการ อาเจ็กหนีไปซ่อนเป็นคนหนึ่ง ที่เห็น ความสำคัญในเรื่องห้องน้ำของสวนลุมนี้ เพราะจากประสบการณ์ที่เล่นที่ตลาดน้อย ตอนเล่น

หมากรูกจีนที่หน้าวัดจะเข้าห้องน้ำที่ก็ต้องเข้าไปในวัด และกล่าวว่าที่สวนลุมน่าเล่นมีคนมาเล่นเยอะกว่าที่อื่นอีกทั้งบรรยากาศดี

“สวนลุมจะแตกต่างจากที่อื่น คนเล่นหมากรูกจีนก็เยอะกว่าที่อื่น ที่อื่นคนไม่เยอะ บรรยากาศและอากาศก็ดีกว่า มีห้องน้ำอยู่ใกล้ๆคนเล่นสะดวกกว่าตอนไปเล่นที่หน้าวัด เข้าห้องน้ำที่ก็ต้องเข้าไปในวัด...”

(อาเจ็กหนีไปช้อน, **สัมภาษณ์**, 17 พฤศจิกายน 2552)

ในการสอบถามคนเล่นหมากรูกจีนที่มาเล่นหมากรูกจีนที่สวนลุมพินีสถานะหลักๆที่หลายคนมาเล่นที่นี้มีความเห็นตรงกันก็คือเรื่องของบรรยากาศ และอากาศกว่าที่อื่นๆ โดยเฉพาะในปัจจุบัน สถานที่เล่นหมากรูกจีนน้อยลง อย่างในสมาคมมีคนเล่นเก่งก็จริงแต่มีบรรยากาศไม่ดีมีคนสูบบุหรี่เยอะทำให้บางคนรู้สึกอึดอัด ที่เล่นอื่นก็มีที่เยาวราชที่บรรยากาศไม่แตกต่างจากที่สมาคมหมากรูกจีนแห่งประเทศไทยเท่าไรนัก ในส่วนตามตลาดอย่างในคลองเตยที่มีอยู่ให้เห็นบ้างอากาศก็ไม่ดีเท่าที่สวนลุม ในเรื่องของบรรยากาศอีกอย่างหนึ่งก็คือเรื่องของคนในสวนลุมถือเป็นสวนสาธารณะที่มีคนเข้ามาใช้บริการมาก มีผู้คนหลากหลายคนให้บรรยากาศในการเล่นนั้นมีความสนุกและท้าทายดังความรู้สึกของคนเล่นหมากรูกดังต่อไปนี้

“ถ้าไม่ได้มาเล่นที่สวนลุมพินีแล้วก็ไม่รู้ว่าจะไปเล่นที่ไหน ไปห้างก็ไม่รู้จะไปทำอะไรของที่จำเป็นก็ซื้อไว้แล้ว ดูหนังหลายๆก็เบื่อ การได้มาสวนลุมพินีได้สูดอากาศบริสุทธิ์ด้วย ดีกว่าไปที่ต่างๆต้องสูดดมควันรถ หรือควันจากบุหรี่ ถึงแม้ว่ามาสวนลุมฯแค่มาเดินก็ได้อากาศบริสุทธิ์แล้ว ถ้าต้องการเดินกับคนที่เก่งๆก็ต้องไปที่สมาคมแต่ผมไม่ค่อยได้เข้าเพราะคนที่เล่นหมากรูกจีน เล่นไปก็สูบบุหรี่ไป ทำให้สุขภาพเราไม่ดีตามไปด้วย”

(อาเจ็กหยุดวง, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2551)

“อยู่บ้านมันอึดอัด นั่งทำงานทั้งวัน หรือไม่ทำที่บ้านก็ทำออฟฟิศ ที่นี้มันโล่งสบายดี บอกไม่ถูก เมื่อก่อนอย่างทีฟูดไปก็พาหามาเดินเล่นด้วย วิ่งไปด้วยตอนนี้ไม่ได้วิ่งก็มาเล่นหมากรูก อยู่บ้านใช้ว่าไม่มีเล่นนะหมากรูกจีน เคยเล่นทั้งออนไลน์ ทั้งกับโปรแกรมคอมพิวเตอร์อย่าง dos แต่เราก็ชอบมาเล่นที่สวนลุมนะเจอคนเยอะดีท้าทาย บางทีชนะ

มันแล้วมันดี ได้ด่ามัน แบบเราเป็นพวกชอบตากตากคนรีเปล่าไม่รู้ละ บางทีมาสวนลุมมา
ฆ่าพวกแกนี่เล่นไปด่าไป ถ้าเทียบกับคอมพิวเตอร์แล้วเหมือนหมากรุกที่เล่นกับคนมีจิต
วิญญาณมากกว่า”

(เฮียหนับ, **สัมภาษณ์**, 4 ธันวาคม 2552)

“ถ้าพูดถึงสวนลุม บรรยากาศดีกว่ำร้านน้ำชาที่เป็นห้องแถวเล็กแถวบ้านมาก อากาศ
ดีกว่า ไม่แออัด แม้ว่าจะไม่ได้มาทุกวันแต่ก็ไปๆมาๆ ถ้าไปก็ซื้อของเสร็จก็กลับ ไปแล้ว
ต้องเสียเงิน เสียตายเงิน มาสวนลุมไม่เสียเงิน บางวันที่มาก็มาคุยกะเพื่อนนั่งเล่นไปบ้าง
ไม่ได้ เล่นหมากรุกอย่างเดียว”

(อาเจ็กตั้งกวย, **สัมภาษณ์**, 13 สิงหาคม 2551)

อาเจ็กตั้งกวยจากการสังเกตของผู้วิจัยยังชอบหามุมสงบบริเวณด้านข้างของกลุ่มหมากรุก
ถือถ้วยน้ำชาหรือบางทีก็น้ำเปล่าที่ใส่ขวดแช่ใส่ช่องฟรีซเพื่อให้น้ำในขวดแข็งและนำดื่มที่สวนลุม
จะได้น้ำเย็นที่มีน้ำแข็ง มานั่งชมวิวทิวทัศน์ คนที่มาออกกำลังกาย อยู่เกือบชั่วโมง บางวันก็ไม่
ได้มาเล่นหมากรุกเลยแต่มาถึงกลุ่มแล้วก็โทรตามนัดเพื่อนที่อยู่ในกลุ่มหมากรุกที่มาเล่นหมากรุก
จินอยู่ก่อนหน้าแล้วในเกาะลอยเพื่อไปกินสุกี้ลาวข้างๆสวนลุมกัน (สุกี้ลาวคือ จิ้มจุ่ม)

ในระหว่างการเล่นหมากรุกภายในกลุ่ม ถ้าเป็นฤดูร้อนหรือฤดูฝนคนเล่นหมากรุกมา
สามารถมาเล่นได้ทุกวัน จะมีปัญหาก็คือในช่วงฤดูฝนนอกจากฝนที่ตกจะทำให้การนั่งเล่นหมากรุก
ต้องทนเปียกบ้าง ถ้าฝนตกไม่หนักยังมีเต็นท์หรือร่มที่พอช่วยได้ ถ้าฝนสาดไม่หนักก็จะดึงม่านที่ทำ
จากผ้าพลาสติกใสผูกไว้กับร่มไว้กันน้ำฝนที่จะสาดเข้ามาด้านข้างได้

การนั่งเล่นของแต่ละคนมีท่าทางที่สบายบางคนก็นั่งยกขาขึ้นนั่งขัดสมาธิเหมือนอยู่บ้าน
บางทีเมื่อยมากก็นั่งเหยียดขาทั้งสองข้างยาวขนานไปกับเก้าอี้ม้าหิน หรือนั่งยกขาขึ้นหนึ่งข้างสลับ
ไปมาตามอริยาถัย บางคนเล่นหมากรุกนานก็เมื่อยลุกไปหาที่ขับหลังบริเวณเก้าอี้ม้าหินตัวใหญ่
ด้านข้างก็มี หรือใครจะนอนทางกลุ่มก็มีเตียงผ้าใบให้ยืมกายนอนบริเวณภายในกลุ่มหรือสนาม
หญ้าด้านข้าง

ขณะเล่นหมากรุกจีนของเหล่าคนเล่นหมากรุกจีน สถานที่ก็เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้พวกเขาแจ่มใส และบรรดาสมาชิกต่างๆภายในกลุ่มชอบที่มาร่วมเล่นหมากรุกจีนที่สวนลุมแห่งนี้ ด้วยความที่มีต้นไม้ที่รายล้อมอยู่รอบด้านของกลุ่ม ทำให้เวลาเล่นหมากรุกจะมีความสดชื่นเย็นสบายแล้ว ด้านหลังยังติดกับบ่อน้ำซึ่งเวลาลมพัดมาไอเย็นจากน้ำมากกว่าลมที่พัดเข้ามาจากถนนทางด้านหน้า ดังคำพูดของเฮียหนับที่ว่า

“กลุ่มตรงนี้ดีที่สุดแล้วด้านหลังติดน้ำ ด้านข้างมีต้นไม้ล้อมรอบ แดดยังใกล้ประตูทางเข้าออกอีก ไม่เหมือนในเกาะลอยแม้ว่าจะมีต้นไม้และน้ำล้อมรอบแต่ก็เสียอย่าง ตอนดึกยูงมันเยอะต้องมานั่งตบยูงกัน”

(เฮียหนับ, **สัมภาษณ์**, 4 ธันวาคม 2552)

พอเริ่มใกล้เวลา 2ทุ่มครึ่งกลุ่มคนเล่นหมากรุกจะเริ่มดูเวลา ของตนบางคนรีบหน่อยก็จะเก็บตัวหมากรุกเข้ากล่องไว้ พอใกล้ 2ทุ่ม 45นาที จะได้ยินเสียงนกหวีดสัญญาณของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่อยู่เตือน1ครั้ง เป็นสัญญาณให้คนที่อยู่ในสวนลุมเริ่มออกจากสวนเพราะสวนจะปิดตอนสามทุ่มตรง บางครั้งเสียงนกหวีดถือว่าเป็นเสียงที่ขัดความสุขของกลุ่มคนเล่นหมากรุกมากโดยเฉพาะเมื่อเกมที่เล่นกันถึงปลายกระดานแล้วยังไม่มีผู้ชนะบางคนถึงกับบ่นว่า “เสียดาย... จะฆ่าลื้อได้อยู่แล้วเชียว พู้งนี้ไว้มาให้อ้วเชือดใหม่”ดูจากประโยคที่พูดจากเหมือนดูเอาจริงเอาจัง ถ้าใครไม่ได้มาอยู่ตรงนั้นคงคิดว่าเล่นกันเอาถึงตายแน่ๆ แต่ถ้าได้มองที่ใบหน้านั้นก็กลับเปื้อนไปด้วยรอยยิ้ม ที่ไม่ตรงกับสิ่งที่พูดไปเลย และหลังจากลุกกันออกไปจากกลุ่ม คนเหล่านี้ก็มักพูดถึงเกมที่ตนได้เล่นไปอย่างสนุกสนาน

การใช้พื้นที่ : ความเป็นส่วนตัวบนพื้นที่สาธารณะ

ในข้อนี้กล่าวถึงการปรับใช้พื้นที่ต่างๆ อุปกรณ์ของใช้ในกลุ่มหมากรุกที่แสดงถึงการที่สามารถนำเครื่องมือส่วนตัวมาใช้รวมถึงสามารถมีพื้นที่จัดเก็บสิ่งของอย่างเช่น การมีตู้เหล็กสี่ใบที่สามารถนำมาตั้งไว้บนพื้นที่สาธารณะได้อย่างถาวร มีกุญแจล็อกปิดแน่นหนา ตลอดจนการใช้พื้นที่สาธารณะเสมือนพื้นที่บ้านของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อย่างเป็นส่วนตัวบนพื้นที่สาธารณะ ซึ่งภาพความเป็นส่วนตัวนั้นอยู่ทั้งในบริบทของกลุ่มและปัจเจกที่แสดงออกมาถึงการกระทำในรูปแบบต่างๆ ซึ่งความเป็นส่วนตัวผู้วิจัยพิจารณาถึง การที่กลุ่มหมากรุก

รูกจีนสามารถปรับใช้พื้นที่ต่างๆได้โดยที่คนอื่นหลายๆคนที่มาใช้สวนลูมฯอย่างผู้วิจัยเองไม่สามารถปรับพื้นที่ได้

1. การปรับพื้นที่และอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้

การจัดพื้นที่ต่างๆภายในของกลุ่มผู้วิจัยมองว่าเป็นการปรับพื้นที่สาธารณะให้เกิดความเป็นส่วนตัวที่ก่อให้เกิดความเหมาะสมเข้ากับการใช้งานต่อกลุ่มคนเล่นหมากรูกจีน เดิมทีพื้นที่ของกลุ่มจะเป็นสนามหญ้าโล่งกว้างไม่มีโต๊ะหรือสิ่งของใดมาตั้งไว้ ต่อมาพื้นที่ของกลุ่มได้ถูกปรับเปลี่ยนโดยผู้มารำไทเก๊กและเล่นหมากรูกในช่องเช้าโดยนำโต๊ะม้าหินมาตั้ง ในการตั้งหรือการปรับพื้นที่ในแต่ละครั้งจะมีข้อตกลงกับเจ้าหน้าที่ของสวนลูมฯพินีก่อนเสมอโดยจะมีข้อตกลงให้สามารถนำสิ่งของต่างๆมาตั้งได้อย่างเช่น โต๊ะม้าหิน ตู้สำหรับเก็บของ โดยที่กลุ่มในตอนเช้าจะออกเงินส่วนที่จัดหามาติดตั้งเอง และไม่มีข้อผูกมัดในการเป็นเจ้าของ ทำแล้วก็เหมือนการบริจาคให้กับทางสวนลูมฯพินีเพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์ต่อไป ปัจจุบันพื้นที่ที่ถูกปูไว้สามารถแบ่งได้เป็นสองส่วนคือพื้นที่ปูด้วยกระเบื้องหินกับส่วนที่เป็นอิฐตัวหนอน พื้นกระเบื้องแบบหินแผ่นหนึ่งจะขนาดประมาณ 25 คูณ 25 เซนติเมตร พื้นกระเบื้องจะเป็นรุ่นแรกที่ปูไว้ส่วนอิฐตัวหนอนจะเป็นการปูพร้อมพื้นที่ๆขยายออกมาภายหลัง พื้นที่ทั้งหมดจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวประมาณ 15 เมตร กว้าง 10 เมตร พื้นที่ๆกระเบื้องหินจะอยู่ชั้นในยาวประมาณ 8 เมตร กว้าง 4 เมตร พื้นของกลุ่มจะยกตัวสูงกว่าถนนประมาณ 20 เซนติเมตรพื้นที่ของกลุ่มจะล้อมรอบด้วยต้นไม้กับสนามหญ้า

พื้นที่โดยรอบของกลุ่มจะมีต้นไม้ที่ทางสวนลูมฯพินีนำมาปลูกไว้เป็นไม้พุ่มไม้ทรงเตี้ยล้อมรอบพื้นที่ของกลุ่มไว้ คู่อลายตกแต่งเสมือนเป็นรั้วของกลุ่มล้อมกลุ่มไว้ทางด้านหลังและทางด้านข้างแสดงอาณาเขตต่างๆของกลุ่มได้ชัดเจน มีต้นไม้ต้นใหญ่ที่แผ่กิ่งก้านสาขาและปกคลุมให้ร่มเงาทั่วทุกตารางนิ้วของพื้นที่กลุ่ม ทำให้เกิดความร่มเย็น เมื่อตอนบ่ายในช่วงที่พระอาทิตย์ส่องลงมาที่กลุ่มสามารถป้องกันความร้อนให้แก่กลุ่มได้ การที่มีต้นไม้ใหญ่ๆอยู่นั้นเมื่อมีลมพัดผ่านยิ่งทวีความสดชื่นและให้ความเย็นสบาย ต้นไม้ที่อยู่ตรงด้านข้างของกลุ่มจริงๆจะไม่ใหญ่มากนักเท่าต้นไม้ที่อยู่ทางด้านซ้ายและขวาของกลุ่มที่ดูใหญ่และทั้งสองต้นมีกิ่งก้านสาขาที่ให้ร่มเงาครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมด และยังมีต้นไม้ที่อยู่บริเวณข้างของกลุ่มขนาดทั้งด้านซ้ายและขวาและบริเวณมุมบนขวาของพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ไม่แพ้กันซ้อนทับเพื่อให้ร่มเงาอีกชั้น รวมทั้งหมดจะมีต้นไม้ที่อยู่ภายในและอาณาบริเวณถึง 7 ต้นด้วยกัน ยังมีต้นไม้ทรงสูงเหมือนต้นสนทรงสูงอีกประมาณ 20-30 ต้น ปลูกด้านข้างทั้งซ้ายและขวาของกลุ่มไว้กันลมร้อนและแสงแดดที่จะส่องเข้า

มาทางด้านข้าง การจัดการปลูกต้นไม้ทรงสูงนั้นได้เว้นระยะห่างกันพอสมควรไว้เพื่อให้มีช่องให้ลมสามารถพัดผ่านเข้ามาได้ ซึ่งต้นไม้คล้ายต้นสนทรงสูงนี้อาเป๊ะโฮปลูกเองมีค่าใช้จ่ายทั้งหมดประมาณหมื่นกว่าบาท

“ต้นไม้ที่อยู่ด้านข้างๆ อี๊วเป็นคนปลูกขึ้นมาเอง ล้อสังเกตสิที่กลุ่มอื่นไม่มีนะ หรือถ้ามีก็ไม่เยอะเท่า ต้นไม้พวกนี้มันมีประโยชน์มากโดยเฉพาะตอนบ่ายช่วยกันลมร้อนจากด้านข้าง ส่วนค่าใช้จ่ายอี๊วออกเองหมดไปหมื่นกว่าบาท”

(อาเป๊ะโฮ, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2552)

บริเวณด้านหลังของกลุ่มนอกจากจะติดกับน้ำแล้วยังได้สร้างผนังกันน้ำอยู่บริเวณด้านหลังของกลุ่ม ซึ่งกลุ่มไทเก๊กตอนเช้าทำไว้เพื่อป้องกันพื้นที่ด้านหลังไม่ให้ถูกน้ำกัดเซาะไป เชื่อนเป็นกำแพงที่ทำจากปูนยาวประมาณ30-50เมตร

โต๊ะม้าหินอ่อน จะมี4ตัวที่มีร่มหรือเต็นท์กางไว้ อีกหนึ่งตัวจะเป็นโต๊ะม้าหินแบบกลมตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าทางขวามือของกลุ่ม โต๊ะม้าหินอ่อนทั้งหมดจะถูกซื้อมาตั้งไว้โดยกลุ่มไทเก๊กที่มารำในตอนเช้า โต๊ะม้าหินอ่อนจะมีขนาดใหญ่คนเล่นหมากรุกจีนสามารถนั่งเล่นได้ 2 คู่พร้อมทั้งคนนั่งดูอีก2-3 คน โต๊ะม้าหินอ่อนจะเป็นของกลุ่มไทเก๊กที่จัดซื้อมาทั้งหมด

อาเป๊ะโฮได้ซื้อร่ม 10 คันๆละประมาณ 700 บาทแต่ร่มที่ซื้ออยู่ตอนนี้จะมี3-4 ตัว และภายใน3-4ตัวนั้นจะมี “ม่าน” เป็นแผ่นพลาสติกใสขนาดกว้างพอกับเต็นท์ติดอยู่กับส่วนบนของร่มสามารถม้วนเข้าออกได้ ม่านมีไว้เพื่อใช้ในฤดูฝนไว้กันคนเล่นหมากรุกจีนไม่ให้เปียกเวลาฝนตกแรงหรือมีละอองน้ำสาดเข้ามา ม่านอาบุญงเริ่มทำไว้เมื่อช่วง6เดือนที่ผ่านมา ลักษณะร่มจะมีขนาดใหญ่เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2เมตร ได้ผ่านการใช้งานมาพอสมควร เสาของร่มมีสนิมเกาะตัวเสาค่อนข้างมาก ร่มจะสูงประมาณ 2 เมตร มีหลากสีสีนั้งสีเขียวขี้ม้า สีส้ม สีเขียวเข้ม ร่มตั้งอยู่และถูกขึงไว้กับต้นไม้เพื่อสร้างความแข็งแรงจะมีเชือกร้อยระหว่างกันไปมา จะปักอยู่บริเวณโต๊ะม้าหินที่กลุ่มหมากรุกนั่งเล่นกันนอกจากใช้กันแดดตอนกลางวันแล้วยังสามารถใช้เพื่อกันฝนได้ดีมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวันที่ฝนตกหนัก สมาชิกไม่สบายไปที่อื่นได้ก็สามารถหลบฝนบริเวณนี้พร้อมกับสามารถเล่นหมากรุกต่อไปโดยที่ฝนไม่สาดเพราะมีม่านกันฝนที่มาจากด้านข้าง

“...ม่าน ที่อา (อาบุญยง) เค้าช่วยทำขึ้นมา ในช่วงหน้าฝนบางที่ถ้ามีลมด้วยมันชอบสาดเข้ามาด้านข้าง มันช่วยกันได้เลยอะเหมือนกัน”

(อาเจ็กมั่ง, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2551)

ได้ร่วมมีการติดตั้งหลอดไฟแบบฟลูออเรสเซนต์แบบยาวบางเต็นท์จะมีสองหลอดคู่กันบ้าง บางเต็นท์จะมีหนึ่งหลอดบ้างสองหลอดบ้างซึ่งทางกลุ่มติดตั้งกันเอง แสงจากหลอดไฟเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มีความสว่างพอเพื่อการเล่นหมากรุกจีนกันเวลากลางคืน รางที่ใส่หลอดไฟจะเป็นรางแบบเก่าที่ยังมีตัวสตาร์ทเตอร์ให้เห็นอยู่ถ้ารุ่นใหม่จะไม่มีตัวสตาร์ทเตอร์ตัวให้เห็นแล้ว

ตู้จะอยู่ด้านหลังของกลุ่ม ตู้ใช้เป็นที่เก็บอุปกรณ์และของใช้ต่างๆของกลุ่ม ของกลุ่มหมากรุกจีนจะมีตู้ 4 ใบเรียงติดกันอยู่ด้านหลัง ส่วนที่เหลือจะเป็นของชมรมไทเก๊กตอนเช้า ของส่วนใหญ่จะเป็นถ้วยน้ำชา กาแฟ จานขาว 1ใบ ถ้วยชาม3ชุด กระจกน้ำร้อน เสื้อผ้า กางเกง หวี สมุด พัด บอร์ดที่ไว้จดและจัดคิวตอนช่วงที่มีการร้องคาราโอเกะ และมีเก้าอี้หนังพลาสติกที่ซ้อนกันอยู่ข้างต้นไม้ด้านหลังอีกประมาณ 10 ตัวมีทั้งสีแดง สีน้ำเงินเก้าอี้ทั้งหมดถูกมัดรวมกันไว้กันคนอื่นเอาออกไปนั่ง เก้าอี้หนังส่วนหนึ่งจะเป็นของกลุ่มที่มาเช่าข้างกลุ่มหมากรุกจีนตอนเย็น (ทั้งสองกลุ่มรำไทเก๊กและรำบัวในตอนเย็นแม้ว่าจะใช้พื้นที่ของเหมือนกันแต่ค่าไฟก็คิดแยกกันคือจะคิดตามกลุ่มกิจกรรม) ตู้ทั้ง4ใบจะลักษณะพื้นผิวเป็นแบบสังกะสี ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ตู้ขนาดใหญ่สุดมีขนาดที่ใหญ่สองคนนั่งยองๆและปิดฝาได้สบายๆ ภายในตู้จะมีอุปกรณ์ เช่น ชุดหมากรุกจีน รองเท้า กระจกและกาน้ำร้อน ถ้วยกาแฟ เชือกในลอน หนังสือพิมพ์ ผลไม้ ถังน้ำดื่มขนาด 5 ลิตร 2ถัง ขวดน้ำพร้อมน้ำดื่มขนาด1.5ลิตร เตียงนอนแบบพับได้2ตัว ใบชากลุ่มจะใช้ชาตราม้า101หรือ103 101จะไม่ค่อยขมออกขึ้น103จะขมกว่า มีราคา200และ230ตามอันดับ (การตั้งตู้นี้ต้องขออนุญาตจากสวนลุมพินีก่อนปัจจุบันจะตั้งเพิ่มไม่ได้แล้ว)

กาต้มน้ำไฟฟ้า 1ตัว กระจกน้ำร้อนไฟฟ้า 1ตัวถือว่าเป็นอุปกรณ์หลักของกลุ่มที่ใช้เป็นประจำทุกวันไม่ว่าจะฤดูกาลใดถ้าวันไหนมีคนมาเล่นแล้วซึ่งนี้แถบจะเรียกว่าเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับกลุ่มหมากรุกจีน กามีลักษณะค่อนข้างเก่าผ่านการใช้งานมามาก กาและสายท่รดโทรม ตัวสายถูกซ่อมแซมพันด้วยเทปพันสายไฟไว้ ส่วนมากอาบุญยงจะเป็นคนต้มน้ำชากาต้มน้ำไว้ในกาเลยเพื่อความสะดวก และนำแจกจ่ายให้สมาชิก มีปลั๊กไฟแบบสามช่องเสียบอยู่ 1อัน และมีสะพานไฟเอาไว้ควบคุมระบบไฟทั้งหมดอยู่ตรงเสาไฟฟ้าด้านหน้ากลุ่ม

อุปกรณ์ทำความสะอาดจะมีไม้กวาดทางมะพร้าวแบบด้ามยาวพร้อมที่ดักผงแบบมีด้ามสีเขียวอ่อน 1 ชุด ทางสวนลุมพินีให้กลุ่มไว้ ถึงขยะสีขาวแบบมีหู 1 ใบ(ด้านข้างซ้ายและขวาของกลุ่มจะมีถังขยะของสวนลุมฯตั้งไว้ด้วย) ในช่วงฤดูร้อนจะมีใบไม้ร่วงมากทางกลุ่มจะกวาดบริเวณพื้นที่สะอาดอยู่ทุกวัน

2. พื้นที่สวนลุมฯเหมือนพื้นที่บ้าน: การใช้พื้นที่ “ส่วนตัว”บนพื้นที่ “สาธารณะ”

ในรูปแบบชีวิตในสังคมเมือง จากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น พร้อมสิ่งปลูกสร้างบ้านเรือน “บ้าน”ของคนที่อยู่อาศัยในกรุงเทพฯ ถ้าไม่ได้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีจริงๆ คงจะไม่มีพื้นที่ของบ้านที่ประกอบไปด้วยลานโล่งกว้างที่ถูกตกแต่งด้วยธรรมชาติ พื้นที่เปิดที่สามารถจะเลือกพักผ่อนหย่อนใจตามที่ต้องการ ด้วยเหตุผลนี้เองเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดแนวคิดการเปิดพื้นที่สาธารณะในสังคมตะวันตกเพื่อประชาชนต่างๆโดยเฉพาะคนในชนชั้นกลางถึงชนชั้นล่างที่ไม่มีรายได้เพียงพอที่จะสามารถครอบครองและใช้พื้นที่เปิดโล่งกว้างเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตามความเพลินเพลินใจได้

บ้าน คือ “วิมานของเรา” วลีนี้อาจจะไม่ถูกต้องนักถ้าใช้กับบริบทการพักผ่อนหย่อนใจของคนส่วนใหญ่ในกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน ที่มีบ้านอันเป็นสถานที่อยู่อาศัยที่เป็นตึกแถวส่วนตัว หรือบ้านเช่า ไม่มีทั้งสนามหญ้าหน้าบ้านซึ่งนี้มิให้เห็นตามปกติในรูปแบบชีวิตของสังคมเมือง รูปแบบการใช้ชีวิตในการพักผ่อนหย่อนใจภายในบ้านส่วนใหญ่จะเป็น การนั่งดูทีวี ดูละคร ฟังวิทยุ อย่างเช่นที่อาเจ็กมั่งกล่าวว่า

“อยู่บ้านเจ็ทๆก็นั่งดูแต่ทีวี บางทีก็ฟังวิทยุไป กินข้าวไปบ้าง ไม่นั่งๆนอนๆ เคยไปเดินออกกำลังกายตามถนนแถวบ้านรถมันก็เยอะเดินไปเดินมาบางที่มันบีบแตรไล่เจ็ท พักหลังจากมาสวนลุมฯแล้วก็ไม่ได้เดินเลย ตอนนี้อาศัยแค่เวลาเดินมาเล่นหมากรุกในสวนลุมฯก็พอแล้วแหละดี เหนื่อยตายแล้ว... อยู่บ้านมากก็อึดอัด ตกบ่ายบางที่อาเจ็กกินข้าวเช้าเสร็จ (ข้าวกลางวันคือข้าวมือเช้าของอาเจ็กมั่ง) ไม่ไหวแล้วมาสวนลุมฯดีกว่า”

(อาเจ็กมั่ง, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2551)

ในความหมาย”การเดินทาง”ของอาเจ็กมั่ง”เป็นความรู้สึกที่ตนนั้นแค่มาเดินในสวนลุมฯเพื่อมาเล่นหมากรุกก็เหนื่อยเหมือนเดินออกกำลังกายอยู่ที่ถนนแถวบ้านแล้วเพราะสวนลุมฯมีพื้นที่กว้าง อาเจ็กมั่งเองในแต่ละวันนอกจากจะเล่นที่กลุ่มตนแล้วยังเดินไปเล่นที่กลุ่มข้างเวลาเวทิลีลาศ รวมระยะทางก็หลายกิโลเมตร ในการพักผ่อนหย่อนใจบน”พื้นที่บ้าน”ของอาเจ็กมั่งก็คล้ายๆกับคนในกลุ่มหมากรุกจีนหลายคน แม้ว่าจะมีความเป็น”ส่วนตัว” ที่สามารถพักผ่อนหย่อนใจเช่น นั่งดูทีวี ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ ตามความพอใจได้แต่ก็ยังมีความต้องการในพื้นที่เปิดโล่งกว้างอย่างสวนสาธารณะเพื่อพักผ่อนหย่อนใจในการเล่นหมากรุกจีนหรือด้วยกิจกรรมอื่นๆ

“หมากรุกจีน เขาไม่นิยมเล่นกันที่บ้านหรือที่ส่วนใหญ่จะเล่นที่ร้านน้ำชาบ้าง ที่ตลาด (เยาวราช) บ้างเพราะคนมันเยอะใครก็ชอบเดินกับคนเยอะๆ เล่นที่บ้านมันเบื่อๆด้วย ถึงเล่นหลายคนในบ้านแคบๆก็อึดอัด”

(อาเจ็กหยูกวง, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2551)

“มีช่วงหนึ่งติดเดินหมากรุกจีน อยู่กับความพิวเตอร์มันสามารถสร้างโต๊ะเองได้ เลือกที่จะเล่นกับใครก็ได้ เล่นผ่านเว็บชื่อ chinagame.net แต่เล่นนานๆเราก็เบื่อบ้างตามันหลายบ้างพักหลังมาแต่สวนลุมฯยอมรับว่าเล่นกับคนสนุกกว่า”

(อาเจ็กหมาน้อย, สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

จากคำกล่าวอ้างของอาเจ็กหยูกวงและอาเจ็กหมาน้อย ทั้งการที่หมากรุกจีนไม่นิยมเล่นกันที่บ้าน หรือการแม้กระทั่งสามารถเล่นหมากรุกจีนกับคอมพิวเตอร์ ก็ยังไม่ตอบโจทย์ความต้องการในใช้พื้นที่อย่างสวนลุมฯนี้ โดยเฉพาะอย่างอาเจ็กหมาน้อย เวลาวันไหนเดินหมากรุกนานๆเกิดความเมื่อยก็จะมานอนที่โต๊ะม้าหิน

จะเห็นการใช้พื้นที่การพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่บ้านแม้ว่าจะมีความเป็นส่วนตัวทั้งการสามารถเล่นหมากรุกได้ก็ดี หรือ ทำกิจกรรมอื่นๆตามความพอใจได้ ความแออัด ในความหมายของ “พื้นที่” ที่ใช้ในการพักผ่อนหย่อนใจ ได้นำมาสู่การเลือกที่จะมาใช้พื้นที่อย่างในสวนลุมฯนี้มากกว่านอกจากจะใช้เพื่อหลีกเลี่ยงความแออัด และความจำเจของบ้าน และพื้นที่บ้านยังขาด “พื้นที่ส่วนตัว” สำหรับความต้องการพักผ่อนหย่อนใจโดยการเล่นหมากรุกที่ สวนลุมฯยังทำให้คน

เล่นหมากรุกจีนสามารถใช้พื้นที่ได้เสมือนพื้นที่บ้าน อย่างมีความสะดวกสบาย ตอบสนองต่อความต้องการในการพักผ่อนหย่อนใจ สามารถที่จะนั่งเล่นหมากรุกจีนไปฟังวิทยุไปด้วย ถ้าหิวก็กินข้าว อยากกินน้ำชา ก็นำมากมาต้มน้ำ ใส่ชาชงที่ตนชื่นชอบ บางวันก็ชงชาม้าสามตัวที่ถูกหน้อยบางทีในกลุ่มก็ได้ดื่มชารสเลิศอย่างทิกวอนิมที่มีกลุ่มคนเล่นหมากรุกด้วยกันซื้อมาไว้ให้ นั่งเล่นกับคู่ที่ขาที่ตนชอบอย่างสบายใจ พร้อมเปิด"สภากาแฟ"โดยเฉพาะเรื่องการเมืองที่มักถูกเป็นหัวข้อในการถกเถียงกันเสมอ ใครจะเป็นนายก ใครจะเป็นรัฐบาล ถ้าเหนื่อยจากการเล่นหมากรุก ก็สามารถนอนที่โต๊ะม้าหินในเขตพื้นที่ของตนได้

ในการใช้พื้นที่เพื่อพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน โดยตอนที่อยู่ในพื้นที่กลุ่มที่ต้องใช้พื้นที่อยู่ในกลุ่มเป็นเวลานาน 2-3 ชั่วโมงต่อวัน บางคนอาจไปเล่นที่กลุ่มอื่นหรือทำกิจกรรมอย่างอื่นอย่างใดในสวนลุมตั้งแต่ช่วงเวลาบ่ายโมง เมื่อถึงเวลาเย็นหน้อยก็เริ่มหิวข้าว อาเจ็กมั่งเป็นคนหนึ่งที่จะนำอาหารใส่ถุงมาด้วยเสมอบางที่เป็นกับหนึ่งข้าวหนึ่งถุงก็หรือกับสองต่อกับข้าวหนึ่ง อาหารที่จะนำมาก็สลับกันไป เช่น ผัดเผ็ดปลาตุ๋น พะโล้เปิด ต้มยำหัวปลา ปลาช่อน ผัดพริก ผัดกะเพรา หมูทอด ส่วนใหญ่เป็นอาหารที่ตนชื่นชอบ นำถ้วยจานที่อยู่ในตู้มาใส่บ้างวางรองบ้าง บางทีอาเจ็กบอกว่าซีเกียดล้างเพราะน้ำมันน้อย ต้องไปรองน้ำโดยการใส่ถังพลาสติกมาจากห้องน้ำจะล้างในห้องน้ำบางที่เจ้าหน้าที่ก็ว่าเอา แต่ก็พอนำน้ำมาล้างช้อน ล้างแก้วด้วยน้ำชาได้นิดหน้อย ซึ่งเมื่อล้างก็เททิ้งบริเวณต้นไม้ด้านหลัง อาเจ็กมั่งชอบนั่งกินข้าวและเล่นหมากรุกไปด้วย บางทีก็นำน้ำที่ใส่ขวดมาจากบ้านต้มพรางเล่นไปพราง ถ้าใครหิวไม่มากหรือมาและมักซื้อขนม หรือลูกชิ้นมานั่งกินไปด้วยเล่นไปด้วยหรือหามุมสงบหน้อยที่โต๊ะม้าหินด้านข้างและด้านหลังของกลุ่มที่ไม่ค่อยมีคนไปนั่งเล่นหมากรุกเป็นมุมสงบที่นั่งกินอย่างเป็นส่วนตัวไป ถั่วต้มตากแห้งก็เป็นส่วนหนึ่งในระหว่างกิจกรรมการเล่นหมากรุกที่อาเจ็กนิยมซื้อและกินไประหว่างเล่น บางทีถั่วต้มถุงหนึ่งหมดก่อนที่การเล่นหมากรุกกระดานนั้นจะจบเสียอีก ผลไม้กับกลุ่มหมากรุกถือว่าเป็นสิ่งประจำตัวของอาเจ็กหนีไปชอนที่มักนำมาแบ่งให้กับกลุ่มเสมอถ้าเป็นผลไม้ที่กินไม่หมดแล้วไม่เสีง่ายอย่างแอปเปิล ลำไยก็นำเก็บไว้ในตู้และกินในวันต่อไป บางวันอาจมีขนมเปียกปูนใหญ่ก็นำมิดที่เก็บไว้ในตู้ด้านหลังมาตัดแบ่งให้เพื่อนสมาชิกกิน พวกขนมไม่ต้องห่วงว่าจะติดคอ เพราะในกลุ่มอาบุญงมักชงชาเตรียมไว้บริการกลุ่มคนเล่นหมากรุกเสมอ ใครที่กำลังรอคู่เดินของตนเกิดเบื่อๆขึ้นมากก็นั่งจิบชาดูหมากรุกคู่อื่นไปก่อน หรือต้องการหามุมสงบส่วนตัวก็หาน้ำชาที่ชงไว้แล้วใส่ถ้วย ไปนั่งจิบชาร้อนๆคนเดียวชมทิวทัศน์กันไป ส่วนใครที่ใช้ปากมากกว่ามือพูดจนน้ำลายแห้งคอกหรือเล่นลุ่นหน้อยจนกระหายขึ้นคอกแห้งก็ลุกขึ้นมาลุกมาตะเตรียมถ้วยในตู้เหล็กด้านหลังด้วยตนเองได้เช่นกัน ที่ผู้วิจัยมองตู้เหล็กทั้งสี่ใบว่าเป็นเสมือน ตู้วิเศษที่จะหาอะไรก็มีตั้งแต่ไม้จิ้มฟันยัน

เตียงผ้าใบของต่างๆที่จำเป็นเหมือนตู้เก็บของที่อยู่ในห้องครัวที่บ้าน ด้วยก็มีให้เลือกหลายขนาด อาจจะช่วยกาแฟ ที่มีกันแต่ละบ้าน ด้วยน้ำชาขนาดเล็กที่นิยมกินกันในหมู่คนจีน หรือด้วยน้ำชาที่ใหญ่ขึ้นมาหน่อยอย่างร้านน้ำชา-กาแฟใช้กัน ใครเล่นจนเมื่อยล้าหรือตายเนื่องจากหมากรุกต้องใช้ความคิดและการทำงานสมองมาก ก็ไปพักที่โต๊ะม้าหินด้านข้างของกลุ่มที่อยู่บริเวณด้านขวามือ แม้พื้นของโต๊ะจะไม่นุ่มเท่าโซฟาที่บ้าน แต่ในเวลานั้นก็สบายพอแทนเพราะมีที่ขนาดใหญ่สามารถนอนเหยียดตัวยาวได้สบายๆ ในบางครั้งก็ต้องหลบเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในสวนลูมฯกันหน่อยถ้าไม่นอนราบลงไปก็ไม่มีปัญหาเพราะที่สวนลูมฯนั้นมีข้อห้ามในการนอนราบลงกับโต๊ะม้าหิน หรือถ้าใครชอบเตียงผ้าใบก็เยี่ยมของกลุ่มไปนอนได้เพราะในตู้ก็เก็บไว้มีสองตัว แต่ที่ผู้วิจัยสังเกต มักนิยมเอนตามโต๊ะม้าหินมากกว่าเพราะมีความเย็นสบายกว่านั่นเอง

ใครเพื่อเล่นหมากรุกแล้วก็อาจจะจับกลุ่มกันจิบชาไป พูดคุยเรื่องต่างๆโดยเฉพาะเรื่องการเมืองที่เป็นที่ชื่นชอบของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนด้วย ทำให้เห็นภาพของ”สถาน้ำชา (กาแฟ)”ที่เกิดขึ้นตามร้านน้ำชาหรือตามบ้านเรือนของคนจีนบนพื้นที่สวนลูมฯ ภาพเอะอะโวยวายครึกครื้นเฮฮา ลังเล้ง บึงเบ้ง เสียงดัง เจรจาคุยกันเรื่องต่างๆมากมาย มีการเหยงกันบ้าง พูดลามกติดตลก บางคนก็คุยเรื่องสังคม ธุรกิจ เรื่องส่วนตัว นอกจากเรื่องการเมืองที่ชื่นชอบแล้วยังเป็นเรื่องการเทียบฝีมือถึง ว่าไปเล่นกับคนนั้นคนนี้มาฝีมือเป็นยังไง สนุกสนานเฮฮากันไป ใครเล่นหมากรุกเพลินหน่อยอย่างอาเจ็กตั้งกวยฉายา”นักร้องเสียงทอง”ประจำกลุ่มหมากรุกแม้ว่าจะเป็นคนไทยที่พูดภาษาจีนแต่ก็นิยมและชื่นชอบเพลงในแนวเพลงลูกกรุง มักร้องเพลงให้สมาชิกในกลุ่มฟังเสมอเหมือนร้องอยู่ที่บ้าน อาเจ็กหลายๆคนในช่วงที่การเมืองเข้มข้นโดยเฉพาะช่วงที่ผู้วิจัยอยู่มักมีเหตุการณ์ของมือบอบอยู่เสมอๆ “วิทยุน้อย”ซึ่งเป็นเหมือนช่องทางหนึ่งในการรับข่าวสารอยู่ตลอดเวลา แม้เป็นเครื่องไม้ใหญ่มากแต่ความดังก็เพียงพอต่อทุกคนในกลุ่ม

ผู้วิจัยเห็นว่าภาพของการใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มหมากรุกจีนนั้นมีการซ้อนทับกันระหว่างพื้นที่บ้านและพื้นที่สาธารณะอยู่ เพราะในความเป็น”บ้าน”คือ การที่คนในกลุ่มสามารถสรรหาสิ่งต่างๆโดยเฉพาะในเชิงความต้องการในการพักผ่อนหย่อนใจ ที่สามารถสร้างความเป็น”ส่วนตัว” บนพื้นที่สาธารณะเสมือนอยู่บ้านของตน อย่างในเรื่องเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ด้วยน้ำชา จาน ชาม มีด ในตู้ที่สามารถหยิบใช้ได้ตามความต้องการ ถ้าหิวก็หาข้าวมากิน รู้สึกกระหายน้ำนอกจากดื่มแล้ว สามารถเสียบปลั๊กชงชาได้ ถ้าง่วงก็หาที่นอนเอนหลังไปแล้วกลับมาเล่นหมากรุกใหม่ อย่างฟังข่าวสารก็ใช้วิทยุแทนทีวีติดตามข่าวสารได้ ภาพของการใช้ต่างๆได้สร้างความเป็นส่วนตัวบนพื้นที่สาธารณะที่ถือว่าเป็นลักษณะเด่นของสวนลูมฯและยิ่งเทียบกับ

ทางตะวันตกที่เป็นแม่แบบของสวนสาธารณะแล้วยังไม่มีผู้ได้กล่าวถึง ในด้านการใช้พื้นที่ๆ สามารถจัดหา มีตู้ไว้เก็บของส่วนตัว(ของกลุ่ม) มีไฟฟ้าที่สามารถเปิดปิดได้เอง ถ้าวันไหนกลุ่มไม่มีคนมากก็ปิดไฟโดยสับสะพานไฟลง วันไหนฝนตกนอกจากมีร่มหรือเต็นท์ขนาดใหญ่ที่บังฝนแล้วยังใช้พลาสติกใสผืนยาวที่ม้วนเหมือนม่านเก็บไว้ทุกโต๊ะที่เล่นหมากรุกกัน กันละลอกฝนจากด้านข้าง ในพื้นที่สาธารณะอย่างสวนลุมฯจึงเป็นเสมือนพื้นที่”ส่วนตัว”ที่ มีการใช้เหมือนพื้นที่บ้านหลังที่สองของตนในการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน สะท้อนให้เห็นภาพของการใช้พื้นที่สาธารณะแบบไทย และ”สวนลุม คือ วิมานกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน” ที่แตกต่างจากการใช้พื้นที่ในต่างประเทศ

สรุป

การมาใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน นอกจากพักผ่อนหย่อนใจด้วยการเล่นหมากรุกจีนแล้ว แต่ละคนได้เลือกทำกิจกรรมอื่นๆอีกที่อยู่ภายในสวนลุมฯทั้งในส่วนของพื้นที่ของตนหรือการร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากสวนลุมมีพื้นที่และบริเวณกว้างทำให้สามารถใช้พื้นที่ๆด้วยรูปแบบกิจกรรมและมีให้เลือกหลายชนิด ในระหว่างการเล่นหมากรุกจีนผู้เล่นยังสามารถนำของที่ตนชื่นชอบมานั่งกินไปด้วยเล่นไปด้วย มีการจัดการด้านเครื่องดื่มในกลุ่มอย่างเช่น การต้มน้ำชา มีการจ่ายค่าไฟเพื่อที่จะทำให้กลุ่มคนสามารถใช้ความสว่างซึ่งแตกต่างจากอีกหลายกลุ่มที่ไม่มีในจุดนี้ เพื่อให้กลุ่มตนสามารถที่จะเล่นได้ในตอนกลางคืน และมีการปรับพื้นที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่ๆเหมาะสมกับการพักผ่อนหย่อนใจและการทำงานของกลุ่ม เช่น การนำร่มมากัน การนำโต๊ะม้าหินมาวาง การนำตู้มาเก็บอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกสบายโดยที่กลุ่มตนไม่ต้องถือตัวหมากรุกและชุดหมากรุกกลับบ้าน และภายในยังมีสิ่งของต่างๆ เช่น ถ้วยน้ำชา กาต้มน้ำ จาน กระจกน้ำ ฯลฯ ที่มาอำนวยความสะดวกและมาใช้ร่วมกับการพักผ่อนหย่อนใจของตน

การพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มหมากรุกจีนมีความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่สาธารณะในการปรับพื้นที่ให้เป็นไปตามความพึงพอใจของตนเอง เป็นการมีความอิสระอย่างหนึ่งบนพื้นที่สาธารณะสร้างความเป็นส่วนตัวให้กับตนและกลุ่ม โดยมีการสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำให้กลุ่มของตนสามารถเข้ามาใช้ไฟฟ้าและพื้นที่ โดยที่กลุ่มอื่นๆไม่สามารถเข้าถึงได้ และด้วยสภาพแวดล้อมต่างๆที่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นธรรมชาติท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่แออัดและมลพิษอย่างในเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจให้คนกลุ่มนี้เข้ามาใช้ทั้งพื้นที่

พักผ่อนหย่อนใจและเล่นหมากรุกจีน และด้วยความมีลักษณะเฉพาะที่ผู้วิจัยมองว่าเป็นความมีเสน่ห์ของสวนลุมพินีเองเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เกิดปรากฏการณ์ในการใช้พื้นที่และการพักผ่อนหย่อนใจที่เกิดขึ้นที่พบไม่ได้จากที่ไหนนอกจาก”สวนลุมพินี”

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 8

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล

สรุปผลวิจัย

1. หนากรุกจีนในสังคมไทย

หนากรุกจีน เข้าสู่สังคมไทยจากคนจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยและมีให้เห็นตามชุมชนชาวจีน เช่น เยาวราช สำเพ็ง ฯลฯ สถานที่เล่นส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่เป็นส่วนตัว อย่างเช่น บ้าน ตามร้านน้ำชา กาแฟ ที่เป็นทั้งที่พบปะสังสรรค์ จนกระทั่งช่วง 20 ปีที่ผ่านมา สภาพชุมชนอย่างในกรุงเทพมหานคร มีการปรับเปลี่ยนเนื่องจากการขยายตัวของประชากร การเพิ่มขึ้นของบ้านเรือนมีส่งผลกระทบต่อร้านน้ำชากาแฟที่เป็นพื้นที่ในการพบปะสังสรรค์ และการพักผ่อนหย่อนใจของจีนและคนไทยที่พูดภาษาจีนในขณะนั้นได้เริ่มสูญหายไป ทำให้พื้นที่การพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบเดิมนั้นหายไป แม้ว่าบางแห่งยังคงมีการเล่นให้เห็นอยู่ อย่างที่เยาวราช หรือตามตรอก ซอกซอยต่างๆ ตามตลาด ตามแผงขายของในตลาดอย่างในตลาดคลองเคียง ตลาดประตูน้ำ

ปัจจัยหรือสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเล่นหนากจีนน้อยลงก็คือ คนที่ชื่นชอบในการเล่นลดลง เนื่องจากหนากจีนมีเล่นให้เห็นในวงจำกัดในกลุ่มคนไทยที่พูดภาษาจีน ลูกหลานวัยรุ่นที่มีเชื้อสายจีนก็ไม่ได้รับการปลูกฝังให้มีการเล่นที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอดกันต่อมา อีกด้านหนึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของการที่หนากจีนไม่ได้เป็นหนากรุกหรือเกมการเล่นประจำชาติของไทยแม้ว่าจะมีคนจีนที่อาศัยอยู่เยอะก็ตาม

2. สวนลุมพินีกับกลุ่มหนากรุกจีน

การมาเล่นหนากรุกจีนที่สวนลุมพินีนั้นถือว่าเป็นการใช้พื้นที่สาธารณะแบบใหม่ที่มีความแตกต่างการใช้พื้นที่แบบเก่าตามร้านกาแฟ ในด้านบรรยากาศ ความหลากหลายของคนที่มาใช้ รวมถึงมีกิจกรรมอื่นๆ ให้เลือกมากมาย กลุ่มหนากรุกจีนในสวนลุมพินีมีจุดเริ่มต้นมาจากกลุ่มคนจีนหรือคนไทยที่พูดภาษาจีนในช่วงแรกเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมาได้นิยมมาออกกำลังกายในตอนเช้าโดย การรำไทเก๊ก นั่งพบปะสังสรรค์ ซึ่งในกลุ่มนี้บางคนก็นำตัวหนากรุกจีนที่ตนชื่นชอบมาเล่นกันตามโต๊ะม้าหิน (ที่ทางกลุ่มรำไทเก๊กมักเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีการขอบริจาคและปรับปรุงพื้นที่ของสวนสาธารณะบางส่วนเพื่อที่กลุ่มของตนได้ใช้เพื่อทำกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจและเมื่อการปรับปรุงพื้นที่ต่างเสร็จก็นำโต๊ะม้าหินต่างๆมาตั้ง ที่ไหนมีสมาชิกมากก็มาตั้งเป็นชมรมมีการเรียกเก็บค่าสมาชิกและนำเงินที่เหลือแยกไปจัดการเป็นส่วนอื่นๆ เช่น จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าจ้าง

ต่อผู้ดูแลกลุ่ม) ต่อเมื่อมีการเล่นหมากรุกจีนเมื่อสามารถรวมตัวกันจำนวนหนึ่งจากกลุ่มคนที่มีความชื่นชอบในการเล่นหมากรุกจีนก็ตั้งเป็นกลุ่มขึ้น

กลุ่มหมากรุกจีนในสวนลุมพินีปัจจุบันสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ 1.กลุ่มบริเวณหน้าทางเข้าเกาะลอย 2.กลุ่มในเกาะลอย 3. กลุ่มข้างเวทีลีลาศ กลุ่มหน้าทางเข้าเกาะลอยจะเป็นกลุ่มที่มีความเก่าแก่ที่สุดรวมตัวกันได้ประมาณ 20 ปี ส่วนกลุ่มหมากรุกจีนทั้งสามกลุ่มนี้จะมีสมาชิกที่หมุนเวียนกัน โดยมีการเล่นไปมาขึ้นอยู่กับเวลาที่สมาชิกสะดวกและความชอบส่วนตัวแต่ละบุคคล ซึ่งกลุ่มต่างจะมีเวลาเล่นที่แตกต่างกัน อย่างเช่น กลุ่มหน้ากระดอยมาตอน 18:00 -21.00น. กลุ่มในเกาะลอยประมาณ 13:00-20:00น. ส่วน กลุ่มข้างเวทีลีลาศเวลาจะมาเล่นตอน 13:00-18:00น. รูปแบบการจัดการของกลุ่มจะมีผู้ดูแล 1-2 คนที่ช่วยในเรื่องเก็บเงินของสมาชิก การบำรุงดูแลกลุ่ม การจัดเตรียมเครื่องดื่ม หรือตัวหมากรุกและกระดานมาให้สมาชิก

กลุ่มหมากรุกจีนหน้าทางเข้ากระดอยเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เลือกในการทำวิจัย มีสมาชิกประมาณ 10-20คน นิยมเล่นมาเล่นช่วง 18:00น.-21:00น. มีการเก็บค่าสมาชิกคนละ 100 บาทต่อเดือน ผู้ดูแลคือ อาเจ็กไฮ้และ อาเจ็กมั่ง และอาบุญยง มีหน้าที่ในการจัดการดูแล เช่น การเก็บค่าสมาชิกคนละหนึ่งร้อยเพื่อเป็นค่าไฟ ที่ต้องจ่ายให้ทางสวนลุมพินีเดือนละ 500 มีการจัดการหาเครื่องดื่มเช่น น้ำชาบริการให้แก่สมาชิก รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมตามความต้องการ อย่างเช่น การนำร่มมาตั้งไว้เพื่อบังแดด และนำผ้าใบมากันฝน มีการนำต้นไม้ปลูกเพื่อสร้างความร่มรื่น มีการจัดโต๊ะม้าหินและเก้าอี้ม้าหิน การทำความสะอาด มีที่เก็บอุปกรณ์ที่ใช้ในการพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงระบบไฟฟ้าให้แสงสว่างและสามารถเล่นได้ในตอนกลางคืน

การเดินทางมาที่สวนลุมพินีของสมาชิกเดินมีทั้ง รถยนต์และรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคล และรถโดยสารสาธารณะ รวมถึงรถไฟฟ้าใต้ดิน รถไฟฟ้า โดยที่บ้านสมาชิกส่วนใหญ่บริเวณใกล้เคียงอย่างเช่น ประตูน้ำ คลองเตย สีลม ลาดพร้าว พระโขนง ห้วยขวาง ส่วนสมาชิกที่อยู่ชานเมืองก็มีเช่น รังสิต ลำลูกกา ดอนเมือง

การมาสวนลุมพินีของแต่ละคน ในแต่ละวันบางคนก็ไม่ได้มาเล่นหมากรุกจีนอย่างเดียว ยังมีการทำกิจกรรมอื่นๆในสวนลุมประกอบไปด้วยอย่างเช่น รำไทเก๊ก พักผ่อนหย่อนใจส่วนตัว มาพบปะเพื่อนกลุ่มคน ฯลฯ โดยไม่มีข้อจำกัดว่าต้องมาเล่นหมากรุกจีนอย่างเดียวเท่านั้น

ในระหว่างการเล่นมีทั้ง การสนทนาพูดคุยกันเรื่องการเมือง ครอบครัวยุทธศาสตร์ เรื่องกีฬา เรื่องสุขภาพ ถ้าใครหิวข้าวก็นำข้าวมานั่งกิน หรือ ซื้อมีดน้ำดื่มหน้าสวนลุมพินี ใครใช้พื้นที่อยู่ในสวนลุมพินีนานก็อาจนั่งหรือนอนไปกับโต๊ะม้าหิน หรือจะยืมเก้าอี้พับของกลุ่มที่สามารถปรับนอนนอนก็ได้

และการเลือกที่มามาเล่นหมากรุกจีนในสวนลุมพินีนอกจากเล่นหมากรุกจีนที่ตนชื่นชอบแล้ว ความเป็นสวนสาธารณะที่มีพื้นที่เปิดโล่งกว้างอากาศเย็นสบาย มีความสดชื่นและบริสุทธิ์มีกิจกรรมอื่นๆ ให้เลือกอย่างอิสระมากมาย ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งของการมาเข้าใช้พื้นที่ในการพักผ่อนหย่อน และยังสามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับการใช้พักผ่อนหย่อนใจของตนเอง การใช้เวลาว่างในการพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน แสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่มีร่วมกัน ซึ่งคุณค่า เป็นรูปแบบที่ทำให้กลุ่มหมากรุกจีนสามารถมาร่วมตัวกันได้ ด้วยการที่มีมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความต้องการเพื่อน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นเมื่อมีการรวมกลุ่มกันเล่นย่อมเกิดความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ลดความตึงเครียดซึ่งเป็นคุณค่าของการพักผ่อนหย่อนใจ

การอภิปรายผล

1. การพักผ่อนหย่อนใจเวลาที่แสดงออกถึงคุณค่า

ในแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนหย่อนใจ การนิยาม การให้ความหมายล้วนแต่ไปในทิศทางที่กล่าวว่าการพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure) เป็นการใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมที่มีความอิสระ การกระทำที่ไม่ถูกบังคับ ในการพักผ่อนหย่อนใจในบริบทของชาวกรีก แม้ว่าการพักผ่อนหย่อนใจถูกจำกัดอยู่ที่ชนชั้นหนึ่งที่สามารถมีแรงงาน(ทาส)ทำให้ตนสามารถมีเวลาว่างในการพักผ่อนหย่อนใจได้ แต่สิ่งหนึ่งที่แสดงออกมาในเวลาว่างของชาวกรีกก็คือ ความหมายในเชิงคุณค่าที่มองว่าการพักผ่อนหย่อนใจเป็นคุณค่าที่สูงที่สุดในชีวิต หรือ ในการพักผ่อนหย่อนใจของชนชั้นปกครอง หรือชนชั้นสูงในยุค Renaissance ยุคอุตสาหกรรม แม้ว่าจะเป็นการแสดงออกในการพักผ่อนหย่อนใจในการใช้สิ่งที่หรูหรา ฟุ่มเฟือย แต่ก็ยังเป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากชนชั้นที่จะแสดงออกถึงการเลือกคุณค่าในสิ่งที่ดีที่สุดให้แก่ตน ทำให้เห็นว่าแม้ว่าการพักผ่อนหย่อนใจในยุคกรีกก็ดี หรือ ในชนชั้นปกครอง มีสิ่งที่คล้ายคลึงคือการพักผ่อนหย่อนใจที่เป็นคุณค่าของกลุ่ม ในสังคมสมัยใหม่การให้คำนิยามการพักผ่อนหย่อนใจในการเลือกกิจกรรมที่ทำให้เกิดคุณค่าให้แก่ตน แม้ว่าแต่ละบริบทจะมีความคิดเรื่องคุณค่าของการพักผ่อนหย่อนใจแตกต่างกันแต่ทุกกลุ่ม ทุก

ระดับ ตระหนักถึงคุณค่านั้นๆ ซึ่งคุณค่าทำให้คนสามารถมาร่วมกลุ่มกันได้ และเกิดการมีคุณค่าร่วมกัน มีเป้าหมายเหมือนกัน

ในกลุ่มหมากรุ๊กจิ้น ก็เกิดจากการรวมกลุ่มของคนที่มีคุณค่าในโดยเห็นว่า คุณค่าของหมากรุ๊กจิ้น คุณค่าของการมาสวนสาธารณะ นำมาซึ่งการมีคุณค่าร่วมกันที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและเล่นหมากรุ๊กจิ้นด้วยกันจนเกิดความสัมพันธ์ และการเล่นหมากรุ๊กจิ้นร่วมกับคนอื่น กลุ่มหมากรุ๊กยังแสดงให้เห็นว่าการเล่นหมากรุ๊กจิ้นต้องเล่นร่วมกับคนอื่น ๆ จึงเกิดความสนุก และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ

2. การพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มหมากรุ๊กจิ้น เวลาว่างที่ต่างกันเป็นรูปชีวิตในสังคมเมือง

ในการมาเล่นหมากรุ๊กจิ้นของสมาชิกแม้ว่าในกลุ่มจะมีช่วงเวลาในการมาเล่นในช่วง 6 โมงเย็นถึงสามทุ่ม แต่ทุกคนไม่ได้มาพร้อมกันเหมือนการทำงานที่ต้องเข้างานตรงเวลา เนื่องจากการมาเล่นหมากรุ๊กจิ้นเป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่เป็นเวลาที่ไม่มีการเหน็ดเหนื่อย (Leisure as Unobligate Time) จึงไม่มีการบังคับในรูปแบบของเวลาที่มาเล่น และมีอิสระในการกระทำ

สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มหมากรุ๊กจิ้น อย่างเช่น อาเจ็กมั่ง อาเจ็กตั้งกวย อาเจ็กหมาน้อย อาเจ็กหนีไปซ่อน ซึ่งล้วนเป็นคนที่ไม่ได้ทำงานแล้ว และไม่มีภาระหน้าที่จากงาน (work) ที่สามารถมาพักผ่อนหย่อนใจได้อย่างมีอิสระ ซึ่งแตกต่างจาก อาเจ็กหยูกวง อาเจ็กหนับที่ยังประกอบอาชีพส่วนตัว และงานออฟฟิศอยู่ ไม่สามารถมาสวนลุมพินีได้อย่างมีอิสระโดยต้องคำนึงถึงงานที่ตนทำด้วยว่าสามารถจัดการเวลาว่างเวลาไหน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนมาเล่นหมากรุ๊กจิ้นมีความแตกต่างกันในการมาเล่น โดยพิจารณาที่การพักผ่อนหย่อนใจเป็นเวลาที่ไม่มีการเหน็ดเหนื่อย การมาเล่นหมากรุ๊กจิ้นแสดงให้เห็นถึง “ความเหมือน” ในการใช้เวลาในการมาเล่นในกลุ่มคือในช่วง หกโมงเย็นถึงสามทุ่ม แต่ในความเหมือนก็มี “ความต่าง” ที่เกิดจากเงื่อนไขในเรื่องเวลาจากภาระหน้าที่ที่ทำ คนหนึ่งทำงานออฟฟิศ คนหนึ่งทำอาชีพส่วนตัว หรือคนที่ไม่ได้ทำงาน แต่ยังคงมีภาระต้องรับส่งหลานก่อนแล้วค่อยมา ทำให้เห็นรูปแบบชีวิตในสังคมเมืองที่คนมีเวลาที่แตกต่างกัน จากอาชีพที่หลากหลายในสังคมเมือง

3. การใช้พื้นที่แบบชุมชนสู่พื้นที่สาธารณะแบบสังคมเมือง

กลุ่มคนเล่นหมากรุกจีนส่วนใหญ่ได้ผ่านประสบการณ์ การมีส่วนร่วมกับการใช้พื้นที่สาธารณะในการเล่นหมากรุกจีนแบบชุมชน ที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่อยู่คู่กับชุมชน เช่น ร้านกาแฟ ตามตรอกซอกซอย ตามแผงลอยในตลาด พื้นที่ในตลาดของชุมชน ซึ่งจัดเป็นพื้นที่แบบ Café (ที่หมายถึง การใช้พื้นที่ อย่างเช่น ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ในการแลกเปลี่ยนทางสังคม การติดต่อกับผู้อื่น) ซึ่งเป็นพื้นที่แบบเก่าที่หายไปสำหรับกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน และเกิดพื้นที่แห่งใหม่ ที่ใช้ในการเล่นหมากรุกจีน คือ สวนลุมพินีซึ่งเป็น ที่เป็นพื้นที่สาธารณะ เป็นการ ใช้พื้นที่แบบ Square (การใช้พื้นที่สาธารณะที่แสดงถึงการเป็นเจ้าของร่วมกันที่ถูกรักษาโดยรัฐ เช่น สวนสาธารณะ อุทยานแห่งชาติ)

สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้พื้นที่แบบชุมชนสู่พื้นที่สาธารณะสังคมเมือง คือ การเจริญเติบโตของเมือง การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร สภาพเศรษฐกิจ รูปแบบชีวิตคนี่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งหมดนี้ผู้วิจัยมองจากการเกิดขึ้นมาของสวนลุมพินีนั้นพิจารณาจากแนวคิด ของการเกิดขึ้นมาของสวนลุมพินี จากพระราชดำริของรัชกาลที่ 6 ถึงการเปิดใช้ในรัชกาล 7 ที่ต้องการให้สวนลุมพินีเป็นพื้นที่ของการพักผ่อนหย่อนใจเสมือนสังคมสมัยใหม่ มีการจัดการ ตกแต่ง การออกแบบ การบำรุงรักษาสถานที่ ของทางภาครัฐตลอดมา จนทำให้มีสวนลุมพินีที่เป็นสวนสาธารณะแห่งแรกของกรุงเทพมหานคร และเป็นพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ เป็นพื้นที่สาธารณะในแบบสังคมเมือง ที่เกิดจากการพัฒนาสังคมให้มีความทันสมัย มีส่วนทำให้การใช้พื้นที่สาธารณะแบบเก่าสูญหายหรือหมดความสำคัญลงไป การเกิดขึ้นของสวนลุมพินี เป็นการแยกพื้นที่การพักผ่อนหย่อนใจออกจากพื้นที่งาน พื้นที่อยู่อาศัย(Living areas) และยังเป็นการสร้างพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจขึ้นมาใหม่ โดยการบอกว่าอะไรเป็นพื้นที่ในการพักผ่อน(Leisure areas) ส่วนไหนคือพื้นที่ทำงาน (Work areas) ในการเกิดสวนลุมพินีขึ้นมาเป็นการแสดงออกถึง พื้นที่ที่กำหนดโดยภาครัฐว่าเป็นพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจทำให้คนเห็นความสำคัญ ทำให้พื้นที่แบบชุมชนที่เป็นพื้นที่แบบเก่าถูกดบังความสำคัญลงไปด้วยในตัว เมื่อการใช้พื้นที่เปลี่ยน ความคิดของคนก็เปลี่ยน คนเล่นหมากรุกจีนที่มาสวนลุมพินีต่างกล่าวถึง ความสดชื่น ความโล่งสบาย ความสะดวกสบาย ความไม่แออัดของสวนลุมพินีที่แตกต่างจากร้านน้ำชา-กาแฟ การเกิดขึ้นของสวนลุมพินีได้ดบังและแทนที่พื้นที่แบบเก่าของคนเล่นหมากรุกจีน โดยรัฐเข้ามามีบทบาทในการทำให้พื้นที่รูปแบบเก่า สูญหายและหมดความสำคัญลงทั้งด้านความคิดและการกระทำ

4. เส้นที่สวนลุมพินีผ่านกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน : อากาศ พื้นที่โล่ง ความ สะดวกสบาย

แนวคิดเกี่ยวกับสวนสาธารณะ(Public park) ในด้านของหน้าที่ๆจะตอบสนองความต้องการของสังคม ในเรื่องอากาศที่ๆเกิด อากาศบริสุทธิ์ มีการจัดสภาพแวดล้อมคงความเป็นธรรมชาติไว้ สวนสาธารณะคือพื้นที่ๆถูกออกแบบขึ้นมาการนี้ โดยที่ที่มีการจัดและการปรับแต่ง มีที่ตั้งอยู่บนที่สามารถเดินทางไปมาได้อย่างสะดวก สวนสาธารณะโดยทั่วไปจะเกิดขึ้นเคียงคู่กับนครเมืองใหญ่ที่ขาดพื้นที่เปิดโล่ง และการเป็นพื้นที่โล่งที่มีจัดภูมิทัศน์ เป็นที่คลายความเมื่อยล้า ใช้เพื่อเพิ่มความสดชื่น พื้นฟูร่างกาย และจิตใจ มีการจัดห้องน้ำ ร้านค้าให้คนที่มาใช้ได้รับความ สะดวกสบาย อากาศดี เพื่อให้คนในเมืองหนีความแออัด ลดความตึงเครียด สร้างความเพลิดเพลิน (Conway, 2009)

4.1 อากาศและบรรยากาศดี สวนลุมพินีถูกจัดและตกแต่งจากโดยภาครัฐ ให้เกิดความเหมาะสมแก่การพักผ่อนหย่อนใจ การจัดให้มีพื้นที่กว้าง ภายในมีทางเดินที่ใหญ่ และมี ต้นไม้ต่าง ๆ นานาพันธุ์ให้ความร่มรื่น มีการตกแต่งและการปรับแต่งทางภูมิทัศน์ ตามแนวคิดของ สวนสาธารณะที่ให้คงความเป็นธรรมชาติไว้ สวนลุมพินีเองก็มีการจัดภูมิทัศน์จากทางภาครัฐอยู่ เสมอ ยกอย่างเช่น เกาะลอยที่อยู่ใกล้กับกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน สระน้ำขนาดใหญ่ใจกลางสวน ลุมพินี บริเวณโดยรอบกลุ่มหมากรุกจีนก็ถูกปรับแต่งไปด้วยต้นไม้ต่างๆ เป็นองค์ประกอบที่สร้าง บรรยากาศให้แก่มกลุ่มคนเล่นหมากรุกจีน การรักษาสภาพแวดล้อมของเจ้าหน้าที่รัฐส่งผลให้ภายใน มีอากาศดีจากต้นไม้ต่างๆช่วยให้คลายความร้อนให้แก่สมาชิกในกลุ่ม และสามารถที่จะหลีกเลี่ยง หนี ความแออัด จากที่บ้าน หรือการใช้พื้นที่แบบเก่าในการเล่นหมากรุกจีน อย่างเช่น ตามร้านน้ำชา กาแฟ ตามแผงขายของในตลาด ตามอาคารบ้านเรือน และเนื่องจากที่สวนลุมฯมีขนาดใหญ่ สามารถรองรับคนเป็นจำนวนมาก ทำให้กลุ่มคนที่มาเล่นหมากรุกจีนสามารถพบเจอคนมากหน้า หลายตาแก่ผู้มาเล่นหมากรุกจีนในแต่ละวัน ในเรื่องอากาศดีเป็นที่ยอมรับของทุกคนในกลุ่มและมี สมาชิกคนหนึ่งถึงขั้นกล่าวว่า “ชอบมาที่สวนลุมแม้บางวันจะไม่ได้เดินหมากรุกก็ไม่ใช่ไร แค่มา สูดอากาศก็ดีต่อสุขภาพแล้ว” หรือบางคนพูดถึงบรรยากาศที่แตกต่างจากการเล่นตามตลาดสด ที่ ทั้งอึดอัดและเหม็นน้ำจากร่องน้ำ มาที่สวนลุมฯอากาศดีกว่า และกิจกรรมที่มีให้เลือกมากมาย

4.2 การเดินทางสะดวก ของสวนลุมพินีนั้นนอกจากอยู่ใจกลางเมืองแล้ว ยังมี การคมนาคมที่สามารถนำผู้คนที่เข้ามาใช้บริการได้หลากหลายพื้นที่ คนที่มาเล่นหมากรุกได้รับ

ความสะดวกสบายจากการเดินทาง การมาเล่นที่สวนลุมพินี ซึ่งสามารถเดินทางไปมาได้หลายช่องทาง เช่น รถโดยสารประจำทางที่เหล่าสมาชิกในกลุ่มนิยมใช้บริการ รถไฟฟ้าใต้ดิน รถยนต์ส่วนบุคคล ทั้งรถยนต์และรถจักรยานยนต์ รวมถึงรถไฟฟ้าและรถรับจ้างไม่ประจำทางต่างๆ อย่างที่อแจ็กมั่ง ได้พูดถึงความสบายในการมาสวนลุมฯว่า แม้ว่าตนจะอยู่ใกล้แต่ชั่วโมงเร่งรีบในช่วงเย็นถ้าขับรถมาจากคลองเคเตที่ปกติรถไม่เยอะขับรถยนต์ส่วนตัวมาไม่เกิน 20 นาทีถ้าที่รถติดกับต้องใช้เวลามาสวนลุมฯเป็นชั่วโมง เลยอาศัยรถไฟฟ้าใต้ดินที่มีความสะดวกสบาย หรือว่าถ้าบางวันอยากประหยัดก็สามารถนั่งรถประจำทางมาได้เพราะมีหลายสายที่ผ่าน เป็นหนึ่งแนวคิดของสวนสาธารณะที่จัดสร้างให้อยู่กลางใจเมืองและคมนาคมสะดวก ทำให้คนสามารถเดินทางมาหลายช่องทาง

4.3 ความหลากหลายและความอิสระในกิจกรรม ความอิสระเป็นแนวคิดหลักของการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งการพักผ่อนหย่อนใจเป็นเวลาที่ไม่มีใครบังคับ เวลาที่ไม่มีภาระหน้าที่ สมาชิกในกลุ่มหมากรุ๊กจินไม่ได้มาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจในการเล่นหมากรุ๊กจินเท่านั้น บางส่วนได้เลือกทำกิจกรรมอื่นๆร่วม ด้วยเช่น การนอนหลับ การรับประทานอาหาร การนั่งพักผ่อน การเดิน การรำไทเก๊ก การนั่งจิบน้ำชา การพบพูดคุย รวมถึงกิจกรรมทางสังคมอื่นๆ สามารถที่จะทำกิจกรรมตอนไหนก็ได้ตามใจตนเอง บางเวลาที่คนอื่นยังไม่มากก็ไปทำกิจกรรมที่กลุ่มอื่นได้

4.4 มีสิ่งอำนวยความสะดวก การมาเล่นหมากรุ๊กจินเป็นเกมที่ต้องใช้เวลาเล่น คนเล่นต้องอยู่ที่สวนลุมพินีเป็นเวลานาน จึงจำเป็นต้องกิน ขับถ่าย ซึ่งสิ่งที่เป็นในชีวิตของทุกคน โดยเฉพาะคนในกลุ่มหมากรุ๊กจินส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุบางคนมีปัญหาเรื่องระบบขับถ่ายหรือมีความจำเป็นอื่น สวนลุมพินีสามารถรองรับความต้องการขั้นพื้นฐานของคนเหล่านี้ได้ เช่น ในเรื่องการกินจะมีซุ้มขายของด้านในและด้านหน้าทางเข้า หรือสามารถนำอาหารเข้ามารับประทานในสวนลุมพินีได้ มีทั้งกินไปเล่นไป การขับถ่ายมีห้องน้ำติดตั้งไว้หลายแห่งและอยู่ใกล้กับกลุ่มคนเล่นหมากรุ๊กจินไม่เกิน 50 เมตร

5. การใช้พื้นที่สวนลุมฯเสมือนการใช้พื้นที่บ้าน

การใช้พื้นที่ของกลุ่มหมากรุ๊กจิน มีการปรับพื้นที่และการใช้ที่แสดงออกถึงความเป็นส่วนตัว เหมือนกับการใช้พื้นที่ของบ้าน ซึ่งการใช้พื้นที่ทำให้เห็นภาพที่ทำให้เห็นว่าตรงกับเงื่อนไขของความเป็น”ส่วนตัว” (Private) ที่หมายถึง การที่เป็นส่วนของคนใดคนหนึ่งซึ่งไม่ใช่ส่วนที่

เป็นของสาธารณะ (dictionary.reference, 2010: online) หรือการใช้ได้แค่เพียงบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น (macmillandictionary, 2010: online) คำว่าส่วนตัวยังหมายถึง ขอบเขตที่อยู่อาศัยของตนเอง เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยการใช้พื้นที่ที่เป็นสาธารณะ ที่ตรงข้ามกับส่วนรวมหรือสาธารณะ (Public) ที่หมายถึง บางสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อคนทุกคน จะถูกใช้ในเชิงความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ (Mitrasivovic, 2006) การใช้พื้นที่ในกลุ่มมหากรุจินจะมีทั้งภาพของ “ส่วนตัว” และ “ส่วนรวม” ปะปนกัน

การใช้พื้นที่ของกลุ่มมหากรุจินจะมีความเป็นส่วนตัวที่มีการใช้ให้เกิดเหมาะแก่ความพอใจของเขา การมีความอิสระในพื้นที่ เวลาที่จะการกิน จะนอน นั่ง โดยเฉพาะในมุมของการพักผ่อนหย่อนใจอย่างมีความเป็นส่วนการใช้ที่เสมือนเป็นพื้นที่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีเป็น “ส่วนตัว” (private) เหมือนในขอบเขตที่อยู่อาศัยของตน ที่อาจจะนั่งดูทีวี นั่งฟังวิทยุไปด้วย พร้อมกับรับประทานอาหารไปพร้อมกันก็ย่อมได้ เขาจะปิด-เปิดไฟเวลาไหนก็สามารถทำได้เช่นกัน ซึ่งแตกต่างกับการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public space) ในเวลาใช้เราต้องคำนึงผลกระทบต่อบุคคลอื่นด้วย อย่างสวนสาธารณะในต่างประเทศไม่มีในรายงานใดที่ปรากฏว่ามีการใช้ที่คนสามารถนำกาต้มน้ำไฟฟ้าไปชงน้ำชาและใช้ไฟฟ้าและมีการจ่ายค่าไฟแบบเหมาจ่ายรายเดือนไปด้วย ซึ่งการใช้พื้นที่ของกลุ่มมหากรุจินมีความแตกต่างจากที่อื่นๆ สวนสาธารณะมักมีการใช้โดยจะมีการออกระเบียบออกข้อกำหนดการใช้พื้นที่ต่างๆ เพื่อที่ส่วนรวมจะได้มีความเข้าใจและใช้ได้ตรงกัน เช่น ในการใช้สวนสาธารณะไม่ควรนอนบนโต๊ะม้าหิน ไม่ปรับแต่งเคลื่อนย้ายสิ่งของต่างในสวน ฯลฯ และการจัดการบนพื้นที่สวนสาธารณะอย่างในต่างประเทศการดูแลจึงเป็นหน้าที่ของภาครัฐ

แต่ในการใช้พื้นที่ของกลุ่มมหากรุจินมีลักษณะเฉพาะที่เกิดในสวนชุมชน กล่าวคือ มีทั้งการใช้และการปรับพื้นที่ให้เกิดความเป็นส่วนตัวและการใช้งานของกลุ่ม มีการปรับพื้นที่โดยนำโต๊ะม้าหินมานั่งเล่นมหากรุจิน นำร่มไว้บังแดดมีผ้าใบมากันฝน นำตู้เหล็กมาจัดวางไว้เพื่อเก็บของใช้ต่างๆ ของกลุ่ม โดยที่คนนอกกลุ่มหรือที่ไม่ได้เป็นสมาชิกเข้ามาใช้อุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้ได้ ประกอบกับภาพของการใช้พื้นที่ เช่น มีการทำความสะอาดพื้นที่ของตน มีคนดูแลและจัดการกลุ่มด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันหรือมีให้ค่าตอบแทนเป็นจำนวนเงินและตามความเหมาะสม การใช้อุปกรณ์ต่างๆ การนำถ้วยชาม มาใช้ในการกินอาหารไปด้วย มีการซักล้างสิ่งของ อย่างเช่น ถ้วยชาม กาแฟ มีการเลือกที่จะนั่งนอนอย่างมีอิสระ การนำวิทยุมาฟัง ได้สร้างขอบเขตของพื้นที่ส่วนตัวขึ้นที่คนอื่นไม่สามารถเข้ามาใช้ได้ เป็นสิ่งที่แตกต่างจากแนวคิดพื้นที่สาธารณะ ที่หมายถึงการใช้โดยพื้นที่ร่วมกัน ไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นเจ้าของ ในกระบวนการนี้ที่สวนชุมชนยังมีเจ้า

หน้ารัฐเข้ามาเกี่ยวข้องรับรู้ว่ามี การจ่ายเงินค่าไฟเสมือนการใช้ไฟฟ้าที่บ้านซึ่งแต่ละเดือนจะต้องจ่ายเป็นค่าการใช้ด้วยเช่นกัน

ภาพของการปรับและใช้พื้นที่ต่างๆที่กลุ่มหมากรุจจีนกระทำจึงเสมือนการทำงานพื้นที่บ้านที่กลุ่มหมากรุจจีนสามารถใช้ได้ตามใจตนเองและมีความเป็นส่วนตัว และเกิดภาพซ้อนทับระหว่างพื้นที่บ้านและพื้นที่สาธารณะ แม้ว่าจะมีการใช้ได้เสมือนบ้านแต่ความเป็นจริงแล้วขอบเขตของความเป็นสาธารณะยังมีอยู่ การที่คนจากกลุ่มอื่นสามารถเข้ามาใช้พื้นที่โดยไม่ต้องขออนุญาต แต่คนกลุ่มอื่นก็ไม่สามารถที่ใช้ตู้เก็บของร่วมกับกลุ่มหมากรุจจีนได้หรือเข้ามาดื่มน้ำชาของกลุ่มได้ เพราะเป็นน้ำชาสาธารณะ การใช้นี้ทำให้เป็นการนิยามที่ทำให้เกิดภาพที่ซ้อนทับกันระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ใช้เสมือนบ้านหลังที่สอง หรือนิยามได้ว่าการใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มหมากรุจจีนคือการใช้ "พื้นที่สาธารณะแบบไทย" ซึ่งถ้าจะนำแนวคิดหรือความหมายของคำว่า "สาธารณะ" ในนิยามในภาษาอังกฤษที่มีที่มาจากความคิดมุมมองของชาวต่างชาติ ที่หมายถึง "สิ่งที่เป็นของส่วนรวม" มานิยามในบริบทของสังคมไทยได้ยากเพราะความหมายและบริบทการใช้มีการเปลี่ยนแปลง สั้นไหล ซ้อนทับกันอยู่ตลอดเวลา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กิมเล้งใต้ซือ อังตี. เกมส์กลหมากถูกจีน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา, 2534.

เกศแก้ว ศรีงาม. ความแตกต่างของการใช้เวลาว่างในกิจกรรมนันทนาการของเยาวชนไทย.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

แจ่ม สุนทรเวช. พระราชกรณียกิจที่สำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ :

องค์การคำของคุรุสภา, ศึกษาภัณฑ์พานิชย์, 2512.

ต๋อ ปากน้ำ. เรียนลัดหมากถูกไทย. กรุงเทพฯ: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, (ม.ป.ป.).

มหาวิทยาลัยครุหนานจิงและมหาวิทยาลัยครูฮันฮุย. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีน. กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์สุขใจ, 2550.

วีรยุทธ ศรีสุวรรณกิจ. การพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตกของชนชั้นนำสยามพ.ศ 2445-2475.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2549.

สมบัติ กาญจนกิจ. นันทนาการชุมชนและโรงเรียน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2535.

สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร กองผังเมือง. สวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ. กรุงเทพฯ:

งานผลิตสื่อการเรียนการสอน, 2536.

ส.พลายน้อย. เกร็ดโบราณคดีประวัติศาสตร์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อักษรการพิมพ์. บ.รวม

สาส์น, 2534.

ส.เสถียรสุด. ประวัติวัฒนธรรมจีน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง

ประเทศไทย, 2516.

อานุกูญง. สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2551.

อานุกูญง. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551.

อานุกูญง. สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2551.

อานุกูญง. สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2552.

อาณาจักรมน้อย. สัมพันธ์, 13 สิงหาคม 2551.

อาณาจักรหญิงงาม. สัมพันธ์, 6 ตุลาคม 2551.

อาณาจักรไอ้. สัมพันธ์, 20 มกราคม 2550.

เฮียหนับ. สัมพันธ์, 4 ธันวาคม 2552.

Sky sport team. หมากรูกไทย-สากล. กรุงเทพฯ: สกายบุ๊กส์, 2550.

ภาษาอังกฤษ

Altman, I. and Zube, E.H. Public places and spaces. Vol.10. New York: Plenum Press, 1989.

Borsary, P. A history of leisure. New York: Palgrave MacMillan, 2006.

Clark, P. The European City and Green Spaces. United state: Ashgate, 1944.

Conway, H. Park and people the social functions, In Woudstra, J. and Fieldhouse, K. (ed.), The Regeneration of Public parks, pp.8-19. London: Taylor and Francis, 2000.

Edginton, C.R., et al. Leisure and life satisfaction: Foundational perspectives. 3rd ed. McGraw Hill: 2002.

French, J.M. Urban green: City parks of the western world urban green. Dubuque, Iowa: Kendall-Hunt Publishing, 1973.

Freysinger, V.J. The dialectics of leisure and development for women and men in mid-life: An interpretive study. Journal of Leisure Research 27(1995): 61.

Haywood, L. And Others. Understanding Leisure. 2nd ed. England: Stanley Thornes, 1995.

Jarvie, G. and Maguire, J. Sport and leisure in social thought. London: Routledge, 1994.

Jenkins, J.M. and Piqram, J.J. Encyclopedia of leisure and outdoor recreation. London: Routledge, 2003.

Kraus, R. Recreation and leisure in modern society. 3rd ed. United state: Scott, Foreman and Company, 1984.

Mitrasivovic, M. Total Landscape, Theme parks, public space. United state: Ashgate, 2006.

Molina, G.E Leisure meanings in a rural community of Costa Rica. [Online]. 1999.
Available from: <http://proxy.car.chula.ac.th> [2009, May 20]

Rojek, C. Capitalism and leisure theory. London: Tavistock Publication, 1985.

Sharrock, W, Hughes, J. and Martin, P. Understanding Modern sociology. London: Sage Publication, 2003.

Thailand. Bangkok metropolitan administration (BMA). Thai sport manual: Understanding and Enjoying Thai sports. (n.p.), 2004.

Available from : <http://ancientchess.com> [2010, January 10]

Available from : <http://dictionary.reference.com> [2010, April 23]

Available from : <http://history.chess.free.fr/enigma.html> [2009, August 26]

Available from : <http://history.chess.free.fr/origins.html> [2009, August 28]

Available from : <http://th.wikipedia.org> [2009, January 23]

Available from : <http://www.macmillandictionary.com> [2010, April 23]

Available from : <http://www.thaibg.com> [2009, March 20]

Available from : <http://www.za-on.com/bluesky> [2009, September 10]

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ประวัติสวนลุมพินี

เมื่อ พ.ศ.2468 ปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นช่วงที่ สงครามโลกครั้งที่ 1 สงบลงไม่เท่าไร ช่วงที่บ้านเมืองเผชิญวิกฤตการณ์ใหญ่หลวง เนื่องมาจาก สถานการณ์อันตึงเครียด เศรษฐกิจเสื่อมโทรมหลังสงครามโลก ซึ่งเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นกับประเทศ ต่างๆน้อยใหญ่ ที่ล้วนประสบภัยแห่งความฝืดเคืองย่อยยับไปด้วยกัน

ประเทศไทยแม้ว่าจะจะเป็นดินแดนของชาติเล็กๆ มีภูมิประเทศที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ก็จริง แต่ก็ได้รับผลกระทบกระเทือนจากสภาวะหลังสงครามด้วย เพราะเมื่อประเทศทางตะวันตกแทบ ทุกแห่งเกิดความปั่นป่วน ทำให้ภาวะตลาดการค้าซึ่งเกี่ยวโยงกันทั่วหยุดชะงัก กระแสการเงินซึ่งไม่ มีโอกาสหมุนเวียนอย่างเคย ทำให้นายทุน พ่อค้า เกิดสภาพชะงักกิจการทั้งหมด ภาคธุรกิจ บริษัท ห้างร้านและโรงงานใหญ่ๆ ต้องเลิกล้มกิจการลงตามๆกัน ส่วนทางภาครัฐบาลภายใต้การปกครอง ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการเงินอันเป็นหลักฐานะของบ้านเมือง ก็มีสภาพ เหมือนเรือที่เทียบแปรไปเหมือนกัน มีการประชุมคิดวิธีแก้ไขกันในเรื่องงบประมาณที่ต้องถูกตัด ทอนลงอย่างไม่เป็นมาก่อน

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจครั้งนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากมหาสงครามโลกเป็นต้นเหตุ ในช่วง สงครามโลกอุบัติขึ้นใหม่นั้น บรรดาประเทศคู่สงคราม และประเทศใกล้เคียงที่เคยผลิตสินค้า ประเภทเครื่องอุปโภคยานาชนิดต่างๆก็เริ่มระมัดระวังตัว หันไปผลิตเครื่องอาวุธสำหรับเตรียม ป้องกันประเทศ ส่วนประเทศที่ไกลห่างจากสงคราม และมีทุนหมุนเวียนภายในดี คืออเมริกา กับ ญี่ปุ่น ซึ่งบำเพ็ญตนเป็นนักอุตสาหกรรมและนักการค้าผู้ยิ่งใหญ่ ก็ส่งสินค้าของตนออกตีตลาดโลก จนสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศตนได้อย่างมั่งคั่ง

เมื่อสงครามโลกสงบลง เหล่าประเทศคู่สงคราม ต่างก็อ่อนเพลียชบเซาจากการรบราฆ่า ฟันกันมาตลอดเวลาห้าปี จึงต่างก็บังเกิดอาการเสื่อมโทรม ทั้งทางงานและจิตใจ โรคเศรษฐกิจ ตกต่ำจึงเกิดขึ้น ประเทศที่ค่อยฟื้นตัวจากสงครามก็หันมาจับงานด้านอุตสาหกรรม, ชนิดที่ตนถนัด ดังเดิม ของที่ขาดยามสงครามเริ่มถูกผลิตออกมา จนมีการแข่งขันทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ

จนเกินความต้องการ ยิ่งนานวันเข้าสินค้าเหล่านี้ก็เริ่มล้นตลาด ผู้ผลิตจึงต้องลดราคา ประเทศที่ไม่เคยกระทบกระเทือนอย่างญี่ปุ่น อเมริกา ก็ไม่ได้หยุดการผลิตสินค้าที่ขึ้นหน้าของตนทำให้เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้สินค้าล้นตลาดยิ่งขึ้น ประเทศที่เคยรับซื้อก็อึดตัว โรงงานอุตสาหกรรมเริ่มผลิตน้อยลง พวกทุนน้อยก็ล้มเลิกกิจการไปที่ยังพอมีทางระบายสินค้าออกไปได้ ก็มีการปรับกลยุทธ์ เช่น ลดค่าแรงงาน เกิดกรรมกรว่างงาน เศรษฐกิจตกต่ำจึงแผ่อาณาเขตไปทั่วถึงกัน

ประเทศไทยในสมัยนั้น การศึกษานับว่าค่อนข้างล่าช้าอยู่เป็นอันมาก นักการคลังที่สามารถรู้สถานการณ์ของเศรษฐกิจของโลกก็มีอยู่น้อย ทำให้ยากที่จะมีใครรู้ถึงวิกฤตของประเทศชาติอย่างแท้จริง เมื่อเกิด ปัญหาที่กระทบไปทั่ว จนทำให้คนเริ่มออกมาโทษว่าบ้านเมืองเป็นเช่นนี้เพราะรัชกาลที่ 6 ให้เงินไปในความสุขสำราญส่วนตัว และให้บำเหน็จรางวัลข้าราชการบริพารจนเกินควร ประกอบด้วยยังมีเสียงจากกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งซึ่งมิได้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ฉวยโอกาสออกมาวิจารณ์ ว่าเกิดจากพระองค์ทรงมัวแต่เพลิดเพลินไปกับความหรูหราฟุ่มเฟือย ตั้งแต่เริ่มครองราชย์ เช่น การปรับปรุงการแต่งการของข้าราชการทหารพลเรือนในกระทรวงต่างๆทั้งในพระราชสำนัก ให้มีเครื่องแบบประจำหมู่เหล่า ทบวงกรม วิจารณ์ในเรื่อง การสร้างอาคารสถานที่สำหรับสำนักราชการหรือสถาบันการศึกษาใหม่ ซึ่งเป็นความไม่จำเป็นเพราะในครั้งโบราณก็อาศัยตามโรงเรียนในวัด , การปรับปรุงกองทัพบก เรือ การก่อตั้งกองบินซึ่งมีเป็นหน่วยแรก , การตั้งกองเสือป่า การขยายคมนาคมและการสื่อสาร , การเปิดเส้นทางรถไฟเพิ่มทั้งสายเหนือ สายใต้ , การเกิดไปรษณีย์โทรเลขโทรศัพท์และไฟฟ้า ที่กล่าวมาเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินของแผ่นดิน เป็นจำนวนมาก ที่เริ่มจากเสียงลือ จนขยายวงกว้างไปเรื่อยๆ

รัชกาลที่ 6 แม้ว่าจะได้รับรู้เรื่องกระแสการวิจารณ์การทำงาน ก็ไม่ได้ใช้อำนาจที่จะเอาผิดหรือถือโทษ เช่น ไม่เคยลงโทษนักวิจารณ์ทางหนังสือพิมพ์ ไม่เคยสั่งปิดโรงพิมพ์ หรือใช้อำนาจจัดการผู้ที่รุกรานเกินจริง มุ่งแต่จะฟื้นฟูสภาพทางเศรษฐกิจเท่านั้น โดยมีข้อทรงคิดโดยสรุปคือ 1. รีบแก้ปัญหาโดยเร็วก่อนที่กระแสเงินจะเริ่มฝืดเคืองลงกว่านี้ 2. ประหยัดค่าใช้จ่าย 3. ต้องได้รับความร่วมมือทั้งในและต่างประเทศ 4. วางโครงการที่ดีให้เพื่อนบ้านสนใจ 5. อดทนต่อกระแสต่อต้านที่นับวันยิ่งมากขึ้น ย้อนกลับไปการใช้เงินในการพัฒนาประเทศเพื่อให้ทันสมัยนั้น มีมาในช่วงมีรัชกาลที่ 5 ที่พระองค์ทรงใช้เงินเป็นจำนวนมากในการเสด็จไปเจริญสัมพันธไมตรีในต่างประเทศ รวมถึงการสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมที่งบประมาณที่ใช้ในช่วงแรกราวๆ 3 ล้านบาท แต่นานๆไปเมื่อสร้างแล้วจนถึงสิ้นรัชกาลที่ 5 ลง ก็ยังสร้างไม่เสร็จดี ค่าก่อสร้างที่ต้องเพิ่มจนทำให้เสร็จสิ้นรวมเป็นเงินประมาณ 11 ล้านบาทเป็นสิ่งที่รัชกาลที่ 6 ทรงไม่เห็นด้วยมาตั้งแต่เริ่มสร้าง

แต่ก็ไม่ได้โทษรัชกาลที่ 5 อย่างเดียว เพราะเบื้องหลังการสร้างมีพระบรมวงศ์ชั้นผู้ใหญ่บางพระองค์ สนับสนุนอยู่โดยไม่ได้คำนึงถึงข้อเสียของมันนั่นสิ้นส่วนหนึ่งจึงตกมาถึงรัชกาลที่ 6 ด้วย

เมื่อบ้านเมืองเกิดวิกฤตขึ้น พระองค์ทรงขึ้นแนวทางการแก้ปัญหาในการ **“จัดงานแสดง พิพิธภัณฑศิลป์กรรมแห่งชาติ”** โดยได้มีแนวคิดคิดปรับปรุงสืบเนื่องมาจาก ช่วงหลังปฏิวัติใหญ่ ทางการเมืองและอื่นๆในประเทศฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1791 ทำให้สภาพของเศรษฐกิจตกต่ำ โดยที่ รัฐบาลฝรั่งเศสได้เปิดการจัดการแสดงงานขึ้นที่เรียกว่า **“งานประกาศอิสรภาพแห่งการดำรงชีพ”** ซึ่งจุดมุ่งหมายครั้งนั้นก็ต้องทำให้ประชาชนยึดมั่นในอุดมคติเป็นอันหนึ่งอันเดียวต่อความเป็นเสรีชนแห่งระบอบประชาธิปไตยที่เพิ่งจะได้มาเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนมีเสรีในการดำเนินชีวิตในด้าน อาชีพหรือการค้าแต่ละประเภท แต่ละสถานที่ตามสมควรใจ ผลจากการปฏิวัติยังได้ก่อให้เกิดผลเสีย ต่างด้านความเสื่อมโทรมในสังคม แต่ฝรั่งเศสมีการจัดงานขึ้นอีกครั้ง คือ **“งานแสดงผล ผลิตอุตสาหกรรมแห่งชาติ”** ซึ่งได้เปิดแสดงเป็นครั้งแรกอย่างมโหฬารที่ถนน ของปีเดอมาร์ส ในกรุง ปารีส เมื่อเดือนกันยายน ปี 1798 และในครั้งนี้เองบรรดาศิลปกรรมต่างๆก็พลอยเกิดสิทธิ์อันพึง สงวนแต่ละบุคคลขึ้นพร้อมกันไปทั่ว ซึ่งรัฐบาลต้องอนุโลมให้มีการจดและครอบครองเอกสิทธิ์ต่อ ศิลปหัตถกรรมอุตสาหกรรม มิให้มีการคัดลอกปลอมแปลงหรือใช้ชื่อซ้ำ ผลก้าวแรกที่เกิดขึ้น คือ การเคารพสิทธิ์แห่งบุคคล แห่งการทำงานและการค้า ผลการแสดงดังกล่าวทำให้ฝรั่งเศสฟื้นฟู ฐานะและสภาวะของประเทศให้เจริญขึ้นทันตาจนถึงต้องเปิดการแสดงที่คล้ายคลึงกันนี้อีกราว 11 ครั้ง ระหว่างปี 1798-1849 เป็นระยะ การจัดการแสดงนั้นชาวอังกฤษได้จับจ้องดูเพื่อนบ้านอย่าง ใกล้ชิด สำหรับประเทศอังกฤษ ไม่ถึงสองปีจากงาน **“งานแสดงพิพิธภัณฑศิลป์สินค้า”** ครั้งที่ ยิ่งใหญ่ของฝรั่งเศส ทางอังกฤษเองก็จัดให้มีงานขึ้นที่ชื่อว่า **“งานแสดงผลผลิตอุตสาหกรรม และทรัพยากรของโลก”** ขึ้นเป็นครั้งแรกที่วังแก้ว ณ ไฮด์ปาร์กในกรุงลอนดอน เมื่อวันที่ 1 พ.ค. ค.ศ.1851 โดยที่สมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียกับเจ้าชายอัลเบิร์ตทรงเป็นประมุขผู้จัดและเปิดงาน เอง งานในครั้งนี้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ประชาชนทั่วโลกต่างหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศอังกฤษเพื่อ ชมงานครั้งนี้ไม่ขาดสาย ตลอดเวลาในการจัดงาน 21 วันมีคนเข้าชมถึง 6 ล้านคน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็น เงินถึงสามแสนห้าหมื่นหกพันปอนด์สเตอร์ลิงในการผ่านประตูโดมกระจกใหญ่เข้าไปชม ทำให้ประชาชนสภาพเงินหมุนเวียนอย่างมาก และสรรเสริญพระนางวิกตอเรียทรงเป็นราชานารีที่ผู้ ชาญฉลาด เป็นนักปกครองที่ยอดเยี่ยม ต่อมาอีกในระยะหลังๆเช่นในประเทศฝรั่งเศสบ้าง และ อังกฤษ อเมริกาบ้าง จนเป็นตัวอย่างของการแก้วิกฤตได้ดีและเป็นที่ยืนยันว่าการจัดงานสามารถ สร้างกระแสเงินที่หมุนเวียนได้พอที่จะช่วยสภาพการชะงักงันของตลาดได้

ทั้งนี้เองรัชกาลที่ 6 ทรงเห็นความสำคัญของการจัดงานในลักษณะนี้ที่จะเกิดผลดีต่อประเทศประกอบกับ ชาวไทยที่ยังห่างไกล ที่ได้รับการศึกษาตามหัวเมืองต่างๆ จะได้มีโอกาสนำผลิตผลอุตสาหกรรมต่างๆ และทรัพยากรนานาชนิดมาแสดงให้ชาวโลกรู้และมีทรัพย์สินพอจะช่วยตัวเองให้ชาติก้าวไปสู่ความเป็นอารยะประเทศโดยอาศัยทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ไม่แพ้ชาติอื่น และในโอกาสเดียวกันก็จะเป็นช่องทางให้คนไทยส่วนมากได้พบและศึกษาหาความรู้จากของจริงต่างๆ ที่จะแสดงไว้บริเวณงาน ส่วนชาวต่างชาติที่เข้ามาชมงานก็ดี หรือนำสรรพสินค้านานาชนิดเข้ามาประกวดกันตามคำเชิญชวนของรัฐบาล ก็จะได้เข้าใจสภาพของบ้านเมืองไทย คนไทยและฐานะความเป็นอยู่เสมือนเป็นการเปิดเมืองให้ทั่วโลกรู้จัก แล้วหนึ่งในปี พ.ศ.2468 เป็นปีที่พระองค์ได้เสวยราชย์ครบสิบห้าปี เป็นอภิลักขิตมงคลสมัยของบ้านเมือง และถือว่าการจัดงานนี้เป็นการเฉลิมฉลองราชสมบัติและสมโภชพระนครในคราวเดียวกัน และทำให้ประชาชนตื่นตาตื่นใจกับความแปลกใหม่ได้เห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ รอบตัว ทำให้เกิดความกระปรี้กระเปร่าในช่วงที่สภาวะการที่ตึงเครียดของบ้านเมืองได้ และ...เมื่อหลังจากการจัดงานสิ้นสุดลงสถานที่จัดงานนั้นก็มิมีแนวทางที่ทรงมอบให้เป็นสวนพฤกษชาติ สาธารณะสมบัติประจำชาติให้กับประชาชนพลเมืองได้ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจโดยเสรี ทั้งพืชพันธุ์ไม้นานาชนิดที่จะได้ปลูกประดับประดาไว้ในบริเวณสวนที่กว้างใหญ่ ที่สรรหารรวบรวมไว้แต่ละชนิดเพื่อให้เกิดคุณค่าและการเรียนรู้ไปในตัวเหมือนดังที่ต่างประเทศเขาเคยจัดไว้เป็นของประจำชาติบ้านเมืองตามมหานครใหญ่แทบทุกแห่ง งานแสดงพิพิธภัณฑ์จะจัดในช่วงฤดูหนาวปลายปี พ.ศ. 2468

การเลือกสถานที่ในการจัดงาน

นอกจากที่ต้องใช้ทุนอย่างประหยัดในการดำเนินงาน สถานที่ที่เป็นข้อถัดมาที่จะต้องคำนึงถึง สถานที่ตามประสงค์นั้น คือเป็นที่ดินที่อยู่ในเขตไม่ห่างจากพระนครจนเกินไป ทรงเลือกได้ที่ดินที่เป็นราชทรัพย์ส่วนพระองค์แห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ตำบลศาลาแดง และมีอาณาบริเวณใหญ่กว้างจากริมถนนราชดำริไปตามถนนศาลาแดงจนจดถนนวิฑูรย์ที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่ที่ดินผืนนี้แม้จะได้ทรงตัดแบ่งบางส่วนพระราชทานให้เป็นสมบัติของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงไปบ้างแล้ว ส่วนที่เหลืออยู่ก็กว้างขวางพอที่จะจัดสร้างสถานที่ตามพระราชประสงค์ไม่ใกล้ไกลจนเกินไป มีถนนกว้างสามด้านที่มีการจราจรสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ เป็นสถานที่ว่างเปล่าไม่มีสิ่งก่อสร้างหรือบ้านผู้อยู่อาศัยเพราะเป็นทุ่งนาและมีบางส่วนก็ยกร่องสวนผัก ผู้เสียสละที่ดินบริเวณนี้จึงเป็นที่ดินพระราชทานให้เป็นที่สาธารณะของแผ่นดิน รวมถึงใช้พระราชทรัพย์ในโครงการครั้งนี้

ชื่อของอุทยาน

หลังจากงานแสดงพิพิธภัณฑ์แล้วให้เป็นสวนพฤกษชาติสาธารณะสำหรับพระนคร และปลูกสร้างไว้เป็นสมบัติของชาติ จึงควรมีชื่อ ที่จะใช้เรียก เพื่อเป็นชื่อที่จดจำได้ง่าย มีประวัติชวนให้รู้สึกเป็นศรีเมงคลแก่ผู้จะเข้าไปพักผ่อน และควรมีความหมายเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาอันเป็นเครื่องยึดถือเคารพของประชาชนไทยทั่วไป เพื่อเตือนใจให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเทิดทูนประวัติของพระพุทธเจ้า, ชื่อเรียกที่ทรงนึกถึงคือสถานที่หนึ่ง ซึ่งเป็นที่ที่พระองค์ทรงชอบ เป็นชื่อตำบลชายทะเลแห่งหนึ่งซึ่งทรงเลือกไว้เป็นที่ประทับตากอากาศในฤดูร้อน อยู่ในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เมื่อสร้างที่ประทับ เดิมเรียกกันว่า “ห้วยทราย” ครั้นเมื่อสร้างที่ประทับเสร็จทรงตั้งชื่อใหม่ว่า “พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน” โดยยืมมาจากชื่อสถานที่ที่ปรากฏในพระสูตร ว่าเป็นที่ที่ทรงแสดงปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้า ชื่อ “มฤคทาย” ทำให้เป็นสื่อนำไปถึงชื่ออันเป็นมงคลอีกชื่อหนึ่ง คือ “ลุมพินีวัน” ซึ่งมีความหมายทางพุทธประวัติเมื่อครั้งสมเด็จพระนางสิริมหามายาพระราชเทวีแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงพระครรภ์ใกล้ถ้วนไตรมาส กำลังเสด็จจรอนแรมจะกลับไปสู่ราชธานีแห่งพระองค์ ขณะผ่านป่าร้างอันร่มรื่นกว้างใหญ่แห่งหนึ่งมีชื่อเรียกกันว่าสวนลุมพินีวัน ก็เกิดประจวบพระครรภ์ขึ้นระหว่างทางได้พำนักและให้ประสูติพระราชโอรส ณ ภายใต้ต้นรังนั้น ซึ่งก็เป็นพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าบรมศาสดาของไทยเรา เนื่องจากที่ประวัติ และชื่อที่เป็นมงคล และควรรักษาชื่อนี้ไว้พระองค์ทรงอัญเชิญมงคลนามนั้นมาพระราชทานให้เป็นชื่อสถานที่สร้างงานแสดงพิพิธภัณฑ์แห่งชาติว่า “สวนลุมพินี” และใช้ต่อกันเรื่อยมา

การสร้างและการตกแต่ง

การสร้างนั้นทรงมีพระบรมราโชบายจะแบ่งการสร้างและทำนุบำรุงออกเป็นภาคๆ มีภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออก แต่ละภาคดังกล่าวจะได้แต่งสถานที่เลียนแบบให้มีสภาพคล้ายคลึงกับความเป็นอยู่โดยธรรมชาติของภูมิประเทศนั้นๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วให้ผู้ว่าราชการ จัดส่งพืชพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ในพื้นเมืองเข้ามาปลูก เหมือนกับว่ายกเอาพื้นเมืองเข้ามาเพาะปลูกเป็นของถาวรไว้จนครบถ้วน เข้ามารวมไว้ในบริเวณพิพิธภัณฑ์สถาน ต้นไม้ชนิดใดประเภทใด ชื่อใด มีมากน้อยมีคุณและโทษอย่างไร และมีแผ่นป้ายติดไว้ชัดเจนเพื่อแก่การศึกษา ระหว่างการจัดงานนั้นก็ยังมีหรรษาที่จะเป็นเครื่องบันเทิงให้เกิดความสนุกสนาน ส่วนสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปมีการขุดดินถมที่ ตัดแบ่งบริเวณต่างๆ ขุดสระกว้างใหญ่มีทั้งเกาะลอยน้ำ สะพานข้ามคลองและแนวถนนซึ่งเป็นทางจราจรแบบไปมา โดยตัดถนนกว้างใหญ่มาติดตั้งเสาโคมไฟไว้กลางถนนเพื่อความสะดวกแก่การเดินรถสวนทางโดยปลอดภัยอย่างในที่ต่างๆ ประเทศบางแห่ง

จัดทำอยู่ มรการปลูกสร้างถาวรวัตถุ เช่น หอนาฬิกาทางด้านมูมถนนวนิทยุ ศาลาแบบไทย เก่งแบบจีน ส่วนบนเกาะลอยซึ่งเป็นรมณีสถานนั้นก็เริ่มปลูกพันธุ์ไม้พื้นเมืองอันมีค่า มีคุณประโยชน์ภายในสวนมีพืชที่อยากเราอาจไม่ได้พบเห็นเช่น เทียนแดงเทียนขาว ซึ่งนับเนื่องเป็นพวกสมุนไพรมีประดู่แดง ประดู่ลาย คุณชนิดต่างๆ(ต้นราชพฤกษ์) และไชยพฤกษ์ กัลปพฤกษ์ สัก ตะแบก ชงโค โยกะยา บุนนาค ชะลูด จันกะพ้อ จันคณาและว่าต่างๆล้วนเป็นพันธุ์ไม้โบราณของไทยเราหลายสิบหลายร้อยชนิด จนบัดนี้ก็ยังคงยืนต้นเจริญงอกงามหลงเหลืออยู่เป็นสักขีพยานอยู่มาก การจัดการด้านจราจรเพิ่มเติมอีกคือ มีบริษัทจราจรได้รับสัมปทานให้เปิดทางเดินรถขึ้นอีกสายหนึ่งเริ่มจากถนนเจริญกรุงตอนบางรักเลียบบมาตามริมคลองถนนสีลม ผ่านสวนลุมพินีตรงไปตามถนนราชดำริ และไปสุดทางที่ตรงประตูน้ำสระปทุม

อย่างไรก็ตามท่ามกลางสภาวะเศรษฐกิจของโลกที่เปลี่ยนแปลงในช่วงนั้นและการจัดงานอย่างเร่งด่วน กับสภาพงานก่อสร้างที่จะคืบหน้าต่อไปพร้อมการแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลาของรัฐกาลที่ 6 แต่ในการจัดงานในครั้งนี้ก็ไม่สำเร็จตามปณิธานที่พระองค์ทรงตั้งไว้ เพราะพระองค์ทรงประชวรพระนาภีด้วยโรคเดิมขึ้นโดยกะทันหันและเสด็จสวรรคตเมื่อคืนวันที่ 25 พฤศจิกายน ปี พ.ศ.2468 งานแสดงพิพิธภัณฑ์มีอันต้องเลิกล้มไป คงเหลือแต่สวนลุมพินีที่สร้างค้างอยู่ แต่ปณิธานของสวนลุมพินีที่จะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจยังคงอยู่ให้เราเห็นจนถึงปัจจุบัน โดยที่รัฐได้จัดให้เป็นสวนสาธารณะตามแนวพระราชดำริเดิม และปรับปรุงให้มีสภาพสวยงามขึ้น มีการสร้างพระบรมรูปจำลองที่สถิตบนพระแท่นตรงหน้าประตูทางเข้าเพื่อรำลึกถึงพระองค์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

อภิชาติ วิวัฒน์วงษ์ (T.O.P) เกิดเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2524 ปัจจุบันอายุ 28 ปี
อยู่บ้านเลขที่ 16/6 ถนนเทศบาล 4 ตำบลปากเพรียว อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี สำเร็จการศึกษา
ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (พลศึกษา) จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปัจจุบัน
กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาโท สาขามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย